

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2012. március 15.

XII. évfolyam, 1. sz.

Támogatók:

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM

AZ ÓBECSEI ÖNKORMÁNYZAT

A MAGYARKANIZSAI ÖNKORMÁNYZAT

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Bata János: Búcsú három halottunktól	5
Gubás Ágota: A magyarság gyémántkeménységű őrléke volt	8
Domonkos László: Szindbád hazament	11
Szemerédi Magda: Kimondani a gyógyító igazságot	13
Balázs-Arth Valéria: Igazat akart alkotni	14
Szentmihályi Szabó Péter: Hiteles tanú és humanista	17
Szokolczay Lajos: Az angyalok nem halhatnak meg	19
Tóth Gy. László: In memoriam Hornyik Miklós	21
Nagy Ervin: Műveltsége és szilárd magyarságszeretete példaképpé emelte	22
Benedikty Tamás: Eltemettük Hornyik Miklóst	23
Bíró Zoltán: Egy dráma utolsó felvonása	25
Szabados György: Versek	28
Hornyik Miklós: Az üdvösség magánya	32
Kabdebó Lóránt: Hornyik Miklós Ottlik-könyve	33
Hódi Sándor: Az írástevők felelőssége	36
Békemenet a hazáért - dokumentumok és fotók	39
Gubás Jenő: Töredékek	47
Bobory Zoltán: Versek	54
Kóka Rozália: Édes hazám, mit vétettem?	55
Mérey-Zagyva Emma: Olyan ország nem lehet az EU tagja, amely kollektív bűnösökként megbélyegzi kisebbségét	65
Fekete J. József: Az 1944-es magyarirtás első kárpótlásának várományosa	67
Szabó Frigyes: Kishomoki és sajkáslaki anziksz	71
Takaro Mihály: Egy irodalmár töprengései Trianonról	77
Mihályi Katalin: A legnagyobb gond a fogyatkozó gyermeklétszám – interjú Dulka Andorral	82
Huszár Zoltán: Az összefogásról	86
Mirnic Károly: A forradalmak és szabadságharcok népe	89
Nagy Ervin: A liberális szabadságfelfogás zsákutcája	93
Juhász György: Ünnepeink rendjéről, március 15-én	95
Szabó Ferenc SJ: Prohászka – Ady – Kosztolányi	97
Domonkos László: A tűzörség, a zombik és Gutenberg	103
Szentmihályi Szabó Péter: Vissza a jövőből – mini sci-fik	107
Szűcs Balázs Péter: Nem hiszek az írásról szóló mítoszokban – vallja Ibi Kaslik	112
Forgács Csilla: A szingli életmód közösségünk jövője vagy halála?	117
Bata János: Horgos történetének egyik szelete és történeti szeptetének egyik krónikása	119
Gyurkovics Hunor: A belső természet – Torok Melinda lélek-rajzolatai	124
Helyreigazítás	126

Búcsú három halottunktól

Meghalt Szabados György, Csurka István és Hornyik Miklós. Meghalt közösségünk három olyan alkotója, akik, ha nem magyarul alkotnak, hanem valamelyik világnyelven, akkor most tőlük nemcsak mi búcsúznánk, hanem az egész világ. Ez persze nem igaz! Mert ha nem magyarnak születnek, akkor nem is lettek volna azzá, akiké lettek. Mindhárman azért válhattak azzá, akiké, mert az anyanyelvük a magyar volt. Életük, alkotásaik, gondolkodásuk csak azért lett az, ami, mert ők magyarul éltek, alkottak és gondolkodtak.

Szabados Györgyöt először a nyolcvanas évek elején láttam és hallottam Újvidéken, a Szerb Nemzeti Színházban, a Jazznapokon muzsikálni. A zongorából a húrokra erősített fém lapocskák segítségével olyan csodálatos hangokat varázsolt elő, hogy azokra még ma is emlékezem, s emlékszem arra is, hogy hátam mögött egy sakálképű kölyök ült egy nyúlfogú lánnyal, s ők egész idő alatt magyarul beszéltek. Próbáltam nem meghallani sznob megjegyzéseiket, és csak a zongorajátékra összpontosítani, de hasztalan. Kénytelen voltam távolabbra ülni tőlük. Aztán még néhányszor volt szerencsém Szabadost látnom és hallanom Magyarokán, s legutóbb Szabadkán, 2006-ban, ahol magával ragadó, félreismerhetetlen, a magyar szellemet megidéző és megszólaltató zongorajátékával köszönte meg az Aracs—Főnix-díjat.

Ha beleolvasunk művészi hitvallásába, azonnal megértjük, miért volt ő mellőzöttje a kommunista és szabadelvű kultúrpolitikának, és megértjük azt is, számunkra Szabados György miért egyike a legnagyobb művészeknek:

„A kultúra – kihelyezés és kihelyezettség. A folytonosan változó szellemi lét tárgyasult, kézzel fogható, örökölhető megnyilvánulása. Én ezért jobban szeretek kultusról beszélni, ami közelebb van az ember belső világához. Mélyebb és fenntartóbb. A kultusz már szakrális dimenzió. Úgy vélem azonban, hogy még ez sem a megfelelő válasz a kérdésre. Szerintem az egyetlen helyes válasz, a titkok titka az ember, s egy közösség szellemi tevékenységének legmélyén munkáló sajátos őseréjű szellem, a génusz. Ennek önálló, titkos élete és hatóereje van. Ez nem DNS-kérdés. Ez kizárólag szellemi kategória. Itt azonban, ahol élünk, ez a szó sajnos ma nem kimondható, nem használható. A szellem uralmát, és nem a hegemon, pusztán racionális közeget idézi, ezért nem

szereti a hatalom – egyik hatalom sem. Magyar génusz – ennél idejétmúltabb, elképesztőbb fogalmat nemigen lehet kimondani a mai Magyarországon. Kimondásáért a szellem embere gyakorlatilag a közélet perifériájára szorulhat. Magyarországon önazonosság-skizofrénia van. Márpedig minden szellemi és művészi teljesítmény mögött ott áll valami időn kívüli érzet, előkép, látomás, valami akarat, ami közvetlenül nem megfogható, a szó tárgyas értelmében nincs is. Ám »Csak ami nincs, annak van bókra, csak ami lesz, az a virág« – írja József Attila. Halhatatlan sorok ezek. Hogy mi lesz, s ha lesz, az milyen lesz, ennek cselekvésre sarkalló előérzete a génusz birodalma.”

Posztumusz verseskötetének kéziratát Hornyik Miklós rendezte sajtó alá.

Csurka Istvánnal is volt szerencsém találkozni. Magyarokán tartott előadást közvetlenül a rendszerváltásnak mondott évek egyikében, akkor, amikor gőzerővel folyt a haza kirablása, amit kissé előkelően, kissé tudományosan és igen-igen félrevezető, hazug módon privatizálásnak neveztek. Csurka már akkor fölemelte szavát ez ellen a kiárulás és szabadrablás ellen, s szinte könyörögve mondta a magát, a stratégiailag fontos ágazatokat ne adják el az éppen akkor regnáló politikusok – de mindhiába: külföldi kézbe került a villamosipar, a vízszolgáltatás, megvették az olaj- és cukorgyárakat, s hosszan sorolhatnánk még, mi mindent kótyavetyéltek el a báránypörbe bűjtött rabló farkasok, miközben ők és híveik milliárdos vagyonra tettek szert. Csurkát persze kiutálták, hamarosan kiderítették róla, hogy „ügynök volt, rasszista és antiszemita”! Csurka Pista szitokszó lett – és maradt azok köreiben, akik akkor is és most is (talán akár mindörökké) a hon és a nemzet meggyalázásán és elveszejtésén ügyeskednek.

A demokratikusnak mondott évtizedek alatt egyetlen színművét sem játszották a magyarországi színházak – senkinek nem kellett a kortárs drámairodalom egyik legnagyobb alakja. És bizonyára voltak olyan színidirektorok is, akik csupán félelmükben nem tűztek repertoárjukra Csurka-darabot. Félelmük jogos volt, hiszen láhattuk, mekkora hazug és álságos tiltakozást váltott ki a budapesti Új Színház élén történt változás. Keserű szájjal most akár azt is mondhatnánk: tiltakozása a hivatásos és jól megfizetett tiltakozóknak nem volt hiábavaló, kéré-

sük meghallgattatott, ugyanis Csurka István nem érthette meg sem azt, hogy a színház intendása legyen, sem pedig azt, hogy drámáját a színház bemutassa.

Hornyik Miklóssal először, s egyben utoljára, együtt léptünk föl 2002. október 24-én, Budapesten, a Magyarok Házában, a Szent László Akadémia szervezésében megtartott Aracs folyóirat-bemutatón. Döbbenetes módon mindketten ugyanarról szóltunk, nevezetesen egy ködös skandináv döntésről, ahol a nemzet nagy irodalma vérzett el. Már nem is emlékszem rá, melyikünk szerepelt előbb, de szinte teljesen azonos névsort soroltunk föl mindketten. Mindkettőnknek megvolt a maga magyar irodalmi Nobel-díjas névsora: Ady, Attila, a drága, Babits, Szerb Antal és Kosztolányi. Móra, Mikszáth és Radnóti, Németh László, Füst Milán és Pilinszky. Szabó Lőrinc, Kodolányi. Tamási Áron, Cs. Szabó László, Szentkuthy. Szabó Magda, Hamvas Béla, Ottlik Géza. Sütő András, Kányádi Sándor és Jókai Anna. Déry Tibor, Illyés Gyula, Fekete István. Nagy László, Nemes Nagy Ágnes és a szférák zenéjének tudója: Weöres Sándor. Már ott, a teremben, a Magyarok Házában (!) a közönség soraiból fölhangzott egy-egy elégedetlenkedő hang, tanácsolták nekünk, nem kell magyarkodni, s később, meg már jóval előbb is, lettünk, voltunk „kirekesztők, nacionalisták és dilettánsok”.

Minden bizonnyal már soha nem tudhatom meg, ki és miért akadályozta meg, hogy Miklós könyvét bemutathassam Magyarok Házában. Fölkérésének eleget téve, egyik nagy művéről, a Meghasonlásunk történetéről beszélgettem volna vele, nem sokkal a könyv megjelenése

után, de a tervezett könyvbemutató előtt néhány nappal Miklós föl hívott, s elmondta, mégsem én oszthatom meg gondolataimat a könyvről vele és a közönséggel, hanem az estet szervező intézmény vezetője. Így akadályozták meg, számomra ismeretlenek, hogy másodszor, s egyben utoljára, együtt léphessünk a publikum elé.

Sorsunk, történetünk valahol és valahogyan mégis összetetalálkozott életének utolsó hónapjaiban. Egykori barátai nemtelen és igaztalan támadásaitól távollétében próbáltam megvédeni őt, akiről támadói is jól tudták: halálos beteg, s napjai meg vannak számlálva. Ennek ellenére, a jobbító szándékkal, s a tőle megszokott módon, őszintén el- és kimondott véleményére, jogos aggályaira és aggodalmaira, a hamis barátok üzenete innen, a Délvidékről, a maga barbár és parlagi módján a „Miklós, neked ott, Budapesten, kuss legyen!” volt. Mondták, üzenték neki azok, akik közül az egyikük, a halála előtt sugárzott tévéműsorban, a műsorvezető fölvezetésére, miszerint: „Hornyik Miklósnak ön régi, jó barátja”, – a megszólított egyetértően bólogatott, a másikuk meg oly szép és meghatározó nekrológot írt róla... Csak éppen elfelejtette a végére hozzáírni: „Miklós, most már neked, nagy örömeinkre, végérvényesen kuss lett!”

Mindháromuk halála pótolhatatlan veszteség – mert már senki úgy nem fog zongorázni, verseket írni és gondolatokat megfogalmazni, mint Szabados György, senki olyan drámákat nem fog írni és úgy politizálva tenni értünk, mint Csurka István, és senki többet úgy nem fog törődni a nemzettel, s azon belül, velünk, délvidékiekkel kíváltképpen, mint ahogyan azt Hornyik Miklós tette.

Fotó: Váli Anna

Hornyik Miklós jobbról a második a budapesti folyóirat-bemutatón

Fotó: M. Megyeri Pál

Szabados György az Aracs–Főnix-díj átvételét zongorajátékkal köszönte meg Szabadkán

A magyarság gyémántkeménységű őrlélke volt

Babits egyik utolsó meditációjában azt fejtette ki, hogy a nemzet néha csak egy-két emberben él. Hornyik Miklós elsősorban a délvidéki, de az egyetemes magyarság ilyen kivételes egyénisége, a nemzet őrlélke volt. Abban utánozhatatlan egyedi, ahogy íróként, hungarológiai kutatóként, szerkesztőként embereket, eseményeket, történelmi, társadalmi, irodalmi, művelődési jelenségeket át tudott látni szélesebb összefüggésükben és kimondani róluk sommás következtetéseket, de nem megfellebbezhetetlennek tartottakat, s mindezt könnyed, elegáns stílusban, finom iróniával vagy életszerű hasonlatokkal, utalásokkal megspékelve, hogy az olvasó ne csak megértse, hanem át is élje, élvezetes olvasmánya legyen, még akkor is, ha retteneteinkről, a magyaritásról, meg-hasonlásainkról, árulásainkról, sorskérdéseinkről ír vagy beszél, vitatkozik.

Hogy nem oktanul tartottak vitriolos tollától, azt csak egy apró részlettel illusztrálnám Tolnai Ottó Kossuth-díja kapcsán kialakult vitájából, amelyet Tolnai fiának, Szabolcsnak a bántó soraira reagálva írt: „...rozsdás pus-kákról, csontbrigádról írsz és még Miloševićet is idézed, arra utalva, hogy «méltósággteljesen» induljunk meg (el) – én magam és ki még? – «melegebb éghajlatok felé» (valószínűleg égtájakat akartál mondani, de dadogott kezeden a számítógép), ...» (Magyar Szó, 2007. április 3., Válaszadás fordított sorrendben)

A másik idézet pedig a *Széttagolt ország* című kis-könyvből való (mellékesen jegyzem meg, hogy az egyik emlékező a Hét Napban (2012.02.22.) pontatlanul idéz, Szétszórt országnak keresztelve át a művet!):

„Hosszú időn át őszinte tisztelője voltam Antall Jó-zsef miniszterelnöknek. Aki, ugye, lélekben 15 millió ma-gyar miniszterelnöke kívánt lenni. 1991 novemberében a Széchenyi Társaság diplomáját az ő kezéből vettem át. Megtiszteltetés volt számomra az is, hogy két alkalom-mal hosszan beszélhettem vele, alapvetően fontos kér-désekről. Józan, megfontolt, a magyarságért tenni akaró államférfi benyomását keltette bennem.

A nemzeti oldal szétverését azonban ő indította el. Kivádította Csurka Istvánékat a Magyar Demokrata Fő-rumból, és leszálló pályára állította a nemzetelvű ma-gyar belpolitikát. S amikor végül cinikusan azt mondta az elégedetlenkedőknek, az igazi, mélyreható rendszervál-toztatás szorgalmazóinak, hogy: «Tetszettek volna for-

radalmat csinálni», már vissza kellett volna szólni neki, Benedikty Tamás szavaival: «Miniszterelnök úr, tetszett volna ön tisztességesen kormányozni, és nem elvtelen paktumokat kötni».

Amikor ma azt hallom, hogy «antalli örökség», már csak ez jut eszembe. Az antalli örökséget ugyanis úgy hívják, hogy Horn Gyula és Pető Iván. A többi csak mese és mellszobor.”

Hát ehhez hasonló nagyságú nevekről és jelensé-gekről, megalkuvásokról, de dicső tettekről és személyi-ségekről is olvashatunk az Unicus Műhelynek 300 pél-dányban kiadott könyvecskéjének lapjain. Hogy mi volt a szerző célja, a dedikált könyvhöz csatolt levél így rögzíti:

„Kedves Ági és Jenő!

A mellékelt apró kiadvánnyal – nem merném könyv-nek nevezni – nem a halhatatlanságot céloztam meg.

Annyi történt csupán, hogy az *Ottlik-könyv* írása köz-ben rendbetettem a levelezésemet (tíz vaskos dosszié született így meg, régi fényképekkel, dokumentumokkal, barátaim kézírataival zsúfolva), és kiselejteztam a régi írásaimat. Ezek java része irodalmi és politikai tárgyú vi-tacikk volt, amelyek cenzurális okokból otthon, Újvidéken nem jelenhettek meg - és most, fájó szívvel persze, be kellett látnom, hogy elveszítették aktualitásukat.

Aztán számomra is váratlanul kilenc kis írásom vala-miféle egységgé állt össze. Először csak ide-oda rako-gattam ezeket a lapkivágásokat, mert sajnáltam eldobni. Más-más időben és más-más publicisztikai műnemben íródtak – mit lehet ezekkel kezdeni? Kiváló prózáiró ba-rátom, Tárnok Zoltán elolvasta ezt a kis gyűjteményt, visszahőkölt attól, amit a pesti politikai és irodalmi szub-kultúra prominenseiről papírra vettem, s azt tanácsolta, goromba nyomatkossággal, hogy eszembe ne jusson ilyesmit kiadni a kezemből. Mivelhogy olyan érzékenysé-geket sértenék, amelyek ...

Ő pecsételte meg a kézirat sorsát. Úgy is mondhat-nám: a jellegzetes, sejtfalakba ívódott magyarhoni óva-tosság. Az örökös intelem: »igazad van, de a pillanat most nem alkalmas arra, hogy...»

Én meg arra gondoltam: nincsenek ilyen pillanatok.

A pillanatot mi magunk tesszük alkalmassá írásaink közlésére.

Baráti szeretettel: Miklós”

Február 7-én még javában e-maileztünk az Aracs-nak e készülő márciusi számáról, amelyért rengeteget tett, mert vallotta: ez a szellemi műhely (amelyet a független magyar értelmiség érdekében, végső soron pedig „délvidéki magyar népünk” érdekében hoztak létre), semmivel sem pótolható. Az Isten is vérbeli szerkesztőnek teremtette, szenvedélyes közösségépítő volt, könnyed eleganciával csiholt tüzet, de mindenki félt, nehogy lángba borítsa az addig kitaposott utakat, s kiderüljön: mekkora lánggal és milyen sokáig izzana az ő műhelyének tüze, éppen ezért egy-két év után menesztették, vagy épp magát a műhelyt verték szét, húzták ki a lába alól: az újvidéki legendás Képes Ifjúság műhelyétől kezdve a budapesti Világszövetségen, majd a Világlapon át a leghatékonyabb médiáig, a köztelevízióig. S amikor az Aracs folyóirat alapítójának, az Aracs Társadalmi Szervezetnek az elnöke, Gubás Jenő 2008-ban felkérte, hogy Vajda Gábor halála után vállalja el a főszerkesztői posztot, megtiszteltetésnek tartotta az újabb műhelyteremtő lehetőséget, de elhárította, mert már tisztában volt súlyos betegségével. Hogy mennyire tisztelte és méltányolta az alapító felelős szerkesztőnek, Vajda Gábornak a 2001-től végzett munkáját, a *Meghasonlásunk történetébe* is beszerkesztett írása bizonyítja: „... egy állami befolyásolástól mentes, többségi és kisebbségi hatalmi centrumoktól független szellemi műhelynek kellett létrejönnie, egy cenzúrával és pártpolitikai érdekekkel is szembeszegülő közéleti folyóiratnak kellett megszületnie ahhoz, hogy az egyre többek által sürgetett társadalmi megújulás ne bizonytalan kimenetelű magánakciók célja legyen csupán. Szabadkán megszületett az Aracs folyóirat, amelynek pontosan olyan szerkesztőre volt szüksége, mint amilyen Vajda Gábor volt. Célratörő szerkesztéspolitikájával Vajda egy egész munkaközösséget teremtett meg a *szellemi élet elmeszesedése ellenében* és az *írástudói lelkiismeret fölélesztése érdekében*. Ez nem jó mulatság, de férfimunka volt.” A folyóirat indulása utáni évben a Hét Napban (2002. május 29.) Koliger Károly kérdésére, hogy mit hiányol leginkább az életünkben, így kezdi a választ: „Attól tartok, a vajdasági magyarok körében még nem igazán következett be az a szemléletváltozás, amelynek a politikai hegycsuszlások következtében már rég be kellett volna következnie. Szerencsére azonban vannak biztató jelek is; nagyon fontos, hogy megjelenhet az Aracs című folyóirat, mert a szabad véleménynyilvánításnak és a mélyreható politikai szemléletváltozásnak olyan fóruma, amely egy szilárdabb közösségi lét eszmei alapjává válhat.” Hornyik másutt azt is kifejtette, hogy az Aracs nem egy folyóirat a sok közül, „az Aracs eszme is.” És amikor ezt az eszmét, szellemiséget épp az ő által javasolt, majd megválasztott új főszerkesztő rossz irányba vitte, nagyon csalódott volt, mert Joó Tibor filozófussal együtt azt vallotta, hogy a tár-

sadalmi megújódást csak tiszta erkölcsű, emelkedett szellemű emberek mozdíthatják elő. Éppen ezért a főszerkesztőváltás után nagybetegen is, szinte erején felül segített a megújult szerkesztőségnek. Kéziratokat gyűjtött, szerkesztőségépítési útmutatót adott, sajtóhibákra és egyéb mulasztásokra hívta föl a figyelmünket, mindent egyszerre akart elmondani, azaz leírni ... A virtuális világban, a villámpostán az ember nem érzékelheti, mint a telefonon keresztül, hogy elgyengült a hangerő a vonal túlsó végén. Örökre megbocsáthatatlan balkáni bűnnek tartom, hogy a január 18-i levelére csak február 2-án válaszoltam.

„Kedves Miklós,

a Jánosnak és nekünk is elküldött leveledre ne haragudj, hogy csak késve válaszolok.

Először is Jenő és a magam nevében is mondom, hogy nem tudunk eléggé hálásak lenni, hogy betegen is szakítasz időt, energiát, hogy törődjél az Araccsal, kéziratokat gyűjts, jó tanácsokkal láss el bennünket, dicsérj és észrevedd a hibákat is, mint egy vérbeli szerkesztő. Csak azt tudom kívánni, hogy a Jóisten adjon nagyon sok erőt, hogy legyőzd a betegséged, azután pedig még sokáig terelessél bennünket jó irányba.

Észrevételeid nagyon segítenek abban, hogy a jövőben még jobban odafigyeljek, hogy ne történjenek meg ilyen bosszantó hibák. (...)

Jenővel arról beszélünk, hogyha most rendezed sajtó alá újabb könyved, nem tudnál abból valamit küldeni a mostani Aracsba? Nagyon jó lenne.

Még egyszer köszönünk mindent.

Szeretettel ölelünk: Ági és Jenő”

Ő öt nap után válaszolt, s ezt is udvariatlanságnak tartotta. Pedig azt nem is sejtettük, hogy már csak felesége segítségével tudta válaszát megírni.

„...*Nem udvariatlanságból hallgattam eddig, és most is csak röviden válaszolhatok. Azért lendültem neki az Aracs-kéziratok gyűjtésének, hogy világossá váljék, a legelső számtól kezdve a régi jó Aracs szerkesztéspolitikája folytatódik. Őszintén örülök annak, hogy az új kéziratok is elnyerték tetszésedet. (...) Köszönöm a megtisztelő felkérést, de készülő könyvemből nem küldhetek szemelvényt. Majd ha megjelenik, látni fogjátok, hogy miért nem. Most két hétre ezzel a munkával is leálltam betegségem miatt. Talán a napokban már folytatni tudom.*

Én nagyon sajnálom, hogy Ács Margit zseniális eszéje Tari letiltása miatt kimaradt a lapból. Ez az utóbbi húsz év egyik legfontosabb írása. Nem lehetne esetleg beszuszakolni a márciusi számba? Persze, jól tudom, hogy ügyelnetek kell a belső arányokra; hogy át ne billen-

jen a mérleg a délvidéki szerzők kárára. Sok szeretettel üdvözl mindkettőtöket: Miklós” (2012.02.07. – 19 h 17’)

Hogy újból, s immár véglegesen elkéstem a viszontválással, az Újvidéki Rádió In memoriam gyászhiře tudatosította bennem, ütött szíven február 13-án reggel.

Hornyik Miklós csak egy dologról, a halállal való szembenézésről nem írt, nem beszélt, csak ritka alkalmaikkor. Egy ilyen kényszerítő helyzet volt Vajda Gábor halála. A 2008. augusztus 20-án megjelent Aracs folyóiratszámban, rá emlékezve, többek közt ezt írja: „Az utóbbi időben néha a halálról, az elmúlásról is ejtettünk egy-két szót beszélgetéseink során. Pontosabban: ejtettem én, amikor baráti tapintattal hogylétem felől érdeklődött. (...) – Aki egyszer szembenézett a halállal, az élete végéig szembe fog nézni vele – mondtam neki legutóbb, budapesti könyvbemutatója előtt, telefonon. Nyugtáztam e kijelentésemet, és másról kezdett beszélni. Nem hagytam magam eltéríteni, fontos volt számomra, hogy

a végére járjunk a dolgoknak. – Amikor majd elérkezik az utolsó pillanat, iszonyodás és vakrémület, keserűség és kétségbeesés nélkül, férfiasan és elegánsan vegyünk búcsút az élettől, úgy, ahogyan Kosztolányi tette *Őszi reggeli* című versében: «*Jobb volna élni. Ámde túl a fák már / aranykezükkel intenek nekem*».”

Hű és őszinte barátja, Domonkos László mondta, hogy fél órával a halála előtt még sms-t írt a kiadójának.

Drága Miklós! Várjuk a kiadótól az általad összeállított utolsó könyvedet. És reméljük, hogy lesz majd, aki összegyűjti kötetbe a veled készült interjúkat, vitacikkidet, hogy minél többen okulhassunk belőlük. Vigyázó szemedet ne vedd le rólunk odafont se, hogy érezzük értünk aggódó kisugárzásod. Idelent pedig nekünk nem kis feladatunk lesz: jótékony sugarakat ontó kis atomtölteteidnek, hátrahagyott könyveidnek nem felületes, hanem mondatról mondatra való tanulmányozása és terjesztése, mindannyiunk okulására - ezzel még adósaid leszünk egy jó darabig.

Fotó: Domonkos László

Újvidéki otthonában (1987)

Szindbád hazament

Szindbád, a hajós és úriember rosszállóan pillantott végig a februári városra. „Egy kis hidegtől meg hótól mindjárt katasztrófaangulatot teremtenek. Elfajzott népesség. Pedig meg van írva, hogy a hó megőrzi a szökevény nők lábnyomát és a szilvapálka is egészen másképp esik ilyenkor a Székely utcai borozóban, ha az ember Jókaira, Máraira vagy Ottlikra emlékezik. Eh”, legyintett, „úgyis írni kell valamit.”

És írt. Szindbád egészen különlegesen és varázslatosan tudott írni, úgy, ahogyan magyar nyelvterületen csak nagyon-nagyon kevesen – és briliáns tollát utolsó leheletéig szegény és édes hazánk ügyének szolgálatába állította, mert azt vallotta, hogy olyan okos és leleményes a mi népünk, hogy jószerével nem is tehetünk egyebet.

Szindbád még egyéves sem volt, amikor szülőföldjén, a magyar Gascogne-ban, ahogyan Szabó Zoltán nevezte, a betörő idegen hódítók páratlan emberirtást végeztek, negyvenezer körüli ártatlan magyar áldozattal, és erről évtizedekig mukkanni sem lehetett. Egyelőre Szindbád is hallgat és szorgalmasan gyűjtögeti a munióit, tanul és olvas és még huszonhat éves sincs, amikor a magyar irodalom nagyfejedelmével, Illyés Gyulával készíthet interjút, és Illyés annyira elégedett a messziről jött, gondosan fésült, jóképű déli fiatalember munkájával, hogy a beszélgetést beválogatja 1971-ben megjelent, ma már klasszikus Hajszálygyökök című kötetébe. Szindbád nem éri be ennyivel. Érti, hogy legnagyobbjainkból kell erőt merítenie, mint Anteusnak a föld érintésekor. És következik Déry Tibor és Németh László és Weöres Sándor és Ottlik Géza és sorban a többiek. Szindbád még nincs negyven, amikor azon kapja magát, hogy édesapjától, az újvidéki tanárembertől örökölt erőteljes pedagógiai hajlamainak meglepetésszerű kitöréseként, tanítványok és tisztelők egész hada veszi körül, figyelik, lesik a szavát, hivatkoznak rá – szellemi nagyhatalom, első ember, vezéregyenység lett, szinte egyik napról a másikra. És érzi: sorsdöntő idők következnek.

A magyarországi és általában a közép-kelet-európai változások hatására Szindbád idestova hét évtizede széttrancsírozott hazájának elszakított részein is kibomlanak a zászlók. A szabadkai sportcsarnokban legalább tízezer ember énekli együtt a Himnuszt. Százak arcán patakokban a könnyek. Szindbád az emelvényen áll és rendben levőnek talál mindent. Azután megszólal. Pár

perc után templomi csend. „Bennünket naponta vizsgáztatnának államhűségéből. ..De életünkre és vérünkre, úgy látszik, szükség van, ha már ennyire vallatnak bennünket. Arra a jóhiszemű kérdésre, hogy lojálisak vagyunk-e a szerb államhoz, ma már úgy válaszolunk: kettőn áll a vásár. Annnyira leszünk lojálisak, amennyire a szerb állam lojális lesz irántunk.”

Azután háború jött és dögvész, Szindbád minden magyarok fővárosában talál menedéket és hamarosan rá kell jönnie, hogy itt is ugyanazt kell folytatnia, amit odalenn, csak kicsit másként. Bennszülött-létünk nagyjából ugyanaz, ellenségeink adottak, türelmesek és sokoldalúak, mint a Borgiák, neki pedig minden felkészültségére, olvasottságára, tapasztalatára, emberismeretére és humorára létfontosságú szüksége van, mert itt is ugyanazt várják tőle, mint Kosztolányi rónaságán. „Nosza hát”, bölintott egykedvűen és létrehozta a Kárpát-medence, sajna, alig másfél évig létezett legjobb lapját, amelyből azután a szó szoros értelmében évtizedekig éltek szerzők, munkatársak, barátok, kapcsolatokban, közösségben, szellemben, emlékek felidézésében és szindbádi munió-órával – és csak ők – csak mi - tudtuk, miért villan össze cinkosan a tekintetünk, ha az a lap, ha azok az idők kerülnek szóba. Amitől jószerével létezünk, létezni tudunk, azóta is. Szindbád, a hajós és úriember meg közben hajózott tovább, ha különösen jókedve volt, meghívta magához néhány különösen szeretett cimboráját, hamar ismertté és legendássá lett budapesti otthonába, amely előírászerűen közel volt a Dunához és a gyönyörű magyar parlamenthez, ahol az ország dolgait vitatják meg. Helyettese lett a magyar televíziózás legnagyobb alakjának, egy magas, jóvágású pacáknak, akit akár „a” csupa nagybetűs, igazi Riporter élő megtestesülésének is lehetett nevezni (Chrudinák Alajosnak hívták), később megismerkedett egy nagyhírű, akkoriban már széltebenhosszában szidott, nagydarab emberrel, a lapjánál is dolgozott - és akit idővel egyre többet emlegetett. Nem drámaíróként, hanem magyar gondolkodóként. Szindbád, aki nemigen adott a sanda illemtan és a sznobisztikus elvárások ilyen-amolyan hülyeségeire, élete delén túl már egyre kevesebb embert illetett fenntartások nélküli, őszinte, szinte hódoló elismeréssel – ez a kevészavú, nagy melák ember e nagyon kevesek közé tartozott. „A kor vitán felüli legzszeniálisabb magyar politikai-közéleti

publicisztikáját írja”, jegyezte meg róla az utóbbi években mind gyakrabban, zordon jakobinus elismeréssel és kevés szóval, mert azt tanította – e sorok írójának is éppen, pályatárs-tanítványként – hogy „Domikám, a kevesebb mindig több” és azután tette hozzá jó bácskai csibészséggel, kacsintva, szája szögletében sajátságosan sármos mosolyával: „persze, ezt csak te tudod megírni.”

Most mégis itt vagyok, kedves Szindbád, hajós és úriember, édes Mikikém, évtizedek óta kedves bátyám, mesterem, harcostársam, testvérem, barátom – jelenem, nem tudom megírni. Szétesik az anyag. Rangom vesztetten ülök itt a gép előtt már két napja, mint TE, midőn Ottlikot búcsúztattad – én nem tudok most igazán, összefogottan elbúcsúzni Tőled. Mert kinézek az utcára és még az utcanévtáblák is fájnak. Mindegy, Véled szólva: magyarok vagyunk, férfiak vagyunk és magyar férfi viselkedjék ehhez méltóan. Legfőképp, ha Hornyik Miklós áll most előtte. Ő és egyedül Ő.

Szindbád, a hajós és úriember megtorpant egy pillanatra. Láttá, hogy az a nagydarab ember baktat előtte komótosan, aki a kor vitán felül legzseniálisabb magyar politikai-közéleti publicisztikáját írja. „Ez meg alighanem a Csurka Pista lesz” állapította meg elégedetten Szindbád és könnyedén utána szólt a meláknak: „Hova a francba sietsz, Pista? Talán megvárna...” A megszólított nehézkesen megfordult, egymásra néztek, mindent tudóan, és együtt hallgatták Weöres Sándor sorait: „Van? Már csak volt./Volt? Már csak van./A mennybolt hágoiban,/ a csillagfény iszalagjaiban,/mindég ifjan, sose vénen,/mint egy Árpád-házi király/magyarjainak szívében.”

Feljegyezték: Arthur, a nagy király nem halt meg a csatamezőn, Avalonba, a gyógyulás szigetére vitték a tündérek, s egy napon vissza fog térni, ha népének szüksége lesz rá.

Így lesz. Tudom. Tudjuk.

Fotó: Váli Anna

Folyóirat-bemutató után kávéházi oldott hangulatban (2002)

Kimondani a gyógyító igazságot

Az ég ajándéka volt, hogy itt éltél közöttünk.

Egyre siváródó világunkban Te voltál az erőt adó kőszikla, aki egyszerű, köntörfalazás nélküli jellemeddel és szavaddal megőrizted a bizakodást, hogy érdemes és van miért szólni. Cifra, hazug, sallangos szavak nélkül. Tiszta szemmel látni és kimondani a rettenetet, a gyógyító igazságot.

Babits Mihály szikár alakja tűnik fel, aki külsejében is felidéz, és aki megfogalmazta a Jónás könyvében: „mert vétkesek közt cinkos, aki néma”. Az ügyeskedők, a simu-

lékonyak seregében példát adtál, hogy érdemes kitartani olyan idejétmúlt erkölcsi normák mellett, mint tisztesség, bátorság, szókimondás.

Hornyik Miklós nem ment el nyomtalanul. Az lenne a jó, ha sok fiatal ember példát venne róla és az ő szellemében tudna élni és dolgozni. Tisztességes embernek maradni, ez a legtöbb, amit minden élő megtehet. Igaz embernek lenni.

Nyugodj békében, nem felejtünk el.

Fotó: Dormán László

Interjú Mészöly Miklóssal (1969 decembere)

Igazat akart alkotni Hornyik Miklós halálhírére

„Olyan erővel volt író, olyan felelősségérzettel, úgy vállalta a szerepet, mint aki tudja, hogy egyetlen példányban él csak a földön, és feladatát senki sem végezheti el helyette.” (Márai Sándor: *Kosztolányi meghalt, 1936**)

Úgy emlékszem, körülbelül abban az időben kezdem olvasni az újvidéki *Képes Ifjúság* hetilapot, amikor Hornyik Miklós a főszerkesztője lett. Persze, ezt akkor még nem tudhattam, nem is érdekelt különösebben, de szerettem olvasni a lapot, és amúgy is sokat olvastam. Így végül én is az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének hallgatója lettem, amikor már Hornyik Miklós (aki szintén ott végzett) neve ismert volt a hallgatók között. *Szabálytalan napló* című könyve épp abban az évben (1981-ben) jelent meg, amikor én megszereztem a diplomámat. Mindezt csak annak érzékeltetésére írtam, hogy több mint négy évtizede olvasom az írásait, és most nem tudom elhinni, hogy írásai végére odakerült az utolsó pont!

Márai Kosztolányi halálára írt cikkének egy mondatát idéztem (úgy tudom, mindkettőjüket nagyon szerette), de talán még többet is találunk ebből az írásból, amely öszszecseng Hornyik Miklós életútjával: „író volt, egy kétségbeesett korban, amely a halálfélelem feszültségében él, egy korban, amely a szellem emberét csak eltűri, talán megbocsát neki, de nem figyel többé igazán rá. Magyar író volt, s egyszer, már betegen és csüggedten azt mondta: »A magyar író Trianonba hal bele«.”

Hornyik Miklós a „halálfélelem” időszakában született Újvidéken, születése csak pár hónappal előzte meg azt az időszakot, amikor a Délvidéken a „felszabadító” partizánok tervszerűen irtották a magyarokat. Lehet, hogy ez is közrejátszott abban, hogy egész életében foglalkoztatta a magyar sorskérdés és a magyar kisebbségi léthelyzet. Visszatérve Márai Kosztolányi-cikkéhez, Trianon Hornyik Miklóst is foglalkoztatta, a Trianon után kisebbségbe került délvidéki – ahogy később nevezték – jugoszláviai magyarság sorsa, kultúrája.

Kutatásait a jugoszláviai magyar irodalom kialakulásában középponti szerepet játszó jugoszláviai magyar sajtó 1920-ban indult első lapjának, a *Délbácskának* (1920–1929) a feldolgozásával kezdte, majd a újvidé-

ki *Reggeli Újság* napilap irodalmi mellékletének, *A Mi Irodalmunk* történetének megírásával és repertóriumának elkészítésével folytatta. (Mindkettő megjelent, *A Délbácska története* (1920–1929) (Újvidék, 1985) és *A Mi Irodalmunk* (1931–1933) (Újvidék, 1986). És folytatta egy életen át, mert erről a két világháború közötti korszakról jelentek meg írásai a 2002-ben kiadott *Határsértés* című könyvében, de a 2009-ben megjelent, Kosztolányi verssoraival indított, *Meghasonlásunk története* – alcíme szerint *Délvidéki könyvében* – is tudott erről újat mondani. Ez a könyv egy összegezés szűkebb hazánk, a Délvidék sorsáról, a „körülzárva” élő délvidéki magyarokról, tragikus történelmünkről, kultúránkról, a „hajlékteremtésről”, mindazokról, akik ennek tevékeny részesei voltak. Az egész könyv írójának felelősségérzetét, vállalt szerepét tükrözi: célja az igazság keresése, a félreértések eloszlatása, a csúsztatások, félre- és belemagyarázások tisztázása, amelyekre sajnos, igen sok példa akadt az elmúlt évtizedek alatt a Délvidéken (is). Események, helyzetek, történetek hátterét fedi fel, mindezt alaposan alátámasztva, indokolva és ellenőrizhetően, szerzője pedig mindig egyértelműen foglal állást, kimondja a véleményét ebben a Délvidék történetének bemutatásához nélkülözhetetlen könyvben.

Hornyik Miklós óriási ismeretanyag birtokában volt: félelmetes volt a tájékozottsága, mindenhez hozzá tudott szólni, mindenhez hozzá tudott valamit adni. Természetesen mindenekelőtt az irodalom volt a területe, legyen az magyar, délvidéki magyar vagy világirodalom. Maradjunk most még a délvidéki irodalomnál és a *Délvidéki könyvnél*, a *Meghasonlásunk történeténél*, amelynek utószavában Sturm László azt írta „Hornyik Miklós bennfentes kortársa az egész délvidéki magyar irodalomnak. Születését, eszmélkedését mindössze egy nemzedéknyi idő választja el a déli részek és írásbeliségük kényszerű elszakadásától, így a kezdeteket illetően is eleven hagyományra figyelhetett. Figyelt hát, utánajárt a régi dolgoknak, az újaknak meg – szerkesztőként, »írástevőként« – cselekvő részesévé lett. Mint koronatanú írhatta meg tehát a délvidéki magyar irodalom majd kilenc évtizedes történetét.”

* Márai Sándor: *Kosztolányi meghalt, Újság, 1936. november 4.* (Márai Sándor: *Írók, költők, irodalom. Helikon Kiadó, 2003*)

A *Révai Új Lexikona* délvidéki szakszerkesztőjeként ezt én is így láttam: ezért kértem fel Hornyik Miklóst 2002-ben, hogy írja meg a lexikonba a jugoszláviai magyar irodalom történetét, amelynek hosszabb változata ebben az említett könyvben is olvasható. Irodalomtörténetében mindenki a helyére kerül: véleménye határozott, tárgyilagos, érvekkel alátámasztott. Az irodalmat, a műveket nem elvonatkoztatva vizsgálja, ezért egy-egy íróról, költőről, vagy akár egy műről szóló írásában is benne van a társadalmi háttér és a nemzetiségi léhelyzet; a komplexitásnak, az összefüggések feltárásának igényével közelíti meg az irodalmi és az egyéb kérdéseket is. Feltárás, rendszerezés, összegezés – így készülhetett el válogatásában a *Jugoszláviai magyar művelődéstörténet*, a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetének kiadásában, Újvidéken, 1984-ben.

De Hornyik Miklós nemcsak a délvidéki irodalomnak, hanem a magyar irodalomnak is „bennfentes kortársa” volt: két kiadásban is megjelentek interjúi a legkiválóbb magyar írókkal, Füst Milánnal, Déry Tiborral, Weöres Sándorral, Örkény Istvánnal, Pilinszky Jánossal, Németh Lászlóval, Illyés Gyulával, Mészöly Miklóssal és Ottlik Gézával, amelyek az irodalomtörténet szempontjából ma már megkerülhetetlenek. 1967 és 1969 között készültek ezek az interjúk (kivéve az Ottlik-interjút), amelyekben Hornyik kiválóan kérdezett, mindig tudta, mit és mikor kérdezzen, tudott egyenrangú partnerként beszélgetni az interjúalanyokkal, mert a legapróbb részletekig ismerte műveiket, munkásságukat. Az irodalomkritikus alapos elméleti és irodalomtörténeti felkészültségét mutatják a *Fénykörben* című könyvének esszéi, tollrajzai és beszélgetései is (amelyekben megjelenik, többek között, Petőfi Sándor, Csáth Géza, Kassák Lajos, Heltai Jenő, Márai Sándor, Tamási Áron, József Attila, Mészöly Miklós, Weöres Sándor, Füst Milán, Örkény István, Németh László, Konrád György, Kodolányi Gyula). Az Ottlik-interjú folytatásaként egy monográfiát is tervezett, amely már nem készülhetett el, helyette született meg a *Scott kapitány utolsó feljegyzése* című könyve: „E vázlatkönyvet a magam vigasztalására állítottam össze Ottlik Géza személyét, s műveit idéző régi–új írásaimból, néhány dokumentumból, Ottlik leveleiből és gyorsjegyzeteiből, annak szorongató tudatában, hogy már aligha készülök el róla szóló, évekig tervezett, s a feladat nagysága miatt egyre csak halogatott munkámmal.” Délvidéki írókkal is készített interjúkat, pl. Varga Zoltánnal, Ladik Katalinnal, Tolnai Ottóval, Domonkos Istvánnal, Végel Lászlóval, Gion Nándorral, Deák Ferencsel, Böndör Pállal, Németh Istvánnal, Bányai Jánossal, Pap Józseffel, Csuka Zoltánnal. Kérdésfeltevéseit, beszélgetéseit mindig a tőle szokásos könnyedség, természetesség és az elmaradhatatlan humor jellemezte.

Igen, a humor, különösen az ironia szinte állandóan jelen van Hornyik Miklós íásaiban, ugyanakkor ezek a

vele való beszélgetésekből sem hiányozhattak. Lexikon-szerkesztőként háromszor írtam Hornyik Miklósról, ezek közül az egyik a 2001-ben megjelent *Humorlexikon* szócikke volt: nem véletlenül, ugyanis az első általa szerkesztett könyv egy antológia volt, *A merülő fullantó* (válogatás a jugoszláviai magyar száraz humorból, Újvidék, 1977). De írt, állított össze satirikus kabarét is, amelyet 1986-ban adott elő az Újvidéki Színház, *Kicsi az ól, nagy a dísznő* címmel. A harmadik ebbe a műfajba tartozó könyve igazi telitalálat, egyedülálló a magyar irodalomban és a délvidékiben is: ez az *Angol pázsit*, alcíme szerint *Balkáni néprajzi kalauz*.

Humora, pozitív világlátása, optimizmusa segített leküzdenie a nehéz helyzeteket. Természetesen ismertem őt egyetemista koromtól, de személyes, talán mondhatom, baráti kapcsolatba már csak Budapesten kerültünk. Ha nem tűnne szerénytelenségnek, azt mondanám, hogy bizonyos szempontból hasonló életutat jártunk be: indokolatlanul és jogtalanul felmondást kapott munkahelyén, a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetében (ezt én is elmondhatom, csak engem egy középiskolából menesztettek), de ezek olyan felmondások voltak, amelyek hosszan tartó következményekkel jártak. Az 1991-ben kitört délszláv háború kényszerítő körülményeinek hatására mindketten Budapestre költöztünk, ő már természetesen komoly szakmai múlttal és művekkel, én csak egy megvédett magiszteri dolgozattal, néhány írással és lefordított könyvvel. A délvidéki magyarok sorsát meghatározó délszláv háború kitörése óta állandóan napirenden levő kényes kérdés, a „mi volt a nehezebb, maradni vagy elmenni?” egyformán érintett mindkettőnket. Voltak és (sajnos) vannak olyan jelentős pozíciókat betöltő személyek, akik a délvidéki magyarság soraiból teljesen indokolatlanul kirekesztenék azokat, akik elmentek, ezt időnként vele is éreztették, holott korunkban ez már pusztán helymeghatározás, a lényeges az, hogy ki mit és hogyan csinál, hogyan érez és hogyan viszonyul egy közösséghez.

Irodalmi rendezvényeken sokszor találkoztunk, majd kialakult egy személyes kapcsolat is, hogy mikor, arra már nem emlékszem pontosan, amikor először írtam róla, akkor már biztosan. Fantasztikusan sokat tudott, de ezt sohasem éreztette a másikkal, szerény volt, igazi úriember, a szó legnemesebb értelmében; ahogy őt is egyenrangú partnerként kezelték híres magyar íróink, ő is egyenrangú beszélgetőtárs volt, sohasem élt vissza szellemi fölényével, ugyanakkor nem fukarkodott az elismeréssel sem, ha úgy érezte, hogy az a másikat megilleti, hogy valamit jobban tud. Mindenről tudott és szeretett is beszélni, de éppúgy meg is tudta hallgatni a másikat; a *Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon* kiadását megelőző viszontagságos eseményekkel kapcsolatban sokszor hallgattam meg a véleményét, és nagyon sokat

jelentett értő biztatása, hogy ne hagyjam abba a munkát. Az is állandó kapocs volt közöttünk, hogy ugyanaz a kiadó, amely végül a *Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikont* kiadta, az eddig már többször emlegetett könyvének *A meghasonlásunk történetének* is a kiadója volt.

Elkeserítő volt, amikor megtudtuk, hogy beteg, de bizakodtunk, hogy talán mégis sikerül leküzdenie, talán nem következik be a legrosszabb... Erről csak egy-két mondatot mondott időnként, csak annyit, hogy most egy ideig ne hívjam, majd ő jelentkezik. És jelentkezett is egy idő után, és próbált ugyanolyan lenni, mint előtte, ugyanúgy a nemzeti sorskérdések, a jövő, a délvidéki magyarok helyzete, az irodalom foglalkoztatta, időnként azonban éreztem, hogy mintha búcsúzna... Ekkor jelent meg *A szétagolt ország* című kis könyve, 2011 júniusában, ezzel búcsúzott a barátaitól. Az utóbbi néhány év-

ben sokszor a férjem (akit – műszaki végzettsége folytán – az irodalom nem hivatásszerűen érdekel) is eljött a könyvbemutatóira, díjátadásra vagy éppen hozzájuk, a lakásukra, mert ő is rendkívül nagyra tartotta, Miklós pedig a szokásos humorával azt mondta nekem, most már érti, miért tudtam én annyi mindent megírni, „ilyen fantasztikus férj mellett könnyű”, és mint szinte mindenben, ebben is igaza volt.

A délvidéki magyarságnak, a magyar nemzet egészének, a magyar irodalomnak óriási veszteséget jelentő távozását csak hátrahagyott könyveiben, írásaiban megfogalmazott, tévéműsorokban, nyilatkozataiban elmondott gondolatai enyhíthetik.

Máraival és Kosztolányival kezdtem, velük is fejezem be: Márai írta Kosztolányiról, ezt elmondhatjuk Miklósról is: „Nem akart »hatalmasat« alkotni; igazat akart alkotni.”

Fotó: Váli Anna

A budapesti 2006. évi könyvhéten - jobbról: Hornyik Miklós, Tari István, Gubás Ágota, Gubás Jenő

Fotó: Csalavári László

A 2011. évi könyvhéten utolsó könyvének dedikálása
Domonkos László és Szentesi Zöldi László társaságában

Hiteles tanú és humanista Hornyik Miklós emlékezete

Nehéz egy jó barátról múlt időben írni. Művelt, bölcs, okos, kedves és figyelmes volt, igazi úriember, jó humorral. Szerény, becsületes, határozott, megalkuvást nem ismerő. Próbálnám még gyűjteni a jelzőket, de minek, hiszen aki ismerte, annak mindez felesleges, utólagos méltatás. Nem mondom fel az életrajzát, nem sorolom aprólékos gonddal megírt műveit. Nem tudom, hány olvasóhoz jutottak el az írásai, a nemzeti oldal mindig számolt vele, a balliberális média és közönsége tudomást sem vett róla. Emlékképek merülnek fel bennem, arról a rövid időről, amikor az ATV még Magyar ATV volt, és Miklós volt a vezérigazgatója, aztán a Magyar Fórum szerkesztőségi szobája, ahol korrektorként dolgozott. Ő is azt remélte, abban bízott, hogy 1990 után valami hatalmas változás történik az egész magyarsággal, megújul a kultúra, az irodalom, a sajtó – tudjuk, nem így lett, a nemzeti irodalom megmaradt Aczél György tűrt vagy tiltott kategóriájában, csak most nem azt mondták, hogy nacionalista, hanem hogy nincs rá igény. Valahogyan Hornyik Miklósról sem volt „igény”, túl tisztességes, túl pontos és szókimonódó volt nemcsak íásaiban, hanem néhány közéleti szereplésében, megszólalásában is a televíziós csatornákon. Alkatában volt valami csöndes szomorúság és idegenség is, a Délvidékről Budapestre „emigrált” ember magányossága és otthontalansága. Nem hinném, hogy akadtak volna ellenségei, irigyei, egyszerűen nem volt miért gyűlölni őt vagy irigykedni rá. Ez a visszafogottság, visszahúzódás pedig ebben a lármás világban rokonszenves ugyan, de gátja is a szélesebb ismertségnek.

Miklós tudta, hogy nagyon beteg, és nincs sok esélye a gyógyulásra. Tavaly összehívta legjobb barátait a lakására, és mindenki tudta, hogy ez a búcsú pillanata. Ilyenkor az ember próbál derűs és bizakodó arcot vágni, és Miklós mint házigazda a maga derűjével és bölcsességével megkönnyítette ezeket az órákat. Amikor nem is olyan rég vendégem volt az Echo Televízió Könyv című műsorában, már a smink sem tudta elfedni szeme alatt a szenvedés mély árkait. Három utolsó könyvéről beszélgettünk, most is itt vannak előttem. A **Meghasonlásunk története (Délvidéki könyv)** bemutatóját is volt szerencsém Miklóssal együtt tartani,

sőt fülszövegét is én írhattam. Csak a befejező mondatokat idézem, 2009-ből: „Van a szerzőben valami szeretni való szomorúság és melankólia, valami Don Quijote-i makacsság, az »eltűnt idő« nyomában kutakodó irodalmár reménytelen reménysége. A hűség és igazmondás kényszere és dicsősége” – fogalmaztam három évvel ezelőtt. Ma már viszonylag szabadon lehet szólni az egykori Jugoszláviában történt szörnyűségekről, de a magyar–szerb viszony ma sem felhőtlen, amint ezt a hírekből tudjuk. Hornyik Miklós mint sajtótörténész már azzal is maradandót alkotott, ahogyan harag és részrehajlás nélkül feldolgozta és kommentálta ennek a történelmi folyamatnak a krónikáját, hiteles tanúként és humanistaként. Igen, ez az elkoptatott jelző jutott eszembe: humanista. Emberszerető. Szeretett minket, balga és tévelygő embereket, akik annyira tudunk bízni különböző korszakok politikusaiban, pártjaiban, mozgalmaiban és persze abban, hogy mindig jobb lesz a helyzet. Nem lett jobb, legfeljebb (József Attila szavaival) finomult a kín. De meghasonlottunk mind, küzdelmeink, hiteink mintha elévültek, feleslegessé váltak volna. De azért ha lassan is, az elmúlt húsz évben valami megmozdult, az 1945-től felállított tilalomfák sorban ledőltek, tisztázódtak a frontvonalak, a nemzeti irodalom mérleget készített, és részben helyreállította már azt a valódi, keresztény és magyar értékrendet, melyben Hornyik Miklósnak is mindig helye lesz.

Megható búcsúzás volt Miklós másik könyve, a **Scott kapitány utolsó feljegyzése** is, melyet atyai barátja és mestere, Ottlik Géza emlékének szentelt. Ez a különleges emberi és baráti kapcsolat azért is érdekes, mert sok tekintetben ellentétes személyiségek találkozásáról szól, hiszen Hornyik Miklós alighanem sokkal mélyebben élte és értette saját kora valóságát, mint az **Iskola a határon** írója, aki sajátos módon életművész volt, nem pedig egy önpusztító alkat. A **széttagolt ország** című könyvecske mindössze háromszáz számozott példányban készült, régebbi és új, megjelent publicisztikákat gyűjtött bele Miklós, mintegy az utolsó szó jogán a halállal való nagy perében. Bátor és kemény írások ezek is, látletelei annak a balliberális közéletnek, mely agyonhallgatta és kirekesztette Őt, aki oly sokkal nagyobb volt náluk.

Amikor utoljára beszéltünk telefonon, azt mondta, nem tud felkelni az ágyból, de új könyvén dolgozik, mert a munka a legjobb terápia. Nem árulta el a témát, ahogyan mindig szemérmesen elhárította az állapotára vonatkozó kérdéseket is. Róla is elmondható az, amit mesteréről, Ottlik Gézaról írt: „A legenda szerint Arthur király sem halt

meg a csatamezőn, Avalonba, a gyógyulás szigetére viték a tündérek, s egy napon vissza fog térni, ha népének szüksége lesz rá”. Nos, népének biztosan szüksége lesz rá, és olvassa műveit. Amúgy pedig, ha majd odaát találkozunk, folytatjuk a beszélgetéseket. Ott könyveket aligha lehet és kell írni, úgyhogy lesz időnk bőven – mindörökké.

Az Aracs folyóirat létrehozásának jelentőségét méltatja (Budapest, 2002)

Fotók: Váli Anna

A budai Lítea könyvesboltban megtartott rendezvény után, jobbról balra: Kútvölgyi Mihály, Pirityiné Szabó Judit, Hornyik Miklós, Mák Ferenc, Gubás Ágota, Domonkos László és Erdei Katalin, elől Gubás Jenő

Az angyalok nem halhatnak meg

Hornyik Miklós (1944 – 2012)

A egész kortárs magyar irodalom gyászol, hiszen Miklós távozásával – sokáig küzdött a legyőzhetetlen kórral, mégis váratlanul ért bennünket halála – nem csupán a Délvidék lett pótolhatatlanul szegényebb, de a határok fölötti magyar glóbusz is.

Nagy tudós volt, és makulátlan jellem.

Író, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, filmes, rádiós, publicista és még ki tudja, a szellemi szférában hányféle alakban megjelenő – minden szereplésével nyomot hagyó – *harcos*. Akit egyetlen dolog foglalkoztatott csupán – évtizedeken át éjjel-nappal ezt kereste, ezt kutatta –, az igazság. Az igazság mindenek fölött. Amelynek nem kellett magyar vagy szerb stb. megkülönböztető szeplőket viselnie, viszont hogy néven nevezetethessék, a jó ügy, az érték melletti kiállás és a mindezekhez kapcsolódó gerinc fontos szerepet játszott létrejöttében.

Létrejöttében? Teremtésében!

Mert az igazság, noha objektív valóságnak látszik, nagyon is sok dolog összetevője. Valójában mi magunk teremtjük. Ha meghamisítatuk – láttunk ilyet, nem is egyszer –, újra ékszerezzük: a légzés tisztaságával, a mezők harmatával, a hősök – régi és mai hősök – helytállásával, példájával. Mert azon a balkáni néprajzi kalauzon túlmenő „angol” pázsiton, amelyet eleganciával Barátunk élénk tárt, nemcsak a nemzetközi küzdők hagyták ott vércseppjeiket, hanem az 1848-as szabadságharc (ez volt ám a *tevőleges* reformkor!) nyughatatlan – ha kellett, a toll helyett a kardot szintén nemesen forgató – fiataljai, és az 1956-os magyar forradalom ismert és névtelen hősei is. A Tito partizánjai által kivégzett magyarokról nem is beszélve.

Szenteleky Kornél és Herceg János „ákákokat” álmukból kiemelő *kisebbségi bohóca* éppúgy eme porond *játékos* részvevője, szenvedő, az igazságért küzdő szabadságharcosa volt, mint a riporter mikrofonja elé szólított megannyi nagy szellem. Amikor mi félelemből, megalkuvásból, hanyagságból vagy tehetetlenségből hallgattunk, Miklós sorra faggatta – nyilván kedvezett a „kétkulacos” akkori jugoszláv helyzet is – a kortárs magyar literatúra nagyjait: Ottlik Gézárt (neki később önálló könyvet is szentelt) és Németh Lászlót, Füst Milánt és Illyés Gyulát, Weöres Sándort és Pilinszky Jánost, Déry Tibort, Örkény Istvánt és Mészöly Miklóst.

Ez volt az ő igazi – 1967 és 1979 között öntözött – *angol pázsitja*. Ahol tanulhatott, kifuthatta magát, megismerhette a magatartás és erkölcs, tartalom és forma, *élet és betű* összetartozásának iszonytató, ám végül is boldogságot eredményező küzdelmét. Evvel vértette föl magát, hogy erővel küzdjön meg nemzedéktársaival is. Élete attól volt *világos*, hogy – miként egy későbbi kötetének a címe mondja – *Fénykörben* látta a glóbuszt (szerencsére, nem csupán az olvasólámpa fénykörében), és jöttányit sem engedett meglelt, kiküzdött, megszenvedett igazságaiból.

Latinovits Zoltánra, a festő-barát Illés Árpádra és Márai Sándorra – három kedvenc lámpása, amely „magyarságkereső” és „honvédő” útján beborította fénnel – azért emlékezett, mert tartásuk, művészetük és az Európa-értéknek is becses magyarságuk nemzedékről nemzedékre erősítheti a hitet: érdemes *igaznak* lenni. De segít-e bennünket önmagunk megtalálásában, a haza erősítésében az az Európa, amely többnyire saját magával, kommunista, liberális és zöld erőinek ilyen-olyan tánclepedésével van elfoglalva? (Azóta sem nagyon változott a helyzet.) A *Balkáni agyfertőzés (Határsértés, 2002)* egyik írásában – *A harmadik Balkán-háború* olvasom: „De vajon mit tesz ebben a helyzetben Európa? Attól tartok, Európa ezúttal sem az életünkért aggódik. Úgy tetszik, különösebben nem kíváncsi a balkáni nemzetek rögeszméire sem. Csupán annyit akar tőlünk, hogy árufélőlegének a szállítását Jugoszláviában ne késleltesse hat vagy hét vámvizsgálat, az addigi egy helyett, és hogy országútjaink biztonságosak – kevésbé gödrösek és mesterlövészekről mentesek – legyenek” (*Napló*, 1991. július 10.).

Aki ilyen könyörtelenül igazlító, annak a személyes élete – mert meg van győződve a papírra vetettek igazságáról – lehet kiegyensúlyozottan nyugodt, de lehet több oldalról megtámadott is. Miklós két évtizede otthagyván a szülőföldet, itthon vívta meg harcait. Bárán ütközött mindenkivel – hajdani újvidéki kollégáival is –, csak sokat szenvedett népének, a magyarságnak a sorsa érdekelte. A kést éppúgy belemártotta a híres Konrád Györgybe és a még híresebb Kertész Imrébe, ha rajtakapta őket a hazaáruláson, mint bármelyik elkanászodott névtelen magyarba.

Könyvei ettől voltak letehetetlenek: az igazságkereső szenvedélytől.

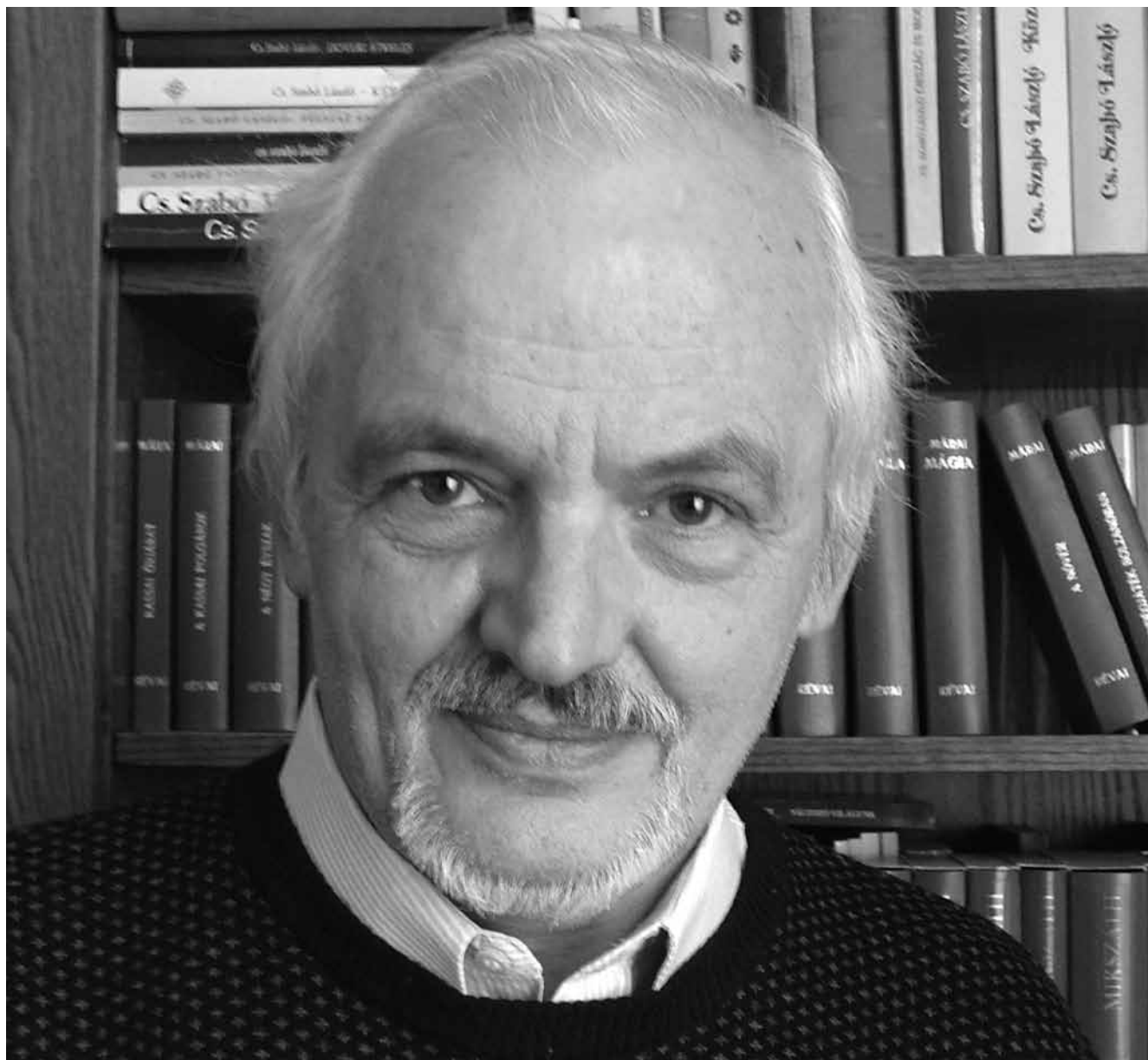
Valójában sosem kritikát, tudakos közleményt írt, hanem egész személyiségét – benne szépírói képességét is – megmozgató esszét. Szépen, világosan, a mondatok sugárzó erejével. Gyakran tűnt föl az Echo tévében és a Magyar Hírlapban, baráti körét abban a társaságban lelte meg, amelynek tagjai a sokszázaddal ezelőtti *rikkantásra* – „Ne bánts a magyart! – még mindig fölkapják a fejüket. Nemcsak az „exkluzív” irodalmat és művészetet kedvelte, hanem a néplelket fölvidító egyéb műfajokat (krimi, operett, dalmű stb.) is. Úgy vélte, ez ugyancsak egy grádics a fölemelkedéshez.

Halála előtt jó pár hónappal barátaitól „hivatalosan” is elbúcsúzott – sokan voltunk Akadémiai utcai otthoná-

ban –, bár mi nem akartunk hinni az egyre gyorsabban bekövetkező végnek. Miért is nem? Mert az angyalok nem halhatnak meg! Rátámaszkodhatnak a kardra, de azt soha el nem dobhatják.

Év végén, éppen Miklóst mutatott a naptár, még a *Mici néni két élete* című zenés vígjátékon összefutottunk a József Attila Színházban. S ahogy láttam: a féltelen humor mosolyt varázsolt az arcára. S iszonytató fájdalmát alighanem valamennyire kisebbítette.

Ám alakja már meg volt törve, csak sugárzó szeme világított. Ha a jövőben ennek fényében fogjuk megvizsgálni – ottaniak és itteniek – ügyes-bajos dolgainkat, sosem marad veszélyhelyzetben a haza.

Fotó: Léphafi Pál

Tóth Gy. László

In memoriam Hornyik Miklós

Nem szeretem a nagy szavakat, de Hornyik Miklós-hoz csak ezek méltóak.

Remélem, sokan lesznek, akik az életművét feldolgozzák és megőrzik.

Én csak néhány éve találkoztam vele, de ismeretségünk első pillanatától kezdve nyilvánvaló volt, hogy egy korrekt, nagy tudású, bátor és jelentős humanistával hozott össze a sors. Egy olyan emberrel, aki szeretetteljes iróniával szemlélte barbár korunk őrült szokásait.

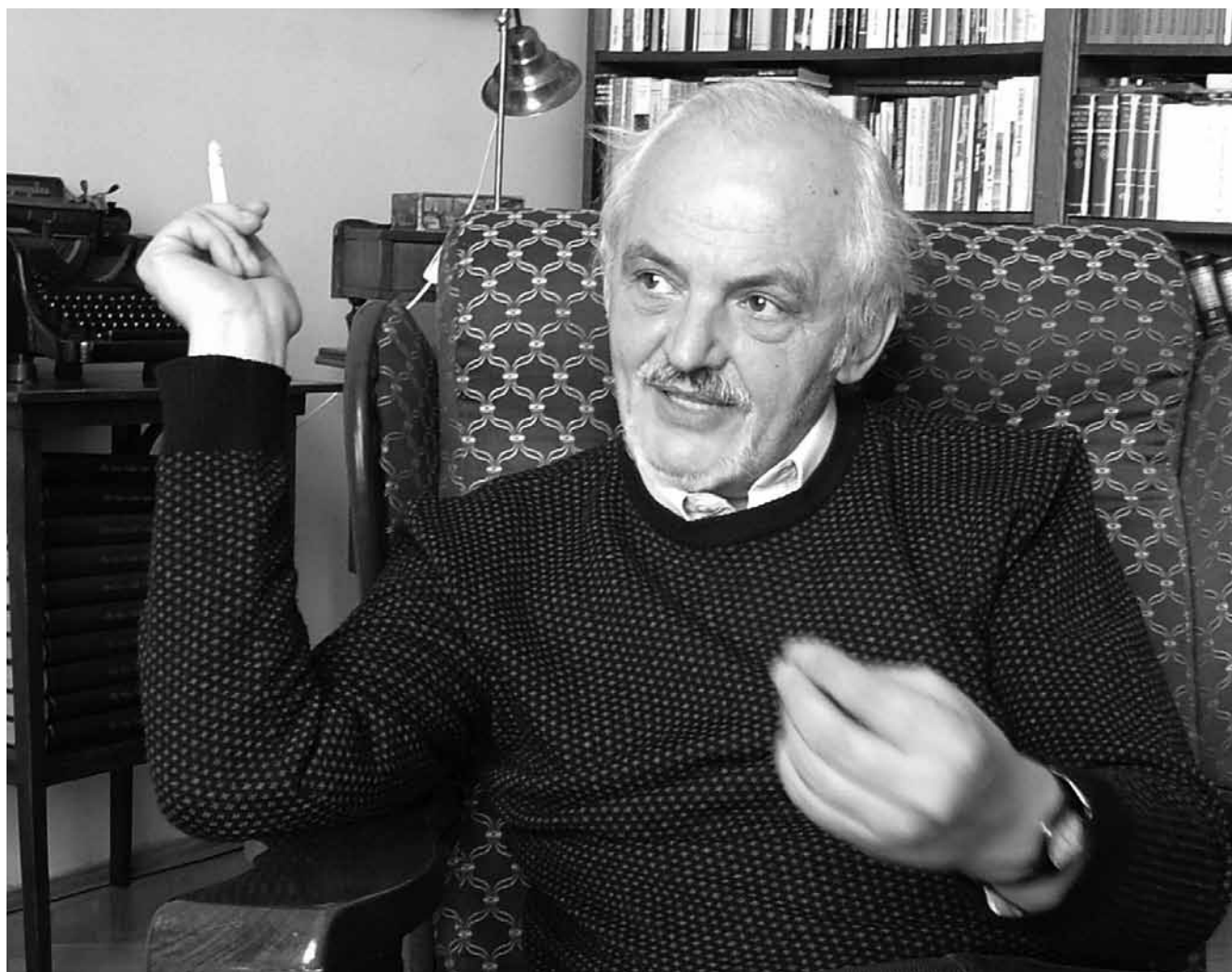
Miklós az utolsó magyar úriemberek egyike volt.

Büszke vagyok arra, hogy ismerhettem, hogy a barátjának tekintett, és hogy nagyra értékelte munkásságomat.

A hozzá hasonlók biztatása nélkül régen elhallgattam volna.

Ezután helyette is helyt kell állnunk.

Isten veled, nyugodj békében!

Fotó: Léphaft Pál

Budapesti otthonában (2008)

Műveltsége és szilárd magyarságszeretete példaképpé emelte

Nyugodj békében Miklós!

Elment Hornyik Miklós író, barátom.

Néhány éve találkoztunk csak először, Budapesten. Mégis, mintha már évtizedek óta ismertük volna egymást. Ő már elfelé, jómagam befelé lépdeltem a magyar kultúra ösvényén; ő az irodalmat, jómagam a filozófiát cipelve. Egykor tanított, én most tanítok. Budapestre családjával, az elszakított Délvidékről érkezett (talán menekült – bár erről nem szeretett beszélni), én az elszegényedő Kelet-Magyarországról. Kissé magányosan. Fiúgyermekét – aki idősebb nálam – ugyanúgy Csongornak hívják, mint az én véretem. Miklós egy generációval előttem járt, ennek minden kulturális és nemzedéki különbségével. Csupa-csupa különbség és párhuzam, amit hosszan mesélhetnék még. A közös nevező mégis a magyarságszeretet volt. Ami, minden igaz magyar embert összehoz, bárhová is sodorja az élet.

Amióta Magyarországra érkezett családjával, dolgozott tévében, újságnál, fordított, könyveket írt – de legfontosabbnak mindig az ifjak támogatását tartotta. Így kerültem mellé én is. Sokat köszönhetünk neki, mi magyar fiatalok. Egyik kedvenc szerzője, Ottlik Géza írja: „Maradjon a lelkünkben egy szöglet fiatalon és tisztán.” Míg mellettünk volt, ezt az imperatívuszt mindig betartotta.

Aztán elengedte kezünk és elment. Szellemi lábnyomokkal maga mögött hagyta itt az anyagi világot.

Budapesten, a Szent Anna templom urnatemetőjében helyezték örök nyugalomra. A ravatalnál, a szentmise

alatt, sorra vettem magamban, hogy mi mindenben segített nekem élete alkonyán. Könyveket kaptam tőle okulásképp, tanácsokat gondolataimhoz, írásaimhoz. Több televíziós műsorban lehettem vele együtt és hallgathattam bölcs meglátásait. Őszinte kritikával segítette és ajánlója volt kézírataimnak. Tanáremberként voltam az ő diákja. De műveltsége és szilárd magyarságszeretete is példaképpé emelte őt.

Önzetlenségéről és segítőkészségéről csak egy történetet osztanék meg. (Bár ő biztos nem örülne neki, hogy hálából írom ezt le, hisz kötelességének tartotta a fiatalok támogatását.)

Múlt nyáron, mikor betegsége elhatalmasodni látszott, s nem tudott jó ideig dolgozni, de az akkori csatáját még megnyerte a halállal, az első dolgai közt fontosnak tartotta, hogy felhívjon és értékelje egy kéziratomat. És ő kért bocsánatot, hogy betegsége miatt késlekedve tette...

A szentmise végén egy idős barátommal megosztottam kételyem. Mennyi mindent adott ő nekem, nekünk, még akkor is, mikor az életéért küzdött; és mi van velünk? Mit adtunk mi neki? Az ember, egy barátja elvesztésénél döbben csak rá, hogy milyen önző is volt. A mellettem álló bölcs ismerősöm (élettapasztalatából eredően) nyugtatott: „Majd most jöttök ti, fiatalabbak. Ha tudjátok követni az ő magyarságszeretét és a kultúra iránti elkötelezettségét, akkor visszaadtok valami kedveset Miklósnak.”

Igyekszem...

Eltemettük Hornyik Miklóst

Kedves Jancsikám!*

Ma délelőtt temettük Miklóst. A templom zsúfolásig megtelt. Legalább háromszázan szorongtunk, még a padok közt is álltak. Ebből is látszik, milyen sokan szerették, becsülték őt. A délvidékiek közül Dudás Karcsi és Bence Lajos is itt voltak, Dormán fotózott, Apró Pistával is találkoztam. Végestelen végig az járt a fejemben: vannak pótolhatatlan emberek, hiába próbálja bárki állítani az ellenkezőjét. Miklós közéjük tartozott. Én csak tíz évvel ezelőtt ismertem meg őt, s nem kerültem olyan szoros kapcsolatba vele, mint Domonkos László, de rendkívüli mélységekig bugyborékkoltunk alá, valahányszor négy szemközt (sajnos, elég ritkán) beszélgettünk.

Nem ismertem rajta kívül mást, aki ennyire lényegre törően beszélt volna, akár magánbeszélgetésekben, akár a televízióban. Amikor az Echo tévében Szaniszló feltett neki valami kérdést, ő úgyszólván evidenciákban válaszolt, vagyis egyetlen henye mondat, fölösleges szó

nem hangzott el részéről, s mindig telibe talált. Többször beszélgettünk arról, hogy mindketten töredék-életművet hagyunk hátra. Mert hiszen többször letaglózták őt is, csakúgy, mint engem, és a legaktívabb éveink javarészt azzal teltek, hogy kimásszunk a csapdákából, és ismét elérhető közelségbe hozzuk lelkünket a teremtéssel.

Domi nagyszerű nekrológot írt a Nagy Magyarország honlapjára, ennél szívből jövőbb, jobb írást elképzelni sem lehet. Minden benne van. Én most nem tudok megszólalni, minden fontos barátomat elveszítettem, fél éve Szabados Györgyöt, kétségbeesve gondolkodok rájuk, elfáulva is, mert ők már legalább jó helyen vannak ...

Szeretettel üdvözöllek,
Tamás

**Benedikty Tamás 2012. február 27-i villámpostája
Bata Jánosnak*

Fotók: Dormán László

A budai Batthyány téri Szent Anna templomban vettek tőle végső búcsút: felesége dr. Hornyik Katalin, fia, Csongor, nővére, Dezső Ágnes, unokaöccsei: Dezső Antal és Dezső János valamint rokonai, barátai, tisztelői.

Egy dráma utolsó felvonása

Csurka István halálára

Meghalt a harcos.

Meghalt Csurka István. A magyarság, a „magyar igazság és élet” harcosa volt. Ady és Szabó Dezső harcainak a folytatója, az „Eb ura fakó, Ugocsa non coronat” erkölcsé és esztétikája jegyében. Soha ilyen erővel nem zajlott még háború a magyar nép tudatáért, lelkéért, szelleméért, mint az elmúlt két évtizedben. Csurka István minden írása, tette arra irányult, hogy a magyarság ne veszítse el önmagát ebben a harcban, legyen tisztában önmagával és ellenségeivel. Ezért járt mindig a tűzvonalban, ezért vállalta, hogy hazai és nemzetközi balliberális kommandók jól látható célpontja legyen. Nem mondhatjuk, hogy magányos harcos volt, hiszen voltak társai a harcban, voltak barátai, hívei és rajongói is. Mégis, a magányos harcosok fajtájából való volt, egyszerűen azért, mert annyira egyéni és öntörvényű volt, hogy nem lehetett más csak magányos, társaktól körülveve is. Nem akármilyen ellenségei voltak, nem daliás időkben lovagi tornák bajnokaival kellett vívnia, hanem a minden korszerű fegyverrel felszerelt, magyarságra fenekedő bandákkal, a világ fölötti uralmat bitorló oligarchákkal és a hazai árulókkal. Tudta, hogy milyen harcot vállal, hogy kikkel áll szemben. 1987 szeptemberében Lakiteleken, a Lezsák-ház udvarán felállított sátorban mondta: „golyófogónak még jó leszek”. Szépen, meghatóan őszintén hangzott akkor az a mondat. Utóbb az élet igazolta is a korábbi felajánlást, de tudjuk, hogy Csurka István nem golyófogó volt, hanem az a Csurka István, aki ugyan magára szabadította az antiszemitizmus, a nacionalizmus, a rasszizmus összes vádját, de elemző publicisztikájában ennél sokkal többet tett. Nem uszította, hanem elemezve a magyarság mai helyzetét és létének legnagyobb veszélyeit, nemzetét igyekezett hétről hétre felvilágosítani. Legnagyobb vállalkozása a *Magyar Fórum* volt és benne a heti publicisztika, hogy ébredjen magára ez a nép és nézzen szembe a helyzetével. Elemző, eszméltető törekvéseiben, ha olykor tévedett, ha néha elragadta is az indulat, igazságai éltek és uralták írásait.

Csurka István nem volt „politikus alkat”, mert az öntörvényűségnek, az önálló gondolkodásnak és a szókimondásnak azon a fokán, ami egész lényére és elhivatottságára oly jellemző volt, nem lehet beilleszkedni a hazugságok és az árulások hálózatába. Ám a maga egyedi heroikus módján mégis politikus ember volt a ja-

vából, olyan, aki látni és láttatni akar, és aki egyéni sorsát bármikor feltétel nélkül alárendeli a közösség létérdekeinek. Természetes, hogy annak idején nem maradhatott az Antall-kormány körletében sokáig, szembe kellett kerülnie azzal a politikával. Magyar radikalizmusa a liberális radikalizmus és a liberalizmustól fertőzött „mérsékelték”, vagy a karrierjükért alkudozók ellenségévé tette. Kicsiben alkudni is tudott, nagyban, a hazája ellenében soha. Ezen az erkölcsi és gondolati alapon lett az egész rendszerváltásnak nevezett országpusztítás nagy ellenlábas és művelőinek kíméletlen bírálója. Megállni azonban a bírálatnál sem akart. Cselekvő, alkotó emberként újabb és újabb kísérleteket tett a kisebbségbe szorított magyarság saját intézményeinek a létrehozására. Nemcsak pártot szervezett, hanem a Magyar Igazság és Élet Pártja mellett a Magyar Fórum heti és havi változatát, a Pannon Rádiót, a Bocskai István Szabadegyetemet. Tisztában volt az erőviszonyokkal, ezért bármennyire öntörvényű volt is, támogatni tudott másokat, másfajta politikusokat, ha meglátta bennük a magyarság iránti elkötelezettség jeleit. Ez jellemezte azt az időszakot, amikor Csurka István és pártja a Országgyűlésben helyet foglalhatott és frakciót alakíthatott, akárcsak legutóbb az Orbán-kormány melletti kiállását. Bár sok minden nem tetszett neki ennek a kormánynak a működésében sem, de hitte, hogy az ország, a nemzet érdekében dolgoznak, ezért erőfeszítéseiket becsülte és határozottan melléjük állt, különösen támadóik ellenében. Szövetkezni is hajlandó volt másokkal, kezdeményezője is volt annak néhányszor, ha a saját magyar út képviselését tapasztalhatta személyekben vagy szervezetekben. Nem csak és nem is elsősorban rajta múlt, hogy ezek a kísérletek nem sikerültek. A megosztásra és megfélemlítésre ítélt magyar közélet betegsége ez.

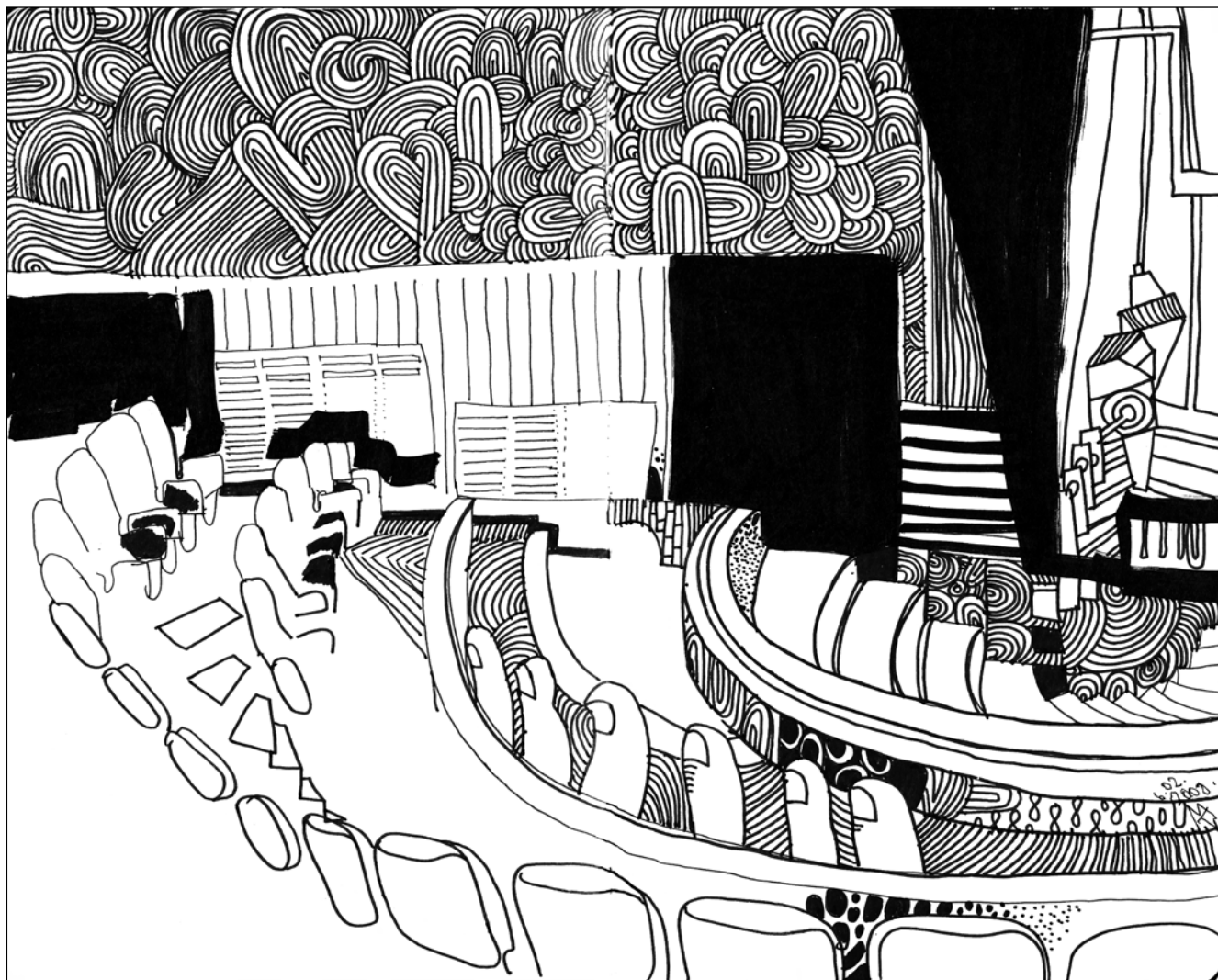
Csurka István mindenekelőtt drámaíró volt. Az új magyar drámaírás legtehetségesebbje, a *Ki lesz a bálanya*, a *Döglött aknák*, a *Házmastersírató* és számos más kitűnő színpadi mű írója. Hosszú kényszerű szünet után a tavalyi év termése új drámája: *A hatodik koporsó*. Csoda-e, hogy minden támadás, rágalom közepette neki legjobban az fájt, hogy a korábbi darabjait nem állították színpadra, hogy a rendszerváltás egyik élharcosaként ez a rendszerváltás jobban mellőzte az író, a drámaíró, mint az őt szilenciumokkal büntető előző rendszer.

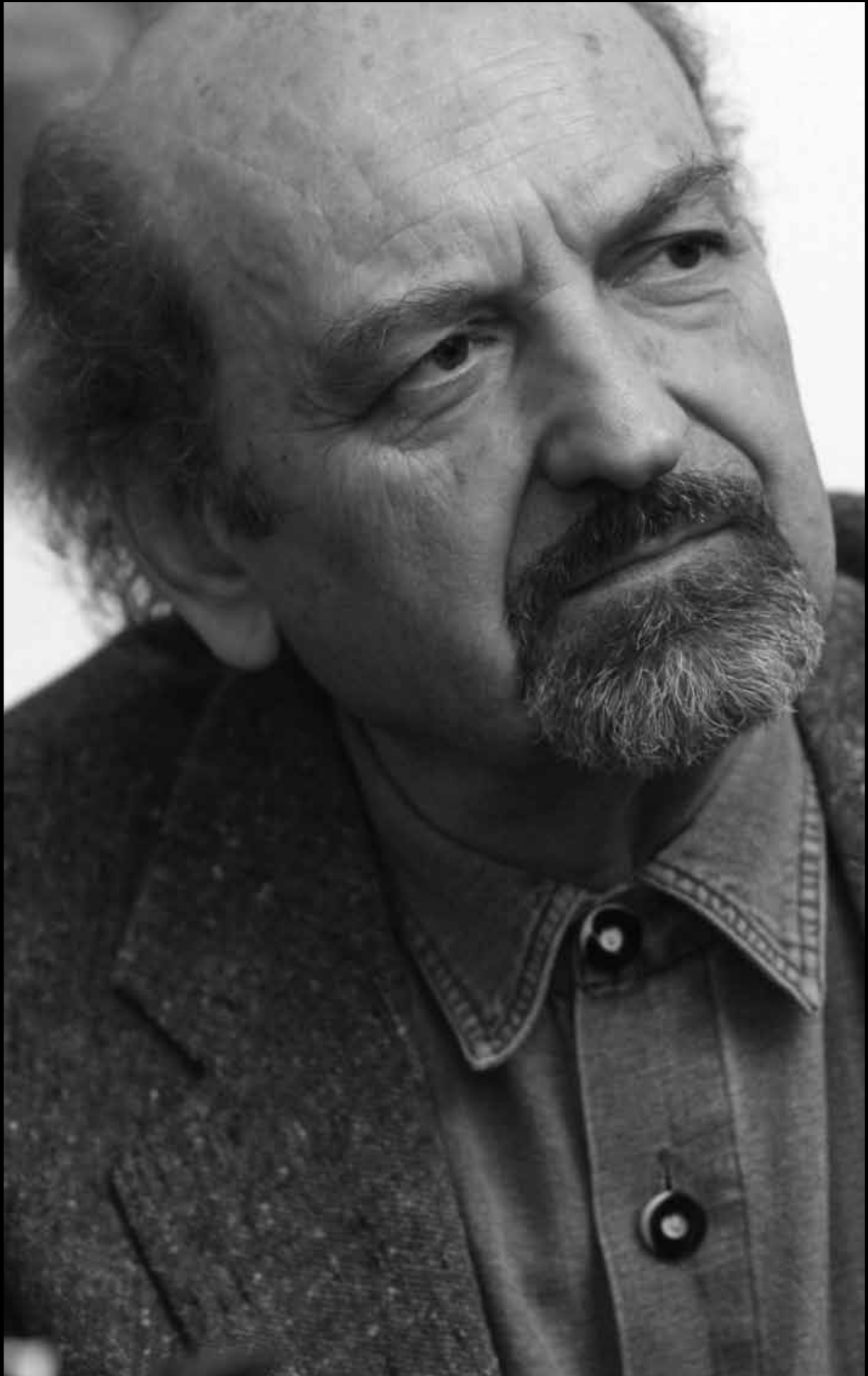
Csoda-e, hogy az utóbbi években leginkább színházra vágyott, hozzá, életművéhez méltó magyar színházra. Ez most az Új Színházzal mintha valóra válhatott volna. Aztán jöttek a gyáva kisegisztenciák, a nyomorúságos elhatárolódók, hogy színdarabjuk, vagy jogelődjük műveinek bemutatását letiltsák Csurka színházában. Azután jött az antiszemitizmus és a fasizmus rágalma, tüntetés a színház előtt, szokásos nyilatkozatok, ordítózások, jajveszékelések. Jöttek a megkésett „antifasiszták”. Eközben a magyar drámaírás mestere kórházba került, halálos beteg lett. Dörner György és Pozsgai Zsolt még a napokban átvette a színházat, de Csurka István már nem lehetett ott, csak levelet küldött szeretettel és szeretetre intve

a társulatot. És szombaton hajnaltájt úgy távozott az élők sorából, hogy nem érhetette meg színháza indulását, sem legújabb drámája bemutatását.

Egész élete – színházzal és színház nélkül is – egy sokfelvonásos dráma volt, melynek főszerepét ő maga alakította. Az életmű ebben a drámafolyamban teljesedett. Akinek öröm, hogy Csurka István már nem lépheti át a színháza küszöbét, az örüljön. Nekünk marad a gyász, a főhajtás tisztessége és az emlékezés barátunkra. Az életmű pedig él és él tovább sokakban, magyarokban, gondolkodó emberekben.

2012.02.04.

Versek*

BOLDOGASSZONY HÁZA

Megfoglak már erősen
el nem engedlek soha –
légy szívem melengetője
csábosa

Élednem kell öleddel –
halálát hányja rám
gyötrelmes haldoklás már
a hazám

Az éggel még nem elégszem
vak fővenyén dér – kifagyok
csak a pár hű gyerek éltet
aki vagyok

A Földet konokul virrasztom
áldott hajnal-imán a kezem –
bohóc unalom ül
szívemen

Szeretlek rejtekezve
indáiddal fonatva át
feltámadás katakombája
szobád

Megfoglak már erősen
el nem engedlek soha –
vagy álmaimnak
Boldogasszonya

(1968)

NEM ENGEDEM

Nem engedem hogy megdermesszék
trágár fegyőrök áldott álmom
hogy megnyomorítsák csöndjeimet
bolha vigécek s kifigyeljék
titkos életem nagy köreit

Nem tűrhetem hogy szörnyű
menyét-szemeikkel hitemet
kifosszák s megsápadt jogomat

nem állhatom hogy mosatlan
zsíros agyagnak fuvalmain
kivesszek

és lábaimat poklok bányája
homlokomat egek csűrhei
kicserezzék

Mögöttem ezrek s ezermilliók

eszméletük veri hátam
lendületük vet a fényre
gondjuktól tarajos ölelésem
gyülekeznek örök égi ölekből

isteni szépek
hazudni se mernek
dajkamesék felett jelenvalón üzenem
vértjük a napfény
igazuk az Isten
haragjuk a Kozmosz
mosolyuk a csoda

(1972. február 25.)

*Az Aracs–Főnix- és Kossuth-díjas zeneszerző hagyatékából

A LEGVÉGSŐ MAGYARÁZAT

Óriás mélység hív alattam
 cápa-pofája a szívemig ér
 szörnyű sötétség iszonyú katlan
 kozmikus éhű ronda gödény

Zöld szemű lárvák lomha morénák
 szolgacsapatja szívja sebem
 hét fejű korcsok fürkész hiénák
 falni akarnak szégyenemen

Dagadtan ásít el nem enged
 e mélység dögleni hívja a húst
 voltomat falná már-már ölelget
 undok és nyirkos bűze lehúz

Borzadva érzem a semmit e mélyből
 a haldokló idők özönét
 és tudom makacsul utolérne
 ha szárnyas egem nem a nagyszerűség

de Istenem: az! Szent a titok
 Szép röpülés mily hatalmas is a szárnyad
 Ez a mély ez a Rossz ez űz oda hozzád
 mindeneket emelő legvégső magyarázat

(1973. május 30.)

SZEGÉNYSZERELEM*Jutkának*

Mert a szép ruhádban is szegény vagy
 szeretlek mindenkor árva
 felcsillagozott a világra
 fáklyaként hinni benned

hogy teli melleid a csendet
 örök alkonyt kirobbant pirkadást
 életre halálra kiszegzik
 hűtelen álmaim elijesztek
 csordultig istennel és csodákkal

Gyámoltalan hazug bögölyöknek háttal
 homlokomat van hova tenni
 semiből gyönyörűket üzeni
 teremő nincstelen mosolygást

kiveted derekaddal a forgást
 holnapomat nevetve kitalálok
 köldököd körén a világot
 aki jó vagy és szépen teszed
 befogod kerítő szívemet

Kötözől galaxis-kötelekkel
 beborítsz csillagokkal egekkel
 kiparázslík öledben az Éden –

szeretlek mint bolygók az égen
 örvény felett

pokolra tárva szárnyunk
 kik szüntelen szeretni
 hinni vágyunk
 szegényen és hatalmasan

(1974. július)

MI OLYAN VILÁGBAN*Radnóti emlékének*

Mi olyan világban éltünk
 ahol iszapot terítettek
 a fejekre
 abroncsot kalapáltak a fényből
 (s bukósisakot glóriának)
 és hazudoztak
 valamennyi álomittas
 ébredező gyereknek

Beláttam ezért
 hogy a hatalom
 mindeneknél nyomorultabb
 hogy az ész törékeny menedék
 s örökös szél fúj
 közös sirató
 a halált hozó cserepek alatt

Elmerengtem a szerelmes
 szemek fejedelmi tűzében
 egyetlen ámulaton

Hontalan évek menetét
 örökre kitanultam s még
 ellenállók a szörnyetegeknek

Hova dönt a titok
 hova lebben a szárny
 betonelemekből
 vértelen a szemem alja
 s átdereng megváltó
 ölelése az égnek

kifigyel mocsarából a teknőc

A fején sár
 a szívén iszapos egyedüllét.

(1975. március 26.)

ÉRINTÉS

A rémület megragadott,
vitt az aszfaltokon által,
fákhoz, épületekhez csapott,
etetett fullasztó paraszával:
hogyan meghalsz...

leszel örök szemmelverésem,
kilöpsz égbe vesző
nyűszító hegedűnek a szélben.

Mert a Semmi – nincs!
Csak marcangolt, bús cafatság;
megszülsz még e halálban
fantomod csillag-arcát,
megszülsz túlvilágomat még.

Te leszel majd a sötét
– fény aki vagy – fűrészgép
holdas tagjaimon,
titkos féltékenykedő kés,
örök szivattyú mi
lassan magába vont.

Ó, csak szeretni tudjam,
szeretni megtanuljam,
fogyó látomás, kapuzatodat
be ne csapjam.

Hűtlen dédelgető
ki mindenekké leszel
akit kitagad az idő
már átvérezel –

átsápadsz égő magányomon.

(1980. február)

VÉGSŐ IMÁDSÁG

Köszönöm Istenem
hogyan a tudással
megerősítettél
hogyan láthattam
a Szálló Vonatot

hogyan felmerülhettem
e nagyvilágra 'mi
legrejtelmesebb
változatod

Hogy evezhetett
eszem a tapasztalás
tenyereivel mert
nincs soha béke

hogyan a tér és az idő
valamennyi tányérjából
ehettem

áldalak érte

Köszönöm, hogy a
némán derengő
fényhavas égre
szerelmed kiterítet

hogyan a keservesek
delejére a nagyság
csillagos ígéreteit
hintet

Köszönöm hogy küldöd
újabb jelekként
az éhező szívek
mindennapos csodáit

s hogy a messze törő
beteg ész
krátereitől
mindig visszatál
induló Vonatáig

Köszönöm hogy
szépek a rózsák
mert ez lett
biztonságom a földön

s hogy az állatoké
a jószág
szelíd gyerekekkel
köszöntöm

Mert Tetőled és
e mindeneken át
Tehozzád
értő szívünk hű
viaduktjain
visz az út

és kezeink
ezer hatalma végén
sem marad más
méltó

csak az ének

(1980)

VIZEKEN JÁR A LELKEM

Vizeken jár a lelkem
gyere velem szerelmem
gyere velem szerelmem
lépkedjünk együtt a csendben.

Egymás ölén az élet
bennünk már mindenné lett
bennünk már mindenné lett
a halál helyébe lépett.

Körül a semmi árka
szemek hályoghomálya
titkok démonsakállá
szívek kiszáradása.

Tombol jegén a kétség
ígérget a Sötétség
szentivánéji népség
csodáit őrlí szemétség.

Gyere velem szerelmem
vizeken jár a lelkem
vizeken jár a lelkem
lépkedjünk együtt a csendben.

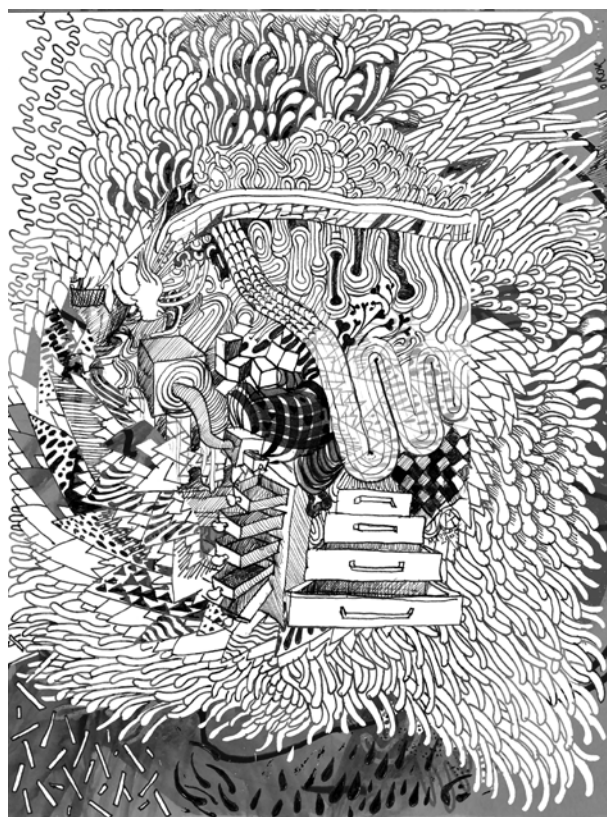
Egymás ölén az élet
mibennünk mindenné lett
mibennünk mindenné lett
e halál helyébe lépett.

(2008. július)

ALVÓ ÖRÖKLÉT

Az alvó asszony oly szép mint a tenger
ha alkonyatkor olajjá simul
s a barna párán át ezernyi állat
az ősidők vizén elém vonul.

E titkos élet díseit előnti:
lassú csápú roppant korszakok
még visszaneznek újra elmerülvén
s már karjaiddal halhatatlanok.

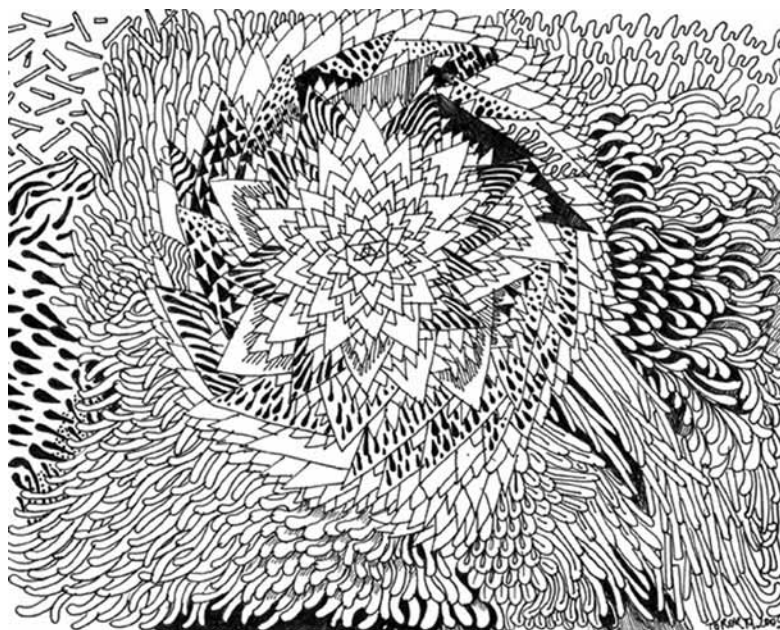
Az üdvösség magánya

A Bartók utáni magyar muzsika egyik kiválóságának, a zeneszerző-zongoraművész Szabados Györgynek tavaly, az év végén jelent meg a hagyatékában talált versgyűjteménye (Versek 1965–2011. BKL Kiadó, Szombathely, 2011). Elejtett szavaiból tudjuk: Szabados nem költőnek, csak alkalmi versírónak tartotta önmagát. Erről tanúskodik a pusztán tény is, hogy az elmúlt hosszú évtizedek során csak elvétve közölt verset kulturális szemlékben és irodalmi folyóiratokban, így egészítve ki egy-egy zeneesztétikai tanulmányát vagy önvallomását. Kompozícióinak és zenei rögtönzéseinek (improvizációinak) értelmező lábjegyzetei ezek a versek. Egy minél teljesebb önkifejezésre törekvő, sokoldalú alkotóművész feljegyzései, aki a kihagyásos versbeszéd lehetőségeivel élve morálfilozófiai szentenciákat vetett papírra, mélyen átérezve Vörösmarty felismerését: „Nem érez, aki érez | Szavakkal mondhatót.” A meg nem tervezett költői művekre jellemzően a Versek 1965–2011 is tartalmaz alkalmi rögtönzést, ötletszerű ütempróbát, műhelyforgácsot, töredékben maradt kísérletet, csak beavatottak számára érthető irodalmi és aktuálpolitikai utalást. E naplószerű följegyzések botlasztó kövek az olvasás folyamatában, függelékben való közlésük lett volna indokolt. A versben való megnyilatkozás küzdelme és mámore követi végig Szabados György pá-

lyáját. Széképekkel zsúfolt evidenciákat közöl olvasójával, olykor a liturgikus beszéd eszköztárával, nemritkán pedig az aforisztikus fogalmazás konok egyértelműségével. Mélységesen közösségi ember intelmei ezek a verskezdemények, aki Lao Ce nyomán Az út és erény könyvét igyekezett újfogalmazni Magyarországon, a huszadik század második felében. Olyan közösségi emberé, aki az elvesztett szakralitás visszahódítására tett meg-megújuló kísérletet: „Ki állva szállsz -Ég meglátogat.” A zeneszerző-előadóművész Szabados György az Ég látogatója volt. Harangjátékra írt utolsó kompozíciója, a Boldogaszony földje ez égi vándorút beteljesedése. Zeneművei és versei is tanúsítják: az üdvösség magányát tapasztalta meg ekkor. Mert alátékintve a földre, csak a Sötétség könnycseppjeit látta záporozni:

*Földbe lapuló népem
már nem hall semmit
nem lát senkit
az Égben
(Magyarok)*

A gyűjtemény egésze e keserű záradékkal szembesít, az önmegváltás reményében.

Hornyik Miklós Ottlik-könyve

A könyvhétre megjelent egy retrospektív összeállítás, Hornyik Miklós Ottlikról készített írásaiból, levelezésükből, visszaemlékezéseiből, a megőrzvegyűlt író újvidéki látogatásának leírásából, egy szimatoló ügynökkel való megmérkőzés szellemi izgalmaiból, a hosszú nagy valahai tévéinterjúból és a most nemrégén készített vitairatából, amely az Ottlik-apály idején védőkkel és támadókkal szemben egy leendő kiegyensúlyozott Ottlik-értékelést kísérel meg, szenvedélyesen, mégis higgadt méltósággal. Ha kézbevetted, olvasó, lehetetlen letenned a könyvet. Különlegesnek tűnő címe ellenére. Persze ezt a címet is megmagyarázza szerzője, és akkor már ezzel együtt épül bele könyvének egységébe. Úgy adta kezembe szerzője a könyvet, hogy egy életen át készül megírni a maga Ottlik-könyvét de most már nem vár tovább, helyette, egyelőre, előlegként inkább összegyűjtötte, egybeszerkesztette mindazt, amit eddig írt róla.

Utóbb olvasva e letehetetlen könyvet, igazat adok neki. Meg kellett jelentetni. De hozzáteszem: imígyen kellett megjelentetni. Így tette éppen most, az Ottlik-recepció jelen állásának pillanatában a legjobb szolgálatot tisztelt írójának. Köszönet érte az olvasók nevében, és az irodalomtörténet nevében szintúgy. Mondom ezt mint egyik olvasója, és mint az irodalomtörténet egy művelője. 1980. május 20-án éppen Hornyik interjúkötetét dedikálta nekem ajándékkul Ottlik Géza. Talán akkor, amikor hallván panaszát, hogy azért nem tud haladni újabb munkájában, mert régi gramofonlemezeit nem tudja lejátszani, az újabb lemezjátszókon a régi kis lemezek fordulatszáma már nem található. Akkoriban a Petőfi Irodalmi Múzeum Hangtárában én még olyan lemezjátszóval is dolgoztam, amelyen nemcsak ez a fordulatszám volt megtalálható, de még kazettára is át lehetett játszani a régi tánclemezeket. Cipi sokáig használta ezt a gépet, halála előtt adta csak vissza, amikor a múzeumban jeleztem, ettől kezdve ez a készülék már nem a Hangtárba, de a műtárgyak közé való, Ottlik személyes használati eszközeként. Amikor ennek a beszélgetésnek az alapja [Hornyik Miklós interjúja] az újvidéki televíziósok közreműködésével elkészült, szóba se jöhetett itthon hasonló felvétel. A tévések részéről sem, de Ottliknak a mostani könyvben idézett megjegyzéséből következően maga az író sem kívánta volna. Hornyik Miklós kiemelkedő akkori ténykedése kapcsolódik ahhoz a sorozathoz, amivel az újvidéki irodalmá-

rok a magyarországi értékrenddel ellentétben egy másik irodalomtörténeti értéksort igyekeztek felmutatni. Bori Imre Kassák, Juhász Ferenc és Nagy László munkásságát bemutató könyvei, a magyar avantgárdot feltámasztó írásai, Bányai János Füst Milánt és Ottlikot elemző tanulmányai, Weöres Sándor, Pilinszky, Mészöly Miklós, Mándy Iván, Szentkuthy, majd Esterházy számontartó kritikai támogatása hiányt pótló volt az újvidékiek részéről. De még a fiatalokra való felfigyelésben is példás volt Tandari Dezső és Oravecz Imre közlése és kritikai fogadtatása, melyet idehaza csak a mi Napjaink-beli szerepeltetésük egészített ki. Bata Imre vagy Béládi Miklós közvetítő szerepét mindenképp meg kell említenem. Hornyik új könyve ennek az irodalomtörténeti jelentőségű felfedeztető műveletnek egyik fényes fejezetét mutatja fel. Jó így most dokumentálva olvasni róla. Nehogy elfelejtkezzünk mindezekről. Ugyanakkor ennek a könyvnek nemcsak a múltat felidéző értékei vannak. A jelenben is hangsúlyos lehet a szerző szava. Az Ottlik-apály és az Ottlik-félreértések elszaporodása idején. Kimondja, amit végre ki kellett mondani. Valóságos alakjában idézi meg az író a múltból, mindennapjait számba véve. Leveleivel dokumentálva. Legendák nélkül.

De több ennél: a jövőbeli Ottlik-képet is megláttatja. Hasznosabban talán, mintha egy újabb könyvet készített volna róla. A Visszatekintés egy hiteles múlttal rendelkező Ottlik-ismerő legfontosabb szava a mai olvasókhöz. Nem a sznobokhoz és nem a feledést segítőkhöz beszél. Hanem az érdeklődő irodalomszerető emberek és az irodalom sorsáért, jövőjéért aggodalommal figyelő értők számára szóló eligazító figyelmeztetés. Egy legendák nélküli Ottlik-képet szeretne megidézni, és elfogultság nélküli olvasókat szándékozik toborozni az író művei köré. Most és a jövőben. Megfogott, megindított őszintesége. Elém idézte az embert, aki a maga esendő mivoltában is a magyar próza egyik legnagyobb alakja. Esendő? Legalább annyira, mint minden ember. Aki kiszolgáltatottan élte le életét abban a nem életnek kedvező huszadik században. Esendő, aki éppen ezáltal tudott emelt fővel megmaradni tisztességes embernek abban a világban. Nem kért, nem fogadott semmit. A baráti kérésre is finnyásan figyelt. És mennyire érzékenyen ügyelt, hogy másokat, barátokat még véletlenül se sértsen. Hornyik Miklós könyvében látom az Ottlik-barátság egyik fényes do-

kumentumát Az interjú írott formájából kéri, hogy dobjon el egy részletet, ami esetleg Vas István érzékenységét sérthetné. Utóbb mindketten megállapítják, hogy nem valószínű, hogy a költő barát sérelmezné. Amit kimondott, ahhoz Ottlik is ragaszkodik. Írja: majd más összefüggésben igenis fel fogja használni. Mégis ez esetben eltekintenek a közzétételtől. Sőt, kéri Ottlik, hogy riporter-barátja semmisítse is meg a szöveget. „Igazad van abban, hogy nem sértő a barátomra a kidobott változat, de nem ismered az ő - velem szemben való - speciális érzékenységét, s pont abba gázoltam volna bele elefánt módra, halálosan esetleg.” Nos, én ismertem ezt az érzékenységet. Pista és főként Piri (Szántó Piroska) előadásából. Emlékszem, amikor együtt hallgattuk négyen: Piri, Pista, Cipi és jómagam A háborúnak vége sorozatom rádiós változatát. Micsoda izgalom előzte meg ezt a közös vacsorát. Mely végül is sikerrel, békességgel, kölcsönös megértéssel zárult. Ennek lett záradéka A másik Magyarország című Ottlik-remek, amely könyvben, az ő előírása szerint, „függelék” jelzéssel, más betűtípussal, de megjelenhetett. Igen. Cipi barátnak is természetesen félelmetes maradt. „Te nem tudod azt, amikor veszekednek, az milyen szörnyű!” Fülemben még Piroska figyelmeztetése. Lehet, biztos igaza volt Piroskának, de az így vállalt barátság: szentség volt mindkettjük számára. Védtek, óvták. És tanúja voltam egy barátság megszakadt voltának is. Egy beszélgetésben közölt „hm” kitételnek. Tényleg csak ennyi volt. De valahai barátja ezt is nehezményezte, vélve, kérdezve, faggatva, hogy mi maradt ki mögüle. Semmi. Illetőleg mégis. Fél órát szidta közös barátunkat, majd amikor védelmére keltem, hirtelen hangot váltott. És hozzátette: „Az is igaz, amit mondasz, hiszen a barátom volt. Ha nem olyan lenne, nem lehetett volna a barátom.” Ilyen volt. Ezt a formáját idézi most elém Hornyik Miklós nagyszerű könyve. Dokumentumai, korabeli írásai és záró vita-irata Ottlik utókora alakítóival És még egy személyes emlékemre figyelmeztet a könyv. Együttlétünkre Szigligeten. Olvasom az 1987. január 30-án írott levelet: „... szóval a fene egyen meg engem az állandóvá vált szédülésemmel ... (hosszú kúrákkal próbálnak javítani rajtam most),” majd így folytatja: „Épp 30 éve, hogy ugyanebben a 15-ös szobában voltunk” itt először Gyöngyivel - de nem ezért jöttem le most, hanem hozzátartoznék ez a néhány heti pihenés, levegő, koszt, ellátás a kúrálásomhoz (és hónapok óta halogattam ...). ” Csatlakozott ekkor ő is a januári csapathoz, akik az úgynevezett „szentistvánozs”-játékot szoktuk volt minden éjjel itt játszani. Már, aki szokta. Vas Pista persze hogy nem, természetesen Ottlik sem. Annál inkább Szántó Piroska meg Nemes Nagy Ágnes. Ebéd után, a hosszabb-rövidebb asztali beszélgetések múltán, Ágnes ráparancsolt: „Jöjjön, Cipike!” És hát mennie kellett sétálni. Nemes Nagy Ágnesék hamarabb utaztak haza, hétfőn. Búcsúzásuk előtt Ágnes rám parancsolt:

„Maga meg minden nap sétáltassa meg Cipit ebéd után!” De hát kinek volt ehhez kedve. „Ugye nem megyünk ma” - nézett rám kérlelőn Cipi másnap. „Hidd el, nekem sincs kedvem, jobban szeretnék lefeküdni inkább, de hát nem tehetjük. Ágnes úgys meg tudná, és akkor mind a ketten kikapunk” - válaszoltam. „Megtudja, persze” - tette hozzá megadóan. És ezt követően még egy hétig minden ebéd után jégben, hóban, fagyban nekiindultunk. Ki gondolta, hogy mindezt utóbb Hornyik Miklósnak is elpanaszolja, február 9-én, már hazaérkezve: „Maradtam ott végig, etettek, sétáltattak, végül talán egy kicsit javultam.” Örülök, hogy úgy érezhette: „javultam”. Mert az orvosnő, aki szintén társaságunk tagjaként velünk ott tartózkodott, már akkor lemondott róla: szinte a végelgyengülés státusát figyelve meg rajta. És ezzel zárul a kör: következő kötetét erre való utalással küldi majd nekem Ottlik Géza ... Személyes emlékekből szövi Hornyik Miklós is a könyvét. Mintha megfogadná a mester Szigligetről küldött már idézett levelének egy megjegyzését: „Örülök, hogy megdicséred a Fejér Lipótomat, és tanulságos: belerakva egy bármi kicsiny történetbe, százszor jobban revelálódik, mint ha szórod rá a jó, találó jelzőket tucatszám.” Ekként emelkedik ki az Ottlik-mű értéke egy veszélyes kis mérkőzésből, melyet az úvidéki írónak kellett a fürkésző ügynökökkel vívnia. A mérkőzés egyben az Ottlik-életmű felmérésének. Csakhogy az ügynök mindezt egyre kevésbé érti. De ezek a feleletek mára, a mi számunkra, az utókora méretezettek. Kiindulása Ottlik háború utáni tapasztalata. A Próza című kötetből emelkedik ki A másik Magyarország térképe. „Az ország politikai súlyával. ... a magyar nyelv és a magyar irodalom nem kezdett együtt hanyatlani, hanem éppen ellenkezőleg, mintegy teljesen kiszakadva a rossz sorsú államból, váratlan fejlődésnek indult. ... Irodalmunk ... szinte céltalan gazdagsága még az ország és a magyar anyanyelvűek teljes lélekszámával sem áll arányban, nemhogy a tényleges olvasókéval. Ottlik sokkal tágabb összefüggésekben látja a világot, mint mi valamennyien. Medve Gábornak tízezer lelke van ... Csillagokból érkező üzenetek membránja az Ottlik-regény.” Hozzá képest a politika korlátai? Legmaibb tanulsága: „Nincsenek határok. Az államhatárok politikai rögeszmék; lomtárba való történelmi ereklyék.” És még egy: tanulmányokra hivatkozhat végre, melyek évtizedekkel a mű megjelenése után a benne foglaltatott transzcendenciát is észreveszik. Ottlik regénye a magyar történelem és a magyar irodalom világába ma már köztudottan mélyen beleágyazott, de Hornyik Miklós azt is kiemeli, hogy „mennyire mélyen hatotta át az Iskolát a keresztény kultúrkör létbölcsélete, jelképrendszere, erkölcsi értékrendje, metafizikai megigazulás- és megváltástana.” Ilyen magasságokban látni és láttatni író és művét a mai világban csodaszámba megy. De itt, ezt követően hadd kérdőjelezzem meg egy itéletét. Nem azt, hogy felsorolja, mely művekkel

szemben érzi, hogy elmaradnak a teljességtől, hol érez kifogásolnivalót. Szíve joga! És ez csak emeli könyve hitelét. Egyetlen mondatával szállnék vitába: „Én magam például nemigen tudok mit kezdeni A Valencia-rejtély című hang- és képsorával ...” Hiszen éppen az előbbi idézettel adta meg éppen Hornyik ennek az ifjúkori műnek az értelmezhetőségét. A két nagy matematikus-fizikus szereplő párbeszédeiben éppen ez a transzcendencia a tét. Megvan-e a világban a maga anyagi létén túl az a valami, nevezzük akár játékosan is, miként Ottlik sajátos magyar angolsággal írja: „szekszeppil”, ami más, mint az anyag világot alakító kiterjedése. Mi van, mi lehet mindezen túl? A mérhető harangszón túl a harangszó megmaradó emlékezete. A credo, quia absurdum metafizikája jelentkezik nemcsak az Iskolában, de itt is. Mint éppen legjobb kortársaiban. A játék 1928-ban kezdődik, és a háború után folytatódik. Mikor is született a hasonló véggel záruló nagyszerű verses utazás, Az üresek, T. S. Eliot remeke, melyet Szabó Lőrinc éppen ebben a háború utániságban fordít majd magyarra? És ugyanennek a metafizikának „foszlányra tépett” képzetei születnek egy haldokló prózaíró, Kuncz Aladár emlékezetében, ugyanakkor a Fekete kolostort írván, és ugyanez olvasható össze a hitetlenség rideg magányából a metafizika felé kérdező kései műben, a Tücsökzenében Szabó Lőrinc költészetében. A Valen-

cia-rejtély erre a tudati mezőre kérdez rá. Ezt meri matematikusi nyelven is végiggondolni számunkra Ottlik Géza. A fiatal író merészségével, melyet szinte utolsó műként vállalva ad majd közre egy élet gondolkodásának folyamánként a halállal szembesülő író. Hogy végig kellett mindezt gondolnom, Hornyik Miklós őszinte mondata provokálta bennem. Az ő metafizikai távlatokban láttató könyve nélkül nem tettem volna fel az ő nevében is ezt a kérdést. Köszönet érte. Ez már az én személyes köszönetem számára. A könyv hangja személyes: az egymást félszavakból is megértő emberek összetartozásának sugárzásával teljes. Nem irodalmi barátság, hanem emberi jó kapcsolat. Családi összeköttetéssel a háttérben. A tisztelet és a megértés kapcsolódik benne az összetartozást hálával nyugtázó ember megnyugvást találó pillanatképeivel. Hornyik Miklós tudott beszélni Ottlikkal úgy, hogy nem zavarta. És ezzel talán a legtöbbet mondhatom kapcsolatukról. És hozzáteszem: tud írni róla úgy, hogy nem az intimitást kedvelők szemét vezeti, hanem a megértést tisztelettel keresők tekintetét. Minden monográfiánál többet tett ezzel a könyvvel, hasznosabbat Hornyik Miklós. Ottlik szellemét kelti életre lapjain. Liszt évében mondjam: könyve az Ottlik-reneszánsz Les Preludes-je.

Az írástevők felelőssége

(Hornyik Miklós: *Meghasonlásunk története*.

Délvidéki könyv. Timp, 2009, Topolya)

Hornyik Miklós a nemzeti gondolat tántoríthatatlan híve – olvashatjuk a könyv borítójának behajtott oldalán Szentmihályi Szabó Péter fontos, figyelemre méltó észrevételét. Hornyik Miklós délvidéki tárgyú válogatott írásainak gyűjteménye, a *Meghasonlásunk története*, kiegészítve a szerző néhány új írásával, ennek az állításnak meggyőző tanúságtétele.

A Délvidéki könyv alcímet viselő kötet a szerző 65. születésnapján jelent meg, tehát nem hevenyészve papírra vetett irodalmi elmélkedésről és esztörténeti jegyzetekről van szó benne, hanem szerzői hitvallásról, hosszú évek során kiértelt gondolatokról.

A nemzetben való gondolkodás nem természetes és magától értetődő állapot az írástudók számára. Ma a kultúrát az irodalmi sznobizmus és a nemzetellenes klikkszellem uralja. Ezzel együtt úton-útfélen azt hallani, hogy az igazi értelmiségi független, távol tartja magát a politikától, mindenféle ideológiától, hatalmi elvárástól. Eltekintve attól, hogy „független értelmiség” soha sehol a világon nem létezett, és ma sincs, a nemzeti gondolat hívének lenni ma nem kis bátorságot jelent.

A közéleti szerepet vállaló írástudók (akiken az értelmiséget értjük), régebben az egyháznak, uralkodóknak vagy gazdag mecénásoknak engedelmességek, az újabb korban pedig – túlnyomó többségükben – a pénz hatalomnak vannak alárendelve. Természetesen mindig voltak szuverén egyéniségek, merész harcosok, akiknek volt bátorságuk fellázadni a mindenkori hatalom ellen. És ma is vannak, ők azonban nem független, önfejű, maguknak élő emberek. Ellenkezőleg, ők azok, akik ellenzéki-séget, politikai megbélyegzést, egzisztenciális hátrányt, nyomort, sőt sok esetben üldöztetést és börtönbüntetést vállalnak azért, mert népük, közösségük, nyelvi kultúrájuk mellé állnak. Példaképeknek, az adott kor intellektuális lázadóinak lehetne tekinteni őket.

Mert mit is jelent az, hogy valaki a nemzeti gondolat elkötelezettje? Számomra történetesen azt jelenti, hogy az illetőt foglalkoztatja a nemzet helyzete, sanyarú állapota, aggasztja a felgyorsuló asszimiláció, a kultúra hanyatlása, a kivándorlás, a fogyatkozó népesség és annak romló egészségi állapota, nehéz gazdasági helyzete, az oktatás és értelmiségképzés megoldatlansága, nem beszélve a magas öngyilkossági és megdöbbentően alacsony születési arányszámokról.

Ez a fajta elkötelezettség az, ami miatt korábban is odafigyeltem Hornyik Miklós közéleti tevékenységére, szellemi cselekvésére, és most is nagy érdeklődéssel vettem kezembe könyvét.

*

Az indíttatásban sok közös van bennünk. Nem véletlenül, hiszen nemcsak kortársak vagyunk, de egyazon közegben cseperedtünk föl, és jöllehet a magunk egyéni és közösségi életét éltük, ki-ki a maga területén, az a közeg, amely alkotó értelmiségivé formált bennünket, úgy tűnik, egyazon feladatot jelölt ki számunkra: segítségére lenni annak a nyelvi-kulturális közösségnek, amely megfélemlítve, bizakodás és tanácstalanság között hanyódva kereste és keresi a kiutat szorongatott helyzetéből...

A *Meghasonlásunk* történetét azzal a nem titkolt szándékkal vettem kézbe, hogy mindenképpen reflektálni fogok rá, ha nem is kapásból, és nem is a szokványos könyvismertető formájában.

Személyi alkatomnál fogva az aktuális helyzet elemzésére mindig erősebb, sürgetőbb késztetést érzek, mint a visszatekintésre, politikai és kultúrtörténeti események felidézésére. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy a múltunkról szóló megvilágosító erejű írások hasznos tanulsággal szolgálhatnak számunkra a jövő vonatkozásában, ami nélkül aligha lehet eleget tenni az elkövetkező évek feladatainak és kihívásainak. A *Meghasonlásunk* történetét egy időre azért tettem félre, mert a jelen egyre nyugtalanítóbbá váló eseményei kerültek érdeklődésem homlokterébe.

Bár a hangadó politikai és értelmiségi réteg sokáig megpróbálta homokba dugni a fejét, húsz év után szembe kell néznie azzal a kellemetlen ténnyel, hogy a kommunizmus rabigájából szabadult országok súlyos válságban vannak. Hogy eddig minden újonnan unióssá vált ország gazdaságilag tönkrement, morálisan lezüllött, súlyos elégedetlenségtől és feszültségektől terhes elszegényedés jellemzi az egész keleti blokkot. Miközben a jobb sorsot érdemlő emberek abban reménykedtek, hogy a csatlakozással javulni fog az életszínvonaluk, az új rendszer azt a célt szolgálja, hogy az adott országokból minél több erőforrást lehessen kiperéselni. Az EU és az IMF (Nemzetközi Valutaalap) a fuldokló népeknek oly módon nyújt segítséget, hogy közben a kötelet a nyakukra hurkolja. Mindenképpen szembetűnő, hogy a nagyhatalmak máig másként

kezelik a térséget és annak problémáit, mint saját népüket és ügyeiket.

Úgyhogy miközben a délvidéki magyarság huszadik századi hétköznapi megrendítő krónikájának az olvasásába fogtam, nem tudtam elvonatkoztatni attól a körülménytől, hogy a történelem úthengere még csak most fog keresztülmenni rajtunk. Tisztázható-e a múlt addig, amíg köd ereszkedik közösségi tudatunkra, és a manipuláció folytán nem látunk tovább az orrunknál sem a jelen, sem a jövő vonatkozásában?

Természetes, hogy mindenkit a maga gondja-baja foglalkoztatja elsősorban. Mi magyarok is érthetően a saját sérelmeinkkel vagyunk elfoglalva. Gyógyírt, orvoslást keresünk a velünk megesett történelmi igazságtalanságokra, mindenekelőtt Trianonra. De vajon milyen világ az, amelyben élünk? Melyek azok a modern kori egyetemes politikai elvek, értékek, amelyek jegyében megértést remélhetünk? Vannak-e ilyen elvek és értékek, hiszen az elmúlt években kibontakozó gazdasági, politikai, társadalmi válság mindenki előtt világossá tette, hogy az új világrend történelefilozófiai alapja és az arra alapozó pénzpiac mennyire hamis, spekulatív és tarthatatlan.

*

Pszichológusként a nemzetközi pénzpiac és spekulatív tőke hatásmechanizmusának vizsgálata kívül esik szorosabban vett szakmai-tudományos és intellektuális érdeklődési körömről, de mivel minden lecsapódik az életünkben, társadalmi és lelki problémákról és gyógy módjukról aligha beszélhetünk, ha megfeledekezünk az új világrendről és annak mozgásirányáról. Az irodalomra is úgy tekintek, mint a nemzeti tudatunk letéteményesére, fenntartásának legfontosabb eszközére, ennél fogva akármerre is közelítünk a mindennapok valóságához, a magyar végzettel való viaskodásnál kötünk ki.

Tudjuk, nehéz keresztet vesz a vállára az, aki meri kérdőjelezni azt a korunkban divatos alkotói beállítottságot, amely a korlátlan szabadság nevében tagadja, hogy az alkotás valamely léthelyzetre adott jó vagy rossz válasz lenne. Mivel ennek a divatnak hódolva az egykori Jugoszláviában a magyar írástudók egy része messze a kisebbségi népelettől, a valóságtól elrugaszkodva írogatott, Hornyik visszatekintésében megpróbál leszámolni ezzel az álirodalommal: mutatványköltészettel, posztmodern szövegelemmel, ahogyan ő mondja.

Nem voltak valami gondtalan idők azok, amelyekről Hornyik szól. A közhiedelemmel ellentétben – írja – a szocializmus építésében Josip Broz Tito volt Sztálin leghívebb tanítványa. A második világháború befejezése után a szovjet példát követve Tito Jugoszláviája az egyetlen olyan ország, ahol a bolsevista terror nem moszkvai parancsra, hanem önként és maradéktalanul érvényesül. A háború utolsó éveiben a győzelmet követő néhány hónap alatt mintegy 150 ezer embert végeztek ki. Anton Bebler

kutatásai szerint 200 ezer volt az áldozatok száma. Közük 40-60 ezer magyar. A Vörös Hadsereg által csatlóssá tett közép- és kelet-európai országokban ilyen tömeges méretű likvidálásokra nem volt példa.

A letaglózó adatok rövid ismertetése után Hornyik Miklós rátér a szocialista realizmus időszakának bővebb taglására. Annak az uralkodó irodalompolitikának a bemutatására, amelynek folyamányaként lassan az ún. jugoszláviai magyar irodalom „magára talál”. Annak végkifejleteként a fiatalok egy csoportja a magyarság múltját és jelenét megtagadva, a mindent megújító forradalmi jugoszláv szellemiség beteljesüléseként az avantgárd mozgalom zászlóvivőjévé válik. Az egész magyar nyelvterületen irigykedve tekintenek erre az új irodalmi értékrendre, amelybe a jugoszlávság hangoztatása mellett a kozmopolitizmus elemeivel együtt belopózott valami gög és nyegleség is. Erre volt pénz, volt politikai fogadókészesség, merthogy „kozmpolita és modern volt”. Az idézett szavak Gion Nándor szájából hangzottak el a Magyar Tudományos Akadémián tartott bemutatkozó előadásában.

A modern irodalmi avantgárdnak a Moszkvával dacoló jugoszláv politika biztosította a hátszelet, elmélyítve azt a hasadtlelkűséget, amely a nemzetek fölöttiséget sugalmazva jugoszláv öntudatúvá próbálta gyúrni a délvidéki magyar értelmiséget. És voltak, akik hittek abban, hogy a „történelmi fejlődés” eredményeként a jugoszláviai magyarság megszűnik kisebbségnek lenni, mert magyarul beszélő jugoszlávvá válik. Hornyik előszedi könyvében ezeket az élvonalakat és szembeállítja őket egykori megnyilatkozásaikkal, konkrét példákkal illusztrálva, hogy a kisebbségi tudat torzulásaként a nemzeti önfeladás hogyan vált irodalmi eszménnyé azok számára, akiknek az lett volna a feladatuk, hogy segítsék a nehéz körülmények közé került embereket abban, hogy megismerjék a magyarság múltját és jelenét, hogy általa megőrizték magyarságukat.

A könyv első része (A káosz arca) a két világháború közötti korszakot mutatja be. A cenzúra, a terrortámadások, házkutatások, kitiltások, sajtóperek, bérharcok, rossz szomszédok, kitoloncolások időszaka ez, amelyben a nyelvi-nemzeti közösség mozgástere a „műkedvelő önmegőrzésre” korlátozódik. A délvidéki magyarság falusi-kisvárosi hagyományok világában próbál magára találni, magyar népdalokkal, első világháborús bakanótákkal, lakodalmakban, kocsmai nótázással próbál vigasztalódni. Maradandó értéket alig termő időszak volt ez a délvidéki magyar irodalom történetében. Az újságírás viszont tudott nagyot és maradandót alkotni, példa erre a Délbácska című napilap. A lap történetének áttekintése a legalaposabb és legélvezetesebb sajtóelemzés, amely ebben a műfajban a kezembe került. Bár követésre találna.

Amíg a könyv első része a korabeli délvidéki sivár valóságot mutatja be, a második rész (Leárnyékolt föld) a

második világháborút követő időszak irodalmi alkotásaira fókuszál. Az egyes alkotók és alkotások mögött azonban Hornyik konzekvensen a délvidéki magyar közösség pusztulását, manipulálását mutatja be konkrét példákkal illusztrálva, hogy a formálódó értelmiségiek hogyan próbálták a környezetük által fölvetett sorskérdéseket megkerülni...

A jugoszlávizmus sok tehetséget térített el a sorskérdésekkel való foglalkozástól. A Közelképek portréiban viszont Hornyik bemutatja, és szövegrészletekkel megszólaltatja az általa nagyra becsült írókat is, ahogyan ő nevezi – írástevőket. Ebben az „almanachban” Csuka Zoltán, Gál László, Herceg János, Szeli István, Kopeczky László, Németh István, Podolszki József, Juhász Erzsébet, Dormán László, Dudás Károly, Vicei Károly, Vajda Gábor, Tari István névvel találkozunk. Nem titok, hogy a szerzővel való közös eszmélkedés hozza össze ezt a társaságot, annak alátámasztásaként, hogy a művészi igényesség és a gondolkodás bátorsága elválaszthatatlan egymástól. Hornyik Miklós azt próbálja igazolni velük és általuk, hogy – az avantgárd írókkal szemben, akik álságos módon szinte irodalmi eszménnyé formálták a nemzeti önfeladás politikai-ideológiai követelményét – azok az írók jelentik a délvidéki magyar irodalom élcsapatát, akiknek

az alkotómunkássága nem választható el a környezetük által felvetett sorskérdésektől.

Hornyik Miklós, ha leleplező kritikát ír, többször is igen éles hangot üt meg, de nem fukarkodik az elismerő jelzőkkel sem, ha a művészi igényesség és a gondolkodás bátorságáért dicsér meg valakit. Teszi ezt abból a meggyőződésből, hogy az „írástevő” emberektől számon lehet, és számon is kell kérni az irodalom valóságtartalmát.

*

Miközben Hornyik Miklós délvidéki tárgyú írásait olvasom, a jugoszláviai magyar irodalom majd kilenc évtizedes történetét, ezt a pontos és hiteles társadalom- és lélekrajzot a korabeli viszonyokról, egyfolytában azon töprengem, hogyan szüntethető meg az a gyarmati státus, amelybe a rendszerváltással ismét belecsúszunk? Trianont követően folyamatosan nehéz időket él a magyarság, különösen a kisebbségben élők. Aligha lehetett túlélni ezt az időszakot a lélek meghasonlása nélkül. Szerintem azonban meghasonlásunk már Moháccsal kezdődött. És korántsem fejeződött még be. A magyar végzettel való viaskodást tekintve meglehetősen széles időintervallumról van tehát szó, amelyen belül a Hornyik Miklós által tárgyalt epizód, a jugoszláviai magyar avantgárd szárnypróbálgatása, csak szomorúság balsorsunkban.

Békemenet a hazáért

Mostanra világossá vált, hogy a XXI. század sem hozta meg a megbékélést az európai társadalomban. Orwellt idézve: mindenki egyenlő (az Európai Unión belül), de vannak, akik egyenlőbbek! Azok, akik „egyenlőbbek”, azt gondolják, megengedhetik maguknak azt, hogy szuverén államok belügyeibe avatkozzanak be; hogy demokráciaellenesnek nyilvánítsanak kormányzatokat, csak azért, mert ők, az „egyenlőbbek” ezt így gondolják; hogy kétségbe vonják országok állampolgárainak döntési jogát arról, hogy milyen kormányt válasszanak maguknak. Pontosabban szólva: egyetlen ország belügyeibe szólnak bele az Unió nagyhatalmú politikusai. Ez az ország Magyarország. És akik támadják, a támadást főképp balról teszik: szocialisták, liberálisok, (anarchistákból lett) zöldek és kommunisták! Az Európai Unió szégyene nemcsak az, hogy mondvacsinált vádakkal illeti Magyarországot, hanem ennél sokkal nagyobb szégyen és baj, hogy szó nélkül hagyja a még mindig életben lévő, faji alapon megkülönböztető, jogfosztó Beneš-dekrétumokat, hogy hangját nem hallatja az ellen, hogy uniós állampolgárok veszítik el állampolgárságukat ami-

att, mert fölveszik egy másik uniós állam állampolgárságát, hogy uniós államfőnek megtilthatja egy másik uniós állam azt, hogy a virtuálisnak mondott schengeni határt átlépje, hogy a kommunista időkben elkobzott egyházi és magánvagyon visszaszármaztatása elmaradt. De legalább ekkora szégyen és gyalázat, hogy az Európai Parlamentben kommunista képviselők is ott lehetnek, annak a politikai irányzatnak a képviselői, amelynek ideológiái, eszméik hatásával és önkezüikkel emberek millióinak halálát okozták alig néhány évtizeddel ezelőtt.

2012. január 21-én a magyar társadalom azon része, amely fontosnak tartja a személyi szabadságot és az önálló döntéshozatalt, fölemelte szavát az idegen hatalmak és egy láthatatlan, megfoghatatlan, de ténykedésével óriási károkat okozó pénzhatalom befolyása ellen. Az alábbiakban közöljük néhány szervezet, illetve magánszemély nyilatkozatát, amelyekkel a Békemenet Magyarorszáért több mint négyszázezer résztvevőjéhez csatlakoztak.

(B. J.)

Ismét elérkezett az idő, amikor nemzetünk szuverenitásáért és kormányunk mellett kell kiállnunk. Nem engedhetjük, hogy a bankbirodalom a pénzügyi vasfüggőnyt leeressze hazánkra és Közép-Kelet-Európára.

Céljaink elérésére pártszimpátia nélküli békemenet indul 2012. január 21-én, délután 16.00 órakor a budapesti Hősök teréről.

Induljunk együtt a Parlament felé és mutassunk példát Európa összes civiljének, annak érdekében, hogy elnyerjük szolidaritásukat!

Civil Összefogás Fórum – Civil Összefogás Közhasznú Alapítvány vezetősége

Ausztráliai nyilatkozat

Az ausztráliai magyar nemzeti emigráció többsége nevében ezennel kijelentjük, hogy a 2011. december és 2012. január hónapjaiban a Magyarország ellen indított nemzetközi politikai, gazdasági és sajtóhadjáratot a magyarországi baloldal: szocialisták, neoliberaisok és zöldek által gerjesztett és sugallt támadásként érzékeljük. Ez számunkra – akik évtizedek óta angolszász demokráciában élünk –, evidens.

A 2010-ben lefolytatott magyarországi országgyűlési választásokon a Fidesz-KDNP pártszövetség elsőprő kétharmados győzelmét a vesztes baloldal képtelen gentlemanként tudomásul venni és elviselni, veszteségük okán – nyolcéves kormányzásuk eredményét leszűrve – magukba szállni, és az ország érdekében csöndesebben viselkedni. Képtelenek elfogadni a Magyar Országgyűlésben hozott alaptörvényt – és az ahhoz kapcsolódó

sarkalatos törvényeket –, amely elvetette az 1949-ben Moszkva által Magyarországra oktrojált köztársasági alkotmányt, és visszaállította a nemzet jogalkotása évezredes történeti kereteit, beépítve abba a kor követelményeit, többek között az Európai Unió tagállamai alkotmányainak több releváns cikkelyét, valamint az európai Alapjogi Chartát, amire az EU Lisszaboni Szerződése is vonatkozik.

A magyar alaptörvény 2012. január 1-jén törvényerőre lépett, s ez fölöttébb idegesíti a szocialistákat, a neoliberaisokat és a zöldeket, és ezek holdudvarát az EU-ban. Az általuk képviselt baloldali ideológiáknak ebben az alaptörvényben nincs szerepe, sőt, ebben a kereszténység nemzetmegtartó szerepe dominál, eszerint a családot egy nő és egy férfi egyesüléseként fogalmazza meg, és a fogantatás pillanatától védi az emberi életet. A törvény erejével kimondja a diktatórikus rendszerek, így a kommunizmus bűneinek elévülhetetlenségét. Kimondja: az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítását, a bírói függetlenséget, a bírók korhatályát, az adatvédelem jobbítását, valamint a jegybanktörvény átalakítását, hogy a Magyar Nemzeti Bank a kormánnyal együttműködve dolgozzon egy független, virágzó nemzetgazdaságért.

A NSW-i Magyar Szövetség a rendszerváltozás óta támogatja Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozását. Álláspontunk, hogy Európának nemcsak gazdasági, de politikai téren is egyesülnie kell ahhoz, hogy a globális hegemoniákkal és a feltörő új kihívásokkal szemben helyt tudjon állni. Ezért Magyarország szerepét az EU-ban véleményt és jövőt formáló tényezőként képzeljük el, amire rászolgált tavaly, amikor fél évig az EU-elnökség feladatát látta el. Sajnálattal érzékeljük, hogy az EU időnként kettős mércét alkalmaz és igazi szerepe, eszmei egysége, még csak most van alakulóban. Az Európai Parlament és az Európai Bizottság még nem találta meg igazi feladatát, 27 országgal a konszenzust kereső ügyintézés. Az EU hosszú ideig lazán fogta a gyeplőt, lásd Portugália, Írország, Görögország, Spanyolország és Olaszország szekerét, amivel elszaladtak a lovak. Most a szabadságukért és függetlenségükért kiálló, „rebellis” magyarokat akarja az Európai Bizottság példamutató módon megleckéztetni, a többiek okulására. Ezt mindenáron el kell kerülni, és arra kell törekedni, hogy Magyarország a köteleességmegszegési eljárást elkerülje. Európa és Magyarország jövője függ attól, hogy ne következzen be a konfrontáció, mert ez senkinek se fog javára válni.

Mindezek előrebocsátásával biztosítjuk Magyarországi nemzeti együttműködési rendszerének kormányát és Orbán Viktor kormányfőt, hogy az ausztráliai nemzeti emigráció teljes szívvel mögöttük áll és támogatja azokat a diplomatikus, konszenzust kereső lépéseket, amelyek

lehetőséget nyújtanak az Európai Unióval és az IMF-fel való együttműködésre, a magyar gazdaság élénkítésére és az adósságcsapdából való megszabadulásra. Kérjük a Jóistent, hogy álljon a tárgyalófelek mögé és világosítsa meg a szentlélek erejével elméjüket annak érdekében, hogy Magyarországhoz hasonlóan, visszatérjenek azokhoz a keresztény alapokhoz, amelyek révén az elmúlt évezredekben az európai népek kultúrája és civilizációja az egész világ számára példamutató módon kifejlődött.

Ennek reményében kívánunk a magyar kormány számára prosperáló, eredményekben gazdag esztendőt és a Kárpát-medencében élő magyar nép számára egy szebb és jobb jövőt.

Közzéteszi az NSW-i (New South Wales) Magyar Szövetség

Ilosvai-Egyed Katalin, elnök
Kardos Béla, tb. elnök

Sydney, 2012. január 20-án

**A kanadai magyarok üzenete a budapesti,
január 21-én délután induló
Békemenet Magyarországért résztvevőikhez**

Kedves Honfitársaink!

Mi, kanadai, egységes nemzetben gondolkodó magyarok lélekben csatlakozunk a január 21-én induló kormánytámogató békemenethez. Egyetértünk a Békemenet Magyarországért szervezőinek nyilatkozatával, azzal, hogy a haza függetlensége, felvirágoztatása, a keresztény alapokon nyugvó kormányzása mindennél fontosabb, mert csak így lehet a Szent Korona büszke országaként megmaradni Európában.

Kedves Honfitársaink!

Lélekben Veletek indulunk el a Hősök terétől, hogy égő gyertyával a kezünkben némán imádkozzunk Magyarorszáért, amely immár mindannyiunk hazája, különösen amióta megszületett az új Alkotmány, amióta megfogalmazódtak azok a demokrácia elveire épített sarkalatos törvények, amelyek többek között biztosítják mindenki számára a lehetőséget, hogy magyar állampolgárrá váljék. Fizikailag távol ugyan, de lélekben Veletek megyünk a Hősök terétől az Országházig, hogy megmutassuk a világnak: hazug minden külföldön megfogalmazott és terjesztett propaganda, hazug minden megfizetett, képmutató, szélhámos mesterkedés, amely Magyarország és nemzetmentő, nemzetféltő kormányának lejárására irányul.

Igyekszünk, hogy találjunk olyan nyugati fórumokat, amelyek a mi véleményeinket is elfogadják és közlik, hogy felvilágosíthassuk a nyugati közvéleményt a valóságról. Hisszük, hogy Isten Magyarországot nem gyarmatnak, nem a pénzvilág vazallusának szánta, hanem független, szabad államnak, a magyar népet pedig saját sorsát irányítani képes nemzetnek, amely a keresztény értékek megőrzésével és felmutatásával példát mutat Európának és a világnak.

„Magyarország megújulásának történelmi ideje van”, fogalmazta meg Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke. Ennek a megújulásnak a sikerét mi, egységes nemzetben gondolkodó kanadai magyarok minden erőnkkel és eszközünkkel támogatjuk.

Isten minket úgy segítse!

**Dancs Rózsa főszerkesztő, Kaleidoszkóp-
Kaleidoscope**
Toronto, 2012. január 20.

„... az Európai Unió a mai napig nem tett eleget kötelezettségének és még mindig nem csatlakozott az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, hogy ne lehessen felelősségre vonni az uniós szervezeteket az Emberi Jogok Európai Bíróságán. „

Hungaria semper libera - Una et eadem libertas

Az alapvető szabadság- és önrendelkezési jogok Magyarországon több száz éve az alkotmány tagadhatatlan részei. Ezeknek a jogoknak a megsértése a történelem folyamán újra és újra felkelésekhez és forradalmakhoz vezetett, amelyek hosszú távon mindig impulzust adtak egész Európának. Utoljára 1956-ban a kommunista diktatúrának és a *pax szovjetica*-nak rántottuk le az álarcát, és ezzel megindítottuk ennek összeomlását.

1989-ben szétváltuk és kinyitottuk a vasfüggönyt egy akkor számunkra sokat ígérő szabadság felé. Nagyot csalódtuk. A megígért „új európai ház”-ban eddig csak a pincében kaptunk helyet, szabadság helyett diktatórikus kényszert, biztonság helyett aggasztó kétséget, jog helyett hazugságokon alapuló igazságtalanságot. Európai értékek ürügyén megaláznak, megsértenek, kirekesztenek bennünket és megkérdőjelezzik a demokratikus jogainkat.

Ismét védekeznünk kell. Le kell rántani az új, láthatatlan diktatúrának és a „Pax Americaná”-nak az álarcát, addig, amíg nem késő. „A kezdet kezdetén kell védekezni.” Tudjuk, hogy ez a harc sokkal nehezebb, mint a páncélosok elleni volt. A fegyverünk csak a szó, a jog, az erkölcs és az európai értékek. Ami azért nehéz, mert nem mi, hanem az Európai Unió szenved demokrácia-deficitben. Ki vagyunk téve minden önkénynek, mert az Európai Unió a mai napig nem tett eleget kötelezettségének, és még mindig nem csatlakozott az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, hogy ne lehessen felelősségre vonni az uniós szervezeteket az Emberi Jogok Európai Bíróságán.

Nem mi távolodtunk el az európai értékektől, hanem a brüsszeli hatalomcentrum. Nem mi tagadjuk meg a demokráciát, hanem az európai uniós szervezetnek hiányzik a demokratikus legitimáció. Üldözik a nyelvünket, bántalmaznak a nemzetrészeinket!

Európa gazdasági, politikai válságban és erkölcsi romlásban van. Nem így képzeltük el az új Európát!

Egy új Európát kell felépítenünk.

Egy olyan Európát, amely nem centralisztikusan, hanem policentrikusan van felépítve.

Egy olyan Európát, amely visszatér a keresztény gyökereihez és értékeihez, egy olyan Európát, amelyben nem a pénzoligarchia a szuverén, hanem a nép és a nemzet!

Egy olyan Európát, amelyben tiszteletben tartják a népek demokratikus akarátát.

Egy olyan Európát, amelyben minden nép az alapvető szabadságjogokkal, elsősorban az önrendelkezési joggal élhet, amelyet a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Egyezségokmánya az 1. cikkelyben így definiál: „A népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.”

Csak az önrendelkezés és állami szuverenitás alapján lehet Európát szabadságban és igazi békében megalapozni.

Nem engedhetünk a zsarolásnak és kényszernek!

Nem szabad félnünk, vállalnunk kell a kihívást!

Soha nem szabad feladni az önrendelkezést, önhatárolódást és önbecsülést!

*Dr. Eva Maria Barki
Rechtsanwalt Landhausgasse 4
A-1010 Wien, Austria
E-mail: barki@lawvvie.at*

Magyarországi köszönet

Kedves Kollégánő! Teljes szívvel és minden erőnkkel csatlakozunk a fenti nyilatkozatodhoz. Egyben köszönetet fejezzük ki töretlen igazságérzeted és magyarság-szereteted eme nagyszerű kifejezéséért. Mi magyarok - a világ legbecsületesebb szabadságszerető nemzeteként - nem tartjuk fel a kezünket senki előtt sem! Úgy tűnik, hogy valakik vérfürdőt akarnak rendezni a mi saját hazánkban idegen érdekek szolgálatában, hogy a helyünkre üljenek. Ha ez megtörténik, akkor lángba borul az egész világ. Mi akkor is helytállunk és kiállunk a magyar nemzet törvényes kormánya mellett, miként 1956-ban tettük az akkori amerikai elnök becstelen árulása ellenére is. Amikor 1989 júliusában együtt küzdöttünk az ame-

rikai Kongresszusban a román diktátor ellen, nem sejtettük, hogy 2012-ben az amerikai „Szabadságszobor” igyekszik majd a kommunisták és liberális szövetségeseik uralmának a visszaállítása érdekében orvul ledöfni bennünket. De mi csak azért is „Istenben bízunk!” és szárazon tartjuk a puskaport!

Dr. Nagy László ügyvéd
Magyar Királyi Szent László
Lovagrend kormányzója
 e-mail: dr.nagy@t-online.hu

Magyar írók, művészek, tudósok állásfoglalása

Mi, a magyar mindennapokban élő, az egyes kormányzati döntések következményeit viselő, azokat bőrünkön érző állampolgárok, foglalkozásunkat tekintve írók, művészek, tudósok, egyre nagyobb megütközéssel olvassuk és hallgatjuk a világ sajtójában egyes politikai körök rágalmaait a magyarországi „demokrácia-deficitről”.

Tapasztaljuk, hogy ezeket az álhíreket néhány baloldali és neoliberais pártkötődésű, nyugaton nevet szerzett magyar értelmiségi, író, filozófus, zenész, sajtómunkás is hangoztatja, és nagy nyilvánosságot kap a hazája elleni uszításhoz.

Szükséges, hogy mi, a magyar társadalom jelentős többségéhez tartozó értelmiségiek is megszólaljunk, és

kinyilvánítsuk azok megnyugtatóására, akik a nyugati demokráciákban Magyarország jövőjéért aggodnak, hogy a jelenlegi magyar kormány nem csorbította a demokratikus alapjogokat, amelyekhez a magyar lakosság túlnyomó része maga is ragaszkodik, ugyanúgy, ahogy ezt 1956-ban bebizonyította.

Az a szavazótábor, amely 2010-ben kétharmados győzelmet aratva megbízta a konzervatív politikai erőket a korábbi baloldali kormányok által súlyosan lerontott gazdasági és társadalmi állapot feljavításával, különösen nagy felelősséget érez a hazájáért. Tehát azért is, hogy Magyarország ne szakadjon le Európa és az atlanti világ nemzeteinek demokratikus közösségéről.

A vártnál nehezebb külső körülmények és néhány botlása ellenére a jelenlegi kormány továbbra is élvezi e többség bizalmát, viszont a magyar embereknek azt kell tapasztalniuk, hogy álhírek és hazugságok bevetésével, a demokrácia jelszavai mögé bújva éppen a legalapvetőbb demokratikus jogtól akarják népünket megfosztani: attól, hogy magunk ítélhessünk kormányaink teljesítményéről, eredményességéről a szavazóurnánál.

Reméljük, hogy a nyugati demokráciák tárgyilagos közvéleményén meg fognak törni a Magyarország szabadságát veszélyeztető szándékok.

A Magyar Írószövetség elnöksége,
a Magyar Művészeti Akadémia elnöksége,
Professzorok Batthyány Köre

Lengyel levél

Drága magyar barátaink!

Ezekben, a nemzetek és országok számára nehéz, de egyben nagy napokban szeretnénk kifejezni a lengyel nemzet szolidaritását és barátságát. A magyar-lengyel szolidaritásnak hosszú és páratlan történelme van. Lengyelország veletek volt az 1848-as szabadságharc idején. Veletek voltunk akkor is, amikor országunk nem ratifikálta a Trianoni Szerződést. Ti pedig támogatottok bennünket 1920-ban, a bolsevik megtámadtatás évében, aztán menekültjeinket fogadtátok be 1939-ben, országunk német majd szovjet megszállásának időszakában. A háborús katasztrófa túlélése után, függetlenségünk elvesztésekor is mellettetek álltunk, amikor támogattuk szabadságharcotokat a nagyszerű 1956-os forradalom idején. E közös örökség barátságunk erejét adja, s egyben kötelez is bennünket.

Hűséggel e tradíciókhoz, elismerésünket fejezzük ki mindazért a kezdeményezésért, amelyet hazátok újjászülése érdekében elindítottatok. Új alkotmányotok nemcsak Magyarország számára bír nagy jelentőséggel, hanem mindannyiunk számára fontos alapelvekre hívja fel a figyelmet: a keresztény civilizáció elveire, a nemzeti

hagyomány és szuverenitás értékére, az élet és a család védelmének fontosságára, a kommunizmus gonosz örökségének elítélésére. Legyetek tudatában annak, hogy az a munka, amit elkezdtek egész Európa érdekét és javát szolgálja, és különösen a mi régiónk, a kommunizmus időszakában megtört Közép-Európa közös ügyét jelenti. Együtt voltunk és együtt is maradunk!

Isten áldja munkálkodásotokat! Isten, áldd meg a magyart!

Grzegorz Górný, a Fronda című folyóirat alapító főszerkesztője

Marek Jurek, a Szejm volt marsallja, a Köztársasági Jobboldal Párt elnöke

Jan Maria Jackowski, a Lengyel Szenátus képviselője

Piotr Kaznowski, a Christianitás folyóirat főszerkesztője

Jacek Kowalski, művészettörténész, a poznańi Adam Mickiewicz Egyetem tanára

Paweł Milcarek, a Lengyel Rádió volt igazgatója

Jan Pospieszalski, újságíró, televíziós szerkesztő

Piotr Semka, újságíró

Tomasz Terlikowski, filozófus

Zbigniew Ziobro, az Európai Parlament képviselője, a Szolidáris Lengyelország mozgalom alapítója

Római levél

Magyarország barátaihoz és szövetségeseihez

Mi, magyar értelmiségiek Rómában és a világban megdöbbenéssel és felháborodással tapasztaljuk, hogy belpolitikai céljai elérése érdekében egy szűk, a kommunizmusban gyökerezett magyarországi érdekcsoport tendenciózusan meghamisított információkkal igyekszik bizalmatlanságot és feszültséget kelteni hazánkkal szemben barátaink és szövetségeseink körében. Különösen aggodalommal tölt el bennünket, hogy már néhány hagyományosan baráti ország vezető politikusa is, nagyrészt hiteles információ hiányában, akarva-akaratlanul is hozzájárul a belső viszály elmérgesedéséhez.

Erkölcsei kötelességünknek érezzük, hogy ebben a kritikus helyzetben egyszerű állampolgárként, politikai megfontolásoktól mentesen felemeljük a szavunkat a hazánknak rendkívül nagy károkat okozó rágalomhadjárat ellen, amely mára már arra a szintre jutott, hogy gyengíti a gazdasági helyzetünket, aláássa politikai és katonai szövetségünket is. Azért fordulunk most nyílt levélben Önökhöz, mert meggyőződésünk, hogy Magyarország jó hírneve és nemzetközi szövetségi kapcsolatai semmilyen körülmények között sem lehetnek belpolitikai csatározások eszközei, és önmagát minősíti az, aki ennyi tiszteletet sem ad meg a hazájának. Úgy gondoljuk, hogy a tények széles nyilvánosság elé tárása segíti Önöket az összefüggések pontosabb megismerésében és az esetleg felmerülő kételyek eloszlátásában.

Sokan emlékezhetnek még Önök közül az 1956-os magyarországi forradalomra, amikor egy kis nép, nyakán a világ legnagyobb hadseregével, felkelt a zsarnokság és a diktatúra ellen. A felkelés ugyan elbukott, a győztesek véres bosszút álltak, de a magyar nép véráldozata nem volt hiábavaló. Ma már pontosan tudjuk, hogy ez a magyar forradalom állította meg a kommunizmus világhó-

dítását. Az ötvenes évek közepén ugyanis reális esélye volt annak, hogy több országban is parlamentáris úton a kommunista pártok kerüljenek hatalomra. A magyar forradalom eltírása azonban megmutatta a kommunizmus igazi arcát a világnak és felnyitotta az emberek szemét. Erdemes elgondolkodni azon, mi lenne ma Európában és a világban, ha mindez akkor nem így történik.

Köztudott, hogy az aknazárral védett „vasfüggőnyt” Magyarország nyitotta meg 1989-ben. Ez az esemény indította el a kommunista diktatúrák bukását Kelet-Európában és nyitotta meg a lehetőséget az EU jelenlegi formájának kialakulásához. A hirtelen megszerzett politikai szabadság azonban nem hozta meg a magyar társadalom számára a várva várt felemelkedést. Sőt, addig nem tapasztalt társadalmi egyenlőtlenséget eredményezett. Jellemzésül csak egy adat: 20 évvel a kommunista diktatúra bukása után a magyar lakosságnak kb. egyharmada rosszabb körülmények között él, mint a rendszerváltás előtt, és teljes joggal elvesztette a hitét a demokráciában. Mindez elsősorban azok hibájából, akik a rendszerváltást a politikai hatalmuk átmentésére és vagyonszerzésre használták fel. Akik a demokráciát, a szabadságot és a jólétet a saját privilégiumaiknak tekintették. Akik ma a lehangosabban puffogtatják frázisaikat a demokrácia és a szabadság „védelmében”. Olyan ez, mint amikor a tolvaj Fogd meg!-et kiált.

A 2010-es választások eredménye ezt az általános elégedetlenséget fejezte ki: két rendszerváltó párt kiesett a parlamentből, és a korábbi kormánypártnak mindössze 15% (!) jutott. A magyar nép egyértelmű és határozott változást akart, és ezt demokratikus választások útján juttatta kifejezésre. Ez tette lehetővé a bő kétharmados (68,4%) többséggel rendelkező polgári-kereszténydemokrata kormánykoalíció megalakulását. Az új kormány egy gazdaságilag és erkölcsileg tönkretett, a korrupciós világranglista „előkelő” pozícióján levő, eladósodott országot vett át. Mindannyiunk számára

nyilvánvalóvá vált, hogy ezen a katasztrofális helyzeten csak úgy lehetünk úrrá, ha radikális változtatásokkal a tovább élő posztkommunista nomenklátúra súlyos hibáit felszámoljuk.

2012. január 1-jén életbe lépett Magyarország új alaptörvénye, amely kinyilvánította Magyarország kötődését a keresztyén nemzeti értékrendhez. A magyar Parlament elfogadta az alkotmányhoz igazított törvényeket. Ezzel kialakult a demokratikus Magyarország megteremtésének régen esedékes jogi alapja.

Legalább ilyen jelentős a kormány parlamenten kívüli munkája, amely reális esélyt ad az ország gazdasági problémáinak a megoldására. A legfontosabbak:

- Megegyezt a kormány a szakszervezetekkel az új Munkatörvénykönyvről. Ez a munkavállalók és munkáltatók közötti nemzeti konszenzus elengedhetetlen feltétele a gazdaságpolitika megvalósításának.

- Ugyancsak megegyezés született a bankszövetséggel a tömeges méretű lakossági eladósodás rendezéséről. Társadalmi hatását tekintve ez is rendkívül fontos eredmény volt.

- Sikertelen hatástalanítani a legfontosabb szolgáltató ágazat, az egészségügy „időzített bombáját”, amely az évtizedek óta felhalmozódott problémák miatt az ellátás összeomlásával fenyegetett.

- Végül, de nem utolsósorban folyik a korrupciós ügyek bűnöseinek, a nemzeti vagyon elherdálójainak és eltulajdonítóinak bírósági felelősségre vonása, valamint az ország eladósításáért felelős személyek felkutatása. Ez a magyarázata, hogy az érintettek mindent megtesznek ennek megghiúsítására, beleértve a külföldről pénzelt

uszító és ellenséges politikai propagandát is Magyarország és legitim kormánya ellen.

- Nem lenne teljes a kép, ha nem említenénk meg, hogy Kelet-Európában ugyan a legkésőbb, de törvény született a kommunista diktatúra bűneinek feltárására és a bűnösök elszámoltatására. Mindez a magyar nép régóta kinyilvánított akarata szerint, törvényes keretek között történik.

Őszintén reméljük, hogy a felsorolt tények meggyőzik Önöket, hogy ma Magyarországon a demokratikus intézmények megszilárdítása és nem a meggyengítése történik. Az elmúlt húsz év legnagyobb támogatottságával megválasztott Parlament hozza a törvényeket. Ennek megfelelő kormány hajtja azokat végre, és független bíróság ügyel a törvények betartására. A demokrácia alapintézményei azt teszik, amire felhatalmazást kaptak, és amit az ország érdekében az adott helyzetben tenniük kell, mindezt az egyetemes emberi jogok és szabadság tiszteletben tartásával.

Arra kérjük Önöket, barátainkat és szövetségeseinket, hogy bizalmukkal és megértésükkel segítsék a magyar népet a kommunista diktatúra utolsó maradványainak sikeres eltakarításában, hogy végre ez a sokat szenvedett nép demokráciában, szabadságban és jólétben élhessen. Biztosítjuk önöket, hogy a magyar nép a barátaival barátként, a szövetségeseivel szövetségesként viselkedik.

**Magyar értelmiségiek „Urbis et Orbis”
ad hoc szövetsége
Róma, 2012. január**

Töredékek

Az elhallgatás művészete

A politikai viszonyok állandóan változnak, és annak, aki karriert akar építeni, akár az elvei feladásával is, ezekhez a változásokhoz alkalmazkodnia kell. Ez a politikai alkalmazkodás régebben, a kommunizmusban néha a túlélést jelentette, de most inkább rangot és több pénzt hoz. A délvidéki (magát inkább vajdaságinak mondott) magyar értelmiségiek közül néhányan, főleg a Magyar Tanszék köré csoportosuló jugó-liberálisok is ezt az utat választották: együtt menetelni egy vezető párttal. Ez tükröződik magatartásukban, a sajtóban megjelent nyilatkozataikban vagy épp a tények elhallgatásában.

A VMSZ és az általa befolyásolt Vajdasági Magyar Nemzeti Tanács szemében szálla az Aracs Társadalmi Szervezet, csak azért, mert befolyásukat nem tudták rákényszeríteni sem a szervezetre, sem az Aracs folyóiratra. (Különb a VMSZ az MNT által majdnem minden délvidéki médiumra rátenyerelt, így például a Magyar Szó, de még inkább a Hét Nap nem jelenhet meg egy-két VMSZ-s pártvezető nyilatkozata nélkül.) Ezért, aki a VMSZ által akar érvényesülni, sőt karriert építeni, annak az Araccsal való bármilyen együttműködés a vesztté jelent. Jól tudta ezt az az Aracs-díjas is, aki a számtalan magyarországi kitüntetések kapcsán többször is interjút adott a sajtónak. A felsorolt kitüntetések között egyedül az Aracs-díjat hallgatta el, azt állítva, hogy „ittthon inkább a közöny, a tájékoztatlanság, az érdektelenség, a figyelmetlenség, a lebecsülés, hogy azt ne mondjam: az irigység volt tapasztalható munkámmal ... kapcsolatban. ... Szabadkától, amelyben több mint három évtizede élek, és tevékenykedem, nemhogy díjat, kitüntetést, de még csak egy kézszorítást sem kaptam”. (M. Sz. 2011. XII. 24, 25, 26.) Ezt mondta az újságíróknak az az Aracs-díjas, aki a szabadkai kitüntetésekor azt nyilatkozta egy tévéinterjútban, hogy számára ez a legkedvesebb elismerés, díj, mert attól a közösségtől kapta, amelyikből kinőtt, és amelynek boldogulásáért tevékenykedik. De a díjátadás óta eltelt tíz év alatt változott a VMSZ-nek az Aracsról alkotott véleménye, és mivel a civil szervezet és a kiadványa, a folyóirat továbbra is hű maradt függetlenségi elveikhez, így annak, aki a párt révén magának karriert akar teremteni, akár korábbi nézeteinek feladása árán is, pártkatonává kell válnia. Nem lehet önálló véleménye,

nem gondolkozhat másként, mint ahogyan a pártja, még akkor sem, ha más a véleménye, hát akkor inkább elhallgatja, letagadja, vagy éppen, mint ebben az esetben is, megmásítja a tényeket.

Hasonló módon elhallgatta, „elfelejtette” megemlíteni az Araccsal való 11 évi együttműködését a Hét Napnak adott kétoldalas interjútban az a személy is, aki a folyóirat rendszeres munkatársa. Mint ahogyan nem ejtette ki az Aracs nevét a Pannon tévé riportere sem, pedig témája nem volt más, mint egy legutóbbi Aracs-könyv bemutatása. Nevezetesen *Varga Sándor* legújabb verseskötetéről, a *Mindennapi nagypéntekről* és annak bácskossuthalvi bemutatójáról volt szó. A könyvet az Aracs Társadalmi Szervezet adta ki, aminek ugyancsak különös a története. Miután a szerző a Forum Könyvkiadótól több évnyi elfektetés után visszakérte kéziratát és az Aracsnak adta át, amely többszöri sikertelen pályázat után, megunva a Canossa-jarást, végül saját eszközeiből jelentette meg a versválogatást. A riportert a Könyvjelző című műsorban, ki tudja miért, de tény, hogy elhallgatta a kiadó kilétét, sem a riportban, sem a fölvezető szövegben nem említette meg egyszer sem, hogy a bemutatásra kerülő mű kinek a kiadványa. A Pannon RTV-nek társalapítója az MNT. Valahogy így működik az MNT által kidolgozott magyar médiastratégia útvonalán az objektív tájékoztatás? Aki nem lép egyszerre, annak nincs helye a „vajdasági” könyvek, illetve folyóiratok égboltján? A tények, a cselekedetek erről tanúskodnak, annak ellenére, hogy az MNT kulturális mindenhatója szavakban ennek ellenkezőjéről tesz kinyilatkoztatást.

Az Aracs Társadalmi Szervezetet nemrég boszorkánykonyhának minősítették, de ördögi mivoltának körvonalai a VMSZ szemében még Kasza József elnöksége alatt rajzolódtak ki. Ő vezetett be a pártjába egy bizonyos fajta személyi kultuszt, ő nevezte ki a mostanra már bírálhatatlan pártvezetőket, és nem volt hajlandó eltűnni semmilyen ellenszegülést vagy kritikát. Jól példázza ezt dr. Kocsis Mihály esete, akit csak azért váltottak le az iskolaigazgatói posztról és nyugdíjazták, mert nem volt hajlandó elfogadni a Kasza által kijelölt „felfelé való bukdatást”. Bár ez ügyben Kocsis bírósági pert nyert, de ennek több év után sem tudott érvényt szerezni, mivel a VMSZ keze messzire elér. Ennek az önkreált személyi kultusznak és bírálhatatlanságnak Kasza, a lemondá-

sa után, saját maga is áldozatul esett. A VMSZ mostani csúcsvezetősége és az általa irányított MNT ugyanis nem tűrte Kasza bábáskodó „jó tanácsait” sem, és egyszerűen kizárta a pártból. Utána menesztette a Magyar Szó napilap főszerkesztőjét is, mert a lapban helyt adott olyan (igaz) kritikáknak, ami sértette egyes pártvezetők hiúságát. Azóta minden médium megrémülve abban verseng, hogy ki közöl minél több írást a sérthetetlenekről. Akiiket pedig nem tudtak befolyásolni, mint az Aracsot és a Családi Kört, azokat „leminősítették”, és kiejtették a pénzes kosárból. Azok pedig, akik az Aracsról jót mondanak, elbúcsúzhatnak a VMSZ és az MNT kegyeltjeinek körétől. Tudja ezt az az említett Aracs-díjas is, aki letagadta a „legkedvesebb” díját. De lehet, hogy számára ma már a díjat képező Szervátiusz Tibor által alkotott Magyar életfa kispasztika csak egy kellemetlen kolonc?

Idejében szólunk

Minden évben Szabadkán is megünneplik a rokkantak világnapját. Főleg szóban. Biacsi Mária községi illetékes mindig nagy sikerekről számol be, amelyek, igaz, még nem tökéletesek, de megígéri, mindent megtesznek – ami tőlük telhető – hogy a rokkantak, így a kerekesszékekkel közlekedők se érezzék másodlagos polgárnak magukat. Megépült a betegbiztosító épületénél (több éves ígéretes után) a rokkantfeljáró, a városháza körül a járdaszéleket lekerekítették, és ezzel, ami tőlük telhető, mindent megtettek.

Megértem, hogy a régi épületeknél, mint például a Városi Könyvtár emeleti olvasóterme vagy a zeneiskola koncertterme, nehéz kialakítani egy kerekesszékes felvonót (bár a XXI. században ez könnyen megoldható lenne, csak akarat és pénz kérdése az egész), de egy tetemes összeggel múzeummá átalakított, újjávarázsolt épületnél miért nem gondoltak erre? Hogy az épület elülső része az eredeti formáját megőrizhesse, akár a másik oldalról, a Sugárút felől is lehetett volna megépíteni a felvonót. De ugyanez a hiányosság mondható el a Képzőművészeti Találkozó épületéről és a magyar főkonzulátusról is. A Szabadegyetemnél még a földszintre sem lehet lépcsőakadályok nélkül bejutni, mint ahogyan a néhány éve épült Magyarházba sem. A bíróságnál a szabályoknak ugyan eleget tettek, de olyan meredekre építették a feljárót, hogy azon egy kerekesszékes nem tud feljutni. Ezért úgy oldják meg a problémát, hogy a tisztviselő kijön a rokkanthoz egy esetleges aláírás végett. Persze, ez bonyolultabb eseteknél nem járható út.

Nem tudom, hogy az újonnan épülő színháznál, amely az ígéretek szerint Közép-Európa legmodernebb teátruma lesz, vajon terveztek-e rokkantfeljárót, vagy jó balkáni módon erre már nem jutott pénz. Ezért idejében szólunk,

mert ez jobb közösségek esetében megszokott dolog. Csak az a kérdés, mi merre tartunk?

Csapda

Most is, mint minden választás előtt, minden szerb párt azon buzgólkodik, hogy minél több magyar szavazót is megnyerjen magának. A Szerb Haladó Párt például, sikeres szereplése esetén, a belügyminisztériumi tárcát ajánlotta fel az egyik magyar pártnak. A Demokrata Párt az észak-bácskai régióban más módszerhez folyamodott. Szabadkai Magyar Hírlap címen mint a Subotičke novine melléklete új lapot jelentetett meg, így népszerűsítve a szerb pártot. A gondot azonban az jelenti, hogy a szerb pártba általában olyan magyar értelmiségiek tagosodnak be, akik nem magyar érzelműek, gyakran szerb nyelven végezték iskolájukat, tehát a magyar nyelvet nem köznyelvi szinten beszélik, és erről íráskészségük is tanúskodik. Az a magyar értelmiségi, aki nem képes a saját anyanyelvét megfelelő szinten elsajátítani, és a lelkében nem érzi ennek szükségességét, az nem képes igaz szívvel a magyarság ügyéért küzdeni sem. Persze, ez nem gátolja a próbálkozásukat, és sajnos sok nemzettársunk bedől ezeknek a csábításoknak. Csak most nagyon ki-lóg a lóláb. A lap szerkesztője ugyanis még a pársoros beköszöntőjében sem képes helyesen fogalmazni. Írását idegen (szerb nyelvű) szórend jellemzi, helyesírási hibák tarkítják, akárcsak a többi írást is (lektort pedig úgy tűnik, nem alkalmaznak), például a vessző rendre elmarad, vagy ha ki is tesz, akkor rendszerint rossz helyre. Az embernek az a benyomása, amint ez a beköszöntőben is áll, hogy nem hivatásos újságírók készítik a lapot, hanem „az Önök szomszédai írják és Önök is írhatják”. A nyúl farknyi szerkesztői bemutatkozásban például ilyen mondatok akarják megnyerni a magyar választókat: „Mindannyian akik erre a feladatra vállalkoztunk tisztában vagyunk a munka minden nehézségével, hiszen Önökről írunk Önöknek, azaz nem lehet *szalmázni* (kiemelés: G. J.) és féligazságokat állítani mivel, ma vagy a közelmúltban történt eseményeket tárgyalunk, tehát kizárólag a való-s tényeket fogjuk közölni Önökkel”. Remélem, hogy a délvidéki magyarság nem fog bedőlni ilyen rókaalkú ígéreteknek, és arra a magyar pártra fog szavazni, amelyik már bizonyítottan az ő érdekében tevékenykedik.

A szó elszáll, az írás megmarad és bizonyít

Az újvidéki Magyar Tanszék köré csoportosuló jugó-liberális magyar értelmiség a kezdetektől fogva ellenségesen viszonyult az egyetemes magyarsághoz tartozást szorgalmazó és a kultúránkban a magyar szellemiséget

számon kérő Aracs Társadalmi Szervezettel szemben. Ez az ellenszenv akkor csúcsosodott ki, amikor a szervezet elindította az Aracs című folyóiratot. A délvidéki magyar sajtó feletti egyeduralom elvesztése ugyanis felbőszítette e hatalom urait, ezért mind a mai napig ellenségesen viszonyulnak a folyóirathoz. Az első szám megjelenésekor például Gerold László a Hídban a legdurvább hangon ócsárolta a lapot, és ez az indulat vezérelte Utasi Csillát is tanulmánya megírásakor. A szakdolgozat a Magyar Tanszék Közlönyében (39 – 47 o.) jelent meg 2004-ben *Az aracsi pusztatemplom kultusza* címen.

A tanulmány részletesen feldolgozza az ezzel kapcsolatos kutatásokat, és egy alcímében bővebben foglalkozik az Aracs Társadalmi Szervezet tevékenységével is. Az első részben bemutatja a szervezet célkitűzéseit, és egy tanácskozáson elhangzott beszámoló alapján ironikus hangú megállapításokat von le. A tanácskozást - amelynek középpontjában a szórványkérdés állt - Palicsón a budapesti Polis folyóirat szervezte, és később a tanácskozás anyagát nyomtatásban is megjelentette. Az Aracs civil szervezet tevékenységét, célkitűzéseit összegező beszámoló címe *Szülőföldi szolgálat a szórványért* (Gubás Jenő, Gubás Ágota). Ennek az egy írásnak az alapján rosszállólag a következőket állapítja meg: „Céljaitat áttekintve világossá válik, hogy a Társadalmi Szervezet a vajdasági magyar kultúra folyamatainak ellenőrzésére és irányítására törekszik. E törekvés három mozzanatát szeretném hangsúlyozni. A Társadalmi Szervezet képviselte szemléletben a kisebbségi kultúra nem önelvű, hanem küldetést teljesít, a térség magyarságának az elmúlt nyolcvan évben meggyengült nemzettudatát kell erősítenie. Másodszor a Társadalmi Szervezet szemlélete szerint a kisebbségi kultúra egyetlen centrumból való irányítása azért elengedhetetlen, mert a korábbi vajdasági intézmények nem szolgálják kellőképpen a nemzet-rész megmaradását. A Szervezet végül azért igényli önmagának a kulturális folyamatokat szabályozó hatalom pozícióját, mert úgy látja, a vajdasági magyarság megmaradásáról való egyetlen igazság birtokosa. A szórványban élő délvidéki magyarság gazdasági, szellemi, kulturális segítségén kívül a szerzőpáros szükségesnek látja egy délvidéki műemlékvédő szervezet létrehozását: »amely összefogná, sőt gyarapítaná a ma is működő önálló egyesületeket és koordinálná a további tevékenységet«, egy Délvidéki Magyar Dokumentációs központot, amely a meglévő intézetekkel szemben a Szervezet szerint végre valóban vállalná az itteni magyar közösség kultúrájának a begyűjtését és megőrzését. Ezenkívül szükségesnek vélik a Délvidéki Magyar Képzőművészek Galériájának létrehozását is: »értékeink megőrzése, alkotóerőnk igazolása érdekében«. Leginkább mégis az bizonyítja a Társadalmi szervezetnek a nemzetiségi kultúrát létrehozó folyamatok ellenőrzésére irányuló törek-

vését, hogy a meglévő, társadalmi alapítású intézmények munkáját is a magyar szellemiség szempontjából kívánja felülvizsgálni: »számunkra hatvan év után már végtelenül fontos lenne megvizsgálni és értékelni a *mi értékrendszerünk szerint is* (kiemelés tőlem, U.Cs.) azt a munkát, amit ezek az intézmények végeznek. Megvizsgálni, hogy pl. az újvidéki Vajdasági Múzeum mennyire gyűjti a magyar tárgyi emlékeket, a levéltárak miként őrzik a ránk vonatkozó dokumentumokat, a szabadkai s az újvidéki rádió vagy tévé mennyire erősíti a magyarságtudatot, az oktatási intézmények milyen magyaroknak nevelik a fiataljainkat. Minderről jelentést kellene készíteni, és ezt nyilvánosságra is hozni».

Nem tudom megérteni, hogy egy civil szervezet, amely sem hatommal, de még egy irodával sem rendelkezik, a működéséhez a kevéske pénzt pályázatok útján szerzi meg, miként törekedhet egy közösség kultúrájának a „ellenőrzésére és irányítására”. Azt azonban vallom, hogy a kisebbségi kultúra „nem önelvű, hanem küldetést (is) teljesít”. De nem olyat, amilyent a korábbi jugó-kommunista és mostanra átvedlett jugó-liberális, kozmopolita kultúra irányítói, a Tanszék köré csoportosuló értelmiségiek produkálnak, hanem olyan küldetést teljesít, aminek eredménye a magyar nemzeti öntudatot erősítő kultúra. A magyar kisebbségi kultúrának az egy centrumból való irányítását pedig nem az Aracs követelte magának, hanem egy, a fentebb említett küldetéstudattal rendelkező önálló magyar művelődés intézményt (mint amilyen például a zentai székhelyű Vajdasági Magyar Művelődési Intézet), központot képzelt el, amely összefogná és összehangolná az ilyen szellemben kidolgozott stratégiai tevékenységet. Ez volt a *mi értékrendszerünk*, és itt a mi alatt nem X.Y.-t értettünk, hanem egy nemzeti irányultságot. A jugó-liberális értelmiség és Utasi Csilla véleménye ellenében nem az Aracs, hanem az MNT lett mára ez a központ, de inkább pártpolitikai irányultsággal. Persze, az MNT-t ma bírálni nem ildomos, de még inkább nem kifizetődő.

A következő cáfolatom pedig arra vonatkozik, miszerint „a vajdasági magyarság megmaradásáról való egyetlen igazság birtokosa” lennének. Ez a mára már szlogenné előléptetett megbélyegzés a tanszékesek és Gerold László lázálma. Geroldnak még 2001-ben a Hídban megjelent cikke is ezt tanúsítja, hiszen még a címe is beszédes: *Doktor úr, maga mindenhez ért?* Ezt a valótlan állítást nem hallhatták vagy olvashatták sehol sem. Mindazokat a stratégiai elképzeléseket pedig, amelyeket a szórvány, illetve az egész délvidéki magyarság megmaradásának érdekében, mint egy gondolkodó értelmiségi, egy civil szervezet megalapítója és csaknem 15 éven át cselekvő vezetője megfogalmaztam, és a vállalt részfeladatokat sok tetterre kész emberrel együtt meg is valósítottam - Utasi Csilla ironikus vádjai ellenében - ma is büszkén

vállalom. Már azért is, mert ezek közül a célkitűzések közül igen sok képezi ma az MNT kulturális stratégiájának a gerincét. Kár, hogy a gazdasági stratégia nincs az MNT cselekvési tervében, és az oktatási stratégiájuk sem épül biztos alapokra: az óvodától az egyetemig szóló önálló iskolarendszerre. Az igazat megvallva **hálás vagyok Utasi Csillának, hogy megírta tanulmányát, mert még ha rosszindulatú is, egy kívülállónak bizonyíték arról, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet, illetve az általam, évekkal ezelőtt megfogalmazott elképzelések, amelyeket nyilvánosságra is hoztam, helyeseknek bizonyultak.** Hogy konkrét példákkal támasszam alá: a dokumentációs központról alkotott terv ma már a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet tevékenységének részét képezi. Az MNT stratégiaprogramja szerint a zentai múzeum és képtár lenne a legalkalmasabb egy Délvidéki Magyar Képzőművészeti Galéria létrehozására. Ezt is az Aracs vázolta fel elsőként. A műemlékeinket már számba is vette az MNT, sőt az első feladatot, az eleméri templomnak mint Kiss Ernő sírhelyének felújítását már ki is jelölte. Minden, a magyarság szempontjából fontos intézményben képviselteti magát, és nem történhet meg, hogy ne „*a mi értékrendszerük szerint*” értékeljék az ilyen fontos intézmények (mint pl. az újvidéki Vajdasági Múzeum, egyes levéltárak, rádiók és televíziók, iskolák stb.) munkáját. Remélem, mivel ez a dolog csak most indult be, hogy az MNT ezen intézmények tevékenységéről valóban a délvidéki magyarság szemszögéből készít jelentést, ad majd értékelést. Az MNT-nek van szakembergárdája, pénze és hatalma, így a saját neve alatt összegezi azt, amit az Aracs Társadalmi Szervezet már évekkal korábban lefektetett, de az Aracs munkájáról bölcsen hallgatnak.

Minden tevékenység, terv és célkitűzés hasonlóságának ellenére, az Aracs Társadalmi Szervezet szellemisége és az erkölcsi hitvallása merőben különbözik az MNT-étől, ugyanis az Aracsnak az egyedüli célja a délvidéki magyarság helyzetének a jobbítása, kulturális értékeinek a megőrzése és a lehetőség szerinti gyarapítása (szobrok, emléktáblák felállítása), a magyar szellemiség fontosságának hangsúlyozása minden területen, az oktatástól az újságírásig, és még számtalan cselekedet, ami ennek a pusztuló nemzetköziségnek a boldogulását segíti. Teszi ezt önzetlenül, politikai rang, kereseti lehetőség és hatalmi befolyás igénye nélkül, mégpedig mindezt minimális pályázati pénzekből. Ezzel szemben az MNT, rátéve kezét a szerbiai, a tartományi és az anyaországi támogatásokra, bőséges anyagi juttatások révén, politikai támogatások mellett és a média hangzatos hírverése közepette, munkahelyeket, kitüntetések osztoztatva, hivatásos intézmények segítségével valósítja meg mindazt, amit az Aracs részben már megvalósított vagy tervbe vett, illetve szükségesnek látta annak megvalósítását.

Például, az MNT bábáskodásával a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség által alapított Életfa-díjak létrehozása és a kiosztás lebonyolításának módja, csak halvány másolata és jelentősége az Aracs-díjaknak. Az Aracs-díj ünnepélyes átadását nem kísérte média-kampány, inkább az elhallgatás volt rá a jellemző. Mégis tömegeket mozgatott meg (a szabadkai városháza díszterme mindig zsúfolásig megtelt), és a magyarság legjobbjai tisztelték meg, mert érezték ennek a pártpolitika-mentes magyar értékeit. Mivel az MNT-nek ezt befolyásolni nem állt módjában, megvonva a minimális támogatást is, ellehetetlenítette ennek kiosztását. Így a délvidéki magyarság legmagyarabb díja, amit a nemzetért tett érdemekért lehetett elnyerni, megszűnt létezni. De beépített személyekkel befolyásolni akarta a szervezet más tevékenységét is, és amikor az Aracs ennek ellenállt, megvonta a támogatást.

Mindezt a tevékenységet tette gúny tárgyává Utasi Csilla, az Aracs Társadalmi Szervezettől féltve a délvidéki magyar kultúrát. Most viszont, amikor az MNT hasonlóan cselekszik, mélyen hallgat.

Ha Utasi Csilla a tanulmányában nemcsak egy előadásomra építi az írását, hanem áttanulmányozza legalább a legfontosabb dokumentumokat, akkor megbizonyosodhatott volna, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet sokkal többet vállalt magára. Még a bánási magyar kollégium alapítását is, amely csak azért nem valósulhatott meg, mert a szerbiai oktatásügyi minisztérium akkor, egy teljesen kidolgozott tervdokumentáció ellenére sem engedélyezte a létrehozását. Gondolom, Utasi Csilla és a hasonló gondolkodású értelmiségiek ma már nem ilyen becsmérően nyilatkoznának ezekről a tevékenységekről, hiszen ma már más a kurzus, szint váltva (most a magyarországi kormányhoz dörgölődve), a VMSZ és az MNT által kívánják megőrizni befolyásukat. Így most kénytelenek elfogadni, sőt helyeselni az Aracs Társadalmi Szervezet által több éve felvázolt, és az MNT révén most felvállalni szándékozó hasonló terveket.

Ami pedig a pusztatemplom korát illeti, azt VI. Pál pápa apostoli levele bizonyítja, miszerint 1030 és 1038 között Szent István építette. III. Orbán pápa 1187. évi bullájában is említi Aracsot. Az 1256. évi esztergomi zsinaton Aracs apátja is jelen volt. A tatárjárás és a kun lázadaskor megrongálták és feldúlták, de az 1332. évi pápai tizedlajstromban már benne van. Nagy Lajos édesanyja, Erzsébet királyné 1377-ben újjáépíttette, és ezt a XIV. századbeli építészeti stílust őrzi a romtemplom mind a mai napig, amely így, romos állapotában is fenséges látványt jelent. Ennyi adat után, csak rosszindulattal lehet a „történelmi tények félresöpprésére” hivatkozni és „üres szimbólumként” bemutatni a pusztatemplomot.

Az Aracs-kultuszt valóban az Aracs Társadalmi Szervezet és a torontáltordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság indította el, a tevékenységükkel, a

díjakkal, az Aracs folyóirattal. A VMSZ és az MNT, megérezve az Aracs-kultuszban rejlő politikai lehetőségeket, rátenyerelt, anélkül, hogy az eddig tevékenykedők munkáját hathatósan segítette volna.

Jelenleg, magának a kultusznak a tárgya, az aracsi pusztatemplom mégis a legnagyobb veszélyben van, mert a szerb hatalom a törökbecsei önkormányzat révén kisajátítani akarja a területet turisztikai céllal. Ennek a törekvésnek kellene most mindenáron és főként együtt - politikumnak, civileknek, értelmiségieknek és másoknak összefogva - ellenállni.

Kik a mieink, és kik az övéik?

Az MNT is belefoglalta médiastratégia-programjába a néhány értelmiségi által már sokszor hangoztatott igényt, miszerint a sajtó ne csak magyar nyelvű, hanem magyar szellemiségű is legyen. (Igaz, az első tóthfalui értelmiségi tanácskozáson Gerold László nem akarta megérteni, hogy „milyen az a magyar lelkületű tanító”.) Úgy látszik, hogy az ilyenfajta értetlenség már évtizedek óta jelen van az Újvidéki Televízió magyar nyelvű sportműsorában, hisz megtörténik, hogy napokig magyar sportsikerekről nem számolnak be, miközben amerikai, ausztrál, azaz minden más ország sporteseményeiről tudósítanak. A magyar sporttörténeteket úgy kezelik, mint ha egy idegen, hozzánk semmivel sem kötődő ország eseményei lennének. Pedig ha a nemzettudatot valami erősítheti, akkor ehhez a leghatásosabban az adott nemzet sportsikerei járulhatnak hozzá. A politika is felismerte ezt, hisz az országok mindegyike milliókat költ erre a célra. Úgy látszik, a tévé munkatársainak nem céljuk a délvidéki magyarság nemzettudatának az erősítése, ami a megmaradásunk legfontosabb feltétele. A finnek több mint 800 évig voltak idegen elnyomás alatt, az észtek még ennél is tovább, de az erős nemzettudatuk megőrizte őket nemzeti mivoltukban. Mezey Katalin a Magyar Napló januári számában arról számol be, hogy az örvidéki (várvidéki), az osztrák elnevezés szerint burgenlandi magyaroknak azért volt ilyen gyors a beolvadásuk (nyolcvanánynyi kisebbségi sors ideje alatt szinte teljesen eltűnt ez a magyar közösség), mert a „burgenlandiságuk” közgúny tárgya lett. A hazai rendőrvicekhez hasonlókkal gúnyolták őket, amiktől minden kisebbségi nép szabadulni akar. Ismeretes, hogy Jugoszláviában ez a megalázó magatartás élt a magyar nőkkel szemben is.

Nagyon kíváncsi lennék egy olyan esetre, amikor például egy Velika Plana-i vagy podujevoi csapat egy szegedivel vagy egy más magyar csapattal mérkőzik, az újvidéki tévések közvetítésében melyik legénysége lenne a mieink, és melyik az övéik. A közelmúltban a csíkszeredai jégkorongcsapat egy magyarországgal küzdött, és

a himnuszok elhangzásakor a csíkszeredai csapat némán hallgatta végig a román himnuszt, míg hangosan énekelték a magyart. Ráadásnak elénekelték a székely himnuszt is. Nem tudom, hogy a Délvidéken lenne-e egy olyan egyesület, amelyik ezt meg merné tenni. Ha az újvidéki sportriporter nem meri azt megtenni, hogy a szívéhez közelebb álló csapatot nevezze a mieinknek (ha egyáltalán a magyar csapat áll közelebb hozzá), akkor legalább ne tekintsen úgy a magyar sportsikerekre, mint egy idegen nemzetéire. Ha például Németországban egy török csapat mérkőzésénél a németországi törökök a török csapatnak szurkolhatnak, akkor miért nem örülhet egy magyar a magyar sikereknek. Ez is azt bizonyítja, hogy az egy évszázados nemzeti elnyomás csonka lelkületű magyarokká, másodrendű polgárokká alakított át bennünket, akik nem merik bátran felvállalni a meggyőződésüket. Végső ideje lenne már egyszer kiegyenesedni. Az újvidéki magyar sportriportereknek pedig tudniuk illene, hogy a nemzeti büszkeség, amibe a sportsikerek is beletartoznak, az egyik leghatásosabb fegyver a beolvadás ellen.

Dilettánsok

Az MNT a vajdasági magyar kulturális stratégiaadványban, amelynek Lovas Ildikó a felelős szerkesztője, a következőképpen ír az Aracs folyóiratról: „... a benne megjelenő szövegek színvonalát tekintve inkább dilettáns, semmint társadalmi folyóirat, ...ha leküzdene a színvonalhiány és durva, személyeskedő hangvétele okozta hátrányokat ...” Ezzel szemben dr. Nemeskürty István, minden magyar tanár ura, levelében a következőket állapítja meg:

„Kedves Gubás úr!

Örömmel írok ötvenhatról az Aracsnak, utolsó számuk kiváló! Mikorra készüljön el? Legjobb lenne a kéziratot a budai címre eljuttatnom. Isten segítségét kérem, hogy egészségét ne fenyegetse további veszély, baráti üdvözléssel: Nemeskürty István”.

Tekintetbe véve a kulturális stratégia értékelését, mindazok, akik a tizenegy év óta, amióta az Aracs megjelenik, tanulmányaikat, verseiket, drámáikat, képzőművészeti alkotásaikat stb. a folyóiratban örömmel közölték, Lovas Ildikó és az MNT illetékes szakembere szerint mind dilettánsok voltak: Nemeskürty István, Andrásfay Bertalan, Csoóri Sándor, Döbrentei Kornél, Szervátiusz Tibor, számtalan egyetemi tanár, közíró, költő, kutató: Ágoston Mihály, Hódi Sándor, Matuska Márton, Mák Ferenc, Mirnics Károly, Nemes Fekete Edit, Szajkó István, Tari István, Tomán László, Vajda Gábor - azaz nemzeti értelmiségünk színe-java. Ezeknek az írásairól állapítja meg Lovas Ildikó felelős szerkesztésében az MNT, hogy

dilettáns szövegek. Én inkább Nemeskürty tanár úrnak hiszek, mint Lovas Ildikónak, akit csak a politika emelt ilyen magasra, és meggyőződésem, hogy az Aracs egyike a legszínvonalasabb folyóiratoknak itt a Délvidéken. De ezt majd eldönti az utókor.

Félretájékoztatás

Úgy tűnik, hogy az Újvidéki Televízió magyar szerkesztősége nem képes megszabadulni a jugó-liberális szellemiségtől és szemléletmódtól. Főleg Magyarország és annak nemzeti konzervatív kormánya szálka a szemében, hisz a híradásaiban mostanában az országról, de főleg az Orbán-kormányról csak a rosszat közvetíti. Gyakran az is megtörténik, hogy féligazságokat, és ebből fakadóan hamis állításokat adnak közre, tudatosan félretájékoztatva a nézőket, és ellenszenvet váltva ki a kormánnyal szemben. Teszik ezt annak ellenére, hogy támogatásért és kitüntetésekért szívesen nyújtják a kezüket az anyaország felé. A minap (2012. II. 6-án) például a Vajdasági Magyar Újságírók Szövetsége által kitüntetett Mirnics Gyula és Orovec Krisztina szerkesztette Híradóban az a tudósítás jelent meg, miszerint Miskolcra 50 (más jelentések szerint 30) szegény sorsú ember indult el gyalog Budapestre „munkát és kenyeret” követelni. A hírből csak azt hallgatták el, hogy ezt az alig 50 emberből álló „tüntetést” (akik között magas beosztású MSZP-s tagok is voltak, mint pl. Ujhelyi István), a bukott Gyurcsány-nak az újonnan alakított pártja és az MSZP szervezte, akik a kormányzásuk alatt kirabolták és eladósították az országot. A szervezők még arról is gondoskodtak, hogy éjjelre az MSZP-s székházakban az embereknek szállást biztosítsanak. Útközben az is kiderült, miután Mezőkövesdnél munkafőlajánlást kaptak, hogy a tüntetők közül többen ittasak voltak. Persze, így már egészen más jelentése lett volna a tudósításnak, amit a két szerkesztő tudatosan hallgatott el. Az embernek, ezt hallván, a jereváni rádióról szóló vicc jut az eszébe, miszerint a hír így hangzott: Moszkvában Mercedes-autókat osztogatnak. A helyesbítés pedig: nem Mercedes-t, hanem Zsigulit, és nem osztogatnak, hanem fosztogatnak. Remélhetőleg az újvidéki tévé nem kíván ilyen szintre süllyedni. Ez a jelentéktelen hír persze a Híradóban teret kaphatott, de Orbán miniszterelnök éves országértékelő beszámolója, amely a magyarság egészét érinti, már nem volt érdekes az újvidéki tévé számára. Mert itt ugyanis nem lehetett a magyar kormányt gyalázni. Csak másnap adtak egy nyúl-farknyi tudósítást a beszédről. Persze, nemcsak ezzel a tudósítással „vívta ki” a tévé a „megtisztelő” jugó-liberális jelzőt. A kormányt támogató, a hivatalos közlések szerint is legkevesebb 400 000 fős megmozdulást, a békemenetet kiegyenlítették a néhány százfős tüntetéssel, amit

az ellenzék szervezett. Sőt, ez utóbbi nagyobb hangsúlyt kapott. A közelmúltban napokig cikkeztek a budapesti Új Színházról, mert a város főpolgármestere, az igazgatói mandátum lejáta után, teljesen jogosan új igazgatót nevezett ki erre a posztra. Miközben lefasisztázták és antiszemitának nevezték az eljárást, valamint interjút készítettek a leváltott igazgatóval, az új igazgatót, Dörner György színészt és az intendánsnak kinevezett neves drámaíró, Csurka Istvánt pedig alkalmatlannak kiáltották ki. Tették ezt anélkül, hogy lehetőséget adtak volna e két utóbbinak az esetleges cáfolatra, hisz ez a legelemibb újságírói szabály. Csurka, aki a Szabó Dezső-i nemzeti gondolat hordozója volt, nemcsak a betegségébe, de ebbe az ellene irányított belső és külső hecckampányba is belehalt. És ehhez a gyalázatos rágalomhadjáratához csatlakozott az újvidéki tévé magyar szerkesztősége is.

A történelem manipulálása

A választások közeledtével a VMSZ, hogy pozícióját erősítse, és a szavazatok minél nagyobb számát megszerezze, minden eszközt bevetett, sőt még a történelem „megerőszakolásától” sem riadt vissza. Naivul arra törekedett, hogy a két világháború között működő, a délvidéki magyarság által megbecsült és leginkább támogatott Magyar Párt jogutódjaként tüntesse fel magát. Ezért egy nagyszabású nemzetközi tudományos tanácskozást, emléktábla-avatást és minden magyar nyelvű médium által dobra vert ünnepséget szervezett.

Persze, a kicsit is gondolkodók számára nagyon is ki-lógott a lóláb. Eltekintve a tudományos ülés értékelésétől (amelyen valóban eminens magyar és szerb kutatók vettek részt), egyértelművé vált, hogy csak egy egyszerű, a történelmi tényeket saját szempontból bemutató, szavazás előtti kampányfogásról volt szó.

Először is a Magyar Párt hatásköre kiterjedt az egész Délvidékre, Torontáltól Baranyán át Szlavóniáig vagy Zágrábig, míg a VMSZ, nemhogy a nevében nem merte a Délvidék kifejezést felvenni, de a mai közbeszédben is csak a Vajdaságot használja. A magyarországi vendégek, köztük Hende Csaba is mindig a Délvidékről beszélt. Ezzel szemben Pásztor István beszédében csakis a Vajdaságról szónokolt, egyszer sem merte a Délvidék szót kimondani, és az emléktáblán is csak a Vajdaság név áll. Vajon miként lehet egy, a magyar érdekeket felvállaló politikai szervezet a Magyar Párt jogutódja, ha vezetője nem meri kiejteni a Délvidék megnevezését? Sehogy!

A Magyar Párt vezetősége olyan emberekből állt, akár az életüket is feláldozták az eszméért. A párt vezetője több jelölt közül azért lett dr. Sántha György se-bész, a szabadkai kórház orvosa, mert nem volt politika-ilag korrumpált, később az állását is elveszítette. Ezzel

szemben a VMSZ vezetőségének jelentős része (kivéve a fiatalokat, akik koruknál fogva nem lehettek a Kommunista Párt tagjai) a magyarokat irtó Tito kommunista pártjának vezető tisztségviselője volt. Úgy látszik, hogy Kumrovecről a Vatikánig mégsem olyan hosszú az út.

A liberális és kozmopolita eszmék, szemben a nemzetivel, itt is teret kaptak. Pásztor beszédében ugyanis megemlékezett Jászi Oszkárrol (aki a kommunista hatalomvesztés után emigrációba kényszerült, miközben fölkereste a kisantant kormányait, hogy támadják meg a konszolidált Magyarországot), közben megfedezkedett a Magyar Párt eminens tagjáról, a zombori Deák Leórol, aki az életével fizetett a pártban való szereplése miatt.

A Magyar Párt első összejövetelét nagy titokban 1921 májusában Kutaspusztán, egy magánkúriában szervezte meg, ahol már dr. Sántha György elnökölt, és a Délvidék majdnem minden része képviseltette magát. Az országos alakuló közgyűlést pedig 1922. szeptember 14-én Zentán tartották meg. A Szabadkán megalakult alapszervezet időpontját Csuka János, aki könyvében részletesen beszámol a párt megalakulásáról, meg sem említi. Hogy mégis ez a dátum lett a nagy megemlékezés napja, annak csak a következő lehet a magyarázata: ha

a valódi időpontot választják, akkor a helyszínnek Zentának kellett volna lennie, ami azt is jelenti, hogy a VMSZ nem lehetett volna az ünnepség egyedüli szervezője, ennek következtében nem sajátíthatta volna ki egymagának a jogutódlást, vezetői nem foglalhatták volna el a rendezvény első sorait, mert a város vezetőségének és a többi magyar párt megjelentjeinek is helyet kellett volna szorítaniuk, és ami a legfontosabb, a választásokon nem érvelhettek volna a jogutódlás tényével. Pásztor beszédében többször idézte az egykori jelmondatot, hogy aki magyar, segítsen, miközben nem kíván együttműködni a többi magyar párttal.

Végezetül az ünnepséget egész idő alatt a szerb „akadémia” szóval illették, pedig pár nappal korábban a Magyar Szó egy eminens anyanyelv-pallérozója épp erre hívta fel a figyelmet, miszerint a magyarban ez nem használatos, illetve ennek a mi nyelvünkben más jelentése van. Úgy látszik, a VMSZ vezetői az általuk irányított Magyar Szót sem olvassák, nem érdekli őket az anyanyelv helyes használata, hisz az egyik alapszervezet elnöke is suk-süközik. És ezek után még az Aracs folyóiratra mondja Lovas Ildikó felelős(?) szerkesztésében az MNT kulturális stratégiaprogramja, hogy a lap dilettáns.

Versek

Megszülettek

BJB

Az égben glóriás anyák
segítették imáikkal
esti, reszketve egymásnak
kisóhajtott vágyainkat:

add meg, végre, Urunk!

A már ködlő reményekben
az őseink szikla hite
virágokkal borította
utunkat a végtelenbe

Köszönjük, Urunk!

2011. november 28.

Nyéki hagyásfa ágán

Mint ahogy kopott nyelvű
nagyapjától s apjától
örökölt bicska lapul
pásztorfiú szűrében

keze ügyében legyen
ha farkas támadna rá
vagy gonosz útonálló
és faragni ha akar
mikor a nyáj csendesül

úgy rejtünk téged híven
őrizünk szavainkban
kitől szózatot kaptunk
s intést: rendületlenül!

(2011)

Jár már Bercel!

Márta Dédikének

Mintha az egész világ látná,
S azt várná, hogy induljon ő el,
Állt, nézett ijedt, nagy szemekkel,
Két karját előre nyújtotta;
– Jaj, nagypapa, ott leszel, ha kell?
Megindult, imbolyogva lépdelt,
Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét,
Előre dobva kicsi testét,
Sikoltva a nagypapához ért.
Aki karjába szorította,
Kiáltva: jár már a kis Bercel!
S emelte büszkén a magasba,
Egészen föl a csillagokig,
Megmutatni unokájának,
Ha már nem itt lent, majd hol lakik.

2011.11.30.

Édes hazám, mit vétettem?

„Édes hazám, mit vétettem,
Hogy én benned nem élhettem?
Mások élnek oly kedvesen,
S én bujdosom keservesen.”
/Bukovinai székely népdal./

Bevezető

Nemzeti kisebbségben született emberek gyermeke vagyok. Édesanyám bácskai magyar, édesapám bukovinai székely volt. 1941 júniusában, a Bukovinából Bácskába „hazatérő” hadikfalviak egy csoportját a bajmoki vasútállomáson ünnepélyes külsőségek között fogadták a helybeliek. A piactéren terített asztalok várták őket a hosszú útról érkezetteket, pártás, „magyar ruhás” lányok szolgálták fel az ételeket. Ott pillantotta meg édesapám édesanyját. 1941. november 4-én kötöttek házasságot a bajmoki templomban. Én 1943. március 12-én születtem, egy előzőtt dobrovoljac család házacsájában, a Bajmok melletti Ráta-pusztán láttam meg a napvilágot. Akkor már Hadikújfalunak nevezték. Oda telepítették le Kóka Antal nagyapámékat is, még fiatalokú hat gyermekükkel, és ott kapott házat immár családos négy gyermekük is. Mint annyiszor hallottam gyermekkoromban, boldogan éltek új lakóhelyükön, mígnem 1944 októberében rádióüzenetben szólították fel őket, hogy hagyják el Bácskát, meneküljenek, mert visszatérnek a szerbek. A tizennégyezer bukovinai székely napok alatt földönfutóvá vált. A mi nagy családunk a menekülés alatt több részre szakadt. Apám asztalos mester volt, nem volt szerünk, lovunk. A szüleim gyalog indultak útnak. A babakocsimra rakták fel a legszükségesebb holmikat, de nem jutottunk messzire. A kocsi kerekei a nagy súly alatt összeroppantak. Édesapám visszavitt bennünket anyai nagyszüleimhez, majd elindult, hogy valami járművet szerezzen. Útközben a kocsmá előtt összetalálkozott egy Guvera nevű bunyevác emberrel, akivel jó ismerősök voltak. Behívta apámat a kocsmába és figyelmeztette, hogy azonnal meneküljön, mert halálos veszedelemben van. Sebesült magyar katonákat szállító, zsúfolt autóbusz állt meg a kocsmá előtt. Édesapám felkérdezkedett rá, a busz tetején áthozták a határon. Tataházán, édesanyám nagybátyjééknál és Lajoskomáromban vészelte át a ret-

tenetes, háborús telet. Tavasszal, édesanyámmal mi is átszöktünk a határon, Bácsalmáson egy sváb családnál laktunk, amíg apám értünk nem jött.

1945 márciusában a Dunántúlon, Tolnában, Baranya és Bács-Kiskun megye falvaiban telepítették le a bukovinai székelyeket. Az én családomat, rokonságomat a kis völgségi zsákfaluba, Felsőnánára vetette a sors.

1944 nyarán szüleimmel (Ráta/ Hadikújfalu)

Első megtanult szavaim között ott voltak a Bukovina, Hadikfalva, Bácska, Bajmok, Szabadka. Sokáig az Óperenciás tengerrel és Bergengóciával egy sorban. Később, a felnőttek elstutogott, nem gyerekfülnek szánt beszélgetéseiből újabb, megfoghatatlan értelmű szavak tapadtak meg emlékezetemben: „negyvenkét ember”, partizánok, tömegsír, menekülés...

Öt-hat éves lehettem talán, amikor apai nagyszüleim sóvárgó, emlékező elbeszéléseit hallgatva vágyakozni kezdtem Bukovinába. Hamarosan megtanultam, hogy a falunkban vannak svábok, felvidékiek és mi, bukovinai

székelyek. Mi voltunk a legszegényebbek, a legelesettebbek. Az iskolában tanítóink egy része, sziszegve a gyűlöletből, csak piszkos csángónak nevezett bennünket. Vertek, megaláztak naponta. Akkoriban határoztam el, hogy tanító leszek. Jó tanító.

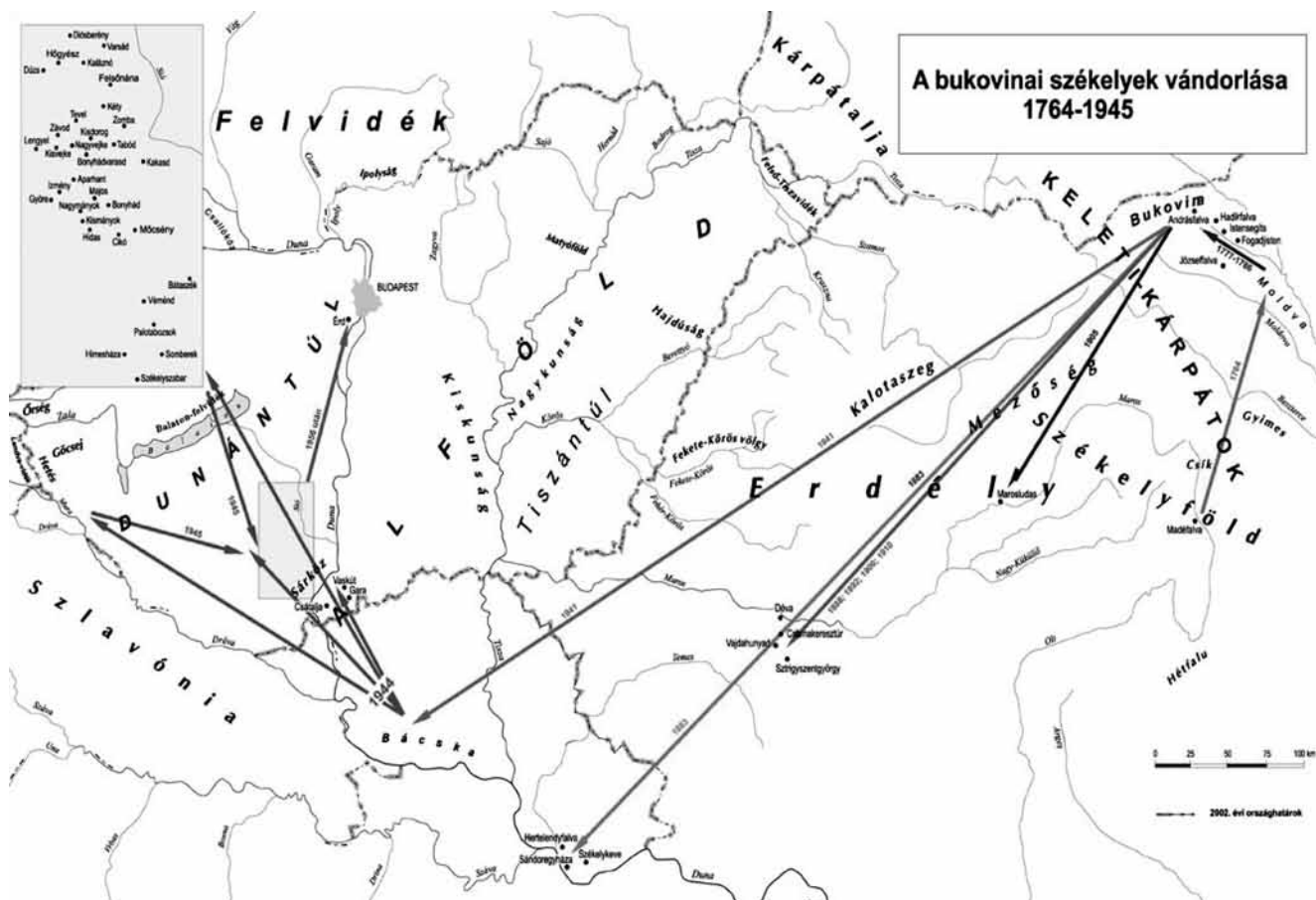
Iszonyú megrázkódtatás volt számomra, amikor megtudtam, hogy a ház, amiben lakunk, a szobában a bútorok, a szekrényben a ruhák, az istállóban a tehén nem a miénk. Valaki másé volt, akit elűztek az otthonából, ahogy minket is elűztek a szülőfalumból. Rettenetes volt, hosszú időre boldogtalanná tett a gondolat, hogy mi nem vagyunk otthon. De, hát hol lennénk mi otthon? Hol a mi hazánk? Kik vagyunk mi? És ki vagyok én? Sok-sok évnek kellett eltelnie, míg választ kaptam kérdéseimre.

Serdülőkoromban gyűlöltem székely mivoltomat. Szerettem volna levetni magamról, mint egy inget. Tanulni akartam, ki akartam törni felnevelő közösségemből. Szabadulni akartam a megvetettség megnyomorító állapotából – s ami még kínzóbb volt számomra –, a belénk sulykolt bűnösség érzetétől. Nem volt elég, hogy mások gyaláztak bennünket, mi is vádoltuk magunkat. Számtalanszor hallottam nagyanyámtól is, másoktól is, ha

valamilyen sorscsapás érte őket – és érte elég! – : „Átkozottak vagyunk, vétkesek vagyunk, az Isten elhagyott bennünket, mert megszegettük a tízedik parancsolatot, belémetünk a máséba!”

1957-ben a szekszárdi Garay János Gimnáziumba mentem középiskolába. A tanév első heteiben, az iskolánkban néptáncsoportot alakítottak. Andrásfalvy Bertalan ifjú muzeológus vezette az együttest. Egy alkalommal arról beszélt, hogy Kodály Zoltán 1913-ban járt Bukovinában, és több száz népdalt gyűjtött a székelyek között. Kodály szerint a bukovinai székely népdalok a magyar népzene legszebb gyöngyszemei. Mélyen emlékezetembe vésődtek ezek a szavak. Soha nem hallottam addig, hogy valami, ami a miénk, az értékes lenne. Lélekben szinte kiegyenesedtem. Később megadatott az a szerencse is, hogy találkozhattam Kodály Zoltánnal.

A középiskola befejezése után Kaposvárra kerültem tanítóképző főiskolára. Dr. Várkonyi Imre nyelvész tanárunk néprajzi szakkörében sajátítottam el azokat az ismereteket, melyeknek birtokában elindulhattam első néprajzi gyűjtőútjaimra. Elindulhattam, hogy megtudjam, ki vagyok én, kik vagyunk mi?

Szerkesztette és rendezte: Kóka Rozália, tervezés, nyomdai előkészítés: Berán István
(E dokumentumkiállítás anyagából válogattuk az illusztrációkat - a szerk. megj.)

A bukovinai székelyek története

A bukovinai székelyek az egykori székely határőrvidék népéből, a székelyföldi Csíkszék és Háromszék, Udvarhelyszék falvaiból szakadtak ki a 18. században.

Mária Terézia uralkodása alatt, 1762-ben a bécsi Udvari Haditanács, az egykori határőrzők leszármazottaiból új, osztrák mintájú és osztrák érdekeket szolgáló határőrség szervezését kezdte meg Erdélyben. A szervezés erőszakosan, a székelyek ősi szabadságjogainak semmibevételével zajlott. A székelyek előbb nagy ellenállást tanúsítottak, majd 1763 decemberében nyílt lázadás tört ki. A felkelők egyik vezére Zöld Péter, csíkelnei plébános volt.

1764. január 6-án a felkelők Madéfalvára sereglettek, hogy vízkereszt elmúltával népgyűlést tartsanak, és próbáljanak megegyezni az osztrákokkal. Az osztrák katonaság éjszaka körülvette a falut, és hajnalban ágyútűzrel zúdított az alvókra. A menekülők közül sokakat lekaszáboltak a megvadult katonák. Reggelre kétszáznál többen maradtak holtan a hóban.

Akik elfuthattak, fejvesztve menekültek át a Kárpátok hágóin, Moldvába. A történelemnek ezt a véres epizódját madéfalvi veszedelemként, vagy SICULICIDIUM-ként / székelyöldöklésként/ emlegeti az utókor.

A megtorlástól való félelem kb. tízezer embert készített otthona elhagyására. A bujdosók elrejtőztek a moldvai magyarok falvaiban, de új falvakat is alapítottak. Moldvában a 13. századtól kezdve folyamatosan éltek magyarok. A vajdák mindig szívesen fogadták az újabb és újabb magyar és székely menekülteket. Megélhetést és védelmet biztosítottak számukra. Birtokaikra kellett a jó munkaerő. A bujdosók lassan beépültek Moldva társadalmába.

1764 márciusában az udvar Hadik András grófot nevezte ki Erdély királyi biztosává, főhadparancsnokává. Hadik András személyesen vizsgálta ki a lázadás körülményeit.

1774-ben az osztrákok megszerezték a porta hűbérésétől, a moldvai fejedelemtől a háborús események miatt feldúlt, szinte teljesen néptelen Bukovinát. Az új koronagyarmat benépesítésére telepéseket toboroztak. Románok, ukránok, lengyelek, zsidók, németek, csehek, szlovákok költöztek hamarosan a Szeret, a Moldva és a Szucsáva folyó termékeny völgyeibe.

A bécsi haditanács feje, Erdély helytartója, Hadik András gróf szorgalmazására papok és katonák indultak Moldvába, hogy a rejtőzködő székely bujdosókat felkutatassák és Bukovinába csalogassák.

„A madéfalvi menekültek zöme már megállapodott Moldvában, és nem akart Bukovinába költözni. Kisebb csoportok azonban elindultak.

Teljes kegyelem biztosítván számukra, 1776/77 telén száz család költözött Moldvából Bukovinába, hol Tzibény és Jakobest falvakban telepedett meg, amelyeknek Istensegíts és Fogadjisten neveket adtak.

1784-ben II. József császár rendeletére a Moldva és Oláh országban tartózkodó többi magyar menekülteket is kinyomozták és egy részüket katonai fedezet alatt Bukovinába kísérték. Ezek építették 1785-ben András- és Hadik-, majd 1786-ban Józseffalvát." /Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben/

1776 és 1786 között összesen 2687 főt telepítettek le. Közülük az akkori jelentések tanúsága szerint nem mindenki volt székely. Bujdosó erdélyi magyarok, magyarországi szökött katonák családtagjaikkal, több évtizede Moldvában élők is csatlakoztak a székelyföldi menekültekhez.

A hadmérnökök tervezte nyílegyenes utcájú településeken hamarosan megindult az élet. Új, sajátos arculatú magyar etnikai csoport született: a bukovinai székelység.

A letelepülők családonként 18 fálcsa földet, kb. 36 holdnyi területet kaptak. A kezdeti időkben pénzt és adókedvezményt is biztosítottak számukra, hogy meggyökereshessenek. A tartományt benépesítő sokféle náció között hamarosan kialakult a munkamegosztás. A németek közül kerültek ki az iparosok, a zsidók kereskedtek, a románok pásztorkodtak, a székelyek főként mezőgazdasággal foglalkoztak, s magas szintű kertészkedést folytattak. Az andrásfalviak a hadsereg számára lovakat tenyésztettek stb.

A telepítéskor kapott földterületek néhány évtized alatt az öröklési rend miatt elaprózódtak, s nem bírták eltartani a megszorodott népességet. Sokan váltak földnélkülivé.

Akinek otthon nem volt biztosított a megélhetése, arra kényszerült, hogy a moldvai bojárok földjein keresse meg kenyerét. Már hét-nyolc esztendő kislányokat is elszegődttettek a szegény szülők „móduvázására”. Az idénymunkások távol az otthonuktól, nyomorúságos körülmények között, a „kálfák” irányítása alatt dolgoztak. A gyermekeket s a leányokat két hónapra, a férfiakat hat hónapra szerződttették.

1877-ben egy Bukovinából Budapestre elszármazott pap, László Mihály drámai hangú cikkben hívta fel a közvélemény figyelmét a Kárpátokon túlra került magyarok sanyarú helyzetére. Az írás nyomán a magyar kormány is felfigyelt az ügyre, és több bizottságot is kiküldött a helyzet felmérésére. Hamarosan nagy társadalmi összefogás alakult ki a székelyek megsegítésére, hogy az Al-Duna környékére, a Duna árterébe, korábbi lakóik által felhagyott kincstári birtokokra telepítsék őket. Jókai Mór a Hon című újságjában gyűjtött pénzt az előfizetőitől a nagy terv megvalósításához. A Szent László Társulat is jelentős segítséget nyújtott. Odescalchi Artúr herceg állt

a támogatók élére. A tervek szerint először csak 1000 férfit vittek volna az Al-Duna szabályozásának munkálataihoz, de azok nem hagyták el családjukat. 1883 májusában 3520 bukovinai székely települt le Belgrád közelébe. Hatalmas diadalmenetben vitték a hajók a „hazatérőket”, útközben ki-kikötöttek a Tisza menti városokban, ahol megvendégelték, ünnepelték a „derék székelyeket”. Minden állomáson újságírók hada lepte el a hajók fedélzetét, s lelkesen tudósítottak az eseményekről. Az út végén magyar címerrel díszített, kivilágított töltéshez értek. Másnap a Duna menti mocsarak között találták magukat. Földbevált kunyhókban teleltek ki sokan. Végtelen nagy nehézségek árán építették fel falvaikat. Megalapították Hertelendyfalvát, Sándoregyházát és Székelykevé. Ez utóbbit egymásután kétszer mosta el az árvíz, új helyen kellett felépíteni. A természettel való küzdelem csak az egyik nehézség volt, amit el kellett szenvedniük. Az első világháború után mint ellenséges ország állampolgárai jogfosztottakká váltak, s csak a második világháború után rendeződött valamelyest a sorsuk. A Tito-érában számosan kivándoroltak Ausztráliába, Kanadába, Svédországba. A legutóbbi délszláv háború ismét sokakat menekülésre késztetett. Az otthon maradtak hűségesen őrzik napjainkban is bukovinai székely hagyományaikat. Egyesületeik, magyar tannyelvű iskoláik, hagyományörző együttesek vannak. 2003 augusztusában ünnepelték „hazatérésük” 120. évfordulóját.

Ugyancsak 1883-ban az Arad megyei Györökra költözött 125 család, de ezek a kirajzások se oldották meg a bukovinai magyarok gazdasági problémáit. 1888-1910-ig Hunyad megyébe, Dévára, Vajdahunyadra, Csernakeresztúrra és Sztrigyszentgyörgyre, ugyancsak kincstári területekre telepítettek kb. 2000 főt. Vajdahunyadon és Déván, a város szélén kaptak telkeket, itt építették fel házaikat, s a közeli gyárakban találtak munkát. Szép, egységes képet mutató telepeik az 1980-as években, az örült falurombolásának estek áldozatul. Napjainkban Csernakeresztúron és Déván működik hagyományörző együttes. A keresztyániak 1994-ben az Illyés Alapítvány támogatásával szép tájházat alakítottak ki.

A dél-erdélyi telepítésekkel egyidejűleg a Temes megyei Balsára, a Szolnok-Doboka megyei Vicére, a Beszterce-Naszód vármegyei Magyarbányára és Marosludasra is telepítettek kisebb csoportokat, akikről ma már hírt se hallhatunk.

A bukovinai székelyek Amerikába való tömeges kivándorlása sajátos módon kezdődött. Istensegítsen hírhedett bünbánda garázdálkodott. Moldvától Erdélyig nagy orgazda hálózatot működtettek. Csordákat, méneseiket hajtottak el, s ezeket továbbadták. 1906-ban az osztrák csendőrség a nyomukra akadott, közülük néhányat letartóztattak, a többiek nagy hirtelenséggel Kanadába szöktek. A kivándorló bukovinai székely családokat a

falú népe szépen elbúcsúztatta: „Amikor indultak el János bámmék Istensegítségéről, akkor az egész falu kikésérte őket az állomásra. A mozsikások szép keservekkel, mozsikaszóval búcsúztatták őket.”

A kivándorló székelyek Antwerpenben ültek hajóra s Montrealig utaztak. Onnan vonattal mentek Esterházig. Az első bukovinai székely telepesek 1906-ban Cupar környékén, Esterháztól 150 kilométerre telepedtek le. A törvény előírta, hogy a telepesek kötelesek a földjeiken élni. Tíz dollár jelképes összegért 160 acre földet kaptak (kb. 112 kateszteri hold). Amennyiben három év alatt megművelték a föld 2/3 részét, megkapták a kanadai állampolgárságot és a föld, az ún. „homsted” a tulajdonukba ment át. Az Esterházyra érkező telepesek a helyszínen mindjárt bevásároltak. Családonként ökröket, szekereket, ekét, boronát, puskát, lőport és építőanyagokat vásárolhattak későbbi törlesztésre.

A földjükre való kiérkezés után elsőként fedelet kellett húzniuk a fejük fölé. Fa volt bőven a közeli erdőkben. Kalákában, hirtelen készült hajlékaikat bukovinai módra, sárral kitapasztották kívül, belül. Voltak, akik csak földbevéjt kunyhót készítettek hamarjában. Amint fedél alá jutottak, megkezdték a szűzgyep feltörését. Kalákában kezdték meg a földek művelését is.

Az 1906/1907-es esztendőben rendkívül kedvező időjárás volt. Rekordtermést adott a föld. A telepesek lelkes levelekben számoltak be a hazaiaknak gyarapodásukról. Leveleik nyomán, mint az áradat, megindult a bukovinai székelyek kivándorlása.

1909-ben 78 család és 44 családfő indult útnak. Ebben az évben hatalmas aszály sújtotta a prérit. A telepesek közül sokan a közeli városokba menekültek, s bányászok vagy ipari munkások lettek. Ekkor kerültek sokan Reginába, Saskatchewan tartomány délkeleti központjába, mai fővárosába. A farmerek viszontagságai nem riasztották vissza a Bukovinából kivándorolni szándékozókat. 1911-ben anyai nagyanyám két férfi testvére is vándorútra kelt. Az újonnan érkezők egyenesen az ipari üzemekben kerestek munkát, ahol a bukovinai nyomorúsághoz képest „úri életük” volt.

Az I. világháború kitöréséig folyamatos volt a bukovinai kivándorlása, de sokan csak dolgozni mentek ki, hogy aztán otthon földet vásárolhassanak, s „nagygazdák” legyenek. A háború kitörésekor az osztrák alattvalók ellenségnek számítottak, akinek még nem volt meg a kanadai állampolgársága, azt kitoloncolták. A farmokon élők a kitoloncolás elől a városokba szöktek, vagy egyenesen Dél-Amerikában kötöttek ki.

Az I. világháború idején Bukovina hadszíntér volt, a falvak leégtek, a lakosság nagy része elmenekült. A háborút követő békekötések után a terület osztrák fennhatóság alól román fennhatóság alá került. A bukovinai magyarok teljesen elszakadtak Magyarországtól. Méré-

telen szegénységben, az éledő román nacionalizmus és sovinizmus fojtogató szorításában vergődött a bukovinai magyarság. Egyetlen menedéke és támasza az egyház maradt. A magyar tannyelvű oktatás megszűnt az iskolákban. A tanítók zömét elűzték. A magyar kultúra minden megnyilvánulása a templomok falai közé szorult.

1932-ben Kolozsvárról Józseffalvára helyezték dr. Németh Kálmán ferencendi szerzetest. Sokoldalú, bölcsész diplomával rendelkező, újságírással, festéssel, zenével foglalkozó, lángoló hitszónok volt. Végtelen szeretettel, együttérzéssel és segítőkészséggel fordult hívei felé. A kialakult kétségbeesítő helyzetben mindent megtett paptársaival egyetemben, hogy a bukovinai székely közösséget összekovácsolja és lélekben megerősítse.

Falujában kórust szervezett, ügyes székely ezermesterek segítségével orgonát épített, halastavat ásott, fenyeves telepített, Ignác Rózsa íróval nagysikerű könyvet íratott Józseffalváról.

1938-ban a bukovinai németeket hazavitték Németországba. A környékbeli románság vérszemet kapott és követelni kezdte, hogy a magyarok is hagyják el Bukovinát. A románsággal addig békésen együtt élő magyarok helyzete lassan tűrhetetlenné vált.

1939-ben áldozócsütörtökön órák alatt leégett Józseffalva. A virágzó falu helyén csak füstölgő hamu maradt. Németh Kálmán drámai segítségkérésére megmozdult Erdély, Magyarországról is sok adomány érkezett, s a többi bukovinai magyar falvak lakói munkával és adományokkal is segítségére siettek Józseffalva népének. Néhány hónap elteltével felépült a falu. Az újjáépítést Kós Károly világhírű magyar építész irányította. Dr. Németh Kálmán arra kérte, hogy úgy építsék fel a házakat – ha a helyzet úgy hozná! – lehessen azokat szétszedni, vonatra téve elszállítani, és valahol másutt újra felépíteni.

Németh Kálmánban talán ekkor érett meg véglegesen a hazatérés gondolata. Tevékenysége, különösen a tűzvészt követő szervezőmunkája, felerősítette a román hatóságokat. Figyelték, zaklatták, felelősségre vonták, munkájában akadályozták.

A háború szele hamarosan ismét megcsapta Bukovinát. Itt zúdult át a lengyel menekülők, amikor 1939. szeptember 1-jén Németország lerohanta Lengyelországot.

1940. augusztus 30-án megkötötték a II. bécsi döntés, melynek eredményeképpen Észak-Erdély visszakerült Magyarországhoz. A szerződés lehetővé tette, hogy a Romániánál maradó területek magyar nemzetiségű lakói „optálhassanak”, vagyis Magyarországra mehessenek és magyar állampolgárokká legyenek.

Dr. Németh Kálmán Budapestre utazott és megpróbálta rábírtani a kormány tagjait a bukovinai székelyek hazahozatalára. Kétségbeesetten ostromolta a hivatalokat

a hazatelepítés ügyében, de Magyarország kormánya a háborús események miatt nem tudott érdemben foglalkozni a kérdéssel. Csak egyetlen támogatót tudott megnyerni az ügynek, gróf Teleki Pál miniszterelnököt, de ő is csak egy későbbi időpontban tudta elképzelni a hazatelepítés megvalósítását. Dr. Németh Kálmánt akkor már a román hatóságok keresték, nem mehetett vissza Bukovinába. Budapestről arra biztatta a hadköteles férfiakat, hogy ne vonuljanak be a román hadseregbe, munkaszolgálatra, hanem szökjenek át Magyarországra. Hamarosan megindult a tömeges átszivárgás Észak-Erdélyen keresztül. Jöttek nagy számban nőtlen fiatalok, de számosan családotól is nekivágtak a nagy bizonytalannak és szétszóródtak az ország minden részében. A frissen visszafoglalt magyar területeken, különböző táborokban, ideiglenes szállásokon helyezték el őket. Bukovinában feltartóztathatatlanul felbuzdult a magyar falvak népe és mindenáron menekülni akart Romániából. 1941 áprilisában Németország felrúgta a Jugoszláviával 1940. december 12-én, Belgrádban megkötött örökbarátsági szerződést. Gróf Teleki Pál miniszterelnök, mintegy tiltakozásul, április 3-án öngyilkos lett. A németek április 6-án megtámadták Jugoszláviát, majd április 11-én a magyar csapatok is bevonultak a Délvidékre. A bevonuló csapatok több ezer dobrovoljacot űztek el, olyan szerbeket, akiket az I. világháború után, az 1919. február 25-én kihirdetett földreform alapján a magyaroktól elkobzott földbirtokokra telepítettek. „A Bácskából egyes források szerint 6912 (más források szerint 6175 vagy 10 692 családot, Dél-Baranyából 235 családot telepítettek ki. Szerb becslések szerint a szerbiai kitelepítés 24 921 főt érintett, mintegy 13 ezer embert pedig internáltak.” /A. Sajti Enikő Székely telepítés és nemzetiségpolitika a Bácskában – 1941./

Dés, 1941. június

Április 28-án született meg az a minisztertanácsi határozat, mely szerint a bukovinai székelyeket a dobrovoljacok helyére kell telepíteni. Időközben megalakult a Külföldi Magyarokat Hazatelepítő Kormánybizottság, Boncos Miklós belügyi államtitkár vezetésével.

Magyarország és Románia 1941. május 11-én írta alá a bukovinai székelyek áttelepítéséről szóló megállapodást. Néhány vegyes házasságban élő személy kivételével, az öt falu valamennyi lakója hazatért Magyarországra. Összesen 13 198 fő bukovinai székelyt és 1000 moldvai csángó magyart telepítettek le néhány hét alatt Bácskában, a Szabadkától Újvidékig terjedő területre. Az öt bukovinai magyar falu népe és az 1000 főnyi moldvai csángó telepes 31 településen szóródott szét.

A bajmoki vasútállomásra való érkezés

Még eddig nem találtam hiteles adatot arra vonatkozóan, hogy kinek a fejében született meg, és hogyan történt pontosan a bácskai települések átkeresztelése. Utólag is nagyon jó ötletnek tartom, hogy a néhai bukovinai székely falvak nevének áttételével születtek meg az új helynevek. Ez a kitűnő névadás segítette a tájékozódást, az egy faluból valók és családok eligazodását, hiszen az egykori közösségek most elemeikre hulltak szét. Tizennégy községben és különböző tanyákon kaptak házat, földet, s az új nevekben szerepel az elhagyott bukovinai település neve.

Bácsistensegítség, 1942.

Istensegítség:

Istensegítség (Lipar, Sokolac)
 Istenes (Bácsmeggyes, Višnjevac)
 Istenföldje (Kutas, Mileševo)
 Istenhozott (Szurkos/ Középszállás, Srednji Salaš)
 Istenáldás (Njegoševo)
 Istenszeme (Emődpuszta, Emusityelep, Emušić)
 Istenvelünk (Újcservenka, Nova Crvenka)
 Istenvára (Zentaörs, Dušanovo)
 Székelytornyos (Svetičevo)

Fogadjisten:

Fogadjisten (Nagyorom, Velebit)
 Adjisten (Karkatúr, Mičunovo)

Andrásfalva

Andrásfalva (Kalmárka, Karađorđevo/Pavlovo)
 Andrásföldje (Mali Beograd)
 Andrásmajor (Koričevo)
 Andrásmező (Alsóroglatica, Orešković)
 Andrásnépe (Kukuriki, Zobnatica)
 Andrásfelke (Angyalbandi, Felsőroglatica, Gornja Rogatica)
 Bácsandrásfalva (Újfalva, Novo Selo)
 Bácsandrásfalva (Cserepes/ Zsindelyes, Bački Sokolac)

Hadikfalva

Hadikfalva (Körtés, Rastina, Kruševlje)
 Hadikfalom (Tankosićevo)
 Hadikföldje (Starađurđevo)
 Hadikkisfalva (Sáripuszt, Aleksa Šantić)
 Hadikliget (Újmajor, Veternik)
 Hadiknépe (Bácsszőreg) vagy Hadikvára (Sirig)
 Hadikörs (Vámtelek, Mišićevo)
 Hadikszállás (Rezsőmajor, Vojvoda Mišić)
 Hadikfelke (Újkiszács, Novi Kisač)
 Hadikújfalva (Rátaújfalva, Rata)
 BácsHadikfalva, Horthyvára (Kisalpár, Máriamajor, Stepanovićevo)

Bár a székelyek fájlalták Bukovinát, az elhagyott otthonaikat, de minden család kapott földet, házat, és szinte euforikus boldogságban kezdtek dolgozni új hazájukban. Templomokat, iskolákat, állomásokat építettek. Szorgalmasan művelték a földeket. Alig vették észre a közeledő veszedelmet.

1944 októberében, mindenüket hátrahagyva, földönfutókként kellett menekülniük a visszatérő szerbek elől. A menekülés rettenetes volt. Elől menekült a német és a magyar katonaság, nyomukban a civilek ezrei, köztük a bukovinai székelyek. A Dunántúlra irányították őket. Duna-földváránál összetorlódott a tömeg. Hat hétig a szabad ég

Földosztás Andrásfalván, 1941 szeptembere

Az andrásfalvi óvodások ebéd előtti imája

Lakodalmos Andrásfalván 1942. július

Józseffalva:

Bácsjózseffalva (Újnagyfény, Újzsednik, Novi Žednik)

Az új bácsjózseffalvi vasútállomás és a zenélő kút avatóünnepsége, 1943. június 24.

Fotó: Horváth József operatőr (Magyar Film Iroda)

1.) A bácsjózseffalvi énekkar és vezetőjük, Deme József 2.) A bácsjózseffalvi fúvószenekar Mihályka Jenő vezetésével, 1942. július 3.) Takács Lajos és bácsjózseffalvi tanítványai

alatt tanyáztak az őszi hidegben, míg végre át tudtak kelni a Dunán. A mesékben, népdalaikban annyit emlegetett „édes haza” romokban hevert, nem ölelte keblére a két évszázad után hazafutott, boldogtalan gyermekeit. Minden család története valóságos rémdráma. Hat hónapon át a zalai falvak istállóiban találtak menedéket.

1945 márciusában dr. Bodor György kormánybiztos szervezte meg a hazájukban való immár ötödik letelepedésüket. A Völgységben, Baranya és Bács-Kiskun megye falvaiban, a kitelepítésre ítélt németek házait jelölték ki számukra lakhelyül. Az öt falu népét ismét harminckilenc faluban szórták szét. Sokan soha nem érkeztek meg az anyyira áhított hazába.

Bácskában a legdélebbi település, ahová bukovinai székelyeket telepítettek, Újfutak volt, szerb nevén Veternik, átmenetileg Hadikliget. Ennek lakói későn, október 9-én indultak el. Többek állítása szerint a szerb származású telepfelügyelőjük szándékosan vezette őket a már a szerbek által visszafoglalt Szabadka felé. A partizánok elfogták a 150 szekéren menekülő, főként asszonyokból, gyerekekből és 43 férfiből álló csoportot. Szabadka szélén, a piac téren felsorakoztatták őket a szekerek mellett. Feltartott kézzel várták sorsukat. Orosz tisztek akadályozták meg, hogy ott azonnal lemészárolják őket. Mindenüket elvették, majd a szabadkai malomba zárták őket. Két héten át a férfiakat naponta kivezényelték árokásásra. Október 25-én nem tértek vissza a családjukhoz. A palicsi laktanyába vitték őket, ahol kegyetlen kínzások után, 1945 újév éjszakáján belelövöldözték őket a laktanya melletti maguk ásta sírba. 40 özvegy és 120 árva maradt utánuk. A szerbek egyetlen férfit engedtek el, mert Bácskában nem kapott földet. Szerb gazdánál napszámoskodott és ezt igazolni is tudta. Az asszonyokat és a gyermekeket Szeghegyre hurcolták, ahol tavaszig dolgoztatták, majd 1945 márciusában bevagonírozták őket és Bajára szállították.

A bukovinai székelyek után 1947-ben megérkeztek a Szlovákiából elűzött magyarok csoportjai. A németek egy részével hamarosan ismét elindultak a vonatok, most Németország felé, mások ott maradhattak a falujukban. Elkezdődött a gyötrelmes, keserves együttélés, a „szocializmus építése”, a kulákküldözés, a kollektivizálás, majd 1956.

Epilógus

Az '56-os forradalom után, a második „tétesítés” elől menekülve sokan a főváros közelébe, Érdre költöztek. 1962-ben az én szüleim is és négy nagybátyám családosul itt állapodott meg. Akkoriban már közel kétszáz bukovinai székely család élt a hatalmasra duzzadt agglomerációs faluban. Érd bennünket is elnyelt jótékonyan, miként másokat. Nekünk, bukovinai székelyeknek kétszáz év óta ez volt az első szabadon választott lakóhelyünk.

1968-ban, amikor először útlevelet kaptam, elindultam visszafelé őseim útján. Madéfalva, Moldva, Bukovina volt az útirány. Hadikfalva, Andrásfalva, Istensegits, Fogadjisten, Józseffalva utcáin, mezőin, virágos rétjein, a füzesekkel övezett gyönyörű Szucsáva folyó partján megelevenedtek apám, nagyszüleim, adatközlőim elbeszélései. Mindent felismertem sosem volt „szülőföldemen”. Mintha minden, ami megesett ezen a tájon, velem történt volna. Sírva bolyongtam a vadrózsával benőtt, őszbozótta vált hadiki temetőben, hogy meglegeljem fiatalon meghalt nagyanyám sírját, hasztalanul.

Vasárnap délelőtt a hadiki templom előtt álldogálva, a felzendülő harangzúgásban azt reméltem, hogy mindjárt favirágrokolyás asszonyok, harisnyás, zsinóros lájbis férfiak tódulnak ki az ajtón. Katrincás asszonyok, inges, gatyás, széles derékszijas férfiak jöttek ki, rám mosolyogtak s kedvesen köszöntöttek.

–Bunezioa, domna!

A szívem nehéz lett, mint a kő. Azon az estén sokáig sírtam, fejemet a párnába fúrva, a még 1941-ben ott ragadt árva magyar öregasszony tisztaszobájában. Veronka néni nem vigasztalt, megszokta, hogy akik hazamennek, sírnak. Másnap megmagyarázhatatlan mámor lett úrrá rajtam, szinte ujjongtam:

–Nincs semmi baj! Mi már otthon vagyunk! Hála legyen az Istennek, mi már otthon vagyunk!

Hazatérésem után újult erővel folytattam a székely hagyományok gyűjtését. 1971-ben tizenegy székely asszonyból megalakítottam az érdi Bukovinai Székely Nép-dalkört. Ez a kis közösség lett a lelke az Érdre szakadt bukovinai székelyeknek.

1988-ban felerestem az al-dunai székely falvakat, 1992-ben a Dél-Erdélybe vándorolt testvéreink településeit látogattam meg. 1996-ban a Kanadába került bukovinai székely rokonaim vendége voltam egy hónapig. 2006-ban és 2009-ben az Egyesült Államokban találkoztam odavetődött bukovinai székely testvéreinkkel. 2010-ben, ötvenedmagammal még egyszer bebarangoltuk Bukovina egykori magyar falvait: Istensegitsét, Fogadjistént, Hadikfalvát, Andrásfalvát, Józseffalvát és a három várost, amelyek jelentős szerepet tölthettek be népünk életében. Radóczot, ahová piacozni jártak elődeink, Szucsávát, a közigazgatási központot, és még az Ukrajnába „átesett” Csernaviczot is, Bukovina egykori „fővárosát”, ahol valamennyi bukovinai székely férfi katonáskodott.

És Bácska? – kérdezhetné valaki. A menekülésünket követően, csak 1956 szeptemberében látogathattuk meg először a bajmoki nagyszüleimet. Mint kiderült, még akkor se bocsátották meg édesanyámnak, hogy egy „gyüttment kúdushoz” ment feleségül. A minket, unokákat illető jelzöt nem is idézem! Így aztán az elkövetkező idők se hozták meg a szerető összetartozás érzését bennem.

A szülőházamat nagyon szerettem volna egyszer megnézni, de édesanyám megesketett, hogy soha-soha nem megyek oda. Ötvenöt éves voltam, még javában dült a délszláv háború, amikor egyik látogatásomkor unokatestvérem lelassította a kocsiját egy ház előtt és rámutatott:

–Itt születél! – és továbbhajtott...

Jelenleg kb. 300 család él városunkban, Érden. Gyönyörű dalainkat, betlehemesünket, viseletünket az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban kiállított kis gyűjteményünket szeretettel őrzükk. Bukovinai székely ma már nem születik, csak meghal. Lassan elmennek közülünk a nagy öregek, akik még „mindent tudtak”. Egykor gazdag díszítőművészetük darabjai lassan eltűnedeznek. Emlékeik könyvekbe költöztek, dalaik zömét már csak nyikorgó fonográf hengerek, magnószalagok, népdalggyűjtemények őrzik. Meséiket vaskos kötetekben adták közre a néprajzkutatók, s jó, ha olykor egy-egy mesemondóverseny résztvevői megszólaltatnak néhányat.

1991-ben, a bukovinai székelyek hazatérésének 50. évfordulójára egyhetes bukovinai székely világtalálkozót rendez-

tünk. Jelen volt mind a 20 magyarországi bukovinai székely együttes, de itt voltak a székelykeveiek és a hertelendyalviak is. Találkozónkat megtisztelte akkori miniszterelnökünk, dr. Antall József is. Még ebben az évben hagyományörző munkánkért Hamburgból Európa-díjat kaptunk.

A népünk nagy, sorsfordító eseményeinek emléknapijaira még összegyűlünk. Minden év vízkeresztjén megemlékezünk arról, hogy az 1764-es madéfalvi veszedelemkor hogyan üzetek el őseink Erdélyből. 2011 májusában, a Budai várban emlékeztünk meg a Bukovinából való hazatérésünk 70. évfordulójáról. Időről időre felidézzük a Bácskából való menekülés eseményeit is.

„Édes hazám, mit vétettem, hogy én benned nem élhettem?”, s hogy „maroknyi székely porlik, mint a szikla”, - énekeljük ilyenkor összefogódzva, könnyes szemmel. De hát szomorkodjunk-e a világ ilyenén alakulásán mi, Magyarországon élők? Történhetett volna-e jobb dolog velünk, maroknyi idegenbe szakadt népcsoporttal, mint az, hogy közel két évszázadon át meg tudtunk maradni magyarnak, s megadatott nekünk az a kegyelem is, hogy hazatérhettünk anyanemzetünk kebelébe?

Felhasznált irodalom

- A. Sajti Enikő: Székelytelepítés és nemzetiségi politika Bácskában- Akadémiai Kiadó, Budapest, 1941
 Albert Gábor: Emelt fővel, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983.
 Bodor György: Székely honfoglalás I-II. Forrás, 1975. 3-4. sz.
 Csupor Tibor: Mikor Csíkból elindultam, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
 Délvidék autóstérkép, Vajdaság településeinek jegyzéke, Topográf, 2003.
 Foki-Solymár-Szöts: Források a bukovinai székelyekről, Babits Kiadó, Szekszárd, 2000.
 Földi István: Madéfalvától a Dunántúlig, Szekszárd, 1987.
 Gáspár Simon Antal: Az én szülőföldem, a bukovinai Istensegítség, Akadémia Kiadó, Budapest, 1986.
 Gegő Elek: A moldvai magyar telepekről. Budán, 1838.
 Jegyzőkönyv a második bécsi döntésről, 4. pont, 1940. augusztus 30.
 Kóka István, Csiki Péterné és László Antal szóbeli közlései
 Kóka Rozália: Hadikfalvi betlehemes, Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2008.
 László Mihály: A bukovinai magyarok, Vasárnapi Újság, 1875.
 Lőrincz Imre: A bukovinai Istensegíttől a völgyes Majosig, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.
 Németh Kálmán: Száz ezer szív sikolt. Hazatért és hazavágyó magyarok verőfényes Golgotája, Bácsjózseffalva, 1943.
 Nyíró József: Madéfalvi veszedelem, Budapest, 1939.
 Ordas Iván: Hadik András, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1987.
 Penavin Olga: Jugoszláviai magyar népmesék, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.
 Péter László: Vándorfecske hazatalál? Timp Kiadó, Budapest, 2008.
 Sántha Alajos: Bukovinai magyarok, Kolozsvár, 1942.
 Sebestyén Ádám: A bukovinai székelység tegnap és ma, Szekszárd, 1989
 Szádeczky Lajos: A székely határőrség szervezése és a madéfalvi veszedelem 1762-64-ben., Bp., 1908.

Olyan ország nem lehet az EU tagja, amely kollektív bűnösökként megbélyegzi kisebbségét *

Az áldozatok többsége a magyar nemzetiséghez tartozó békés, egyszerű és sok esetben példamutatóan segítőkész, vendégszerető ember volt, akiknek egyetlen bűnük a nemzeti hovatartozásuk volt! Tudjuk, hogy a többi nemzetiséghez tartozók (németek, horvátok) bűne szintén ez volt, s hogy a kb. 5 százalék kivégzett szerb azért járt így, mert a legtöbb esetben a saját szerb szomszédja szerint tudott magyarul, vagy látták, amint magyar emberrel magyar nyelven beszélget az utcán! Bizonyított tény, hogy egyes civilek épp amiatt lettek megkínózva és kivégezve, mert segítettek az 1941-es magyar bevonulás alkalmával a szerb ismerőseiken, mint pl. a saját édesapám, Mérey István, aki kb. 120 szerb embert mentett meg a biztos bebörtönözéstől és a kivégzéstől, vagy az 1942-es razzia idején Kabolban 200 szerb embert megmentő magyar bíró bűne is ez volt!

Mert egy magyar ember nem lehetett a Tito-partizánok szemében hős, ha nem volt kommunista, még akkor sem, ha szerbek százait mentette meg! Ezeknek a példamutató embereknek pont emiatt kellett meghalniuk, nehogy véletlenül is egyazon hőssé váljanak emelve, mint a „hős felszabadító partizánok”!

Gyermekeiket, unokáikat évtizedekre megbélyegezték és kiközösítették.

Miért túrták el (a szerbek), hogy a saját megmentőiket is a legkegyetlenebb módszerekkel megkínózzák és megölik, csak amiatt, mert magyarok voltak és nem voltak kommunisták! A magyar nem volt ember, ha nem volt kommunista?!!

Szerbia addig nem léphet be az EU-ba, amíg a szerb vezetés nyilvánosan bocsánatot nem kér a Vajdaságban 1944 őszén - 1945 folyamán megkínzott és kivégzett magyar civilek hozzátartozóitól és ezáltal a mai magyar kisebbségtől Szerbiában!

Ezen bocsánatkérést azonnal követnie kell a jeltelen tömegsírok és környékük rendbetételének. A sírok többsége ma szeméttel, elhanyagolt, gazos terület, pályaudvar vagy sportpálya!

Szerbia EU-csatlakozásának feltétele a bocsánatkérés.

Összintezve a bocsánatkérés csak akkor lehet, ha Szerbia hitelt érdemlően bebizonyítja, hogy ezúttal valóban és azonnal elkezd az egyes, 2007-ben, 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben rehabilitált személyek vagyonának visszaszolgáltatását! Mindennemű további per, eljárás és hasonló tortúra nélkül! Ezt követően pedig minden elkönfiskált vagyont vissza kell származtatnia mindenkinek, akitől amiatt vették el a kommunista Jugoszláviában 1945-ben és utána, mert magyar volt! Nem kérünk többet az évekig elhúzó rehabilitációs perekből!

Tudjuk, hogy az elvesztett ingatlanok 90 százaléka ma is a szerb állam tulajdonában van! Akiért pedig elidegenítette a szerb állam, az értékben kapjon ugyanolyan ingatlant a szerb államtól!

Szerbia már csak így tudja bizonyítani, hogy hitelt érdemlő a rehabilitálási szándéka, minden más csak halott betű a papíron!

A saját esetem azt bizonyítja, hogy nem szabad bizalmat előlegeznünk olyan országnak – Szerbiának - amely például 2007 decembere óta halogatja a meggyilkolt és jeltelen tömegsírba vetett édesapám jogerős rehabilitációs bírósági ítéletének végrehajtását és rákényszerít, hogy újabb per útján szerezzek érvényt a már négy éve megítélt kártérítésnek.

Olyan ország nem lehet az EU tagja, amely kollektív bűnösökként megbélyegzi a saját legnagyobb lélekszámú kisebbségét, csak amiatt, mert az egyszerű férfitársaság köteles volt sorkatonai és területvédelmi kötelességének eleget tennie!

*Elhangzott 2011. nov 25-én a Magyar Országgyűlés Felsőházi termében tartott Délvidéki magyar Golgota 1944-45 megemlékezésen

Mérey-Zagyva Emma határozott szándéka, hogy a szerb kártérítési törvény alapján családja elkobzott anyagi javainak visszaszerzéséért is pert fog indítani. A 78 éves magyar asszonyt a per folyamán erkölcsileg, anyagilag és a szükséges jogi képviselő biztosításával is támogatja a Trianon Múzeum és a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk civil szervezete.

Bátor kitartását Kövér László, az Országgyűlés elnöke kitüntetéssel ismerte el a megemlékezés keretében.

Az Országházban megtartott megemlékezésen, a fotón balról jobbra: Csorba Béla, Schmittné Makray Katalin, Mérey-Zagyva Emma, Teleki Júlia, Cseresnyés Magdolna és Weiss Rudolf
Fotó: Ternováczi István

Mérey Emma, édesanyjával és bátyjával 1941-ben ...

és napjainkban, emlékezve a tragédiára

Az 1944-es magyarirtás első kárpótlásának várományosa

**Mérey-Zagyva Emma pert nyert a Szerb Köztársasággal szemben
A precedens értékű kártérítési ítélet még nem jogerős**

Mindössze néhány perc leforgása alatt zárult le 2012. január derekán a zombori Alapfokú Bíróságon Mérey-Zagyva Emmának a Szerb Köztársasággal szembeni kártérítési pere. A felperes nem anyagi kártérítést követelt az átélt fájdalom, félelem és megaláztatás okozta károk megtérítésére, ugyanis édesapját, **Mérey István** zombori szíjgyártót, nyergest és bőrdíszművest 1944. december elején a partizánok a szeme láttára elhurcolták, majd kivégezték. Az akkor tizenhet éves Emma édesanyját később koholt vádakkal börtönbe vetették, ő pedig nevelőszülőkhöz került. Két házukat, tanyájukat az állam elkobozta.

Mérey-Zagyva Emma az első adandó alkalommal elindította édesapja rehabilitációjára vonatkozó követelését, és Szerbiában Bozóki Antal ügyvéd segítségével elsőként kapott ítéletet édesapja rehabilitációjáról.

Ezt követően a zombori Alapfokú Bíróságon nem anyagi jellegű kártérítésért folyamodott, noha anyagi jellegű kártérítési igényei is vannak, hiszen a hatóság a család számos ingatlanját is indokolatlanul elkobozta.

Az idén január 10-én kelt ítéletben a bíróság nem tartja illetékesnek magát a felperes anyagi kártérítési követelésében, ezért elveti azt, viszont a nem anyagi kártérítési követelést részben helyben hagyja. Összesítve a Szerb Köztársaság pénzügyminisztériuma 15 napon belül köteles Mérey-Zagyva Emmának az édesapja elvesztése, a lelki megrázkódtatás és fájdalom kártérítése fejében 730 000 dinárt, valamint még 31 500 dinár bírósági költséget megfizetni. Az ítélet viszont nem jogerős, február 8-án ugyanis a Szerb Köztársaság megfellebbezte Vesna Vujinović bírónő ítéletét. Az ítélet ennek ellenére megnyitja azok előtt a jogi követelés lehetőségét, akik dokumentálják a felmenőik elvesztése által okozott károkat, fájdalmat, veszteséget.

Az éveken át húzódó pereskedés eddigi kimenetele kapcsán Mérey-Zagyva Emma a következőképpen elevenítette fel a családját érintő 1944-es eseményeket.

Minden évben kötelezően készült közös fénykép: fölül a vezető segédek: Nikola Čurčija, Marijan Grizelj, Link Mátyás, alul Mérey Istvánné Kellner Emma, ifj. Mérey István, Mérey Emma (5 éves), idősb Mérey István

Életeket mentett, kínhalál lett a sorsa

A zombori Mérey István szíjgyártó mester lélekszakkadva sietett a második világháború elején a magyar hatóság által falhoz állított szerbek megmentésére, akik néhány év múlva – megsejtven a megtorlás előszelét – írásban adtak neki erről tanúsítványt. A papír nem mentette meg az életét: 1944. december 11-én a partizánok elhurcolták, soha nem került elő. Röviddel rá teljes vagyonát elkobozták, feleségét, amikor egzisztenciát próbált teremteni a gyermekeinek és magának, bebörtönözték. Mérey Istvánt 2007-ben rehabilitálták, leszármazottait viszont mindeddig nem kárpótolta az állam.

Zombor a második világháborúban hosszú ideig frontközelben volt, és itt tartott legtovább a partizánmegtorlás. Máshol már 1944 novemberének második felében leállították a tömeges kivégzéseket, Zomborban még a következő év februárjában és márciusában is tűntek el emberek azok közül, akiket ötvenfős csoportokban kényszer-munkára vezettek. A város gyakorlatilag gyűjtőtáborként működött 1944. október végétől december elejéig, ide hurcolták a környék szinte teljes férfilakosságát. A hír-

hedt Kronich-palotában működött a Zombori Térségparancsnokság bírósági tanácsa, és az épület pincéjében hónapok át dült a kíméletlen tortúra. A kutatók rendelkezésére álló adatok szerint összesen 5650 személyt vertek agyon, kínoztak halálra, lőttek a Dunába, a Ferencsatornába, a lóversenytéren vagy a disznólegelön előre megásatott gödrökbe, közülük mintegy 3000 magyar férfi volt. Köztük volt **Mérey István** szíjgyártó mester is.

– Tízéves voltam, amikor 1944. december 11-én két partizán azzal csalta ki apámat a házból, hogy a szomszéd utcában elakadt egy szállítmány szalmájuk, segítsen kitolni a szekeret a kátyúból. Apám még visszanezett rám, majd a két partizán maga közé ültette a szekéren, és soha többé nem láttuk. Se öcsém, se anyám nem vette észre, hogy elhagyta az udvart, csak tőlem búcsúzott el a pillantásával – meséli **Mérey-Zagyva Emma**. – A Kronich-palotába hurcolták, egy-két napig vittünk neki ennivalót, de hamarosan szóltak, hogy feleslegesen tesszük, ne menjünk többet. Később az a hír járta, hogy a bori ércbányába hurcolták kényszermunkára, anyám oda is utána ment, de nem találta. Akkorra már régen jeltelen sírban nyugodott, de halálát nem volt mi alapján anyakönyveztetni.

Senki sem tudja, mi lehetett a negyvenkét évesen meggyilkolt mesterember bűne. A lószerszámot, női táskákat és kesztyűket készítő műhelyében a Zomborra addig jellemző tolerancia jegyében szerb, horvát és német vezető segédek dolgoztak: Čurčija Nikola, Grizelj Marijan és Link Mátyás. A magyar hadsereg bevonulásakor az ő ötletére az ő segédei földték le ponyvával a főutcán I. Péter király szinte frissen felállított lovas szobrát, nehogy annak látványa indulatokat váltson ki a magyar katonákból. Amikor megtudta, hogy a hatóságok közismert szerb személyeket állítanak elő a kivégzés nem titkolt szándékával, lélekszakadva kerékpározott be tanyájáról a városházára, ahol életét kockáztatva vállalt garanciát a letartóztatottakért, és mentette meg őket a biztos haláltól. Ezek a szerb lakosok azzal igyekeztek meghálálni Mérey István tettét a háború fordulójának láttán, hogy 1944. november 12-én egy mindegyikjük által aláírt okmánnyal igazolták, hogy neki köszönhetik életben maradásukat. Egy hónapra rá Mérey István már valószínűleg halott lehetett. Gyilkosai az előző nap délutánján esélyt se adtak neki, hogy magához vegye az igazolást.

Lánya, Mérey-Zagyva Emma 2007 júniusában Bozóki Antal ügyvéd közbenjárásával követelte édesapja rehabilitálását, amiről a zombori körzeti bíróság már november 25-én tárgyalta, és megállapította, hogy Mérey István politikai vagy ideológiai üldöztetés áldozatául esett. A reha-

bilitálás megtörtént, a kártalanítás viszont nem. A család két házát, tanyáját és földjét 1945. december 15-én a járásbíróság végzése alapján elkobozták. Mindezek tetejében az özvegyen maradt édesanya igyekezett továbbvinni a műhelyt, de valamelyik jóakarója beköpte, hogy börtortallékkal rendelkezik, amit utána a rendőrség annak rendje és módja szerint megtalált, az asszonyt szabotázs vádjával három évre a lehetetlen körülmények közepette működő požareváci börtönbe zárták. A gyerekek, Emma és István öccse étlen-szomjan maradtak, a bátrabb rokonok támogatása nélkül maguk is odaveszhetnek volna. Útlevelért folyamodtak, hogy kiköltözhesse a Svájcban élő rokonsághoz, de soha nem kaptak úti okmányt.

– 1990-ig egyáltalán nem beszélhettünk a történetekről, tabu volt, mi pedig, az áldozatok családtagjai kiközösítettnek számítottunk. Nagyon sokunk az 1944-es téli éjszakák sötétjében elveszítette édesapját, de Hajnal Rózsa barátnőmnek például mindkét szülője odaveszett a partizánterror idején. Mi, a gyerekek érinthetetlennek számítottunk, a magyarok kerültek, nehogy közeledésükkel bajt hozzanak a fejükre, a szerbek meg előítéletekkel voltak irányunkban. Társaimmal egyetemben befejeztem a gimnáziumot, szemrevaló lány voltam, de hiába mentem a korzóra, remélvén, hogy valaki majd táncba visz, csak a magány és a megaláztatás jutott a „háborús bűnös” gyerekeknek. Apámat, emlékéért rehabilitálták, de az én emlékezetemet nem lehet kárpótolni. Ami viszont visszajár, azt visszakövetelem – panaszolja Emma asszony, aki jelenleg Tibor fiával Magyarországon, szociális segélyből él.

Kukoricatörésre indultak, kínhalál lett a sorsuk

Emma asszony fájdalmas élettörténetének része az is, hogy későbbi férje, **Zagyva Sándor** egyike azon három gimnazistának, aki megmenekült a város magyar lakosságával szembeni gigantikus megtorlásban részt vevő partizánok karmai közül.

Az 1944/45-ös partizán vérbosszú, a magyarirtás zombori eseményeit részben föltárták a kutatók, a tanárnőikkel együtt megölt gimnáziumi osztály története sem ismeretlen a vonatkozó irodalomban, viszont a városban keveset tudnak róla, mert a többi vérengzéssel együtt ez is tabutémának számított, a kényszerű hallgatás nyomán a történet nem öröklődött át a családokban. Mérey-Zagyva Emma viszont sokat hallott róla férjétől, dr. Zagyva Sándortól, aki harmadmagával úszta meg a tortúrát és kivégzést¹.

¹ Mérey-Zagyva Emma megboldogult férje, Zagyva Sándor elmondása nyomán közölte a történetet. A kutatások és más visszaemlékezések, Kovács József és Matuska Márton tényfeltárásai kevesebb áldozatot említenek, azokat a fiúkat, akik Eszes Emma osztályfőnöknő kérésére vállalták a kukoricatörést. Az osztályfőnöknő is a megtorlás áldozatául esett. (Kovács József közlése.)

A zombori gimnazisták 1944-ben tanárnőikkel. Közülük többen a disznólegelőn végeztek.

Életben maradtak: Zagyva Sándor, Zsuffa Lajos (Öcsi), Sztrilich János (Móci).

Feltételezhetően ez az egyetlen, 1944-ben készült fotó maradt fenn a gimnáziumi osztályról.

– Tizenöt-tizenhat esztendőes fiúk jártak az osztályba, három Magyarországról érkezett fiatal tanárnő is foglalkozott velük, köztük az osztályfőnöknő, valamint a Walter patikus felesége, akkor volt hatvan napos kisbabájuk, 1944 őszén. Nem volt tanítás, mert a gimnáziumot hadikórházzá alakították. Egy Bošnjak nevezetű nagygazda panaszkodott, hogy december elején még nincs betakarítva a kukoricája, erre az osztályfőnöknő munkaakciót szervezett, hogy a magyar fiúk ne lábatlankodjanak a partizánok között, hiszen csábították őket a fegyverek. A tanárnő végigjárta a szülőket, hogy engedjék el a fiukat egy hétre, mert nincs férfikéz, ami betakarítaná a termést. A gazda jó szállást, bőséges ellátást ígért. Az indulás napján a későbbi férjem belázasodott, az édesanyja nem engedte munkára, az édesapját napokkal korábban elvitték a partizánok. **Sztrilich János** édesapját is elvitték, őt az anyja nem engedte munkára. **Zsuffa Lajost** meg az apja nem hagyta menni, azzal a kifogással, hogy akad munka a saját gumijavító műhelyükben.

Mi történt a többiekkel?

– A többiek kigyalogoltak a birtokra, ahol a gazda, a fia és a béres elhelyezte a fiukat, megetette, és korai nyugovóra küldte őket, hogy másnap idejekorán nekilásának a munkának. Este kilenc óra tájban a béres jelezte, hogy szerbül beszélő fegyveres emberek közelednek

a tanyához. Négyen-öten voltak, de egy nő parancsolt. Érdeklődött, miféle gyülekezet van a házban – tehát valaki följelentette a gazdát –, majd megparancsolta a fiúknak, hogy szedelőzködjenek, bekísérik őket a városba, igazolják majd magukat a laktanyában, ott megalusznak és másnap reggelre visszahozzák őket a kukoricaföldre. Bekísérték a gyerekeket, többet soha nem látta őket senki. A béres viszont megbújt a latrina mögött, reggelig elő se mert jönni, teljesen összefagyott. Akkor berohant a városba, és értesítette a Bošnjak gazda feleségét, hogy se a gimnazisták, se a fiatal, se az idős gazda nem érkezett vissza a tanyára.

Ezek szerint a béres volt az egyetlen túlélő.

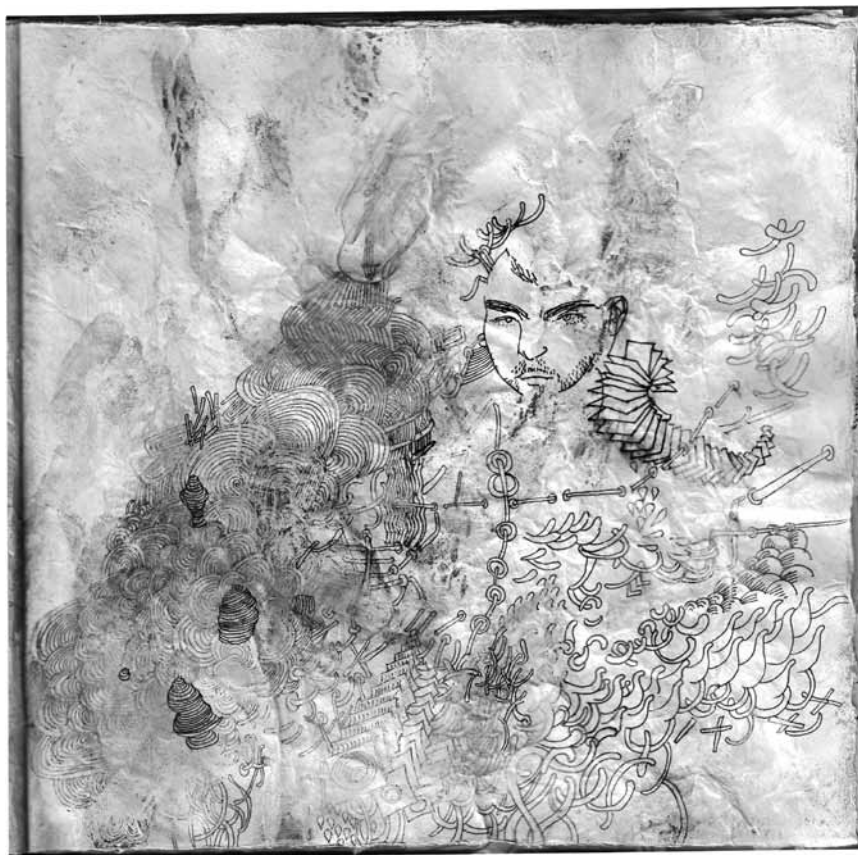
– Igen. A többiek sorsáról a következőket tudom. A gimnáziumban volt egy remek tanárnő, Kalcsán Maca (Mária). Mivel a kórházzá vagy laktanyává alakított gimnáziumból minden föleslegeset kidobáltak, a padokat a katonák eltűzelték, Maca tanárnő rendkívül féltette a fizikálaboratóriumát. A második emeleten volt a fizikaszertár, és onnét hordta haza hátizsákban az értékeit. A második emeletről be lehetett látni a négyszögbe épített rendőrlaktanya udvarára. Azt látta, hogy az udvarba befarolt egy kamion, és a börtönből vezették elő az összevert, egymást támogató fiúkat, csak a Keller-gyereket ismerte föl, azt is azért, mert legmagasabb volt

az osztályban, meg az ugyancsak megkínzott kolléganőit. Úgy dobálták föl őket a kamionra. Átvitték őket a Kronich-palotába, ahol tovább kínozták őket középkori kínzásokkal, az örült ember módszerével. Éjszaka pedig kivitték őket a disznólegelőre. Oda minden éjszaka kivittek három magyar embert, megásni a gödröket a halálra kínzottak elföldelésére, így történt, hogy Anti nagybátyámnak kellett megásnia a bátyja sírját, amit csak évek múltán mert bevallani a szüleinek. Egy évre rá láttam a nagybátyámat, teljesen megőszült az átéltek miatt.

Hallott egyéb történeteket is a zombori magyarirtásokról?

– Számtalant. Amikor anyám 1946-ban vagy 47-ben újra megnyitotta a műhelyt, akkor már csak foltozóként és szíjgyártóként, nagyon sok nő járt be hozzá, és mesélték egymásnak a tragédiáikat. Erős Pista például szó szerint a sírból menekült meg. Megtermett, nagydarab vendéglős volt. A fiával, aki később mormon pap lett, egy osztályba jártunk. Az apját éjszaka elvitték, napokon át ütlegették, volt egy terem, ahol a partizánok tökrészen verték az embereket. Ő mesélte, hogy egy csoportban volt édesapámmal, akinek eltörték a bal karját. Amikor megelégették a tortúrát, gatyára vagy meztelenre vetköztették a férfiakat, csuklóiknál fogva dróttal egymáshoz kötözték őket, és 20–30-as csoportokban vezették őket

a megásott sírokhoz a disznólegelőre. Pista bácsinak útközben sikerült megoldania a drótot. Amikor rájuk emelték a fegyvereket, a lövések eldördülése előtti pillanatban hanyatt vágta magát a gödörben. A többiek golyót kaptak. Amikor minden elcsendesedett, hála maradék erejének, áttörte magát a hullákon és a vékony földrétegen. Hazarohant, fölöltözött, és átszökött Bajára. Két év múlva jött haza, és föladta magát az UDBA-nál. Megfenyegették, hogy a történetekről soha senkinek nem beszélhet, mert különben a családját elnyeli a sötétség. Ő volt az egyetlen, aki megmenekült a Kronichból. Zomborban egyetlen esetről tudok, amikor a feleséget is elhurcolták a férjével. A Hajnal családnál orosz katonák voltak bekvártélyozva, és az asszony reggel felkelt, hogy reggelit készítsen. Kötelező volt. Két partizán beállított, és a gazdát kereste. Hajnal Árpád bácsi előjött, ő asztalos volt. A felesége kilépett a konyhából, és kérdezte, hova viszik a férjét, erre őt is elvitték. Úgy dobták be a lépcsőkön a pincébe, majd a férjét megkötözték. Az asszonyt megerőszakolták, szexuális tortúrának vetették alá, majd előbb levágták az egyik, majd a másik mellét, de még élt. Éjszaka gumike-rekű kocsin tolták ki a disznólegelőre. Ezt is Erős Pista mesélte. Hát mondja, hogyne lenne ilyen élmények súlya alatt az ember gyermekkorától kezdve depressziós?

Kishomoki és sajkáslaki anziksz

Lakodalom

*

Sárga stájer kocsik, fekete fiákerek, parasztkocsik haladtak el hosszú sorban akkor a Soron végig. Hogy anynyit tán még nem is látott a falu. Megcsutakolt, fényesre vakart-kefált, szoros zablával lassú, kényes lépésekre fogott, fújtató-prüszkölő lovakkal. Fogas Károlyé volt a két legkényesebb, leggangosabb. Mesebeli táltosok, vagy sátánfattyak. De nagyon illett párba a két gyönyörű nóniusz! Vágtáztak volna viharzón, de nem hagyta az acélos marok és acél zablá, a feszes hajtószár. Hát topogtak csak az istrángok közt; szinte táncolva haladtak. Olyan gyönyörű-kényesen, apró kis ringásokkal himbálgatva a csengve s pengve szóló csörgőket, lebbentve a krepp szalagokat, hogy e látványra – nem is veszi észre! – könny csordul el Zsámboki Péter szemén. Olyan szépek tán csak a Vér Klára csalfasága miatt hegy szakadéknak kocsistul, száguldásukban odavetett lovak lehettek.

Rafiával meg piros szalaggal befont, vagy kifésült, sima meg hullámos, lobogó sörények. Sodort szélű széles, lobogó szalagok; fehérek, pirosak. Fénylő hámok, cifra bojtú ostorok. Vörösbor lötytyent, fehér inges karokkal magasba emelt öblös üvegekben.

- Gyűjjön, húzza meg Márton bácsi!

- Meszelőnyél, meg a horog, ez kő nekünk, nem a dolog! Igaz-e, Pétör?

- Az megvár bennünket, bátyám... Lakodloom!!!

- E'szalatt a tarka nyúl!...

Ünneplőbe öltözve a násznép; csinos koszorúslányok, legények. És a sok ismeretlen. Az Alsó sorra tartottak, hogy minél többen láthassák a kényes szép vonulást el Kispiacnak, a templomba, ahol Konc Ilonka és Szécsi Illés mond majd a fiatal Sándor Szilvi pap színe előtt, rebegve vagy hangos szóval, igent a menyegzőjükön.

A még suttyó se Nagy Vilmos kicsit szégyellősen, hogy el is fordult féloldalt, úgy kurjantott bele a vonulásba: - Fehér galamb összezsápta a szárnyát, de sok kislány e'tátotta a szájját!

A távolodó fiákereken, stájerokon meg énekelték szép hangú asszonyok, férfiak:

*Új a kocsim, vasaltatni akarom,
esküvőre viszik az én galambom.*

*Zokogása kihallik a pusztába,
fáj a szívem, majd meghalok utána.*

Fekete ruhában, ősen is szép hajjal, Szécsiné Konc Ilonka rakosgat maga előtt – mankónak - az udvaron egy régi, sárga karosszéket. Támaszkodik rá. Örül jöttünkre. Szécsi Illés az ajtófélnak támaszkodva. Látom kézfogás közben, odaképzeli mellém apámat is, úgy néz bennünket. S azt gondolhatja: Faj fajra üt, mint Bacsó hegedűje.

Leülünk. Köszönjük, megvagyunk. Ők is jól vannak. Csak... elszaladt az idő.

- A maguk utániakkal sem állt ám meg, Ilonka...

Aztán azt a kis darab öreg szőlőt nézegetem. Emlékszem, apa meg Károly fordította neki a homokot. Károly akkor valahogy szerelt le, vagy szabadságolt. Keresztbe ástak. Jó mély árkot, félméternyi széleset, amit aztán úgy padmalyosan még alá is ástak, fölülről meg beszaggatták. Így átfordultak a homokrétegek. És így, sorjában, végig. '52-'53-ban lehetett. A fordításon összegombolyodott vastag kukacok. Kukherdának mondtuk őket gyerekek. Ha rájuk tapostunk, kövéren, fröccsenve fakadtak szét. Amelyik áttelelt, cserebogár lett belőle nyáron. Esteledvén röpködni kezdtek. Fogtunk belőlük, átfúrtuk aprón pöttyözött kemény szárnyaikat, szalmaszálat húztunk át rajtuk, s a bogarak csapkodva, brungó hanggal forogtak aztán körbe-körbe, szalmaszálla feszítetten.

- Ez az, Ilonka? – intek a ritkás tőkeállományra.

- Az. Egyötöknek se kellett. Nekünk adta a szövetkezet.

- A kútnál az a tőke szagos milyen volt? Otelló?

- Izabella. Kiment.

Föláll ültéből az asszony, támaszkodik a székre, lábait nyújtogatja-mozgatja.

- A maga lakodalmán meg az egész Kishomok ott volt. Hozzánk is elhallatszott a muzsika meg a nótaszó:

Vásárokról vásárookra járok én,

sörrel, borral, búbánattal élek én.

Sör előttem, karjaim közt a babám,

hátam megett, szépen húzza a cigány.

- Nem nagy volt. Ha úgy százötvenen... Csak Mihály bátyám hiányzott nekem nagyon. Meg mások is vártak rá. Ott ólálkodtak kint a ház körül, a fák árnyékába húzódtak, bujkáltak a kazlak közt. Lesték, haza mer-e jönni – ahogy ők mondták: a leventevolt dezertőr - a lakodalmamra.

- Hát maga nem egyes lány?

- Nem. Volt a Mihály is. Olyan idős, mint Vilmosotok. Együtt voltak leventék. S mikor bejöttek az oroszok, hozták magukkal uszályukat is, a partizánokat.

Egy napon meg idézéseket hordtak szét, kemény parancsot: Három napra való kosztal megjelenni a martonosi község házában, '44. december 18-án. És mentek: Konc Mihály, Bózsó Vilmos, Papp Jóska, Kávai Zoltán, Birinyi Anti, Birinyi János, Német Imre, Német Pista, Szebenyi Pista, Szebenyi Sándor. Martonosról Komjáti Mihály tanító, Túrú Mátyás, Dongó Sándor, Szöllősi János. Akik aztán útközben meg nem szöktek, azokat a fegyveres kísézőik, a partizánok elhajtották valahova Becse határába, a Gombos-tanyára, munkatáborba. Akkor majorság volt az, hogy vasúti sín vezetett oda. Ott dolgoztatták, sanyargatták őket, mit nem műveltek velük. Mihály megfázott, hazaszökött valahogy. Tüdőgyulladás. A fészerben ástunk neki egy bunkert, olyan pincefélé, ott rejtegettük. Orvoshoz se, orvost ide se nem mertünk... Meghal, gyógyítá-

ni kéne. Vilmos – ő volt köztük a legravaszabb, még az úton faképnél hagyta a menetet - vállalta, átviszi a határon Mihályt. De háromszázötven kilós disznó az ára... Ő aztán ismerte az utat, meg értette a feketézést, a szökdösést! Fegyvere volt. Átcipelte-vonszolta Mihályt odaát, valahol Horgos alatt, a Szelevényi-erdőnél. A nagynénéhez Mórahalomra. Meggyógyították. Tél volt már, mikor megtudta, hogy férjhez mentem. Nagy örömeben nekivágott, indult haza, gyalog. Elaludt valahol a vasúti töltés oldalában a fáradtságtól is, és megfagyott.

A jövevények meg akkor bennünket sem hagytak nyugton. Vasárnap nem lehetett ám otthon maradni! Menni kellett a bálba. A Szél kocsmába. Legény meg nem volt. Csak olyan surbankók. Meg Szarvas Jóska... a lábával... Visnyei Imre meg már öregebb. Én egyszer itthon maradtam. Fegyveresen jöttek értem. Elkísértek a kocsmába. Mutatni kellett, milyen jókedvű, vidám az életünk az új világban.

Kishomok, Alsó sor

Vőfélyek: Faragó István, Visnyei Antal, ifj. Nagy András, Monostori/Trinszki József

A zenészek: id. Császár István, Kiss Sági Lukács, Terényi András, Német János, Visnyei Antal

Monostori/Trinszki Gergely és Bagi Rozália a széles Szabadkai országút mellett sorakozó tanyák egyikén élt akkor a családjával. A martonosi Rado nevű szerb gazdáé volt a tanya, és öt hold földdel vették bérbe Monostoriék, az ugyancsak martonosi nagygazda, Tošo Čongradac szomszédságában.

Monostoriné Bagi Rozáliának voltak lent Sajkáslakon családos férfi testvérei. Bagi János, József és Flórián. Ilyen messziről is szépen tartották egymással a kapcsolatot. Monostoriék lejártak hozzájuk vendégségbe látogatóba, s megtetszett nekik a tájék jó zsíros, fekete szántóival. Emellett unszolták is őket az ottani övéik, költözzenek oda, könnyebb lesz ott az életük. 1930 őszén aztán fölpakolták Monostori Gergelyék egylovas kocsijukra holmijukat és az ötéves Rozi kislányt, ölükbé vették a még éves sem Gergőt, s megindultak Sajkáslak tornyai iránt. A bútoreléjükét a vasúttal szállították.

Nem éppen a semmi várta az érkező családot a távoli faluban, hanem egy kibérelt ház, amelynek szerb (ahogy ők mondták) dobrovojác volt a gazdája. És mert földosztáskor a Jugoszláv Királyság Sajkáslakon is megfeledezett nemzetidegen alattvalóiról, a faluba érkezett újonc család megmunkálható földet is csak szerb családoktól tudott bérbe venni, ilyen vagy olyan fizetési móddal. Könnyen adták, mert a családonkénti nyolc hold tizenegy méréssel – parcellának nevezték a szerbek ezeket a juttatott földegységeket – megvolt a munka is. Attól pedig nem félt a Monostori család. Az első év letelte után vettek egy véges kis házat. Annak az árát cséplőgépen dolgozva keresték meg. A saját házat aztán úgy alakították-bővítették, ahogyan erejükből tellett. És abban a házban éltek és gazdálkodtak egészen 1944-ig. És ki is jött egymással valahogy a vegyes összetételű lakosság a faluban. Úgy, hogy a kevesebb többet tűrt.

A tizenvalahány év alatt olyan szépen gyarapodtak Monostoriék, hogy segéd munkaerő is elkelt volna a háznál, és a tizenkét hold földhöz. S akkor azt mondta id. Monostori Gergely az egyik gazdánál dolgozó, de nem falubeli legényembernek:

- Szegődj te el hozzánk! Mi is megfizetjük a munkádat úgy, mint más.

Monostori Rozália meg nagylánnyá ért időközben, és férjhez is ment 1943-ban. Ahhoz a fölfogadott legényhez, s elköltöztek annak a falujába, a szerémi Beskára.

*

Amikor bejöttek a magyarok – hallotta emlegetni ifj. Monostori Gergely, meg emlékei is vannak róla, tizenharmadik éves volt már –, '42-ben katonák és magyar csendőrök Dunagárdonynál a Dunába lőttek harminchét sajkáslaki szerbet is.

'41-ben a magyar hatóság összehívta a faluból a községháza elé a csetnik és a dobrovoljac családokat – az őslakos szerbséget nem –, és tudtukra adta, hogy egy napjuk van a csomagolásra, aztán pedig elüldözik őket. Termőföldjeiket és házaikat elveszik.

Másnap is a községháza előtt volt a gyülekezés, onnan pedig megindították Titel felé kisebb-nagyobb poggyászaival a menetoszlopot, Titelnél meg áthajtották a Bánság földjére.

Az új magyar közigazgatás földosztásba is fogott. Két-két holdjával osztotta az egyes területeket, hogy mindenkinek jusson ilyen föld is, meg olyan is. És ezt cédlahúzással végezték. Az igényelhetőség nem volt behatárolva. A szerb lakosság is beállhatott a sorba. Nem semmizték ki. Aki kért a gazdátlanul maradt földekből, juttattak neki.

A kiürített házakat előbb a nagyobb magyar családok kapták meg. A fönmaradt házak lettek a szervezeten érkező csángóké. Részükre Sajkáslakon nem építettek új házakat, mint ahogy azt Dunagárdonyon tették, a tiszta szerb lakosú kis faluban, ahol teljesen új csángó falu épült föl akkor.

*

'44 őszén, mielőtt még csata dúlt volna a térségben a nyomuló oroszok meg a németek közt, Sajkáslakról ötvenkét magyar család – mindegyik módos, tehető vezető a magyar időben – elköltözött Baranyába. Monostoriék meg Kishomokra jöttek akkor, a családfő nélkül. Ő hátra maradt egy időre a jószágaikkal, és figyelni a fejleményeket. A család után jött nem sokkal aztán az apa is. Itt Kishomokon, Péter Károly házában húzódtak meg, aki sógora volt Monostori Gergelynek, férje Monostori Juliannának.

Péter Károlynak meg menekülnie kellett innen – Halasra szökött –, de nem maga, hanem az ilonafalui (Vojvoda Zimonjić-i) sógora, Nagy Miklós miatt. Nagynak az volt a bűne, hogy '41-ben a környező bunkerokból meg az emberektől is mind összeszedte a szerb fegyvereket, és bevitte a magyarkanizsai Városházára. És olyan ember volt Nagy, akinek az udvarába a kakastollasok se mertek szabadon belépni, hanem amikor szólani akartak vele, akkor előbb bekiabáltak hozzá, hogy otthon van-e. Beszélték, hogy Nagy '44-ben tolmács volt a horgosi határon, és többen is fölismerték. Családját Magyarországra menekítette.

Péter Károlyt pedig amikor szökése után egy idő múlva visszajött szétnézni, beárulta valaki, elfogták és lelőtték Martonoson a községház pincéjébe. (Ott volt a szomszédja is, id. Ózsvár Péter, akkor már rettenetes állapotban a többiek között.) Hogy Péter Károly büntelen, azt a nagyjárasi Nenad Terzin bizonygatta a latroknak, és szabadon is engedték a befogottat.

A helyzet csillapodtával visszaindult Monostori Gergely Sajkászlakra gyalog, de akkor nem jutott tovább Óbecsénél, mert a Ferenc-csatornán föl volt robbantva a híd. Idő multával mégis kocsira ültek, és megindultak Károly Péterék házából délnek, hogy a kényszerből elhagyott faluban beköltözzenek kemény munkával megteremtett valóságukba. El is jutottak ott a községházáig. Behívták az apát, és adtak neki valami kis gépelt cédulát, amire azt írták, hogy a falu nem fogadja vissza őket, mert háborús bűnösnek nyilvánították a családot. Egyetlen lehetőségük volt: visszafordulni onnan, hátukat mutatva Sajkászlaknak, siratva és káromolva addigi kisemmizett életüket.

Nem Kishomokra jöttek vissza Monostori Gergelyék, hanem oda, ahol a közös életet kezdték: föl a feketékre, a Szabadkai út szélébe. A homoki családfő Patakiak néneje, Pataki Piros néni fogadta be őket. De a család csak '45 tavaszáig élt az asszony vendégszeretetével. Akkor kezdeni kellett a paraszti munkát. Ehhez Monostoriék újra bérlőkké lettek. Vince Dezső egykori nagygazda kistanyájára költöztek, amelyhez húsz hold föld tartozott. Csak egy évig lehettek ezen a gazdaságon, mert utána az új hatalom azt már nem adta bérbe.

És most a másik új hatalom kezdte meg a kisajátítást és földosztást. Ezt Kispiacon Rackó mérnök végezte. Monostoriéknak egy konfiskált tanyát kínált föl, hozzá tartozó földekkel. Monostori Gergelynek nem volt lelke elfogadni azt, mert tegnapelőtt még vitézi címet viselő magyar volt a gazdaság tulajdonosa. De elfogadta azt a két holdat, amit a kispiaci nagy szerb Živóéból hasítottak ki nekik. Ebben része volt annak a szóbeszédnek is, hogy aki nem fogad el fölkinált szántót, azt áttelepítik Magyarországra. Mondta is aztán Živo Monostorinak, hogy csak tapsikolnia kellett az ő két holdjáért. (Az ilyen juttatásokat nevezték akkor tapsikolt földeknek.) De nem maradt adósa a megadományozott: - A te körmöd se kopott meg a valóságodért – válaszolta neki.

És akkor a martonosi Dančo Bakalić tanyáját bérelték, munkálták szántóit egy évig Monostoriék. A második évi bérlést lekésték Bakalićnál. Nagy szerencséire, mert rossz hozamú év jött, hogy a helyükbe lépő bérlő nem tudta beszolgáltatni a tizenkilenc holdra kirótt terményrészét, és bebörtönöztették miatta a bajusztépők.

Mélyen bent a kishomoki Nagyjárásban volt id. Monostori Gergely családjának az új állomáshelye. Azt a tanyát birtokolta a martonosi Nenad Terzin. A család ott két évig gazdálkodhatott, mert mindent tulajdonába vett a martonosi szövetkezet. A tanyát le is bontották, kellett az anyaga a Martonoson épülő bikaistállóhoz. Ezért jutott ilyen sorsra a járásnak még mélyebb részén fekvő Galvanski-tanya is, ahol Nagy/Zsámboki Péterék voltak

a mindenese. (Nagy Péter és ifj. Monostori Gergely is megözvegyült, és sógorok még most is, túl a nyolcvanon.)

A nagyjárási három tanya közül legutolsónak a Szeres-tanyát bontották le. Kishomokhoz ez esett legközelebb. A hosszan elnyúló Csutka sorról látni is lehetett.

A lebontott Terzin-tanya után Monostoriék már a sajátjukba költöztek. Eladó lett a Csutka soron Vajdovics/Róka Lukácsék szomszédjában a gyerektelen, idős Rövid Matyi bácsiék háza, mert azokat meg Horgosra vitte az útjuk. A házat megvette id. Monostori Gergely, és abban rendezkedtek be, '47-ben. Az ifj. Gergely pedig azt a merészet gondolta, hogy ő elmegy vonattal Sajkászlakra, mert húzta oda valami. Meg is érkezett, de be a faluba nem, mert két korabeli szerb suhanc fölismerte, és szóba szeretett volna vele elegyedni. Pedig már csak emléküben sajoghattak a frissen metszett, hüvelykujjnyi vastag, kemény eperhajtásokból a jó beesteledés után kapott csapások helyei lábuk szárán, hátukon, vagy ahol találták őket az irgalmat nem ismerő suhintások. Nem volt hát ínyére Gergőnek a találkozás, és meg is tudott lépni a barátkozás elől, gyorsan visszaindult a látogatásból.

*

A sajkáslaki partizánmegtorlások Hegedűs Pál bírósági, Tóth Antal leventeoktató és egy Savo nevű, vegyes házasságban született személy kivégzésével kezdődtek. Ennek a Savónak az volt a bűne, hogy a toborzásra önként jelentkezett német katonának, az SS kötelékébe. A községháza előtti agyonlövésük után őket a három feleségnek kellett parasztkocsin kihúznia a temetőbe, ahol elhantolták őket. A huszonhat magyar férfin végrehajtott megtorlás ezután következett. A kivégzőosztagba önkénteseket vártak a helybeli szerbek közül. És csak asszonyok jelentkeztek a fölhívásra. Öten. És akkor ötösével vezették a községháza előtti parkba a magyar férfiakat. Ehhez erőszakosan pergő dobszó hívogatta a közönséget.

A kivégzetteket legközelebbi hozzátartozóiknak kellett a szekerekre rakniuk. Öt szekéren fért el a huszonhat holttest, köztük ifj. Monostori Gergelynek két nagybátyja, Bagi János és Flórián is. Milánovics Károly elájult még a sortűz dördülése előtt. Úgy aléltan tették föl a kocsira. Rövid idő után eszméletére tért, eliszonyodva ült föl a hullák mellett, és kiáltozva fogott könyörgésbe:

- Milost, braćo! Marija Terezija ne da da umrem! (Kegyelmezzetek, testvérek! Mária Terézia nem hagyja, hogy meghaljak!)

Erősen mehökkent a kíváncsiskodók serege, hánytak magukra a keresztet három ujjal.

- Jao, Karčika živ! (Jaj, jaj, hát Karcsi megéledt!)

És a falubeli szerb nép – tán intő jelként látva föltámadását annak ott a véres szekéren – kegyelmezett volna, de előlépett akkor egy dölyfös idegen partizán, oda a kocsához, és pisztolyt vett elő, mondván:

- Daću ja tebi Mariju Tereziju i milost! (Adok én neked Mária Teréziát, meg kegyelmet is!) – és agyonlőtte Milánovics Károlyt, a fiatalabb korosztályba tartozó leventék oktatóját.

Az öt szekér egyszerre indult a dögtemető felé az emberi tetemekkel. Három magyar ember haladt a fogatok mellett. Az ő dolguk volt, hogy a már kiásott nagy gödörnél – szerbek ásták meg – leszedjék a kocsikról a halottakat, levetkőztessék őket, és úgy, ruhátlanul lökdössék le őket a gödörbe. A három kísérő föl volt készülve a halálra. Azt gondolták, hogy miután végeznek a mélységesen meggyalázó és megalázó munkával, nekik is le kell vetkőzniük ott a gödör szélén, és beelölvöldözik majd őket a többi huszonhat közé. De őket élve hagyták a hóhérok.

És élve hagytak még három embert azok közül, akiket fogva tartottak a pincében. Őket a kivégzéskor kiengették, és elküldték az iskolába, fát vágni. Köztük volt Bagi József is, a kivégzett Bagi Jánosnak és Flóriánnak a testvére. Őt lent a pincében a szerbek nem bántották, csak az oroszok. Ezek azért, mert megtudták, hogy Bagi József mint magyar katona kint volt az orosz fronton – nem a Don-kanyarban -, és kitüntetéssel jött onnan haza. Vagyis lőtte az orosz katonákat. Az egyik orosz a pincében asztalról ugrált a tehetetlenül földön fekvő agyonkínzott testére.

Favágás után ezek hárman valamilyen módon elhagyták Sajkászlakot, és Kishomokra jöttek, Péter Károlyék házába. Itt bujkáltak tán egy hétig is, aztán hogy be ne árulják őket, rokonhoz mentek Szabadkára, onnan pedig Magyarországra szöktek.

*

A sajkászlaki megtorlásban kivégzett magyarok hozzátartozóit nem üldözték el, maradhattak a faluban. És legtöbbjük maradt is. Azoknak leszármazottai is ott élnek. A dögtemetőt körülkerítették egyszer dróttal az emlékezni és emlékeztetni is merő utódok. Az emlékezni nem szeretők meg eltüntették azt már másnap reggelre. A huszonhat kivégzett magyar férfinak nincs ott semmilyen emlékjele. Dunagárdonynál a '42-ben Dunába lőtt harminchét sajkászlaki szerb áldozatnak van. Köbe vésve.

Ifj. Monostori Gergely járt le Sajkászlakra. Láttá, hogy véges házukat megfordították. De nem volt barátságos a fogadtatása a faluban. Pataki Antallal egyszer nagyon gyorsan fölhajtották a kocsmában a fröccsüket. Nem tett szett nekik, hogy az ismeretlen valaki egyre csak körbejárja asztalukat, szóltanul.

Volt azért Gergőnek egy szívbeli szerb jó barátja is, Rajko Mikió. Egyik lenti találkozásukkor Gergő szerbül kezdte volna vele a társalgást. Ez a Rajko erélyesen szólt rá, hogy most csak magyarul lehet beszélgetni. És nem engedett ebből. Gergő csodálkozására elmondta, hogy hosszú ideig magyarokkal dolgozott, és megtanulta a nyelvet.

Magyarországról nagybátyja, Bagi József, sofőröstől jött egyszer Gergőért. Meg kívánta nézni, hol földelték el a dögtemetőben a bátyját és az öccsét.

A lányuk lakodalmába hívogatni, fiával, Istvánnal ment Sajkászlakra Monostori Gergely. A hívogatás után elmentek a valamikori első szomszédjukhoz is. Gergő az utcáról kiáltott be a portára:

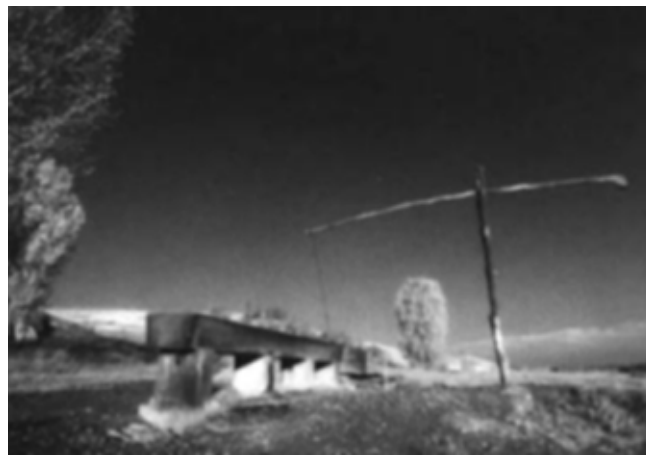
- Gde si, Brane!? (Hol vagy, Brane?)

Az udvarból pillanatokon belül meg az hallatszott örömteli hangon:

- Jesi li ti, Gerege!? (Te vagy az, Gerege!?)

Sajkászlaki táj

Gémeskút

A kicsit bajos szomszédlegény, negyven év után is ráismert a vele egyidős Gergő hangjára. Tárta a kaput, de bebocsátás előtt össze-vissza ölelgették egymást. Az anya is otthon volt, leültették a nagyon váratlan vendégeket egy padra. Gergő ráismert. Az övéké volt az egykoron. Nagyon kellemetlen volt tovább ülnie rajta. Az asszony elmesélte, elűzésük után hogy húzták szét mindenüket Monostoriéknak. Ők csak azt a padot hozták el a házukból.

Amikor anya és fia kikísérték a vendégeket, a Monostori-ház kapujában már kint állt egy asszony. Brane anyja – nem célzat nélkül – odaszólt neki:

- Evo ti gazde! (Itt a gazdád!) – s Gergőre mutatott.

- Nemam ja nikakvog gazdu (Nincs nekem semmiféle gazdám) – válaszolta nagyon barátságtalanul a bitorló. A magyar időbeli falu kanászának valamiféle ivadéka, mert a kanász szállta meg a szabad prédát Monostoriék kitagadása után.

Megkérte egyszer Gergely az egyik lenti unokatestvérét, nézze meg a telekkönyvbe bejegyzetteket. A hivatalnok nagyon készségesen nyitotta ki a nagykönyvet. Új volt az. És beírva a megfelelő helyre a ház tulajdonosának a neve. Nem a Monostori név.

- És a régi könyvben hogy van ez a dolog? – kérdezte az unokatestvér.

Tömören válaszolt a hivatalbeli:

- Ahhoz magának semmi köze.

*

Lehetetlennek tartja Monostori Gergely, hogy Szerbia elbírna a kártalanítást. De családi házukért nagyon szeretne kapni valamit. Még ha mindjárt csak jelképes összeget is. Mert ők, övéi gürcöltek azért nagyon sokat. Ezt a dolgot még szeretné elintézni, mert őutána már senkinek sem lesz érdekében.

*

Id. Monostoriék maradtak egy ideig a Rövid-portán, ifj. Gergely pedig megvette a jó kényelmes Dobák-telek üresen álló felét, és épített rá házat, '65-ben. Idős szüleit fölhozta majd a korábbi költésű Krekuskák helyére, a Csutka sori Rövid-portán álló házat pedig letakarította. A helyét eladta Zsámboki Sándornak. Monostori Gergely – bírósági ülnök egykor - és élettársa, Rada/Babarci Irén, ezen a portán élnek és gazdálkodnak, amennyire erejük engedi. A Monostori fiú, István kicsit odébb és a túloldalon. Szebasztián, az unoka és családja a néhai nagyszülők helyén, a Krekuska-portán. Ők is takaros, a korhoz igazodó új házat laknak. És az unoka a gazdálkodó gazda mindhárom portán. Nagypapjánál az istállóban csak néhány tehene van, nyolc pónilova, és két hollandiai hidegvérű csödröcsikó. Interneten keresztül találták őket.

Szokatlan küllemű állatok égaljunkon. Lábaikat csüdtől még kicsit följebb is hosszú, barnás színű szőr takarja. Tenyészállatok lesznek. Teljes fejlettségükben tizenhárom mázsásak is lehetnek. Ezek áprilisban töltik az egy évet. Még olyan jámborabb jószágoknak tűnnek.

*

Mondom Monostori Gergelynek, hogy nekem már régen úgy tűnik, mintha nagyon megváltozott volna valami ebben a falucskában. Azon kívül, hogy elfogyott a népe; előregedtek, tönkrementek, beroggyantak, tető nélkül maradtak már egykor nagyon csinosnak tartott házak is; hogy nincs se iskolája, se boltja. Homokföldjében egykor – gyerekkoromban még - csak a szőlő meg a dinnye és a királydinnye termett jól, tán a rozs még, de minden más sýnlődött, senyvedezett benne, meleg nyarakban kiégett, belesült. Most pedig a kukorica másodvetésben is akkorára nő, mint az erdő, a májusban szénának lekaszált, szinte embermagas szalmájú rozs után, ahogy azt Szabó Antinál láttam, a valamikori kövidinka szőlőnk helyén.

A jószág tartás hiányzott hozzá, magyarázza Gergely. A sok jószág. Csak úgy lehet megtartani a földet, ha rendszeresen terítik. A homokot évente. De a pusztát két kezével életnek indulni szándékozó fiatal ne válassza a földet. A zsíros feketét se. Belebukik.

Ifj. Monostori Gergely

Egy irodalmár töprengései Trianonról

Némiképpen formabontó módon, teljesen más aspektusból szeretném megközelíteni Trianon kérdését, mint ahogyan eddig szó esett róla. Teszem mindezt azért, mert az az érzésem, hogy ha nem fogunk itt, legalább mi magunk, valóban mélyreható vizsgálatokat végezni Trianonról, és azokat a nagyon kínos és keserves igazságokat kimondani vele kapcsolatban, amit eddig – úgy tűnt nekem – kerülgettünk Trianon valóságos okaival kapcsolatban, akkor igazából nem sokat végeztünk. Mire gondolok első sorban? Arra, hogy itt eddig döntően a múlt boncolgatása és feszegetése volt a téma, márpedig véleményem szerint Trianonnal kapcsolatosan arról kellene beszélnünk, hogy mi most a feladatunk, mit kellene és mit lehet tenni ebben a kérdésben. Sajnos, a mai magyarság állapotára is fájdalmasan igaz Berzsenyi Dániel *A magyarokhoz (I)* című ódájának épp kétszáz évvel ezelőtt leírt sora: *Mi a magyar most? - Rút sybarita váz.* A szibaritákról köztudott, hogy az ókorban gyávaságukról és elpuhultságukról lettek ismertté.

Meggyőződésem, bajaink első oka az, hogy már sok-sok évtizede, elsősorban intellektuálisan, gyávák vagyunk Trianon kérdésében. Ez a gyávaság egyesek retorikájában bölcsességgé metamorfizálódik, mások ezt politikuságnak nevezik, s többek frazeológiájában a diplomatiszus megfogalmazásokat jelenti ugyanez. Valójában nem erről van szó. Valójában arról van szó, hogy gyávák vagyunk. Gyávák vagyunk kimondani az igazságainkat. Sajnos ma is, mint immáron hatvan éve mindig, ez okozza az igazi tragédiánkat. Meggyőződésem ugyanis, hogy Trianon nem egy történelmi esemény csupán, sokkal inkább gyengeségünk, önfeladásunk szimbóluma, amely máig él, és már beleivódott a mindennapjainkba is. Pedig a Trianon-szindróma az európai politikában ma is gyakran előfordul. Csak egyetlen példát hadd mondjak, Koszovó esetét. Hogy Trianon mennyire élő valóság, azt Koszovó példája bizonyítja. Amikor az Európai Unióban fölvetődik Koszovó státusának kérdése, akkor jön a szlovák miniszterelnök, aki hihetetlen agresszivitással és idegességgel azzal érvel, hogy ha Koszovónak megadják a függetlenséget, akkor következik majd Trianon revíziója, mert precedens alapon a szlovákiai magyarok is kérni fogják függetlenségüket, aztán meg jönnek a romániai magyarok is és a többiek sorban. Élő bizonyítéka ez annak, hogy Trianon nem pusztán egy lezárt történelmi esemény, nem a múltban megtörtént dolog

csupán, amit feszegetnünk kell, vagy elmélkednünk róla. Ha ennyi volna, akkor azoknak lenne igazuk, akik azt a történelemkönyvek lapjaira utalják, és azt mondják, hogy erről a problémáról beszéljenek a történészek. Én szeretném, ha pontosan ezt kerülnék el! Trianon előzményei eléggé közismertek, mégsem teljesen azok, ezért egy-két mondatot megérdemelnek részünkről is.

Az első Trianont a magyar nemzet már 1920 előtt elszenvedte. Ezt le kell szögeznünk. A történelmileg bekövetkezett eseményt ugyanis megelőzte egy szellemi Trianon a XX. század első két évtizedében! Csupán egy-két motívumot szeretnék kiemelni. Az első ilyen a *Nyugat* című irodalmi folyóirat megjelenése. Nagyon kevesen és keveset beszélünk róla – ám irodalomtörténészként én nem tehetek mást, mint erről szólni; arról ugyanis, hogy a *Nyugat*, amelyet ma minden irodalomtankönyv a magyar irodalmi haladás és progresszió zászlóshajójának tart, roppant megosztó szerepet is játszott a magyar kultúrában. A *Nyugat* – elsősorban irodalomkritikai – tevékenysége nyomán szakadt ketté a magyar irodalom népies és urbánus vonalra. Ne felejtjük el, hogy ebben a lapban jelent meg először az a fajta liberális, kozmopolita, szabadkőműves indíttatású szellemiség, amelyik majd egyenesen elvezet 1920-hoz! Beszélünk kell erről, mert ha nem, úgy járunk, mint azok az évtizedek óta Trianonról papoló elődeink, akik mindent elmondtak róla, csak a lényegét nem! Nos, a magyar kultúra kettészakítása 1920 előtt kezdődött, és az első világháború végére sikeresen be is fejeződött. A legnagyobbak, a *Nyugat* legnagyobbjai – Ady, Kosztolányi, Babits, Tóth Árpád, Juhász Gyula – nem mentek el a háborúba harcolni. Gyóni (Áchim) Géza 1914 decemberében írja meg erről híres versét, a *Csak egy éjszakára...* címűt. S ebben azt írja: „*Csak egy éjszakára küldjétek el őket*”. (Természetesen nem említi név szerint – ennél sokkal nagyobb költő volt -, de a nyugatosokra gondolt.) Ady Endre például többször mentette fel magát az akkori hadügyminiszternél.* Ő – akit én mint költőt természetesen irodalmunk legnagyobbjai közé sorolok (ugyanez emberségére nem áll) – azt írja 1915-ben egy levélben Hatvany Lajosnak, hogy „*ez a háborús céció majd szépen lecseng*”... Mindezt akkor írja, amikor mindenki tudta, hogy az ezeréves Magyarország ebben a háborúban élethalálharcát vívja! Ady Endre levelezését (három kötetben) mint irodalomtörténész tanítom.

Lehetetlen nem észrevenni a nyugatosok viselkedésének legfontosabb szellemi hátterét. Ady 1912-ben lépett be a Martinovics-páhollyba,¹ Kosztolányi 1916. február 7-én a Március-páhollyba,² és 1917-ben alapítója lett a Világ-páhollynak,³ amelyről Berényi Zsuzsa irodalomtörténész írja az Irodalomtudományi Közlemények egyik számában: „a Világ páholy irataiból kiderült, hogy az szélsőbaloldali beállítottságú volt”. E páholy hét mesteralapítója között az egyik: Kosztolányi Dezső. És szabadkőműves volt a Nyugat főszerkesztői közül természetesen Ignatus is, aki 1906-ban lépett be a Demokrácia-páhollyba;⁴ és Hatvany Lajos, a nagylelkű mentor és kislelkű cenzor.⁵ „Hatvany-t a budapesti törvényszék 1928-ban hét évi fegyházra és félmillió pengő kártérítésre ítélte, öt rendbeli nemzetgyalázás, a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntetőben mondta ki bűnösnek, és még százezer pengő kaució ellenében sem helyezték szabadlábra”.⁶ Ezt egyetlen irodalomkönyvben sem lehet olvasni báró Hatvany Lajosról, pedig a tény tény marad. Nos, ez a lap volt az – különösen irodalomkritikai munkásságával –, amelyik először osztotta ketté a magyar irodalmat.

Így lett aztán, hogy a nemzeti konzervatív-polgári középosztályhoz tartozó olvasóközönség az *Új Időket* olvasta – Herczeg Ferenc lapját –, a nagyvárosi, nagyon is karakteresen körülírható polgárság egy része pedig a Nyugatot. E lapok olvasótáborának nagyságáról álljon itt egyetlen beszédes számadat: a Nyugatot, amikor az a legnagyobb példányszámban jelent meg, 900 példányban adták el a királyi Magyarországon. Az *Új Időket* ugyanekkor 30 ezer példányban. Ez volt Herczeg Ferenc irodalmi hetilapja. Ezeket a tényeket sem lehet egyetlen magyar irodalomkönyvben elolvasni. Az egyetemeken – az ország néhány egyetemén is – csak kevesen tanítják.

Kulturális értelemben így, ebben az állapotban érkezünk el Trianonhoz. A Nyugat akkori irodalomkritikusai mindenről, ami nem az ő szemléletüket tükrözte, kimondták, hogy retrográd, múltba mutató, félfeudális, reakciós, magyarkodó. Ezt mondták az úgynevezett konzervatív magyar nemzeti irodalomról is. Herczeg Ferenc nem véletlenül alapította meg 1911-ben a *Figyelőt*, azt az irodalomkritikai folyóiratot, amely részben a Nyugat bírálataira válaszolt, és patrióta szemszögből mutatta be a magyar irodalmat. Igen, így, ebben a megosztott, megtévesztett és legyengített magyar kultúrtudat-állapotban jutunk el Trianon kapujához.

Irodalmunk 1920 és 1945 közötti időszaka a legérdekesebb és legizgalmasabb korszaka az egész magyar irodalomtörténetnek. Bizonyítékkal ismét csak néhány példát említek erről a korszakról. A kezdőpontot természetesen Trianon jelöli ki, az ezeréves magyar nemzet történetének legnagyobb traumája, melyben végzetesen szétvált a politikai értelemben vett magyar állam és a Kárpát-

medence akkori legnagyobb nemzete, a magyar nemzet fogalma. Ez az a korszak, amelynek átfogó, elfogulatlan értékelése mindmáig hiányzik. Ez nemcsak politikai és történeti szempontból igaz, hanem a művészetek, benne az irodalom értékelvű megközelítése szempontjából is.⁷

Alig ért véget a II. világháború Magyarországon, máris folytatódott a megszállás – csak ez most szovjet részről történt –, és az 1948-ra teljessé váló kommunista politikai diktatúra mellé csendesesen, de tökéletesen szervezett formában felsorakozott a nézetdiktatúra és az ízlésterror is. Ez volt az úgynevezett Révai-korszak. E korszak szégyenei közé tartozik például az, amikor több esztendőn keresztül Babits Mihályt – ekkor először – száműzték a magyar irodalomtankönyvekből. Kevesen tudják, hogy mi volt a valódi ok. Babits két esztendőn keresztül osztályfőnöke volt Szegeden egy Rákosi (Róth) Mátyásként bekeresztelt magyar ifjúnak, akiről Babits mint osztályfőnök véleményt írt. Szekszárdon, a Babits-házban, nemrég még látható volt az a tabló, ahol középen Babits Mihály ül, a bal felső sarokban pedig az ifjú Rákosi Mátyás áll. Rákosi soha nem felejtette el Babitsnak azt a negatív jellemzést, amit gyerekkorában őrla írt. Révainak személyes utasítást adott arra vonatkozólag, hogy Babitsot száműzni kell – mégpedig klerikalizmusa miatt – a magyar irodalom-tankönyvekből. De nehogy azt higgyék, hogy Babits Mihály szelektív megítéltetése és életművének megcsonkítása által torzított bemutatása itt abba is maradt! Hogy milyen volt, hogyan működött a magyar szocializmus politikai rendszerében a kifinomult nézetdiktatúra és ízlésterror, illusztrációként hadd emeljek ki egy nagyon-nagyon meglepő dolgot! Kezemben tartom Babits Mihály összegyűjtött verseinek az 1968-as kiadását. A Szépirodalmi Könyvkiadó jelentette meg ezt a művet. A kötet végén ezt lehet olvasni: „*Gyűjteményünk nem tartalmazza a költő néhány olyan versét, amely irredenta hangjával sértené a szomszéd népek nemzeti érzését. Elhagytuk a következő költeményeket: Vásár, Szíttál-e lassú mérgeket?, Csonka Magyarország, Áldás a magyarra, Erdély. Ugyanilyen okokból elhagytuk a következő versek egyes versszakát is: Dal az esztergomi bazilikáról 4. versszak, Hazám 3. versszak, Ezerkilencszáznegyven 3. versszak.*”

A szerkesztőbizottság tagjai: Éder Zoltán, Illyés Gyula, Keresztury Dezső – Babits Mihály irodalmi hagyatékának gondozói. A versek szövegét Rozgonyi Iván szerkesztette. Szaklektor: Szabolcsi Miklós.”⁸

Így válnak, válhatnak fájdalmasan igazzá Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című művének sorai önmagára is. Természetesen nem Illyés vagy Keresztury a bűnösök, ők is csak elszenvetők a korszak nézetdiktatúrájának, ám kétségtelen tény, hogy így jobban megérthető e generációk fájdalmas közönye Trianonnal kapcsolatban. Talán e példák nyomán jobban érthető, mit jelent az,

hogy ízlésterror és nézetdiktatúra, és milyen iszonyatos következményei lehetnek. Például azt jelenti, hogy Trianon fájdalma azért él ma kevésbé bennünk, és azért nem él a minket követő generációkban, a mostani fiatalokban szinte egyáltalán, mert – ahogy mondani szokás – amiről nem tudunk, az nem fáj. Ezért tart még ma is trianonunk; ezért nem beszélhetünk Trianonról, csak folyamatos trianonokról; ezért van, hogy a nemzeti gyász napját követhette a nemzeti szűgyen napja: 2004. december 5-e. Egy egészséges, szabad, ép kultúrájú Magyarországon ez nem történhetett volna meg.

Azért történhetett meg mégis, mert az akkori hatalom gondosan ügyelt arra 1945 után, hogy a magyar nép kollektív kulturális tudatából még az írmagját is kiirtsák Trianon emlékének. Fel nőhettek generációk, amelyek azt hihették, hogy ismerik Babits Mihály teljes költészetét. Persze ismerhették is, e nélkül a nyolc vers nélkül. Azt hihették, hogy ismerik Kosztolányi Dezső életművét, mert tanultak róla az általános és a középiskolában. Persze ismerhették is, de csak Kosztolányi híres műve, a *Vérző Magyarország* nélkül,⁹ amelyet az író Horthy Miklós bevezetésével jelentetett meg, saját pénzén. Azt hihették, hogy ismerik Juhász Gyula költészetét, mert soha nem tanították nekik a *Testamentum*¹⁰ csodálatos sorait: „Szeretnék néha visszajönni még”, melyben megkérdi, „Van-e még magyar dal Váradon?”, és eldalolja mindazokat a nyomorúságokat és keserveket, amelyeket 1920 kapcsán végigélt. A felsorolás nem véletlenszerű. Irodalmunk ezen óriásai mind nyugatosok! Trianon traumája azonban nekik is fáj. A trauma akkora volt, hogy az a Kosztolányi, aki a leginkább szélsőbaloldali 1917-es Világ-páholy tagja volt, megszerkesztette a *Vérző Magyarországot*, és megjelentette benne az *Égi jogász* című novelláját. Olvassák el! Szerintem nem sokan ismerik. Az írás egy parasztberről szól, aki a román bevonuláskor igaztalanul kap néhány pofont, és ebbe beleőrül, majd belepusztul. Kosztolányi Dezső nemcsak *Pacsirtát* írt, nemcsak *Édes Annát*, de írt *Égi jogászt* is.

„Nyilvánvaló, hogy az irodalomtörténet-írás, az irodalom tanítása az osztályharc eszköze lett. A kommunizmus négy évtizede alatt nem esztétikai értékközvetítési alapon került be valaki az irodalmi kánonba, hanem elsősorban világnézeti szempontok határozták meg az írók, költők helyét. Az elsődleges válogatási szempont a baloldaliság, az internacionalizmus (kozmozpolitizmus) és az ateizmus volt. A keresztény, nemzeti szellemiségű írókat és életműveket – lehetnek azok bármilyen értékesek is – az osztályharc nevében kitörölték a magyar irodalomkönyvekből, az irodalomtörténeti munkákból és ezáltal a magyar kulturális köztudatból.”¹¹ Elgondolkodtató egyébként, hogy az 1945-ös Barta-Kovalovszky-Waldapfel-féle irodalomkönyv¹² – az akkori 18 évesek számára írt középiskolai tankönyv – még együtt képes tárgyalni és

bemutatni József Attilát, Szabó Dezsőt, Gyóni Gézát és Reményik Sándort. Elgondolkodtató, hogy 1945-ben ilyen tankönyv jelenhetett meg Magyarországon, pedig túl vagyunk a II. világháborún!

Az irodalmi művek és alkotók osztályszempontú megközelítésének szélsőséges példaként említettem az előbb Babitsot, 1968-ból. Talán így érthetőbb, hogy miért állítom: Trianonnak nem az az igazi szörnyűsége, hogy elvettek országunkból kétharmadnyi területet, nem az, hogy elvették a lakosság több mint felét, elorozták iparának, mezőgazdaságának meghatározó részét, és ezáltal halálra ítélték egy nemzetet, hanem az, amikor egy ország értelmisége adja fel létének egyetlen értelmét és célját! Amikor 1968-ban megjelenhet egy olyan Babits-összes, amelyből minden olyan vers – versszakszintig – kiirtva, ami a magyar nemzet legnagyobb kollektív fájdalmáról, Trianonról szól.

Olyan nagy és dermesztően alapos volt e korszak nézetdiktatúrája és az ezzel járó ízlésterror, hogy még a világirodalmi műveket is ugyanezen szempontok alapján csonkították meg, cenzúrázták, gyomláltak ki belőlük mindent, mi nem felelt meg tudattorzító nézeteiknek. Kévéssé ismert tény, hogy Daniel Defoe Robinson Crusoe-ja évtizedekig csak csonkított formában kerülhetett az ifjú magyar közönség elé. Több tucat oldalt gyomláltak ki az eredeti Robinson Crusoe-ból, és csak ebben a formában lehetett 1948 és 1992 között ifjúsági regényként kapni és olvasni. Minden olyan részt, például a többoldalas betéteket, ahol Robinson imádkozik, vagy ahol imádkozni tanítja Pénteket, ahol arról elmélkedik, hogy a keresztény magasabb rendű társadalom, mint mondjuk egy öközösségi, ezeket a részeket az utolsó betűig kigyomlálták belőle. Szintén nem közismert, hogy még a nyolcvanas években is megjelent úgy az *Arany ABC*, hogy az *Isten* szó kimaradt belőle. Ezek ugyanis veszélyes hívószavak voltak. Nos, ugyanilyen veszélyes hívó jelenségnek számított Trianon is. Fel nőtt két-három-négy olyan generáció, amelyek egész egyszerűen nem tudtak róla, hogy mit jelentett valójában e szörnyű trauma. Azt hitették el velünk, hogy olcsó, nacionalista frázis csupán a „magyar fájdalom” kifejezés. Nem tudtak arról sem, hogy ott él mintegy három és fél millió magyar közvetlenül a határaink túloldalán. Ezek azok a generációk, amelyeknek tagjai csodálkozva szokták kérdezni egy-egy áttelepült határon túlról: *Hű, te hol tanultál meg ilyen jól magyarul?* Ezért volt lehetséges, hogy a közelmúltig nem volt kötelező a magyar iskolákban minden esztendőben, gimnáziumi vagy általános iskolai kirándulás keretében meglátogatni a Kárpát-medence magyarok lakta vidékeit.

Magam a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, korábban pedig évekig a Károli Gáspár Református Egyetemen tanítottam. Személyesen tanúsíthatom, hogy Budapesten született, Erdélyt sosem látott, disco-kultúrán

szocializálódott, nagyvárosi flaszterlakó fiatal fiúk és lányok a második Wass Albert-regény elolvasása után azt mondták nekem: „Tanár Úr! Menjünk Erdélybe!” Igen, a kimondott szó, a könyv, az írás életveszélyes. Ezért kellett kigyomláni 1948 után például Trianonról mindent, amit csak lehetett. Így tűntek el vagy be sem kerültek a korszak irodalmi kánonjába olyan nagy magyar írók, mint Herczeg Ferenc, Szabó Dezső, Reményik Sándor, Makkai Sándor, Wass Albert, Nyirő József, Bánffy Miklós, Dsida Jenő, Áprily Lajos,... - sokáig sorolhatnám a neveket. Ha fellapozzuk a mai általános és középiskolai magyartankönyveket, nagy meglepetésben lesz részünk. A szocialista internacionalizmus nevében és jegyében az irodalomkutatás és -tanítás egyszerűen tudomást sem vett arról a tényről, hogy 1920 után külföldi állampolgár lett a magyar irodalom igen jelentős alkotóinak sokasága. Nehogy azt higgyük, Trianon csak annyit jelentett, hogy megcsonkították az országot! Annyit jelentett, hogy megcsonkították a kultúránkat. Márpedig a magyarság a múltjából megtanulhatta volna azt, hogy minden történelmi kataklizma idején úgy reagált, hogy a nagy vereségekre kultúrával válaszolt, és ezáltal képes volt megújulni. Mi volt a magyarság válasza Mohácsra 1526 után? Egy évtizeden belül református kollégiumok rendszerét hozták létre Mezőtúron, Debrecenben, Sárospatakon, Kolozsvárott, Pápán. Ez volt a válaszuk egy kiszorolt, tönkretett, külső és belső erők által meggyengített országban. És jött 1920, az újabb tragikus sorsfordulat. Mivel is válaszoltunk mi magyarok rá? Kultúrával. Báró Klebelsberg Kuno iskolai programot alkotott, meghirdette a kultúrfölény politikáját, és csodát művelt. Csak Klebelsberg idején volt úgy ebben az országban, hogy a legutolsó kis tanyasi iskolában is képesített tanerő tanított. Azt hiszem, hogy 2012 Magyarországon nem ez a helyzet. Akkor így volt. Ötezer tantermet építettek föl kilenc esztendő alatt egy olyan országban, melyet halálra ítélték, amely meg volt fosztva mindenétől. A nemzet tragédiájára kultúrával válaszoltunk, és erőre kaptunk. Ezért volna fontos a kultúránkat megtartani.

Mit akarnak ma elvenni elsősorban a magyar néptől? Mi a mai Trianonunk? A kultúránk elvesztése. Nehogy azt higgyük, hogy a föld! Ha tőlem valaki megkérdezi, hogy hol van igazabb magyarság, akkor azt mondanám, mint Reményik Sándor 1919-ben: „*A magyarság szíve a Végeken dobog.*” Magyarországot, a magyar kultúrát kell visszaszerezni tehát, mert az halódik, az vész el, azt csatolták el tőlünk. Hogy is írta ezt Márai Sándor 1946-ban a *Naplójában*? „*Az igazi trauma számomra nem az a Magyarország, amely elveszett – a történelmi –, hanem az, amely megmaradt.*”¹³ Magyarországon – bármilyen keserves is kimondanunk – nem a magyar kultúra uralodik ma. Márpedig egy nép csak addig él és győzhet, ameddig meg tudja őrizni a kultúráját.

A kultúra nemzetmegtartó erő. Ezért alakul ki a harmadik irodalmi pólus 1920 után, mert a Nyugat mellett (amely kétségtelen tény, a magyar líra teljes megújulását hozta), illetve a második pólus, a nemzeti középosztályt képviselő konzervatív nemzeti polgári irányzat mellett 1921 után megszületik a harmadik, amely nem más, mint a transzszilvanizmus. Ezt egyetlen tankönyv se tanítja! 1921-ben Kós Károly és Zágoni István megírják a *Kiáltó Szót*,¹⁴ amelyben új lözungot tűznek a zászlajukra. Ez a jelszó többé nem az, hogy Magyarország, hanem Erdély. Az ottani irodalomban teret hódít az ún. erdélyiség gondolata, virágzásnak indul a transzszilvanizmus, a nagy erdélyi magyar ébredés. Az egykori statisztikák szerint 1919 és 1924 között 130 napilap, irodalmi, tudományos és szakmai lap, folyóirat, 352 szépirodalmi mű jelenik meg.¹⁵ Ez mutatja azt a hatalmas életerőt, megmaradni akarást, erőfeszítést, amely az akkori erdélyi magyarságban munkálkodott.

És micsoda gyávaság a mai magyarság részéről „elkenni” ezt az egész Trianon témát, és szégyenteljes módon pusztán történelmi problémának beállítani azt! Szégyellnünk kell magunkat nekünk is, mindannyiunknak! Hiszen arról kellene beszélnünk, hogy hogyan szaggassuk szét a láncainkat, és arról, hogy ki-kí a maga helyén mit tudna tenni, hogy ne legyen újabb és újabb Trianonunk!

Mert a mi időnkben jött el a nemzeti szűgyen napja is 2004. december 5-én, amikor népünk döntött úgy, hogy nem kell neki több magyar. Igen. Eljött 2004. december 5-e, a nemzeti szűgyen napja. Mindenféleképpen ide kívánczik néhány sor: „*Eljött egy nap, mit nem feledsz soha, és nem tudod már, hogy édes vagy-e vagy csak mostoha. Tagadás szülte-e, bűnös szenvedély, romlott szerelem, gyáva rokonvér? Kútmélyi csöndbe lehulló szavak, megszámláltattál, eltaszítottalak.*”¹⁶ Bizonyos, hogy sokan igennel szavaztak ebben a kérdésben. De mégsem mondhatjuk azt a magyar nemzetről, hogy vagyunk mi, meg vannak ők. Tudomásul kell vennünk, hogy mi együtt vagyunk a magyar nemzet! Akár tetszik ez nekünk, akár nem.

Mennyit lehet ebben a helyzetben immáron tennünk? Mert most igazából erre kellene koncentrálni! Igen, viszsza kellene venni a Nemzeti Tankönyvkiadót. Én ezt egy kicsit kibővíteném: a magyar iskolát kell visszaszerezni! Minden az iskolán múlik. John Stott mondja: „*Be akarsz vinni valamit egy társadalom tudatába? Vidd be az iskolába, és tíz év múlva a társadalmi gondolkodás része lesz az.*” Könnyen kikövetkeztethető, mi lenne, ha elkezdenénk újra tanítani igazságainkat Trianonról, s a történelemkönyveinkben nem az ál-mértéktartó, szálmalmasan óvatoskodó megközelítése lenne ennek a témának, mint ami a maiakban van. Ha a románokat éri ugyanez, mit gondolunk, ők is ilyen hűvös távolságtartással beszélnének a maguk Trianonjáról, vagy csak mi va-

gyunk ilyen szibariták még mindig? A szerbek ma élnek át a Trianonjukat. Köztudott, ha valaki az ottani, hihetetlenül feszült helyzetben például meg mer szólalni Szabadkán magyarul az utcán, fennáll a veszély, hogy megverik. Reakciójukat természetesen nem helyeslem, sőt magyar lévén, a legmélyebben elítélem. De tudják, miért teszik ezt? Él bennük a nemzeti önfenntartás mindenek- (gyakran igazság-) fölötti ösztöne. Belőlünk ez kiveszett. El kéne gondolkoznunk azon, hogy miért nem vetette föl Trianon, majd annak 1947-es megerősítése a párizsi béke kérdéseit és igazságtalan megoldásait hivatalosan 1990 óta egyetlen magyar kormány sem. Még akkor sem, amikor sorban bomlottak fel határaink mentén azok a Trianonban mesterségesen összetákolt államok (Csehszlovákia, Jugoszlávia – akkori nevén SZHSZ Királyság), amelyek széthullását nem hadi események, hanem az életképtelenségüket bizonyító történelmi realitás idézte elő. Konferenciáztatunk Trianonról, miközben transzparenszeket kéne a magasba emelni, és százezerszámra kéne kimenünk az utcára tiltakozni! És nem tesszük. Mert az újabb generációkban nincsen belső késztetés erre. Igen, például ezért kellene iskoláinkat visszaszerezni.

Közhelyszerűen fájdalmas igazság, hogy a magyar nemzet évtizedek óta krízisben van. De ne felejtjük el, a gyengék krízisben élethazugságokba menekülnek, az erősek meg életigazságokba kapaszkodnak.¹⁷ Nekünk azt kellene eldönteni, gyengék akarunk-e lenni, mert akkor élethazugságokba fogunk menekülni, vagy pedig erősek, és végre életigazságokba akarunk kapaszkod-

ni. Mert a történelmi igazságainkat ismerik ám mások is. Nehogy azt higgye valaki, hogy a román vagy a szlovák történészek nem tudják az igazat! Tudják az igazat! De ez az igazság az ő létüket veszélyezteti. Úgy gondolom, hogy Magyarország ebben a helyzetben államférfiakra vár. Ma csak politikusaink vannak, jobb- és baloldalon egyaránt. Nehogy valaki félreértse a gondolataimat! A churchilli meghatározás értelmében az államférfit és a politikuszt az különbözteti meg, hogy a politikus mindig csak a következő választásokban gondolkodik, az államférfi meg a következő generációkban is. Majd amikor lesznek olyan politikusaink, akik nem a következő választásokat akarják csupán megnyerni, hanem a következő generációkkal föl akarják építeni Magyarországot, akkor tesszük meg az első lépést ahhoz, hogy legyőzzük Trianont, Trianonjainkat.

Amikor egy nemzet végveszélybe kerül – meggyőződésem, hogy a magyarság abba került –, értelmiségének, bármilyen keserves is az, kötelessége önvizsgálatot tartani. Nagy nemzeti kataklizmáink után mindig volt erőnk talpra állni, mert mindig voltak köztünk olyanok, akik irányt jelöltek a sötétségben, utat mutattak a valóság labirintusában. Nem hallgattak a gyávák szirénaszavára, s a vakmerők hagyományos handabandázására sem. De bátrak voltak szembenézni a múlt úttévesztéseivel, s a jelen emberfölötti kihívásaival is.

Erre a bátorságra hívom most azokat, akiknek van fülük a hallásra, szívük a jóra, vannak belső parancsaik az igazság következetes képviselésére, és kezük a munkára.

¹ *Ady Endre művei – levelei. Bp., 1983, Szépirodalmi – 3. kötet, 133. oldal, uo. 152. oldal.*

² *Barcsay: A szabadkőművesség bűnei. Bp., 1921. Betűrendes névsor, 17. oldal.*

³ *Berényi Zsuzsanna Ágnes: A szabadkőműves Kosztolányi Dezső. MTA-ITK, 1998-56.*

⁴ *Uo.*

⁵ *A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt működött páholyok tagjainak névsora. Bp., EKNL, 1921, 342. oldal*

⁶ *Uo.*

⁷ *Hetey Zoltán: Ady Endre tragédiája. Magyar ház, Bp., 1999, 197. oldal.*

⁸ *Takaró Mihály: Wass Albert regényeinek világa. Bp., 122. oldal.*

⁹ *Babits Mihály Összegyűjtött versek. Bp., Szépirodalmi, 1968.*

¹⁰ *Kosztolányi Dezső: Vértő Magyarország. Arc kiadó, Reprint kiadás, 1999, 222-234. oldal.*

¹¹ *Juhász Gyula összes versei. Bp., Szépirodalmi, 1959, 619. oldal.*

¹² *Takaró Mihály: Wass Albert regényeinek világa. Bp., 122. oldal.*

¹³ *Barta-Kovalovszky-Waldapfel: Magyar írók Vörösmartytól József Attiláig. A gimnáziumok és leánygimnáziumok 8. osztálya számára. Bp., Cserépfalvi, 1945.*

¹⁴ *Márai Sándor: A teljes Napló 1946. Helikon, Bp., 2007.*

¹⁵ *Kiáltó Szó: A magyarság útján. A politikai aktivitás rendszere. Kolozsvár, 1921.*

¹⁶ *Magyar irodalom tankönyv a 12. osztály számára. Bukarest, 1993, 7. oldal.*

¹⁷ *Takaró Mihály: Csöndparázson szóforgácsok. Verseskötet. Budapest, Masszi, 2006.*

¹⁸ *Henrik Ibsen*

A legnagyobb gond a fogyatkozó gyermeklétszám

Interjú Dulka Andorral

Dulka Andor történelem szakos tanár 1995-ben kötött feleségével, Viola Lujza magyartanárnővel és gyermekeikkel Bácskából a dél-bánsági Ürményházára. Pedagógusi hivatása mellett sokat tesz a közösségért, egyebek mellett vezeti az Ürményházi Ifjúsági Klubot, dokumentumfilmeket készített az 1944/45-ös vérengzésekről.

A házaspár életében bekövetkezett fordulatról elmondták, hogy Ürményházán 1995-ben a falu iskolájában a visszahelyezett felső tagozatok megnyitóján a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületét Viola Lujza elnökségi tag képviselte, ahova férje is elkísérte. Szombaton volt az ünnepség, hétfőn már a falu előjárói telefonon hívták a házaspárt, hogy gondot jelent majd a magyar tantervű osztályok beindítása, mert hiányoznak a szaktanárok, eljőnnének-e ide tanítani. Igent mondtak. A verbászi iskolában voltak állandó munkaviszonyban, ahol Dulka Andor több szerb osztályban tanított, mint magyarban, hisz akkor, 1995-ben már csak hetedik és nyolcadik osztályban folyt magyar nyelven az oktatás. Viola Lujza korábban Kúlán is tanított, de mivel elvitte karácsonyi éjféli misére a tanítványait, felmondást kapott, kitiltották a község minden oktatási intézményéből. A verbászi iskolában ő is állandó munkaviszonyban volt, többféle tantárgyat tanított, anyanyelvet sajnos nem. Verbászon a továbbiakban is megmaradt volna a biztos tanári állásuk, de ők Ürményházát választották, pedig abban az időben olyan kifejezett volt a szaktanárok hiánya, hogy egyetemi oklevelével nem lett volna nehéz másutt sem elhelyezkednie a kiváló, elhivatott tanár házaspárnak.

Vállalásukról faggattam.

Ürményházán történelemtanárként dolgozik, felesége magyar szakos tanár. Más településen is tanítanak?

Nincs elég óra az ürményházi iskolában. Kezdetben ezt úgy oldották meg, hogy a történelem és földrajz – ez utóbbi tantárgyat már Verbászon is tanítottam – mellett órakiégésként műszaki nevelést is tanítottam. A múlt tanévtől 3 iskola 4 helyszínén dolgozom: elsősorban Ürményházán, Zichyfalván (1 órában van) – ez az anyaiskola –, Györgyházán 6 órában és Istvánvölgyén szintén 6 órában van. Valójában azért csak 6-6 óra, mert tavaly óta egy miniszteri rendelet megtiltotta, hogy a kötelező normán felüli óraszám legyen bárkinek, úgyhogy

e két utóbb említett településen az ötödik osztályokban nincsenek óráim. Csak Ürményházán tanítok magyar nyelven. A térségben a falun kívül csak Székelykevé, Torontálsárhelyen van teljes magyar nyelvű oktatás, Hertelendyfalván pedig eléggé foghíjasan. Ott nem mindig jön össze egy egész osztályra való gyerek, tehát megtörténik, hogy például van első és harmadik osztály, de nincs második-negyedik. Vagyis ahogy a gyermeklétszám meg az iskola vezetőségének a jóakarata megengedi, ilyen foghíjasan magyarnak nevezhető oktatás folyik. A magyar nyelv és irodalom nagyobb óraszámú szerepel, mint a történelem, meg az iskolában működik magyar anyanyelvű-környezetnyelvi csoport, s Lujza már 5 éve Nezsényben is tanít. Nezsény Ürményházától több mint 40 kilométerre levő Temes menti kis falu. Itt az alsó osztályokban elsőtől negyedik osztályig 5-6 gyerek van, egy tanítónő foglalkozik velük. Ötödik osztálytól nincs magyar osztály, s ezeknek a szerb osztályba kerülő diákoknak Lujza tanítja az *Anyanyelv a nemzeti kultúra elemeivel* elnevezésű tantárgyat. Ez választható tantárgy, évente kell nyilatkozni, hogy akarja-e a diák tanulni. Sok függ attól, hogy milyen az iskolaigazgató, hogy szívesen látja-e ezt a tantárgyat, vagy úgy irányítja a szülőket, hogy eleve mást válasszanak, például informatikát vagy környezetvédelmet, amelynél nincs dolgozat, házi olvasmány, tehát a gyerekeknek könnyebb dolguk van.

Mit jelent ma faluhelyen tanárnak lenni a szórványban?

-- Ma már nem annyit jelent, mint régebben, ahogyan az iskola elveszítette a társadalmi megbecsültségét, úgy a tanárok is. Ugyanis a közösségekben általában a tanár szociális pozíciója szokta meghatározni a tekintélyét, ez most nem éppen nagy, úgyhogy nehéz faluban is tanárnak lenni. Szerencsés helyzetben vannak a tanárok ott, ahol jó együttműködést tudnak kialakítani a saját környezetükkel, hogy valójában az iskola a tanításon kívül szellemi műhelye is legyen a falunak. Jó lenne, hogy kapcsolatot tudjon kiépíteni az egyházzal. Nagyon fontos, hogy egy falunak jó legyen a tanítója és jó legyen a papja. Ám ez önmagában még nem elegendő. Az lenne az igazi, ha ez a két intézmény tökéletesen együtt is működne. Ez hatványozottabban erősítené a közösséget. Sajnos nem tudom azt mondani, hogy ez itt nálunk jól működik.

Ön vezeti az Ürményházi Ifjúsági Klubot. Ez hogyan működik?

-- Amikor 1995-ben ideköltöztünk, azon a télen megjelentek a kántálók, a kecskézők. Ezek élő népszokások a faluban. A Néprajzi Lexikonban kellett utánanéznünk, hogy tulajdonképpen miről is van szó. Lujzának jutott 1996-ban eszébe, hogy meg kell alakítani egy hagyományápoló kört és felkarolni és elvinni ezeket a népszokásokat – az akkor már eléggé kiterjedt – téli ünnepköri szokásfesztiválokra meg találkozókra. Vajdaságban elsőként Moholon szerveztek egy téli betlehemes találkozót, de időközben beindult a Dél-Bánáti Magyar Betlehemes Találkozó is. Budapesten zajlott a betlehemesek és a téli népszokásokat ápolók találkozója. Úgyhogy ez nagyon jó alkalom volt arra, hogy a magyar településektől is messze lévő falu gyermekeit minél több helyre elvigyük. Volt olyan gyerek, aki velünk lépte át életében először az országhatárt, vagy hetedikes korában látta meg először a Tiszát. Tehát a falu hagyományait sikerült megismertetnünk a szakmai közvéleménnyel, másrészt pedig a gyerekek sok helyre eljutottak. Ebből nőtt ki egy egyre bővülő tevékenységi kör. A fordulópontot a munkában a 2000. év jelentette, amely a magyar államiség 1000. éve és a kereszténység 2000-es évfordulója volt. Akkor már beindult a civil tevékenységek támogatásának a pályázati rendszere, úgyhogy olyan programokkal is tudtunk pályázni, mint például egy rock-opera színrevitele. A *tékozló fiú* című rock-operát, Iváncsits Tamás művét vittük színre. Vajdaság-szerte kilenc előadást ért meg. Beindítottuk a kétfévente megrendezett evangelizációs szavalóversenyt is. Igyekeztünk olyan dolgokat tenni, amelyekkel felkaroljuk a saját tanítványainkat, szüleiket és az érdeklődőket. Másrészt pedig az volt a szándékunk, hogy ezáltal időnként legyen valamilyen történés a faluban. Évente zajlik a *Mit tudsz Torontál vármegyéről?* elnevezésű honismereti-történelmi vetélkedő, melyet a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületével közösen szervezünk, s amelyre a délvidéki iskolák mellett az utóbbi években a néhai Torontál vármegyéhez tartozó magyarországi iskolák diákjai is eljutnak (Tiszaszigetről, Újszentivánról, Újszegedről stb.). Tavaly decemberben lezajlott e vetélkedő, idén esedékes az evangelizációs szavalóverseny. Most már nem szervezünk évente 10-12 programot, de ezeket az elindított rendezvényeket életben tartjuk. Jó lenne, ha ezeket így, működőképesen át tudnánk adni helybeli fiatal értelmiségieknek, akik úgy érzik, ezt érdemes továbbvinni.

Van remény, hogy sikerül átadni?

-- Igen, mert az egész szerveződési forma olyan, hogy itt a tanulóinkra építünk, s van motiváltsága a diákoknak és a szülőknek is. Ha valamit csinálunk, azt úgy készítjük, hogy azzal valahova el is megyünk. A fiatal szülőknek, akiknek kisgyerekeik vannak, ez jó alkalom,

hogy egy jó szervezeti formába, kapcsolati rendszerbe csak beépüljenek és dolgozzanak. Volt már rá példa, hogy a helybeli óvónő vett részt egy -- a határon átvélt -- programban. Amíg van rá igény, érdemes csinálni, mert sok lehet a hozadéka az itteni általános iskolások és szülei számára. Csak egy példa: 1997-ben és 1998-ban, amikor még a számítógép nem volt ennyire elterjedve, két alkalommal is vittünk 8-10 fős csoportot Szegedre, számítógépes tanfolyamra. Nyilvánvaló volt, hogy ez az új technika elárasztja az egész lakosságot, s mi azt akaruk, a mi diákjainkat ne érje annyira felkészületlenül.

Dokumentumfilmet készített az 1944/45-ös magyarellenés vérengzésekről. Folytatja a filmkészítést?

-- Egy eléggé zárt közösségről van szó, igen érdekes család- és falutörténettel, jól konzerválódott néprajzi szokásokkal. Család- és falutörténeti, néprajzi, szociográfiai interjúkat készítettem, ezeket hangkazettára rögzítettem. Munkám során találkoztam egy emberrel, akiről kiderült, hogy csúrogi származású és halálra volt ítélve. Nyolcévi rábeszélés után – mert korábban senkinek sem nyilatkozott erről – sikerült meggyőzni, hogy mondja el a történetét. Akkor már elérhető volt a digitális videokamera, ezzel rögzítettem az interjút. Visnyei Józsefnek, a 19 évesen önként bevonuló csúrogi honvédnek a történetével kezdődött a filmes pályafutásom. Folytattam, ahogy rá tudtam beszélni azokat az embereket, akiknek valamilyen közülük volt az 1944/45-ös atrocitásokhoz, illetve akiknek a családjuk érintett volt ebben. Készítettem több ilyen *beszélő történelem* műfajú vallomást (amit angolosan, előkelően oral historynak hívnak). Tizenkét ilyen dokumentum-vallomásom van, ezek közül 8 bácskai, s ebből is 6 csúrogi és 4 bánági történet. Közülük eddig hármat sikerült Szegeden, Mórahalmon, Aradon és Budapesten bemutatni.

Itt a Délvidéken is láthatta a közönség?

-- Igen, Újvidéken, Nagybecskerekén és Temerinben. Valamint a zentagunarasi, illetve a magyarkanizsai EMI-táborban három évben is láthatott a közönség három vallomást. Helyben nem sikerült bemutatni.

Mennyire ismerjük a történelmünket?

-- Valójában sok esetben felszínesen. Gyakran még akkor is, amikor érintettek az emberek, csak magát az eseményt ismerik. A problémát mélységeiben, a háttérben az ok-okozati összefüggéseket már kevesen ismerik.

S az 1944/45-ös történéseket?

A bánági magyarságot olyan értelemben megkímélte az 1944/45-ös vérengzés, hogy méreteiben nem volt akkora, mint Bácskában. Bácskát visszacsatolták az anyaországhoz, az ott működő adminisztráció az egész állami felépítmény a hatalom része lett. Tehát, sok ember ilyen szempontból célponttá vált. Bánág német megszállás alatt volt, így a magyarok kevésbé voltak a

hatalom részvevői. Nem mondhatjuk, hogy nem volt, de méreteiben jóval szerényebb volt a vérengzés a Bánságban. Történtek internálások, például ebből a térségből Versecre internálták az embereket. Ott magyar áldozat nem sok volt, a németeket viszont az ürményházi internáltak szeme láttára lövöldözték agyon. Aki jelen volt, aki ezt átélte, azt annyira megviselte, hogy egy egész életre komoly nyomokat hagyott benne.

Ön sokat tesz azért, hogy történelemtanáraink valós ismeretekhez jussanak, olyan ismeretanyaggal, tudásátadási módszerekkel találkozzanak, amelyekkel az egyetemi tanulmányaik során nem volt alkalmuk. Egyik főszervezője az újvidéki Apáczai Diákotthonban zajló pedagógus továbbképzésnek, az Apáczai Nyári Akadémiának.

-- A Nyári Akadémián a *Történelem és a magyarság* tanári továbbképzés főszervezője vagyok. Ennek megszervezését azért láttuk fontosnak, mert tudományosan újszerű, szellemében is korszerű módszerekkel dolgozó gárdát tudunk minden évben meghívni. Elsősorban, hogy új témákkal, a történelem eddigi ún. fehér foltjaival ismerkedjenek pedagógusaink. A nagy tekintélyű magyarországi előadók, fiatal kutatók hozzák magukkal azt a magyar történelmi szaknyelvet is, amely elég gyorsan változik. Fontos célkitűzésünk, hogy pedagógusaink lépést tudjanak tartani a korszerű tudományos eredményekkel, vagy legalább ne szakadjanak le az aktuális tudományos történésekről. Ezt úgy érzük el, hogy a szakma legjobbjait hívjuk meg, mint pl.: Tökéczki Lászlót, Szakály Sándort, Görömbei Andrást, Aczél Petrát, Zakar Pétert, Balázs Gézárt és körét... Fontos szakmai munkát végeznek, a szakmában is igazodási pontként jelennek meg, és mindig szívesen eleget tesznek a meghívásunknak.

A dél-bánsági magyar oktatás terén mi a helyzet? Nagyon aktuális a kérdés, hisz április elején kezdődik az általános iskolai jelentkezés, a leendő elsősk számbavétele.

-- Azt hiszem, az a legfontosabb, hogy megadjuk a maximumot mindenkinek, aki vállalja a tanulást az anyanyelvén. Régen a magyarság nem tudott ilyen könnyen tanulni a Bánságban, mint most. Saját példából tudom, hisz diákéveimben ötödik osztályos koromtól a gimnázium befejezéséig albérli voltam Nagybecskerekben és az egyetemi éveim alatt is Újvidéken. Kollégiumi ellátás és anyagi támogatás nélkül. Az akkori osztályok létszáma a többszöröse volt a mostaninak. Nálunk Ürményházán például 7 diák van a hatodik osztályban, mi Nagybecskerekben hatodikos koromban harmincnolcan voltunk a magyar osztályban. Ma nagyon jó kollégiumi rendszer működik Nagybecskerekben: a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolánövér Kollégiuma több mint 40 lánynak tud nagyon jó minőségű ellátást nyújtani, Muzslán az Emmausz fiúkollégium mintegy 70 diáknak – főképp a

szórványból érkezőknek – tudja biztosítani a bennlakást. Ezek a kollégiumok nagyon fontos közösségalkotó intézmények. Vallási, nemzeti szempontból fontos dolgokra hívják fel a diákok figyelmét, foglalkoznak velük, emellett kijelölt tanulási idő van, szaktanári felügyelettel, segítséggel. Sok szülőnek anyagi szempontból komoly gondot jelent gyermeke iskoláztatása. Az ilyen családok miatt létesült muzslai központtal a *Szórvány Alapítvány*. Felújítottuk a *Bánáti Magyar Iskolaalapot* is, amely a két világháború között jött létre. A második világháború alatt terebélyesedett ki ez a mozgalom, amelynek az volt a célja, hogy a jó előmenetelű, de szegény sorsú magyar diákokat és a kollégiumokat támogassa. Minden olyan diákot felkarolunk, aki az alapítvány látószögébe kerül, s akiről tudjuk, hogy tehetséges, de a szülők anyagi helyzete miatt kérdésessé válhat a továbbtanulása. Ilyen szempontból az a magyar gyerek, aki akar tanulni, biztosan nem veszhet el. Az újvidéki Apáczai Diákotthont is érdemes megemlíteni, amely harmincegy-néhány fiúnak és negyven lánynak teszi lehetővé a bennlakást mindössze havi néhány ezer dinárért. Ez nagyon méltányos ár. Az anyagilag nehezebb helyzetben lévő szülőnek sem kell megijednie attól, hogy ha jól tanul is a gyerek, ő belerokkan anyagilag a taníttatásába. Míg az általános iskolások és a középiskolások egy tanévre 90 eurós támogatást kapnak, addig az egyetemisták magyarországi forrásokból havi 150 eurónyi ösztöndíjban részesülnek (ezt az MNT ítéli oda), amely nagyon komoly segítség. Ha valakinek sikerül a kollégiumba bejutnia, ott a 150 eurós ösztöndíjból már a menzai étkezést is meg tudja oldani. Annak ellenére, hogy a rossz és a még rosszabb között változó anyagi helyzet és a munkanélküliség jellemző e térségre, mégis úgy látom, hogy elérhető az iskoláztatás azok számára, akik komolyan gondolják a továbbtanulást. Jó lenne, ha gyerekeink tanulmányait minél tovább magyar nyelven végezhetnék és minél magasabb képesítést szerezhetnének. Ezzel nem a kétkezi munka, a szakma becsületét kérdőjelezem meg. Sokkal inkább arról van szó, hogy statisztikai adatok bizonyítják: a többségi nemzet soraiban az általános iskolát befejezők zöme négyéves középiskolában szeretne továbbtanulni. A magyarságra nagyobb arányban jellemző az, hogy fiataljai ipari szakiskolába iratkoznak. Igaz, hogy minden ügyes kezű mesteremberre szükség van – reméljük, a munkának is visszajön majd a becsülete --, csak az a baj, hogy így a magyarság értelmiségi réteg nélkül marad.

Sok fiatal Magyarországon tanul tovább és nem jön vissza, mert alacsony fizetés, munkanélküliség várja.

-- Ez az egyik gond, a másik pedig az, hogy lassan már nem lehet elhelyezkedni annak, aki nem valamely párt tagja. Nem egy esetben hallottam, hogy (nem olyan hangerővel ugyan, mint a többi kérdést), de azt is megtudakolják az állásinterjúk alkalmával, hogy melyik pártnak a tagja a jelölt.

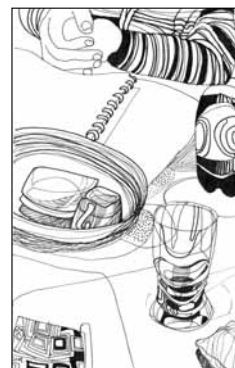
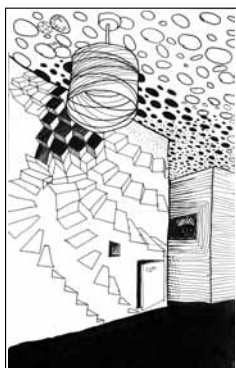
A dél-bánsági oktatás megmaradása szempontjából milyen kiutat, milyen teendőket lát?

-- Vannak olyan dolgok, amelyek meghatározóak, mindenekelőtt a gyermekvállalás. Tehát, a demográfiai tényező. Ha megmaradt volna az ötvenes évek gyermekvállalási tendenciája, akkor most nem lennének ezek a gondok a magyar iskoláztatás körül, sokkal inkább azon kellene gondolkodni, hogyan bővíteni az iskolaépületeket, hogyan növelni a tantermek számát, hogy elférjenek a tanulók. Nem pedig azon, hogyan lehet elérni két tanuló esetében azt, hogy megmaradjon az osztály. Nagyon fontos, hogy mindenki vállalja önmagát. Ennek hiánya kezd oda vezetni, hogy nem csak a vegyes házasságból származók, hanem a színmagyar családok gyermekei is szerb osztályba járnak. Eddig Ürményházán az volt a gyakorlat, hogy a vegyes házasságban született gyerekek magyar osztályba jártak, mert a család úgy gondolta, szerbül úgyis megtanulnak. De az utóbbi időben már nem magyar osztályba járnak ezek a gyerekek. Ez nagy érvágás olyan környezetben, ahol a magyar osztályokban elsőtől nyolcadikig mindössze 40-50 gyerekkel számolhatunk. Az a cél, hogy minél tovább megtartsuk a magyar oktatást. Egy esetleges gazdasági fellendülés esetére vannak elképzelések. Például: sok üres ház van a falunkban is, s sok fiatal házaspár, ha munkalehetősége, biztos megélhetése lenne itt, akkor gyerekeivel egyetemben ide költöznék. Ha több családot rá lehetne beszélni, hogy ide költözzön, akkor sokat javítana a magyar oktatás helyzetén. A szórványban élő magyarságnak nemcsak az a nagy gondja, hogy nem tudja a saját értelmiségi rétegét „újratermelni”, hanem az is, hogy önállóan nem tud olyan stabil gazdasági talajt biztosítani, amely helyben megtartaná a fiatalokat. Legalább 70 üres ház van a faluban, itt a házak olcsók, akár 3-4000 euróért lehet házat vásárolni. Egy magyarországi beszélgetésben ajánlottam, hogy az anyaország ne támogassa 5 évig a pártokat, senki másnak ne juttasson pénzt, hanem egy ilyen program hatékonyságát próbálják ki. Vegyenek házakat a szórványban és segítsék a fiatal vállalkozókat, akik itt akarnak élni és boldogulni családjukkal. Ha gyermekeiket magyar iskolába járatják, akkor tíz év múlva a ház menjen át az ő tulajdonukba. Nem olyan nagy ördögösség ez. Mint már említettem, tanítók olyan

falvakban, ahol nincs magyar nyelvű oktatás, ám ott is látni olyan tolltartót, ahol magyarul írja tulajdonosának a nevét: NAGY. Ez a gyerek soha magyar iskolába nem járt, ám neki, a családjának fontos, hogy ők magyarok. Külsőségeiben, a padon levő tolltartón is vállalja a vezetőkevet, holott sok esetben épp az ellenkezője jellemző, hogy eltítkolják. Azt hisszük, hogy ott, ahol már régen megszűnt a magyar iskola, ott már nincs is magyarság. Az, hogy nem így van, akkor látja az ember, amikor egy ilyen környezetben lépten-nyomon magyar beszédet hall.

Tíz-tizenöt évvel ezelőtt Balassa Julianna, a dél-bánsági magyarság egyik jeles képviselője azt nyilatkozta, 16 ezer magyar él a Nagybecskerek és Belgrád közötti térségben.

-- A dél-bánsági térség földrajzilag egy nagy régió, a legutóbbi népszámlálás eredményeit még nem tették közzé, de becslések szerint mintegy 13 ezres lélekszámú magyarság él a Duna, a Temes és a román határ által bezárt területen. A magyarok által lakott települések egyrészt nagyon szétszórta, nagy távolságra vannak egymástól, másrészt pedig nem homogén a közösség. Ürményháza, Székelykeve etnikailag a legtisztább. Ahol nem így van, ott gyorsan megfordul az etnikai arány. Mire gondolok? Amikor Balassa Julianna kezdő tanárként Torontálsárhelyen kezdett dolgozni, még mindössze 7 szerb gyerek volt. Azért, hogy ne utazzanak Antalfalvára, nyitottak nekik egy osztályt. Amikor a tanárnő nyugdíjba ment, már több volt a szerb ajkú diák, mint a magyar. Tehát, egy tanári pálya alatt is megfordul az etnikai arány. Mivel három szerb iskolában is dolgozom, látom, hogy ott is drasztikusan csökken a gyermeklétszám. A zichyfalvi községben 2010-ben összesen 38 gyerek született. Különböző településeken élnek, s akkor lesz majd nagy gond, amikor ötödik osztályba kerülnek, mert valószínűleg ez egy nagyobb osztály. Ha áttérnek a diáklétszám alapján történő finanszírozásra, a pedagógusok egy egész hadserege marad munka nélkül. Még nem tudunk semmit, hogy hogyan néz majd ki ez a sokat emlegetett racionalizáció. Tudjuk, a tömbmagyarság körében is gondok vannak az osztályok létszámával. Ez nem vigasztal bennünket. Mindannyiunknak meg kell vívunk a saját harcunkat.

Az összefogásról

Az egészséges nemzettudatúak körében az összetartozás érzése eleven valóság, s az összetartás, összefogás magától értetődő természetes dolog, melyet senki és semmi nem zavarhat meg.

Úgy rémlik, a magyarságot leginkább az különbözteti meg a szomszédaitól, hogy nem hajlamos vagy nem képes az összefogásra, s idegenkedik mindentől, ami közösségre utal. Nem véletlen tehát, hogy egyik közmondásunk így szól: Közös lónak túros a háta, azaz kisebesedett, feltört. A magyar ember tapasztalatból tudja, hogy amit többen is használnak, az rendszerint hamar tönkremegy, mert a lelkiismeretlen emberek kevésbé vigyáznak rá, mint arra, ami csak az övék. Ez azt jelenti, hogy a magyarságon belül sok a lelkiismeretlen ember? Nyilván. Legalábbis sok az olyan ember, aki az összetartozás érzését nem ismeri, tehát nem is tart össze, s nem fog össze senkivel, mert csak önmagában bízhat. Mi az oka ennek? Mi az, ami a magyar embert erre a bizalmatlanságra készteti, s összefogás helyett inkább a széthúzást, az összeférhetetlenséget választja? Ennek nyilván több nyomós oka van. Elsősorban az, hogy a magyarság nem egységes összetételű nép, hanem olyan, melynek egyes rétegei merőben eltérő viselkedésűek, magatartásúak, de észjárásuk meg értékrendjük is más, mint a többségé, s éppen a vezetők, a hangadók ők, akik magyarul beszélnek ugyan, de nem magyarul gondolkodnak, és semmi közösséget nem vállalnak másokkal. Így ha két magyar, illetve ha két magyarul beszélő ember összejön valahol, bizalmatlanul méregeti egymást, mert nem tudhatja, mi lakozik a másikon: jóakarát-e vagy rosszakarát. A közös anyanyelv tehát nem erősítheti az összetartozás érzését, s az összefogásnak sem lehet alapja.

A másik dolog, ami miatt ilyenek vagyunk, az a híresztelés, az a hazug félretájékoztatás, hogy a magyar rokontalan nép, s igaz barátai sincsenek, ezért csak önmagában bízhat, s a nagyhatalmak jóindulatáért kell esedeznie, másképp elveszik. Pedig vannak rokonaink, s igaz barátaink is vannak a hasonló sorsú és észjárású népek között szép számmal, csak nem ismerjük őket, s ők sem ismernek minket, azok a más észjárásúak ugyanis elszigeteltek bennünket tőlük, s így kölcsönös tájékoztatás nem lehet köztünk.

„Rossz szomszédság: török átok” – írta Arany János a Fülemile c. versében. Ebből sokan azt gondolhatják,

hogy a török a rossz szomszédság oka, mivel ez a százötven éves török hódoltság következménye. Pedig nem így van. A rossz szomszédság ugyan mindenképp átok, csak hogy ezt a szokást nem a törököktől vettük át. Jó tudni, hogy a vers egy rövid török népmese alapján készült, s a költő nyilván ezért használta a „török átok” kifejezést. A törököknél különben is alig fordul elő a rossz szomszédság szokása. Ezt magam is tapasztaltam kényszerű mitrovicai tartózkodásom alatt. Ott a börtönben ugyanis sokféle nemzetiségű rab volt összezárva, s míg a magyarok alig érintkeztek, alig váltottak szót (kommunikáltak) egymással, addig a tíz-tizenkét török mindig és mindenütt összetartott: a munkahelyen, a hálóteremben, étkezéskor, de még a fürdőben is, s egymással bensőséges viszonyban társalogtak. A más nemzetiségűektől viszont távol tartották magukat. Nekem mégis sikerült összebarátkoznom velük.

Sajnos költőink, íróink közül sokan beleestek abba a hibába, hogy a törökökről minél sötétebb képet fessenek. Ebből a szempontból a Himnusz szerzője sem kivétel: „Hányszor zengett ajkain / Ozman vad népének / Vert hadunk csonthalmain / Győzedelmi ének!” Én ezt a vadságot egyáltalán nem tapasztaltam Oszmán népének a fiainál ott, a mitrovicai börtönben. Vadságot inkább másoknál tapasztaltam, amikor például a hátam mögött fölhangzott az „udri ga!”, az üsd – uszítás. Szerencsére az ütleget elmaradt. Török győzedelmi éneket sem hallottam sehol, sem ott, sem a rádió, tévé török nyelvű adásaiban. A török lelkeségtől távol áll az ilyesmi; a török dalokra egyébként sem jellemző az ujjongás, a vidámság. Ezt bárki megtapasztalhatja, ha török zenét hallgat. Kétlem tehát, hogy „Vert hadunk csonthalmain” török „győzedelmi ének” hangzott volna el. Negyvennégy őszén viszont hallottam győzedelmi éneket, csak másoktól, sőt győzedelmi táncot is láttam falunk főterén. A törökellenességet pedig változatlanul tovább szítják azok, akiknek ez, úgy látszik, elemi érdekük. Nagy testvérnépünkkel, a törökkel így eddig még nem sikerült kiegyezni, noha mindenki más ezt már régen megtette. A szerb tévé két legnézettebb csatornája pl. fő műsoridőben (este fél nyolctól) egymás után török filmsorozatokot sugároz, s nem dől össze a világ. A szerb nézőközönség egy szóval sem tiltakozik ellene, nem emlegeti a kosovói vést, az 1389-est, a sok évszázados török megszállást, a vérdíjat és a rája

sorsot sem. Hogyan lehetséges ez? Hiszen a szerb nem testvérnépe a töröknek, de még csak távoli rokona sem. Ember legyen a talpán az a történész és néprajzos szakember, aki el tud igazodni ebben a zavaros, ellentmondásos ügyben!

Azt hiszem, az Újszövetség legfőbb tanítása így szól: „Őrizkedjete a báránybőrbe bújt farkasoktól. Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Vajon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtórjánról fügét? Minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a romlott fa pedig rossz gyümölcsöt terem. Nem teremhet jó fa rossz gyümölcsöt; romlott fa sem teremhet jó gyümölcsöt. Minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágattatik, és a tűzre vettetik.” A fát tehát nem a dereka vastagságáról, terebélyességéről, ágairól, magasságáról, még csak nem is a leveleiről ismerjük meg és értékeliük, hanem a gyümölcsseiről, azaz arról, hogy mit terem. Ezt a tanítást Nyugaton sokan nem fogadják szívesen, nem tartják magukat hozzá, mert számukra a külsőség, a látszat mindennél fontosabb, habár elismerik az alkotás, a tett, a cselekvés fontosságát is, de csak mint másodlagos követelményt, szempontot. Érdekes, hogy a keleti világ inkább tartja magát a kereszténység tanításához, anélkül, hogy keresztény lenne, azaz ott a cselekvés áll az első helyen, és a külsőségek csak a másodikon. Nem csoda, hogy a nyugati világ hanyatlik, a keleti viszont emelkedőben van. A maradék magyarságnak tehát elemi érdeke, hogy ne fordítson hátat Keletnek. A Himnusz szövegén nem változtathatunk ugyan, de a helyes értelmezést illik tudnunk.

Németh László a múlt század második felében arról beszélt, hogy a szomszéd kis népeknek össze kellene fogniuk egymással, hiszen tejestvérek, mert történelmük, sorsuk, hagyományaik közősek, vagy legalábbis hasonlóak. Vajon igaz-e ez, vagy csupán hiedelem (illúzió)? Összefogás ugyanis nem jött létre, mert nem is jöhetett létre – és nemcsak az érdeellentétek miatt, hanem a különbözőségek miatt sem. Ezeket a különbségeket, mintegy kirakatba téve szemlélhetjük, ha elolvassuk a *Sóhivatal és közvélemény-kutatás* c. igen értékes és tanulságos írást, mely az Aracs XI. évfolyamának 4. számában jelent meg. A kép, amelyet a szerző bemutat, elkedvetlenítő, lehangoló ugyan, de vitathatatlanul pontos, mert tüzetes megfigyelésről tanúskodik, s jól átgondolt megállapítás eredménye. A tudós szerző, Mirnics Károly, úgy látszik, nemcsak a szerbeket ismeri jól, hanem a magyarokat is. Vigasztalásképpen ehhez csak annyit tehetünk hozzá kiegészítésül, hogy talán mégsem ilyen sötét a kép. Talán jórészt látszat ez csak, a felszín, mely alatt más színezetű körvonalak is kirajzolódhatnak. Akár így van, akár úgy, a fől sorolt jelenségekkel lépten-nyomon találkozhatunk: a hivatalokban, intézményekben, az üzletekben és az utcán is, hiszen mindennapi életünk részévé váltak. Már meg sem ütközünk rajtuk, így azonban,

hogy tömörítve, összefoglalva tárul elénk a kép, megdöbbenést kelt.

Ez a szöveg is azt sugallja, hogy a magyar-szerb együttélést érdemes volna egyszer már a történelemben ágyazottan is alaposan elemezni. Ebben a tanulmányban utalás történik arra, hogy a szerbség sohasem volt jobbágy nép, legalábbis úgy nem, mint a magyar, s röghöz kötött sem, tehát annyira kiszolgáltatott és elnyomott sem, mint a magyar a saját uraitól.

Ady Endre a magyart helóta népnek tartotta, azaz jog nélkülinek, jogfosztottnak. Illyés Gyula emlékezetes kötetében (*Puszták népe*) szégyenkezve vallja be, hogy az iskolában tanultakkal és olvasmányaival ellentétben a magyart nem büszke, bátor, világhódító népnek ismerte meg környezetében, hanem meghunyászkodó cselédeknek. „Betyár urai így nevelték” – írta Ady Endre, olyanak, aki fölfelé nyal, lefelé rúg, azaz igyekszik a hatalmon levőknek a kedvébe járni, a védtelenekhez viszont rossz, kegyetlen.

Mit lehet egy ilyen néppel kezdeni? Azoknak, akik eddig a magyarság boldogulásán fáradoztak, rendre keserű csalódásban volt részük. Ez a sors vár a mostani magyar politikai vezetőkre is? Megfelelő háttér nélkül, egy egységes, összetartó, egészséges nemzettudatú nép támogatása nélkül szinte lehetetlen bármit is elérni, főleg akkor nem, ha a széles körű közeg, az országos politikai hangulat, ha a többségi nemzet tagjai úgy vannak nevelve, ahogy Mirnics Károly állítja. Ilyen áldatlan helyzet a többségi nemzetnél sohasem fordulhat elő. Ott a vezetők és a nép közt teljes az összhang. A többségi nemzet vezetői és hangadói ugyanis kivétel nélkül népi származásúak. Ezért ezt az összhangot semmilyen történelmi megrázkódtatás, külső és belső erők összejátéka nem zavarhatja meg. S ha voltak is helyi torzalkodások, azok rendre elsimultak az egyetemes nemzeti érdekekhez igazodva. Ez az évszázadok óta jól működő gépezet, mely az alkalmazkodást mindenfajta körülményekhez igazodva, a tökéletességig fejlesztette, eddig még mindig sikerrel járt. A szerző tehát egymástól homlokegyenest eltérő helyzetű népet hasonlít össze. Röviden úgy is fogalmazhatnánk: egy évszázadok óta kiszolgáltatott és elnyomott népet egy szabad, öntudatos néppel. Mindez azonban nem teszi érdektelenné az összehasonlítást. Sőt, föltöbb hasznossá teszi. Ezt már nem sokkal a magyarság kisebbséggé válását követően meg kellett volna tennie valakinek, ha lett volna hozzá bátorsága és lehetősége, hogy a tisztánlátást elősegítse az elmúlt zavaros időkben. A szerző helyesen teszi, hogy különválasztja a közéleti és a családi vonatkozású jelenségeket, habár ezek összefüggnek egymással, egymásból következnek, s kiegészítik egymást. Azt hiszem azonban, hogy aszerint is célszerű a megkülönböztetés: mi az, ami jó, követendő példa a többségi nemzet ma-

gatartásában, viselkedésében, s mit tanácsos elkerülni. A „rendszerváltás” óta általában szokássá vált, hogy a szerbséget bizonyos körök elrettentő példaként emlegetik, nacionalistának bélyegezve meg, nehogy mások is ugyanarra az útra térjenek. Csakhogy a nacionalista szónak nemcsak rosszalló, hanem széles körben elfogadott jó jelentése is van: mégpedig a nemzeti. A nemzeti érzés, az egészséges nemzettudat ugyanis buzdító, lelkesítő, bátorító hatású is lehet, mely erősíti az összetartozás érzését, tehát az összetartást, összefogást is. Az pedig, hogy a szerbség ápolja az oroszokkal való kapcsolatát, szintén dicséretes dolog, hiszen rokonokról van szó.

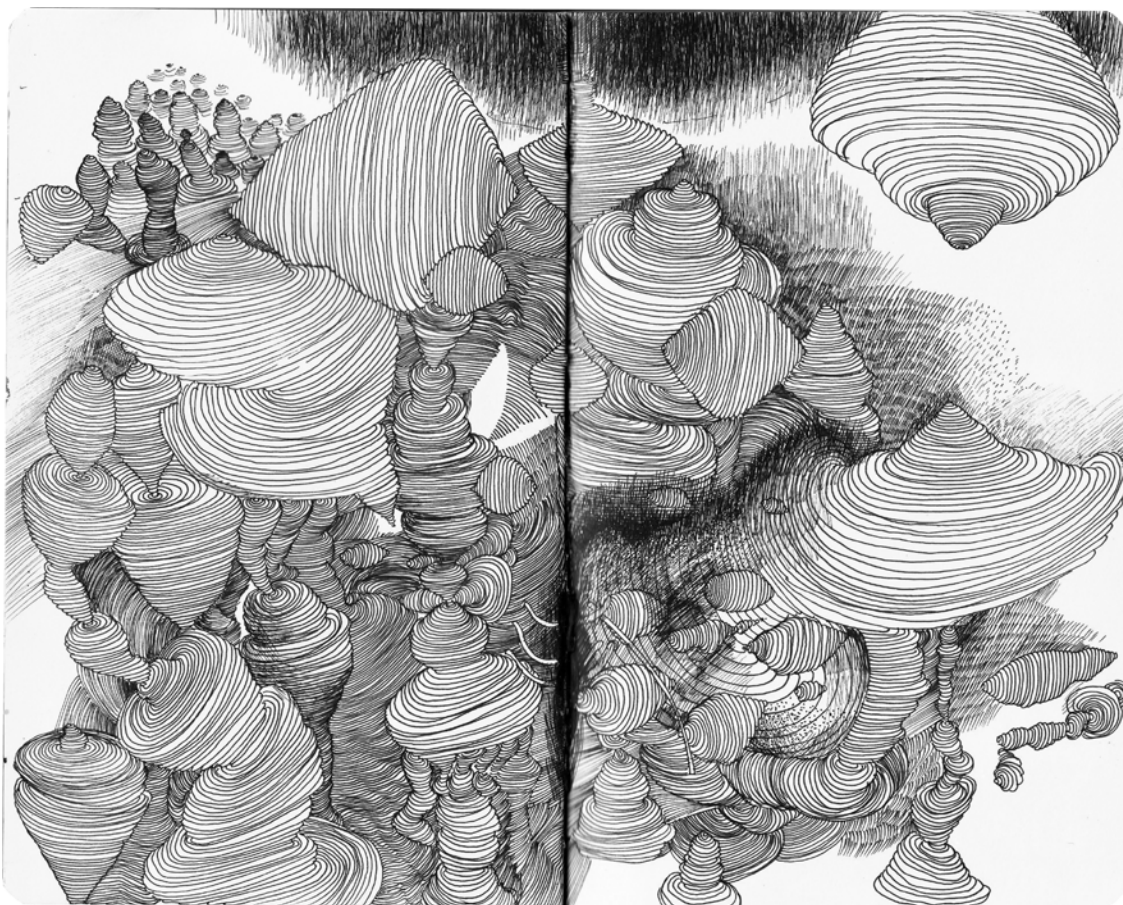
A bibliai példa mutatja, hogy egy kis nép csak akkor maradhat meg, ha egyházi vezetői azt tanítják, hogy különleges, választott nép. Nyilván ennek a példának a hatására hangoztatják a szerb egyház vezetői is, hogy a szerb mennyei nép – azaz olyan nép, mely kiválik a többi nép közül. Az csak természetes dolog, hogy ennek a hatása a családi és az iskolai nevelésben is érvényesül. Kétségtelen, hogy a szerbség ura helyzetének. Ezt sugározzák a tájékoztatás eszközei (a média) is folyamatosan.

A szerző a szerbek rossz tulajdonságait is felsorolja, de ezekről itt most kár lenne szót ejteni, mert megváltoztatásukra úgyszincs semmi esélyünk.

Bizony nem nagy szerencse, hogy nekünk, kisebbségi magyaroknak ilyen szomszédaink vannak, s ha nem tanulunk az ő példájukon, annak súlyos következményei lehetnek.

Nálunk az összefogást az a tény is hátráltatja, hogy a magyarság még nem igazi felnőtt nép, még jórészt csak a fiatalság tulajdonságaival rendelkezik. A fiatalokat pedig elsősorban az jellemzi, hogy egymással szeretnek vetélkedni, s ha össze is fognak közülük néhányan, az csak bandákban lehetséges. Nem csoda, hogy közismert az a szólás-mondás: két magyar három pártot alakít a pártoskodásra, egyedieskedésre (individualizmusra) utalóan.

A történelem folyamán a magyarok már sokszor harcoltak idegen érdekekért, s szenvedtek el súlyos vereséget. Mentségül legyen szólva: szinte mindig kényszerből tették ezt, ti. az akkori, a mindenkori hatalmak rábeszélésének engedve. Így volt ez a magyar-török hadakozás, az első és a második világháború idején is. „Balsors akit régen tép” – állítja a Himnusz szerzője. Helyesen, mert ezeknek a hadakozásoknak a legnagyobb vesztesei mindig a magyarok lettek. Elkerülhetetlen sorstragédia ez? Aligha. Mindenkor elkerülhető lett volna, mint ahogy most is elkerülhető. Nem kell hozzá egyéb, csak annyi, hogy sorsának irányítását vegye már egyszer a magyar is a saját kezébe.

A forradalmak és szabadságharcok népe

*Sors bona, nihil aliud! (Zrínyi Miklós pajzsán)
(Jó szerencse kell, semmi más!)*

Mint „határontúli magyar”, aki magyarként és az egységes magyar nemzettest részeként élem meg életem, mégsem szeretek foglalkozni a magyarországi pártpolitikai eseményekkel és csatározásokkal. Nem rendelkezem elég háttérinformációval ahhoz, hogy mérvadó és tartósan értékes véleményt alkossak minden esetben (a szerbiai történesekben mindennap benne élek).

Most azonban Magyarországon egy olyan esemény történt, amely az országot ismét a világesemények középpontjába helyezte. Magyarország kezdeményező szerepe nemcsak a politikai, hanem a gazdasági hatalom megosztásában (a hatalommegosztás a demokrácia központi magja) vitathatatlan.

A fináncoligarchia féken tartása az előző kapitalizmusban és a mostani szociális hálóval ellátott piacgazdaságú társadalmakban is megoldatlan probléma maradt. A banktőke ellenőrizetlen, fékevesztett, esztelen, lelketlen duhajkodása (*profitéhsége*) eddig sikeresen kijátszott minden politikai ellenőrzést. Ahelyett, hogy aktívan támogatná a termelőtőke hatékonyságát, gátlójává válik.

Mint ismeretes, a kommunisták nem szálltak szembe a túlkapásaival, mert a piaci törvényszerűségekkel együtt tagadták a szerepét. Ez vezette végül zsákutcába az egész XX. században Európának ezt a keleti felét. Hátat fordítani a megoldásoknak, és helyettük az egyszerű tagadás politikai filozófiáját alkalmazni – semmit sem old meg.

Elegáns fantázia, hogy a kommunizmusban úgysem fognak hatni a piaci törvényszerűségek, tehát máris tagadhatjuk a banktőke pénzgazdálkodási szerepét a gazdaságban. A valóságban a buta megoldások tömkelegébe fojtották a gazdasági kibontakozás lehetőségét. Kelet-Európa elmerült, és ismét leszakadt a fejlődésben a Nyugattól. Fejlesztési politikája az esztelenségek gyűjteményévé vált. A kommunisták nagy bűne, hogy az egységes földgolyót két félgömbre osztották, abban a hitben, hogy a piaci törvényszerűségek nem egyetemes érvényűek. Pedig éppen Marx Károly figyelmeztette őket arra, hogy ezek a törvényszerűségek is a természet törvényeihez hasonlóan hatnak, földrajzi határt nem ismernek! Marxot magát mint tudóst megtagadták. Jobban tetszett nekik Marx Károly, a szubjektív ember, aki maga is, mint minden ember, különböző elvárások és illúziók kezdeményezője és áldozata.

A magyar nép a forradalmak és a szabadságharcok kezdeményező népe. A világ gazdaság történetében először Magyarországon következett be, hogy a banktőke, a finánctőke extraprofitját ugyanúgy megadóztatják, mint a termelőtőke extraprofitját (a gazdasági hatalmat is meg kell osztani, ezáltal teljeseedik ki a demokrácia).

Mint ismeretes, a világ pénzoligarchiája felzúdult. Magyarország példamutatását azonban máris tizenkét európai uniós ország követi. Világtörténelmi jelentőségű tett.

*

Ha nem tanul a maga kárán, váltsuk le a népet

Azért, mert egyszer egy bűnöző mondta (aki ráadásul papi szemináriumban tanult), hogy az állam szerepét állandóan erősíteni kell (mert erősítése folytán fog majd egyszer a távoli kommunizmusban elhalni), attól még lehet igaz, vagyis az állam szerepét, szerepkörét, funkcióit nem lehet tagadni, sőt erősíteni kell a mai modern piacgazdaságú társadalmakban is.

Mi is történt Magyarországon (de más országokban is)? Több százezer család svájci valutában vett fel lakásépítési hitelt, mert akkor úgy tűnt, hogy nagyon kifizetődik számukra. Csakhogy főként a nemzetközi és osztrák bankspekulációk hatására megváltozott a svájci frank árfolyama a forint kárára. Óriási árfolyamkülönbség keletkezett, amit a hitel felhasználójának forintban kell megfizetnie. Ráadásul a fináncoligarchia zabolátlan étvágya ennél is tovább ment, és a felvett hitelre megkértszerezte a kamatot. A hitel törlesztési összege az egekbe szökött. Százezrek kerültek ideiglenesen vagy tartósan az igénytelenség vagy a létminimum határára (ahol már a nem fizetőképes kereslet a gazdaság terhévé válik). Az országban csökkent a fizetőképes kereslet – a fogyasztás, aminek további következménye lehet a termelés csökkenése és a munkanélküliség növekedése. Nos, a Magyar Nemzeti Bank kormányzója (teljesen mindegy, hogy kik választották meg) azzal védekezik, hogy ő *többször is megmondta, többször is figyelmeztetett rá, hogy nana, ennek rossz vége lesz.* Az is lett! Ő figyelmeztetett, de a bugyuta, mohó, kapzsi, ingyenélő magyar nép nem hallgatott rá.

A bankkormányzó azt is mondta, hogy: *egyszer a magyar népnek is meg kell tanulni a maga kárán, hogy...* – Mit is? – Azt, hogy a pénzzel nem lehet játszani. Veszélyes. *A most tanuljon a magyar nép a maga kárán!*

... egyszer meg kell tanulnia!” – stb. bankári bölcsekedések.

Ebből kifolyólag el kell gondolkodni ismételtén az állam társadalomvédő szerepén (az állam nemcsak a Gulágba küld, vagy bebörtönöz, büntet). Az állam társadalomvédő szerepe tényleg állandóan nőni fog az egész XXI. században is. S éppen ezért, nem elég a *figyelmeztetem, a megmondtam*.

Mi a nép? Annak nem lehet megmondani semmit. Emberekből, munkásokból, földművesekből, háziasszonyokból, gyerekekből áll. Mindenki teszi a maga dolgát. A nép dolgozik – robotol –, s nem azzal foglalkozik, hogy a bankkormányzót évenként vagy öt évenként meghallgassa. Megszólalása (minden országban) olyan véletlen, mint amikor éjjel jelenik meg az égen a szivárvány. A nép dolgozik – robotol –, s nem azzal foglalkozik, hogy naphosszat banki vagy börzei jelentéseket böngésszen. A nép dolgozik – robotol –, s nem olyan tankönyvek tanulmányozásával foglalkozik, amelyekből megtudhatná, hányféle trükk áll a bankok rendelkezésére a célból, hogy a gyanútlan, aki a bankba betéved, kifossa. (Mert rengeteg az ilyen trükk; a tankönyveket is többször kell bővíteni és megújítani, mindig újak jelentkeznek). A nép nem ismerheti ki magát soha az úri muriban, az úri huncutságokban.

Az állam nem azzal teljesíti modern feladatait, hogy *figyelmezteti* a bebolondítható népet, hanem **cselekszik**. Esetünkben szigorú intézkedéseivel **megakadályozza** a nép **eladósodását**. Nem engedi meg, hogy bebolondítsák. Mint ahogyan nemcsak a bankkormányzó alakítja Magyarországot pénzügyi politikáját, a felelősség sem csak az övé. A pénzügyi politikát a bankkormányzó, a pénzügyminiszter, a pénzügyi ellenőrző szervek (vám- és adóellenőrzési, valamint költségvetési és közfogyasztási szervek) s végül a minisztertanács és a parlament alakítja, pontosan meghatározott hatáskörrel. Magyarországon egytől egyig valamennyien felelőtlenek voltak, éppen azok, akik a népet képviselik, és nem a *nép*. Teték ezt pártpolitikai előnyszerzésből a nemzet kárára.

A nép alkot, teremt, dolgozik, tanul, tanít, gyógyít – és nem a köldökét bámulja minden pillanatban. Nincs ideje rá, hogy azzal foglalkozzon minden pillanatban, hogy az állam egyik vagy másik, vagy melyik része készül ellene merényletre.

A nagy orosz író, Alekszandr Szolzsenyicin éveket töltött el a Gulagon. Mint fizikus egy előjogosított koncentrációs lágerben élt, ahol kényszer alatt foglalkozott tudományos kutatásaival. Minden bizonnyal ott találkozott német tudósokkal is, akik nagy hatással voltak rá (kitűnik ez a gondolatmenetéből). Szolzsenyicin szeretete mondogatni: Jogom van ahhoz, hogy országomban sok állami dologról egyáltalán ne legyen és ne akarjak tájékozott lenni, s ennek ellenére az országomban, az államomban a javamra cselekedjenek, és a javamra ala-

kuljanak a dolgok. Ezt elvárom. Ha nem ezt kapom tőle, zúgolódom, lázadok.

Szolzszenyicin a miénk! Orosz, néha nagyon is orosz volt. Ugyanakkor szerette a kisebbségeket. A magyarokat különösen. Együtt érzett velünk. Ismeretes az élete végéig tartó megható barátsága Rózsás Sándorral. Levelezésben voltak, és segítették egymást a munkában. (Rózsás Sándor segítségével készítette el a Gulag lexikont.)

*

Még egy világtörténelmi esemény

Átsiklik a figyelem még egy világtörténelmi esemény felett.

Oroszország, Kazahsztán és Fehéroroszország vám- és adórendszerét a többirányú szabad tőkeáramlás érdekében fogja összeegyeztetni. Ez még csak a kezdet! Az oroszok biztosan odahaza vannak az *ázsiai hátsóudvarukban*. A balti országokat kivéve az egykori Szovjetunió egész területén. Korszerű piacgazdasági rendszert hoznak létre. Az oroszok és a korábbi Szovjetunióhoz tartozó török/mongol népek, amelyek a múltban szintén hatalmas katonai szervezési tapasztalatokkal bírtak, e tapasztalataikat igyekeznek áttenni az iparszervezési területre (különben ezt teszi Törökország is). Nagy dolog történik. Ez azonban már a világot nem fogja úgy szembeállítani, mint a hidegháború idején az USA-t és a Szovjetuniót. Ugyanis időközben Kína, India, Brazília, Mexikó, az Európai Unió óriási mértékű megerősödésével a világ érdekszférái darabokra töredezték, és többé nem lehet őket egyesíteni két szembenálló blokkba.

Jó jel ez Magyarország számára. Igaz, hogy Európa továbbra is kettéosztott marad, de többé legalább nem fenyegeti a Keletről veszély Magyarországot.

Nagyobb (Mohács jellegű) veszélyt jelent az agyelszívás és a munkaerő-elvándorlás olyan területekre, ahol magasabb az életszínvonal. Ez ellen semmit sem lehet tenni! A népeségi veszteséget – most legalábbis úgy tűnik – lehetetlenség lesz pótolni. A Nyugat legalább negyven éves előnyét rövid időn belül lehetetlenség behozni. Márpedig most minden éppen a rövid időn múlik. Rövid időn belül kellene hatékony népesedéspolitikai intézkedéseket foganatosítani, ugyanakkor ezek hatása csak hosszú távon érvényesülne.

Ez most nem lehetséges.

*

Hit, remény, szeretet

A pápa Horvátországban járt pár hónappal ezelőtt. Zágrábban háromszázötvenezer ember hallgatta.

A pápa kizárólagos volt: a házasság szent! Válás nincs! Abortusz nincs! Bármilyen fogamzásgátló szer használata vagy a tudomány (!) alkalmazása tilos!

Mint szociológus vitázom vele.

Merem állítani, hogy amikor a tömeg szétesz, a közül a háromszázötvenezer ember közül legalább ötvenezer nem a törvényes vagy az egyház által szentesített férjéhez vagy feleségéhez ment haza, hanem ahhoz, akivel élettársi kapcsolatban volt (régén úgy mondták, a *szeretőjéhez*). Különbözik meg bennük a hit, remény és szeretet egymás iránt. A közül a háromszázötvenezer ember közül legalább százötvenezer vagy elvált családból való, vagy ő maga is elvált, vagy elválni készül. Mind hisznek, remélnek, és szeretnének szeretve lenni és szeretni. Állítom, hogy manapság, sajnos, még mindig a nők túlnyomó többsége (de az apácáknak is egy jelentős vagy éppen a nagyobbik része) legalább egyszer végeztetett terhességmegszakítást! Ennek ellenére megvan bennük a hit, remény és szeretet.

Mi az, hogy nincs fogamzásgátló szer, vagy tilos a tudomány alkalmazása? Ha netalán az államnak holnap eszébe jutna, hogy az ország minden gyógyszergyárának betiltsa a fogamzásgátló szerek gyártását, néhány okos, tudós nő és egy mérnök egy közönséges garázsban szintetizálná, és elkezdene gyártani a legkorszerűbb fogamzásgátló szereket. Minden férfitámogatás nélkül! A pápa hogyan akarja elvenni ezektől a nőktől (szándékosan nem beszélek most a férfiakról, ugyanis az egyház szinte mindig a nők támogatására számít) a tudományos ismereteket, a tudást, a szakismeretet, a tetterőt? S ezek a tudós nők is hitben, reményben és szeretetben élnek, és cselekedni fognak. Cselekedni fognak nem mint vétkesek, bűnözők, hanem mint emberbarátok; a pápa nem fogja tudni őket meggyőzni sohasem az ellenkezőjéről. Hinni fognak Istenben, és abban, hogy Isten a maga képére teremtette az embert. Tántoríthatatlanok lesznek ebben is, és abban is.

Nincs fogamzásgátló szer használata?! Nos, nem hiszem, hogy a protestáns, a hindu lelkészek vagy a taoizmus követői kevésbé hívei a gyermekáldásnak. Ilyesmit azonban még soha ki nem ejtettek a szájukon. Sőt mi több, már az iszlám lelkészek között is szakadás van e kérdésben. Ezzel azonban nem akarok foglalkozni, éppen azért, mert velük akar versengeni a pápa. Mondom, főlegesen, mert hamarosan az iszlám lelkészek többsége is a progresszió útjára fog lépni (ha nem akarja hirdetni az éhhalál értelmét). Tényeim kérelhetetlenek. Valóság, nem kigondoltak.

Nem vagyok Voltaire, aki cinikusan kijelentette, hogy ha nem lenne vallás, ki kellene gondolni (ugyanis csakis a segítségével lehet a népet alázatra bírni és szolgásgaban tartani). *A vallás nem ópium!*

Mélyen hiszek a hit, remény és szeretet emberformáló szerepében. Annál is inkább, mert – legyen bár a piacgazdálkodás akár erős szociális hálózattal ellátva – máshonnan a társadalom nem kap erkölcsi töltést és

tartást. A vallás az, amely a hitet, a reményt és a szeretetet rendszerbe foglalja, elmélyíti és érthetővé teszi, emberközelihez hozza.

Bizony-bizony, ezt kellene, hogy tegye a katolikus egyház is – korszerűen. Napjainkig keresi a korszerűség kulcsát – és nem találja.

Hiszek Hegelnek, aki valamennyi ember között a legnagyobb hívő volt. Ezt mondta: *Az isteni eredetű szellem akarata szerint az összes eddig létező (tízezer-húszezer éve létező) világ között a mai világ a legjobb, vagyis az előzők rosszabbak voltak.*

Csak hogy a pápa nem ért vele egyet, s vele együtt az egyházi dogmatikusok sem. Újkorban van a tudomány.

Merjem kimondani: nemcsak a kánonjoggal van baj, de most már az egyes hittételek dogmatikusságával is. Szinte minden katolikus segítséget vár az egyháztól a saját megújódása reményében. Az egyház megújódása azonban egyre csak késik, és vele együtt a közösség lelki támogatása is, aminek itt, Európában olyan nagy szükségét érzik.

Nem egyházi, papi, hívői képmutatásra van szükség, hanem egymás újbóli felfedezésére. Egy lelkes barátom egy életre szóló, mély benyomást tett rám, amikor azt mondta nekem, hogy a vallást misztikus úton kell megközelíteni. Éppen ezen az úton haladva én még nagyobb misztikumot látok magában a hitben, még nagyobb misztikumot a reményben és még nagyobb misztikumot a szeretetben.

A legnagyobb misztikum azonban a tudományban van.

Az előző pápa még az ateistákban is sérült vallású/hitű embereket látott. A mostani pápa a bizonyítottan vallásos, Istenben reménykedő, Jézustól tanult szeretetű embereket taszítja el, csupán azért, mert – mint a tények mutatják – esendőek, s keresik az utat a boldogság felé. A hit, remény és szeretet misztikumában keresik a boldogságot és a megváltást. Sokat tudnak önmagukról, de nem mindent. Nem szabad elvitatni tőlük egyiket sem.

*

Annyit dolgozom, hogy nincs időm pénzt keresni (és meggazdagodni)

Kertész Ákosnak, a nagy magyar írónak, miután minden jelentéktelen és jelentős irodalmi díjat learatott (beleértve még a Kossuth-díjat is!), eszébe jutott, hogy elérkezett az ideje, hogy kimenjen az USA-ba. Az USA-ba, és nem Izraelbe. Ugyanis Izraelben az olyan okos és nála százszor okosabb emberek fele kénytelen narancsot szedni, hogy megéljen a sivatagi forróságban (tényleg csodálni való emberek!).

Kertész Ákos, a nagy magyar író most az USA-ból (mint annak idején Kertész Imre Berlinből) küldött haza

üzenetet, bölcs szöveget. Ugyanis „rádőbbsent”, hogy az USA anyagiakban és lelkiekben milyen gazdag, a magyar nép és hazája pedig „genetikailag kódolt” a tartós anyagi és lelki nyomorúságra. (Lehet, hogy a XIX. század Amerikájában ezt zseniális gondolatnak tartották volna. Csakhogy azóta az USA ezerszer megújult, s ma nagyon kevesen tapsolnak neki, s az emberek fele, kétharmada ma kinéznél az ilyen gondolatokért). Szerinte a magyar szolgaságra ítélt nép, nem tetterős, és ráadásul lélekben korcs.

Kertész Ákosnak, a nagy magyar írónak – mint a közgazdászok jelentős részének – nincs felelete arra, mi indít el egy népet a gazdasági fellendülés útján, a másikat meg mi taszítja a lemaradásba. Mi az, ami az egyik népet gazdaggá, a másikat szegénnyé teszi?

Ugyanakkor Kertész Ákos nagy magyar író számára egyáltalán nem ismeretes, hogy az USA-ban is vannak szegények! Sőt, az utóbbi húsz évben százalékuk a teljes népesség százalékában megduplázódott. Ennél is többről van szó: a gazdagok és a szegények közötti különbség mértéke százalékban megkétszereződött (létezik róla pontos amerikai statisztika).

Mit lehet itt tenni? Az USA-ban is van egy kevés „genetikailag kódolt” nagyon gazdag, egy kevésbé gazdag és rengeteg „genetikailag kódolt” szegény (nehogy azt higgye Kertész Ákos, hogy ezek mind lusta afroamerikaiak vagy mexikóiak, más latin-amerikaiak, urambocsál, fehérek is).

Persze, ami az USA-ban történik, az történik a többi országban is. Az USA nem kivétel. (A világgazdaságban rohamosan szaporodnak a megoldatlan problémák, amelyek közül Kertész Ákos egyet sem ismer. Funkcionális analfabéta abban, amibe beleszólt). Nem tudom, Kertész Ákos előtt, a nagy magyar író előtt ismeretes-e, hogy az USA-ban egy Madow nevezetű „bankár” szabályosan kifosztotta az USA-ban levő összes zsidó jótékonyági alapítványt, rengeteg zsidót kétségbeesésbe kergetett, családokat borított gyászba. Madow orosz eredetű zsidó. Kertész Ákos emiatt nem érez haragot? Madow az úgazdagoknak juttatta az alapítványi betéteket! Így szokott ez lenni. Vannak, akik elkezdenek egyszerre csak felemelkedni a társadalomban. Ahhoz, hogy kialakuljon ez az újgazdag réteg, a hatalomra támaszkodva „át kell osztani a nemzeti vagyont és jövedelmet”. Ugye milyen szép kifejezés ez a csúf valóságra? Amerikában és a nagyvilágban nagyon sok Madow van. Kertész Ákosnak, a nagy magyar írónak halvány fogalma sincs arról, mi teszi szegénnyé az izraeli narancsszedő tudóst, a kínai kullit, az indiai páriát stb. (és mégis néha boldoggá ebben a tragédiákban nagyon bővelkedő emberi életben).

Mondom ezt én, akinek a fia, menyé és unokái kint élnek az USA-ban; akinek már fele rokonsága az amerikai kontinensen él. Nem küldenek haza ilyenfajta, minősítő, agytágító üzeneteket! Idehaza „kódolták” őket genetikailag – s ez nem kis dolog. Ez a tény éppen őt, a nagy író

cáfolja. Hogyan lehet itthon „genetikailag kódolni” amerikai szorgalomra? Kertész Ákosnak, a nagy magyar írónak egy nála szerényebb német költő gondolatát szeretném ajánlókba küldeni, a Faustból:

„A földi út, bármint rovod, végére nem jutó robot.”

Ez a költő véletlenül volt német, de mindig mindenkit és mindent megérteni igyekvő ember volt. (Nem szeretett sem népek, sem emberek fölött ítélkezni és felettük pálcát törni. A német népnek nem hagyott hátra üzenetet. „Fényt, több fényt!” – kérte a körülötte lévőket halála óráján. Nem szeretett életében sem kioktatni, az emberiségnek és német népének szöveget küldeni. Pedig népe évszázadokon keresztül igen nagy szerencsétlenségben élt; amíg nem érkezett meg a krumpli Amerikából, népe rengeteget éhezett, meg azután is; csak örökös katonáskodás, egymást gyilkolás volt a sorsa minden európai királyi udvaron; és örökös kivándorlás. Valami tényleg nincs rendben a magyar társadalomban! Hogyan történhet meg, hogy egy genetikailag rosszul kódolt országban és magyar népben megjelenjen egy ilyen irodalmi übermensch, mint Kertész Ákos?

Vagy fordítsak rajta: a zsidóban? De csak most lett az. Így sem jön össze. Albert Einstein mondta, hogy csak a világűr és az emberi butaság határtalan...

Minden rendben van a magyar irodalmi közéletben? Ha egy író a magyarok és az emberiség kilencvenkilenc százalékát „genetikailag beprogramozza”, „bekódolja”, valami nagyon nincs rendjén. Hogyan tudott egy ilyen író, ilyen gondolatokkal és erkölccsel megbújni, majd azután magasba törni, mint egy forrás? Útmutató? Megváltó?

Hogyan tudott ő is évtizedeken keresztül szolgálalkú hitvány féreg lenni, hogy azután übermenschsé nője ki magát?

Azt mondják róla, hogy keresztényből ismét szabadelvű zsidó lett! Ez nem igaz! Az erkölcsi értékeket évezredek óta keresztül ápoló zsidók nevében kikérem magamnak (én, aki mélyen együtt érzek a zsidók tragikus sorsával, aki köztük nevelkedett Szabadkán, és átmenetileg most is köztük él Budapesten). Elképesztő, hogy nem ismeri a zsidó nép tragikus történetét, sem azokat a magyar–zsidó párhuzamokat, amelyeket Kertész Ákosnak, a nagy magyar, zsidó vallású írónak mindenkor ismernie kellene! Semmit sem ért a történelemből, a múltból és a jelenkori mozgásokból, a háborúk lélektanából, a holocaustból.

Az uralkodók mindenkor elvárták a talpnyalók szolgálatait, de csak a büszke, bátor és gerinces embereket becsülték meg; a megtörhetetlenek maradtak meg emlékezetünkben. Így van ez az USA-ban is.

A „kisember” szempontjából három nagy tragédia létezik: az emberiség szempontjából a legnagyobb tragédia a háború; az egyes ember szempontjából a legnagyobb tragédia, ha a gyereke előbb hal meg, mint ő maga; szociális szempontból a legnagyobb tragédia a munkanélküliség.

Csak aki übermenschnek képzei magát, távolíthatja el tőlünk ezt az alapvető igazságot.

A liberális szabadságfelfogás zsákutcaja

„A mi szabadságunknak a magánfüggetlenség békés élvezetében kell állnia.”⁽¹⁾ – véli a 19. század elején Benjamin Constant. A liberális filozófus megkülönbözteti a szabadság antik és modern felfogását. Az előbbi részvételt jelentett a közösségi döntéshozatalban, azaz pozitív és kollektív volt. Az utóbbi, amit modernnek nevez (értsd liberális), állami beavatkozástól mentes cselekvési területeket ajándékoz az egyénnek. Az ókori Athénban élő ifjú akkor érezte magát valóban szabadnak, amikor egy szép nap délelőttjén felsétált a Pnűx dombra és a népgyűlésen szavazott a háborúról és békéről, vagy egy polgártárs bűnösségéről. Joga volt részt venni a közösséget érintő döntéshozatalban. Persze ne idealizáljuk túlzottan a városállam demokratikus működését, hisz minden közvetlensége ellenére igen szűk réteget illetett meg ez a szabadság. A nők, a nem athéni születésűek (metoikosz) és a rabszolgák ebből kimaradtak. Azaz a szabadság ugyan kollektív tevékenységben nyilvánult meg, de szelektált csoportban. Nem volt általános és egyenlő. Bár az is igaz, hogy ez az értékítélet csupán a mai ember igazságérzetének ítélete, nem pedig az ókorié.

A liberalizmus szabadsága ezzel szemben már individuális és az egyén autonómiában terjeszkedik. Lényege szerint: semmiféle közösség vagy hatalom nem avatkozhat be az egyén bizonyos cselekvési dimenziójába. A „békén hagyott ember” eszménye máig alapja a szabadelvű gondolkodásnak. A kérdés adja magát: melyek azok a magatartások és cselekvések, amelyek autonóm módon megilletik az egyént? A liberalizmus története voltaképp ennek a kérdésnek a megválaszolására is felfűzhető lenne. Azt azonban elmondhatjuk, hogy bővülő és folyamatosan politikai jogokká is váló mennyiségi fejlődésről beszélhetünk. A liberálisok pedig hisznek abban, hogy a mennyiségi fejlődés minőségi is. „A liberalizmus alapvetően jóváhagyja azokat az emberi vágyakat, melyek a materiális érdekekhez kötődnek”⁽²⁾, azaz minél több anyagi területen hagyjuk békén az embert, minél nagyobb és színesebb autonómiája lesz, annál boldogabbá is válik. Minő ábránd! Liberális illúzió.

A történeti hűség kedvéért: eme klasszikus kiindulási pont sokkal régebbi. Már a 17. században John Locke is részletezi a magántulajdon vagy a vallási szabadság esetében. Így nevezhetjük ezt pre-liberális gondolatnak is. Szerinte a polgári kormányzás célja a magántulajdon védelme, amibe senki sem avatkozhat be. Enélkül nem beszélhetünk semmilyen más szabadságról. A magántulajdon szabadsága minden más szabadságnak az alapja.⁽³⁾ Sőt, a reneszánsz és a reformáció idején is felbukkan már az egyén autonómiája – persze még kisebb határfokon lángol. Valójában az individualizmus ilyesfajta megnyilvánulásai végigkísérik történelmünket. A liberálisok által megfogalmazott változás kulcsa inkább abban rejlik, hogy szerintük, akár a közösséggel szemben is, az egyén felé billen a szabadság mérlege, míg azelőtt az előbbi élvezett előnyt. Úgy vélik, hogy mindent szabad, ami nem ütközik mások szabadságába és nincs tiltva, szemben az előttük megfogalmazott individualizmussal, mely szerint pontosan le kell fektetni, hogy mit szabad.

Az autonómia mai jelentése tehát az egyénhez köthető negatív szabadság értelmében születik meg, a „be nem avatkozásról” szól és a közösség lesz az áldozata. A kiindulópont: az individuum bizonyos gondolatainak, szándékainak és leginkább cselekvéseinek külső kényszeről független szabadsága. Negatív szabadság ez annyiban, hogy valamivel szemben fogalmazódik meg. A „békén hagyott ember” és annak a beavatkozástól védendő cselekvési területe a klasszikus liberalizmus eszménye és mainak is alapja.

A klasszikusok által használt negatív szabadság fogalom modern kifejtése és pontosítása Isaiah Berlin nevéhez fűződik. 1958-ban, Oxfordban megtartott előadásában, melyet később világszerte publikáltak, élesen szétválasztja a pozitív és negatív szabadságot. Az utóbbi a liberálisok által eszményített autonómia alapja. A „szabadság valamitől”, szemben a „szabadság valamire” pozitív értelmével. Az autonómiával kapcsolatban így fogalmaz: „A szabadság negatív értelme benne foglalta-

¹ Constant: *Régiek és modernek szabadsága* (Bp. 1997, 246.old.)

² Molnár Tamás: *Liberális hegemonia* (Bp. 2001, 27.old.)

³ Locke: *Értekezés a polgári kormányzásról* (Bp. 1986)

tik a következő kérdésre adott válaszbán: Mekkora az a terület, amelyen belül a szubjektum – egy személy vagy személyek csoportja – számára megengedett vagy megengedhető, hogy megtegye, amit megtenni képes, vagy olyan legyen, amilyen lenni tud, más személyek közbeavatkozása nélkül?”⁽⁴⁾

Tehát a klasszikus és a 20. századi liberálisok által megfogalmazott autonómia alapja egyaránt a negatív szabadságban keresendő. Abban a független dimenzióban, melyben az egyén kényszer nélkül mozog. De a Berlin által feltett kérdés kritikusan tovább kérdezhető: „Mekkora ez a kényszermentes terület?” „Mit sorolunk az egyén független cselekvései közé?” „Mi az, amit valaki szabadon, minden külső (egyéni, közösségi, állami) kényszer nélkül megtehet?” És végül: „Ki mondja meg, hogy mi található az autonómiában?” Valójában a liberalizmus ezzel kapcsolatban változott a legtöbbet a klasszikus és a 20. századi megnyilvánulásai között. Mondhatni egyre nagyobb területet határozott meg autonómiaként, egyre több cselekvést és attitűdöt ruházott fel a negatív szabadság jogával. Tette azt önkényesen, kizárólagosságot hirdetve.

A legfontosabb kérdés azonban megválaszolatlanul maradt: mikor sértjük meg mások érdekeit? Hol az a pont (a gyilkosság, lopás, erőszak és más egyértelmű cselekvéseket elfogadva), ahol kár éri a másikat? Ha következetes állatvédőként vegetáriánus vagyok, de a szomszédom nem, mondhatom-e, hogy sérti a jóérzéshez kapcsolódó jogaimat? Ha a másik szomszédom hangosan műveli a homoszexuális életét a hálószobájában, ami áthallatszik, mondhatom-e, hogy sérti a gyermekem egészséges fejlődéséhez való jogát? Ha rászólok, mondhatja-e, hogy én sértem meg az ő magánéletségének jogát? Ha a harmadik szomszédom pedig egy ősi Trabanttal köröz az udvarán, aminek nincs meg a környezeti előírás szerinti engedélye (de nem megy ki az utcára, otthon meg azt csinál, amit akar) és szennyezi az én udvarom levegőjét is, akkor mondhatom-e, hogy sérült az egészséges környezethez való jogom? Ha történelmi távlatokba is példákat keresünk, még inkább zavarba jövünk. A társadalom változásával módosulnak ezek a válaszok is. Minden kor megadja a sajátját. Ez relativizmushoz és szubjektivizmushoz vezet. Ezt persze a liberálisok készséggel el is fogadják, azonban ez igen komoly kritikai kérdéseket vet fel. Hol van az egymással szemben álló egyéni jogok között a demarkációs vonal? Mely cselekvéseknek adunk elsőbbséget? Ki húzza meg a határt és dönti el, melyik cselekvés a fontosabb az egyén szabadsága szempontjából? A liberálisok?

Érdemes a válaszok előtt kitérni arra a kérdésre, hogy a liberálisok mit gondolnak a közösségnek való ártásról. Joel Feinberg a 20. század végén nemcsak az egyénhez köthető károkozás korlátairól beszél, hanem bevezeti a közkár esetét is.⁽⁵⁾ Ennek két típusát említi. Az első példája a kútmérgezés. Itt a cselekedet nem egy meghatározott személynek okoz kárt, hanem több potenciális áldozatot sodor veszélybe. Azért közkár, mert a szóban forgó cselekedet bárkinek okozhat kárt. Viszont itt a közösség megint pusztán bizonyos egyének csoportja. Ennyiben a köz fogalma individuális marad. A másik esetben azért beszélünk közkárról, mert vannak olyan közjavak, mint például a társadalmi béke, amelyek univerzálisak, azaz valamennyi embert érintenek. De Feinberg itt is az egyes ember káráról beszél, csak éppen kiterjeszti azt az összesre. Hisz a béke megszegése is ténylegesen az egyén kárában értelmezhető. Tehát elmondható, hogy a liberalizmus modern képviselői, amikor közösségről beszélnek, valójában a jót, a rosszat, a kárt vagy a hasznot, minden esetben csupán az egyénhez kötik. Annak lehetőséget elutasítják, miszerint a közösséget kollektív módon is kár érheti.

Mindezekből kitűnik a modern liberalizmus szélsőségesen individualista álláspontja. A közösség számukra csupán egyes atomizált emberek valamiféle közös magatartása, vagy véletlenül egybeeső preferenciájuk szerinti összerendeződése. Így jogokkal sem illetik a közösségeket. Sem a családot, sem a nemzetet, sem bármiféle hitből fakadó társulást. De korlátokat is csupán a közösséget alkotó individuumok kárából kiindulva határoznak meg. Ez a szélsőséges individualizálás a liberalizmus egyik legnagyobb történelmi bűne. Erkölcsei szempontból, az emberre nézve. Tévedés ne essék: nem a szabadság szükséges voltát támadom, hanem a végtelenített és kizárólagosan individualista módját. A túlzás szélsőségének bűnét. Mert emiatt, a boldogságot és a jót kergetve, egy bizonytalan területre érkezik meg a posztmodern ember. Ahol végső soron a közösségben megélt biztonságából eredő boldogságát veszti el. A liberálisok szabadságfelfogásának köszönhetően.

Szakirodalom:

- Berlin: Négy esszé a szabadságról (Bp. 1990)
- Joel Feinberg: The Moral Limits of Criminal Law I. (Oxford 1986)
- Constant: Régiek és modernek szabadsága (Bp. 1997)
- Molnár Tamás: Liberális hegemonia (Bp. 2001)
- Locke: Értekezés a polgári kormányzásról (Bp. 1986)

⁴ Berlin: Négy esszé a szabadságról (Bp. 1990, 341-342.old.)

⁵ Joel Feinberg: The Moral Limits of Criminal Law I. (Oxford 1986, 223.old)

Ünnepeink rendjéről, március 15-én

A magyar nagykövetségeken nem ünneplik augusztus 20-át

Szeretem a férfias, kemény, ütős publicisztikát! Ezért olvasom a Magyar Nemzetben mindig először Torkos Matild, Seszták Ágnes és Körmendy Zsuzsanna írásait. Utóbbi kitűnő cikke (Rontás ellen való írás) és az erre reagáló magas színvonalú Löffler Tibor-elemzés (Ünnepeinkről magunk döntünk), valamint Orbán Viktor miniszterelnök bátrabb külpolitikát kérő (követelő) beszéde, amit a magyar külképviseletek vezetői tanácskozásán tartott, inspirált arra, hogy megosszam gondolataimat a nyilvánossággal legnagyobb állami (államisági) ünnepünk, Szent István napja (aug.20.) kapcsán.

Míg Körmendy Zsuzsanna Papp Lacihoz hasonlóan üti ki néhai világklasszisunk névrokonát Papp László Tamás internetes publicistát idoljaival (Károlyi Mihály és társai) együtt, addig Löffler Tibor az 1989-ben (szerintem 1920-ban) megindult Kulturkampf folytatódását látja abban, hogy bizonyos köröknek (Új Péter, Papp László Tamás és mások) senki és semmi sem szent, még államalapító királyunk sem.

Magam úgy látom, hogy 1989/90-ben elindult egy olyan folyamat, ami a hazai és külföldi neo- és ultraliberálisoknak nagyon nem tetszik. A tradicionális magyar ünneprend kezd helyreállni: március 15. kiszabadult a „három tavaszból”, visszakapta méltó rangját augusztus 20. és a demokratikus, szabadon választott magyar parlament első törvényével helyezte jogaiba '56. október 23-át, s tette ezzel helyre azt, ami nem forradalmi napok, aratási ünnep, s főleg nem november 4. Ez minden normális egyén, ha úgy tetszik magyar ember számára elfogadható, de egy olyan országban nincs min csodálkozni, ahol –Istennek hála- mára csak volt miniszterelnök (Gy. Ferenc), a Parlamentben élcelődik a Szent Koronával. Ez még akkor sem lett volna poén, ha fogyasztó hódolói, vagy új pártja előtt teszi, s nem a német kancellár-asszony előtt. Vajon mit gondolhatott magában erről az ordenaré pojácáról az evangélikus lelkész lánya, Angela Merkel? És itt térjünk át ünneprendünk nemzetközi vonatkozásaira, amit jelen sorok szerzője az eszéki egyetem idegen nyelvi tanszékének vendégprofesszora-ként 2004 és 2009 között Horvátországban élt meg.

Sommásan úgy foglalható össze, hogy március 15. az magyar „belső” ünnep, külföldön is. Ez azt jelenti, hogy pl. a horvátországi magyar szervezetek, iskolák, művelődési egyesületek és intézmények külön is meg-

ünneplik március magyar idusát, majd részt vesznek a magyar nagykövetség Zágrábban szervezett központi, fogadással egybekötött ünnepélyen is. Így van ez a világon mindenütt, ahol magyarok élnek Eszéktől Mont-realig és Béctől Sydneyig. Számomra fölemelő érzés volt, hogy a legnagyobb zágrábi szálloda parkolójában megálló pulai, spliti, eszéki, varasdi stb. rendszámú autók, kisbuszokból piros-fehér-zöld kokárdás, elegánsan öltözött emberek szállnak ki, régi ismerősök ölelkeznek össze, s a horvát főváros szívében egyre több a magyar szó. Ilyenkor a fogadás „hivatalos” nyelve is a magyar, s a Horvát Köztársaságot is olyanok képviselik, akik kötődnek valamilyen formában Magyarországhoz: műfordítók, tolmácsok, turisztikai szakemberek, egyetemi oktatók, nyelvészek, újságírók. Ekkor gyakran csendül fel a Kossuth-nóta, Petőfi szinte ott van a magyar cserkészek, a magyar diplomaták, a Zágrábban tanuló (nem tévedés!) magyarországi horvát egyetemisták között, oldottabb a légkör és a diplomáciai protokoll is. Ezt Lendván (lendvaiasan) úgy mondanák: „összűt vannak a magyarok”. Aztán éjfél előtt tintafoltszerűen folyik szét a társaság, indulnak az emberek vissza az Adria partjára vagy (horvát) Baranyába. E sorok írója mindig az eszéki Magyar Köznevelési Központ tanáraival vett részt a követségi fogadáson, s hazafelé az autóban arra kerestük a választ, hogy magyarul miért írjuk két I-lel Josip Jelašić horvát bán nevét?

Egészen másképp zajlik a világtörténelmet író '56-os magyar forradalmi megemlékezés és fogadás. Teljesen más a protokoll-lista is, s a nagykövetségi fogadásra meghívott személyek (miniszterek, nagykövetek, katonai- és légügyi attasék, közéleti személyiségek) miatt már a biztonsági készültség is sokkal magasabb fokú.

Ilyenkor kétnyelvű, horvát-angol nagykövetségi beszéd vezet be a fogadást, elhangzanak a himnuszok, nincs közös Szózat-éneklés, nem oldódnak ki a nyakkendők, fegyelmezettebbek a pincérek, „hivatalosabbak” a résztvevők, sűrűbben cserélődnek a névjegyek, s elnémulnak a mobiltelefonok is. Számomra több dolog is feltűnő volt Zágrábban azon az öt '56-os fogadáson, amin részt vettem. Először is az - nem tagadva a francia diplomáciai nyelv helyébe lépő angol nyelv megkülönböztetett státusát -, hogy a magyar nagykövetek sorra „pattantak le” a horvát nyelvről, s jobb szó híján szánalmas volt horvátul

szabadon előadott dadogásuk. Ezt a problémát, tétélesen a fogadó ország nyelvének hiányos ismeretét, a budapesti szlovén nagykövetség „úgy küzdötte le” a szlovén nemzeti ünnep alkalmából a Hadtörténeti Múzeumban adott koktélpartin, hogy a nagykövetség angol beszédét egy munkatársa szinkron tolmácsolta magyarra. Így nem fordulhatott elő, ami Zágábban rendszeresen megtörtént, hogy az angol és a horvát nyelvű megemlékezés köszönő viszonyban sem volt egymással, sőt. De van még egyszerűbb megoldás is, nevezetesen, hogy a fogadó ország nyelvén elmondott szöveget előre leírja, majd fölolvassa a rendkívüli és meghatalmazott magyar „excellenciás”, s akkor talán nem hemzseg az ünnepi beszéd a bántó nyelvtani és tükrö-beszéd hibáktól. Ezt a módszert polgári és különösen szocialista oldalról is lehet – lehetett volna – alkalmazni, bár én alapkövetelménynek tartanám, különösen Pozsonyban, Kijevben, Bukarestben, Belgrádban, Zágábban, Ljubljánban és Bécsben nagyköveteinktől a fogadó ország nyelvének magas szintű ismeretét. Így érünk el a formától a tartalomig, ugyanis nemcsak nyelvi hiányosságok, hanem az állami és az államisági ünnepek „apró” distingiója miatt, az ’56-os fogadások kezdik átvenni augusztus 20-a szerepét, ami elképesztő. Ezt a tényt magam sem hiszem el, ha nem a saját fülemmel hallom (!), egy a zágrábi Nemzeti Könyvtárban tartott ’56-os fogadáson, a mellettem ülő két német (később derült ki, hogy egyikük osztrák) meghívott szájából. Ők arról beszélgettek, hogy persze a magyarok 1956-tól számítanak mindent, s nyilván ez a mai Magyarország legitimitási-kontinuitási ünnepe, és ez milyen szép és megható. Ekkor már csak azzal foglalkoztam, hogy ne tévedszem szem elől a két németet a svédasztalos fogadásnál. Szerencsém is volt, mivel egyikük szivarozott, s így bemutatkozva tüzet kértem tőle, s már beszélgettünk is. (Akkor még mi, dohányosok nem voltunk az európai társadalmaknak a terroristáknál is veszélyesebb ellenségei.) Két perc alatt rá tudtam térni, hogy 1956 nem a magyar államiság (Staatlichkeit) ünnepe. Elmondhattam, hogy már túl vagyunk államiságunk 1000 éves és a honfoglalás 1100 éves megünneplésén is, amit

az osztrák partner azzal erősített meg, hogy tényleg, hiszen ő több tűzijátékot is látott már Pesten augusztus 20-án, bár fekete humorral szólva az ’56-os „tűzijáték színvonalát” egyik sem érte el. A német követtanácsos nem volt ilyen „vicces”, hanem kemény németséggel egyenesen a képembe kérdezett: „És mondja, professzor úr, ezt önök külföldön nem ünneplik?”.

Nem. Nem mondhattam a német diplomatának, hogy 1083-ban, amikor államalapító I. István királyunkat szentté avatták, nem gondoltak az „illetékesek” arra, hogy egy száz évvel ezelőtt augusztusban diplomáciai, egyetemi (bár a bolognai egyetem már működött, ma meg a bolognai folyamat tarol), színházi, ítélkezési, parlamenti stb. szünet lesz Európában.

Ezt a fogadást, amíg élek nem felejttem el, ugyanis 2008. október 23-án, csütörtökön, a fogadás ideje alatt, három háztömbnyire annak helyétől, két halálos áldozatot követelő robbantásos merénylet történt Zágábban, ahonnan akkor egyenesen Pestre tartottam. Még láttam, hogyan zárják le a város kivezető útjait a horvát rendőrség speciális alakulatai. Volt min gondolkodnom hazafelé: a törtéteken, az elhangzottakon és azon, hogy vajon a 2007-ben alakult eszéki magyar tanszék vezetője és szintén ott tanító fia (hitbizomány szerű főállás) miért bojkottálják (azóta is) választott hazájuk nemzeti ünnepét?

Epilógus: Legnagyobb nemzeti ünnepünk határon belül tartása hiba, még akkor is, ha egyes határon túli magyar szervezetek megünneplik Szt. István királyunkat, amit a többségi társadalom jobb esetben tudomásul vesz, miközben közvetlen szomszédaink egyre többet hivatkoznak Pribinára, Szvatoplukra, Cirillre és Methodra, a szerb radikális párt elnöke szerint pedig: „A vajdasági magyarok ’56-os menekültek”.

Csak remélni tudom, hogy a magyar külügy szakemberei komolyan veszik a miniszterelnöki felhívást, „s bátor kezdeményező szemlélettel” megoldják legnagyobb nemzeti ünnepünknek az „új világrend”-be való integrálását.

Prohászka – Ady – Kosztolányi

Egy évvel Prohászka püspök halála után, 1928-ban jelent meg Sík Sándor *Gárdonyi, Ady, Prohászka* című könyve.¹ Először rövidebben Gárdonyi Géza, a remete regényíró művét mutatta be. A II. részben Ady költészetéről írta meg mélyreható meglátásait. Sík Sándor alig egy évtizeddel a „vátesz”-költő halála után darázsfészekbe nyúlt, amikor az „izgató problémát” érintette, bár nem részletezte az Ady körül hevesen dúló vitákat. Igyekezett elkerülni az egyoldalúságokat. Egy-egy fejezetet szentelt a dekadens, az őserős és a tragikus Adynak, főleg esztétikai szempontból vizsgálta a költő művét. Ugyanígy még nagyobb rokonszenvvel elemezte mestere, a költő Prohászka Ottokár életművét, megmutatva, mit jelentett neki (és más katolikus költőknek is) a „diadalmas világnézet.”

Ady és Prohászka magyarsága

Sík összeveti Ady és Prohászka magyarság-képét is. Bevezetéséből idézek: „Ady Endre a maga dekadens láztól és pogány magyar őserőtől forrongó lélek-kaoszával robban bele a magyar életbe, már nemcsak idegennek, hanem ellenségesnek is érzi mindazt, amit maga körül lát, minden kortársánál ösztönösebb erejű magyar öntudattal, de ugyanakkor magyar-káromló forradalmi daccal lázad ellene, és evvel a tragikussá mélyült magyarsággal egy új, monumentális, tragikus lírát teremt. Prohászka is messziről, a misztikus Isten-átélés titokzatos világából érkezik, neki is idegen a szegény, vajúdó magyar világ, de életérzésének mindent értő, mindennel együtt-érző mindent magához ölelő egyetemességével, az apostol lélekosztó szenvedélyével meg akarja újítani, felemelni, átlélesíteni ezt a világot.”

Ismeretes, hogy Prohászka Ottokár anyanyelve német volt; magyarul Losoncon és Kalocsán tanult meg. Ezért is meglepő, hogy a kalocsai jezsuitáknál már verseket is írt. Ő maga nyilatkozta az *Élet* című folyóiratnak, amely 1918. október 13-án, 60. születésnapján köszöntötte mint főmunkatársat, szellemi vezérét: „Nyitrán

születtem, ahol atyám hivatalnok volt. Iskoláimat Nyitrán kezdtem, Rózsahegyen folytattam. Losoncon két évig tanultam a református gimnáziumban. Azután Kalocsán jártam a jezsuitákhoz, majd Esztergomba kerültem és Rómában elvégeztem a germanico–hungaricum intézet évfolyamait. [...] Elemista koromban egy ferencrendi barát tanított nagy szeretettel, Losoncról egy Tamás nevű tanár emlékét őrzöm. Kalocsán P. Raile kedveltette meg velem az irodalmat. Pompásan tanított. [...] Itt írtam verseket, szépirodalmi kísérleteket, de azok nem jelentek meg nyomtatásban. Most is őrzök néhányat emlékeim között...”²

Lukács István³ Az egyetlen Prohászka-vers ürügyén címmel kommentált egy „szabályos” Prohászka-verset (szerinte ez az egyetlen),⁴ amelyet szerzője 1895. október 19-én írt egy emlékkönyvbe, és amelyet a *Magyar Sion* című lap 1935. január 1-jei számában tettek közzé (facsimilében). Íme az első két versszak:

*A könny hazug, a szó sívár,
Jól tudom én, hogy rám mi vár:*

*Valóság lesz minden remény
S a fájdalomból költemény...*

Sík Sándor említett tanulmányában Prohászka-prózákat „versbe” tördelt. Ez nem volt nehéz, mert bizonyos Prohászka-szövegek lüktető ritmusát követve egyszerűen egymás alá kell írni a „verssorokat”. Az *Élő vizek forrása* című elmélkedések több oldala ilyen csodálatos (költői/misztikus) prózavers; ilyen például *A mindenség érzelmeivel...* (ÖM 7,262.), ahol a középkori misztikus, Szent Gertrúd, ez a „tűzből szőtt emberszív” ihlette az „*amor sanctus*” énekére. Itt is, miként az *Élet kenyere* egyes lapjain, az isteni Szív, illetve az Eucharisztia iránti szeretet kifejezése a természetmisztika nyelvezetével ötvöződik. Sokszor Prohászka szimbólumzuhatagaival találkozunk.

¹ Sík Sándor: *Gárdonyi, Ady, Prohászka. Lélek és forma a századforduló irodalmában*. Pallas Kiadó, Bp., 1928.

² Prohászka-ról lásd Szabó Ferenc S.J.: *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*. Szent István Társulat, Bp., 2007.

³ Az Új Ember 1978. április 23-i számában.

⁴ Egy másik verset, a *Kő az úton* címűt tévesen tulajdonítják Prohászkanak; valójában Túrmezei Erzsébet írónő németből fordította magyarra. Szerzője: Maria Feesche német költőnő.

Prohászka – Nietzsche – Ady

Prohászka Ottokár modern katolicizmusának vonásai közé tartozik nyitottsága a modern természettudományok felé (geológia, evolúció), valamint konfrontációja az új filozófusokkal (Bergson, Nietzsche).

Miután a *Föld és ég* cikksorozatában szembenézett a modern tudomány és a fejlődéelmélet által felvetett problémákkal, a *Magyar Sion* 1902-es évfolyamában⁵ válaszolt a Nietzsche-féle világnézet kihívásaira: a „hatalmi embert” és az Übermenschet hirdető, a kereszténységet támadó és az Isten halálát hirdető Zarathustra-Nietzsche próféciájával szembehelyezte a krisztusi élet-eszményt, az igazán „szép egyéniséget” kialakító, evangéliumi eszményt sugárzó *diadalmas világnézetet*. A jón és rosszon túllépő életfilozófiának főbb vonásait elemzi a *Két világnézet*, amely *A diadalmas világnézet* törzsanyagát képezi.⁷

Kiss Endre a századelő filozófiai gondolkodását bemutató könyvében foglalkozik Prohászka és Nietzsche kapcsolatával. Néhány torzítás, Prohászka filozófiájának félreismerése mellett érdekes adalékkal is szolgál. A „dr. Pethő” álnév alatt megjelent *Két világnézet* megírásakor Prohászka még nem volt székesfehérvári püspök, amint ezt Kiss állítja. Prohászka „irracionalizmusának”⁸ bemutatásában sok a félremagyarázás, de főleg *Az intellektualizmus túlhajtásai* (a székfoglaló) ismertetése és kritikája hamis, amint ezt másutt megmutattam.⁹ Kiss szerint „Prohászka székfoglalójában végrehajtja Nietzsche-értékelésének magyarországi 'jobboldali', 'irracionalista fordulata', mindazonáltal Nietzsche nevének említése nélkül”.¹⁰ Kiss 1977-ben írt tanulmányában még jórészt a Lukács György-féle Nietzsche-értelmezést követi (*Az ész trónfosztása*). Lukács György nemcsak Nietzsche-t, hanem például Bergson is – irracionális filozófiája miatt – a náci-fasizmus előfutárának tekintette.

Hamis elemzések után¹¹ Kiss némileg kiigazítja Lukács véleményét: „Irracionalizmusnak és a nietzschei életfolyam módosításának keverékéből végül is Pro-

hászkanál nem prefasiszmus született, hanem egy aktív kereszténység koncepciója, melynek esetleges híve már nem azzal a rossz érzéssel hódolhatott világnézetének, hogy esetleg nem elég 'modern'; ellenkezőleg, a kor szintjén állónak érezhette magát. Ugyanez a keresztkezés azonban a későbbiekben már prefasiszta ideológiákat is szült.”

Kiss Endre a sok melléfogás és félreértelmezés mellett tesz néhány figyelemreméltó megjegyzést. Dicséri Prohászka érzékenységét, amellyel figyeli az új eszmearamlatokat, a századvég mozgalmait, „a szellem vajúdásait”. A szellemi válságot annak tulajdonítja, hogy az emberek elfordultak a vallástól, terjed a hitetlenség. Megjegyzem: a baloldali értelmiség (a *Huszádik Század* köre) jórészt Nietzsche vallásellenessége, ateizmusa miatt kapta fel a később veszedelmesnek átélt gondolkodót. „Mindamellett Prohászka-Pethő nem rossz taktikus s korántsem mondható el róla, hogy tudományosnak semmiképpen sem nevezhető eszmemenetében ne válaszolna frissen. Nietzsche-t már 1902-ben szembeállítja a szociáldemokráciával. Erre találhatott ugyan példát a német nyelvű irodalomban, mindazonáltal ezt a gondolatot ő írja le először Magyarországon.”¹² Pár lappal később Kiss még megjegyzi: „majdnem bizonyosra vehető, hogy *Prohászka-Pethő* e főképp Nietzsche-ellenes cikksorozata egyik legfontosabb mozgatója volt Ady Nietzsche-hez fordulásának.” (A kiemelés tőlem – Sz. F.) Ugyanezen az oldalon állítja alaptalanul Kiss, hogy Pethő-Prohászka el tulajdonít néhány nietzschei értéket, és „keresztény” erényeknek nyilvánítja őket: pl. előkelő érzület, a szép egyéniség kultusza, szabadság, harci bátorság tisztelete.

Végül pedig egy több változatban keringő anekdotát is említ (Lengyel Béla nyomán): *A Hétben* 1907-ben idézték ezt az anekdotát a parasztról, aki Prohászka egyházmegyéjében Nietzsche-nek akarta kereszteltetni újszülött fiát, mert „erről a szentről sokat beszél az új püspök úr”. Az igaz, hogy nemcsak *A diadalmas világnézetben*, hanem szónoklataiban és az evangéliumi elmélkedésekben is¹³ gyakran emlegeti Nietzsche nevét.¹⁴

⁵ Ezt a cikksorozatot elemzi és bírálja – marxista szemzőgből – Kiss Endre tanulmánya: *Nietzsche századelőnk filozófiai életében – különös tekintettel Fülep Lajosra és Prohászka Ottokárra*. In: *A magyar filozófiai gondolkodás a századelőn* (Szerk. Kiss Endre–Nyíri János Kristóf. Kossuth Kiadó, 1977. 165–191.); *Prohászka-ról: 180kk.* – Lásd még: *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése*. Szerk. Belia György. Akadémiai Kiadó, Bp., 1959. – Rába György: *Babits Mihály költészete. 1903–1920*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981.

⁶ Nietzsche életművét bemutatja bőségesen idézve műveiből Brandenstein Béla: *Nietzsche*. Szent István Társulat, Bp. 2002. (Az 1943-as kötet reprint kiadása.)

⁷ Lásd Schütz bevezetését: *ÖM* 5, V.

⁸ Kiss 1977. 184–194.

⁹ Szabó F. 2007, V. fejezet. 121kk.

¹⁰ Kiss 1977. 184–185.

¹¹ Kiss 1977. 191.

¹² Kiss 1977. 182.

¹³ Elmélkedések az Evangéliumról I. 6., 214., 237., 248., 251.

¹⁴ Lásd bővebben Szabó Ferenc: *Prohászka és Nietzsche*. In: *Prohászka Ottokár időszerűsége*. 221kk.

Kiss Endre ugyanazt az álláspontot képviseli Prohászka megítélésében, mint a századelő radikális-liberális, jórészt zsidó sajtó,¹⁵ és később is az enyhébb kommunista Prohászka-kritika. Két korszakot különböztettek meg Prohászka életpályájában: 1919-ig a haladó, szociális és egyházi reformokat sürgető, „modernista” püspök a „liberalizmus” kedvence volt, majd a Tanácsköztársaság után reakciós, antiszemita politikus.¹⁶ Az elszántan liberális *Budapesti Napló* Prohászkaiban ünnepelte azt az új szellemet, amelytől a magyar problémák európai szintű megoldása, a polgárosodás meggyorsítása bízvást remélhető. A *Társadalomtudományi Társaság* szociológiai vitájában is azt hangoztatta Vészi József – egyébként vitatkozva a felszólaló Prohászkaival –, hogy azzal a katolicizmussal, amelyet Prohászka képvisel, „a haladó polgárság képes is, hajlandó is” közös munkára.

Ady Endre is felfigyel Prohászka-ra, de rögtön igyekszik kisebbiteni nagyságát, népszerűségét: „Nem fogunk Vészi József hibájába esni és nem fogjuk kivételes nagy embernek deklarálni Prohászka Ottokárt, csak azért, mert merészebbnek, és intellektusban gazdagabbnak mutatkozik, mint többi fegyvere az ecclesia militansnak...”¹⁷ Később, az 1911-es római indexre tétel után, Ady „patrónusa”, Hatvany Lajos is lekicsinylőn ír a püspökről: „Prohászka nem mint gondolkodó írja, amit ír. Ő az egyház nagyszerű alkalmazkodó képességének újabb bizonyítéka. Ez a modernség felé kacsintó atyáskodás béklyóba verhetné Európa félműveltjeit. Prohászka jószímatú diplomata létére ezt érzi is.”¹⁸ Különös, hogy a „haladó” Hatvany azért dicséri X. Pius pápát, hogy elítélte a „modernista” Prohászka-t!¹⁹ Talán azt remélte, hogy most majd lelohad a püspök népszerűsége.

A század elején Ady (aki a *Nyugat* vezéregyénisége) mintegy ellenlábas volt a püspöknek (aki az *Élet* című katolikus folyóirat egyik írója). Láttuk, hogy Ady felfigyelt Prohászka-ra és Nietzschevel is Prohászka hatására kezdett foglalkozni: A *klerikális morál* című cikkében²⁰ többek között így támadja a „modern fegyverekkel” evangelizáló püspököket: „Prohászka Ottokár afféle új Tomori, aki karddal, buzogánnyal jobban szeret bánni, mint füstölővel. Kár, mert Székesfehérvár püspöke okosabban tenné, ha a kaptafánál, azaz saját szerszámánál maradna. Ő azonban az Evangélium nevében gyakorta fegyvert ránt, s ebből nincs üdve az Evangéliumnak. Minap is fogta magát

Prohászka Ottokár, s a klerikális morálról és világfelfogásról puffogott ékes puffogással.” Furcsa vád! Mintha a morál nem tartozna az evangelizáláshoz. Ady szerint az Evangéliumban benne van a szabadság, a fejlődés és az emberiség hite és szeretete. Prohászka bűne – szerinte – az, hogy csak az ember lelke számít, a test pedig nem: „Az ő moráljuk az, hogy a fene egye meg a testünket, a lelkünk pedig az övék.” Ady durván leegyszerűsít. Prohászka a teljes ember fejlődését akarja, és Adyval egyetért abban, hogy „Krisztus az Élet, a Szabadság s az Igazság volt és lesz”. Persze, a dekadens Ady más-képpen értelmezi az Evangéliumot, mint a „diadalmas világnézetet” hirdető Prohászka.

Bármennyire is ellentétes póluson helyezkednek el, van valami hasonlóság Ady és Prohászka magyarság-féltő, a magyarokat ostromozó-védő magatartásában. De az is tény, hogy Ady a szociáldemokrácia és a kozmopolitizmus ideológiai befolyására alakítja ki forradalmi gondolatait, és kezdetben – sokat pózolván – lekicsinyli, pocskondiázza a magyarságot. Ezt Prohászka szemére is vetette a nála jóval fiatalabb költőnek egy évvel halála után, 1920. szeptember 16-án a nemzetgyűlésben:

„Ha az ember Heinét összehasonlíttja Ady Endrével, bámulatos hasonlóságot találunk. [...] Amint Heine lekicsinyel mindent, ami német, úgy Ady lekicsinyel mindent, ami magyar. Ahogy Heine a kereszténységet csakis karikatúrákban tudja meglátni, úgy Ady Endre a mi nagy magyar tradíciókat és a mi nagy érdekeinket valamiképpen karikatúrákban, valamiképpen hamis látószög alatt látja. Azt fogják kegyetek mondani, mi közünk ehhez, vagy pedig azt, mi ennek az oka. Én ezt felhozom példaképpül, hogy a zsidóság szelleme miképpen járja át, és miképpen hamisítja meg a magyar érzést, a magyar szellemet, a magyar kultúrát. [...] Én csak azt mondom: nem szabad-e nekem védenem a magyar kultúrát?...” (ÖM 22, 253–254.)

Kosztolányi és Babits Adyról

Kosztolányi Dezső Prohászka-nál sokkal szigorúbb kritikával illette Ady Endre költészetét.

Ismeretes a fiatal Kosztolányi, Babits és Juhász levelezéséből Ady-ellenes kirohanásuk.²¹ Babits hamarosan megváltoztatta véleményét, és Ady mellé állt.²² „1920

¹⁵ Vö. Horváth Zoltán: *Magyar századforduló. Gondolat, Bp., 1974. 264–268.*

¹⁶ *Prohászka és a zsidókérdés problémáiról: Szabó Ferenc 2007. VIII. fejezet.*

¹⁷ *Nagyváradai Napló 1903. I. 20. Prohászka Nagyváradon, idézi Horváth 1974. 265.*

¹⁸ *Hatvany Lajos: „Dicsérjük a pápát!” Nyugat 1911. 2. kötet. 74. Idézi Horváth 1974. 268.*

¹⁹ *A modernizmusról és az indexre tételről lásd Szabó Ferenc 2007. V. és VI. fejezet.*

²⁰ *Budapesti Napló 1908. március 31.*

²¹ *Lásd Belia György (szerk.): Babits-Juhász-Kosztolányi levelezése. 1959. 108–116., 61. és 62. levél.*

²² *Lásd Gál István (szerk.): Babits Adyról. Dokumentumgyűjtemény. Magvető, Bp., 1975.*

elején közölt legnagyobb Ady-tanulmányában fogalmazza meg először addig csak sejtett látomását Ady világ-irodalmi nagyságáról, a visszatérő és egyre tömörebben megállapított meghatározását Ady Dantével való párhuzamáról – írja Gál István a *Babits Adyról* című dokumentumgyűjtemény *Előszavában*.²³ Vázolja Babits álláspontját, értékelését a húszas évek közepén folyó Ady-vitában. A bethleni konszolidáció idején, „az ellenforradalom kulturális vezető egyéniségei, mint például Tormay Cécile, a nyíltan a *Nyugat* ellen alapított 'keresztény nemzeti' folyóiratnak, a *Napkelet*-nek a főszerkesztője, nyilván magasabb helyről jött sugallattal kísértette meg Babitsot, egyetemi katedrát és folyóirat-főszerkesztőséget ajánlva neki, ha szakít a *Nyugattal*. 1919 augusztusának második fele óta nemcsak csábítással és fenyegetéssel, de anyagi javakkal is megpróbálták elválasztani a *Nyugat* tösgyökeresen magyar származásának nevezett íróit az internacionalista, 'hazafiatlan', radikális stb. cégér alá sorolt, pénzzel rendelkező szerkesztő és szervező, zsidó származású szárnytól”.²⁴

1929-ben A *Toll* című folyóirat körvitát rendezett az „Ady-kérdés tisztázására”, és Kosztolányitól is nyilatkozatot kért. A tíz éve halott költőt méltatva jórészt megismételte 1906-os metsző pamfletjét.

Babits viszont „Kosztolányi 1929-ben kezdeményezett újjáértékelési kísérlete során, abban a vitában, amely diákkorukig visszanyúló barátságuk elhidegülését eredményezte, saját tévedéseit és mulasztásait is belátva, szemére hányja nagy költőbarátjának, hogy csak részleteket, egyes verseket, egyes szavakat hajlandó látni Ady életművéből, pedig »Adyt csak egészében lehet látni, csak egészében igazán megítélni (...) Magam is sokáig henyének s értéktelennek éreztem az Ady-versek egy nagy tömegét, csak később jöttem rá, mily lényeges részei ezek is a hatalmas oeuvre-nek«.”²⁵

Kosztolányi Ady-kritikája kérlelhetetlen maradt.²⁶ „Ady Endre fájdalmasan, sírnivalóan, – ez a helyes szó *tragikusan* magyar. Még sírása, még duhaj mulatókedve is magyar, még örök tiltakozása is a kevély Kálvin protestálására emlékeztet. Egy született lázadó, aki tetek hiányában verskatónákkal harcol s formák bilincset tör.” (14.)

A vita arról folyt, „hogy Ady hazaáruló-e, vagy sem, nemzetközi-istentelen, vagy fájához szító, hű magyar”. (34.) Politikai álláspontok jelentősen befolyásolták a szél-

sőséges véleményeket. Kosztolányi igyekezett független maradni, és főleg a költészet, a művészi értéket mérlegelte, bár Ady világnézetét is elvetette. „Annak idején, hogy Ady gyönyörű indulása után egyre-másra ontotta vegyes értékű verseit, majd zuhanni kezdett abba a tűrhetetlen modorosságba, amely végül teljesen elnyelte, ellenségei oly alantas szempontból, oly barbár politikai ürügyek alatt kapcáskodtak bele, oly cudarul megtagadtak minden értéket kitűnő verseitől is, hogy a jobbak, a lelkiismeretük s az ízlésük nevében áttallottak kifogást emelni ellene, még magas, művészi okokból is...” (35–36.) Ady költészetének főtengeye a messianizmus, küldetést érez, pesszimizmus külsőleges, felületes, „könnyen hívő optimizmus lakozik benne”. (39.) Kosztolányi szerint Ady „elsősorban mint politikai költő híres, emlegetett. Művészi szempontból itt támadható legerősebben”. (41.)

Következik Ady összehasonlítása Petőfivel: „Petőfi magábaöleli az egész életet, minden nagyságot és kicsiséget, minden tragikumot és komikumot, aminthogy ez a kettő soha sincs külön-külön, hanem együtt, örökös kölcsönhatásban. Ady attól kezdve, hogy párisi tartózkodása alatt meglegeli hangját, a politikai küldetés és halálpózában áll, anélkül, hogy kimozdulna belőle. [...] Ady prózája csak hírlapi vitában melegszik föl, különben csikorgó, kurta lélegzetű, emberei papírosfigurák. Petőfi tanult fő, literátus, a betű tisztelője, Shakespeare ihletes fordítója. [...] Ady politikai verseit többnyire megrendelésre írta a napilapok tárca-rovatába, vagy a Galilei-kör március 15-iki ünnepére. [...] Ezek a versei nagyhangúak, döcögősek, fáradtak.” (41–43.)

„'Krisztuskodása', messiási elhivatottsága, politikája csak az egyik küldetése. A második küldetése a költői. Valójában ez az első és egyetlen.” (44.) „Amint vallja, az életben kettő érdekelte igazán: 'Csupán Politika és Szerelem'.” (47.) „Kevés költő hagyott maga után annyi selejtet, művészileg idéltent és modorost. Mégis jelentős tehetség volt. Maradandót alkotott azzal a harminc-negyven versével, mely pályája szerencsés termékének tekinthető.” (51.)

Az Ady-vitára szánt tanulmány fogalmazványában (288kk) az ellene felhozott vádakát lejegyzí: életveszélyes fenyegetéseket kapott, Lucifernek is nevezték.

„Antiszemita is voltam. Hogy nem leszek ismét arra nem tehetek ünnepélyes fogadalmat. Én sohasem azonosítom a napi lapok szegény munkásait a lapok irányítóival...” (299.)

²³ *Babits Adyról*. 21kk.

²⁴ A két táborról lásd Kosztolányi Dezső: „A magyar irodalom és az ő irodalmuk.” *Új Nemzedék*. 1920. szeptember–október. Közölve in ARACS 2011. dec. 20.

²⁵ Gál István: *Babits Adyról*. 24.

²⁶ Kosztolányi Dezső: *Kortársak*. (Illyés Gyula bevezetőjével.) *Nyugat*, é.n., 13–52. és 288–300. Az oldalszámokat a szövegben hozom.

Itt érintenünk kell Kosztolányi „antiszemizmusát”. A jeles Kosztolányi-kutató, Bíró-Balogh Tamás erről a következtetést nyilatkozta egy az *Irodalmi Jelen*-nek adott interjúban:²⁷

„Nehéz kérdés, mert az antiszemizmus fogalmát is tisztázni kellene hozzá. Az tény, hogy amivel én foglalkozom, például a levelezéssel és életrajzi tényekkel, abból jól látszik, hogy fiatal korában otthon, Szabadkán olyan szociológiailag jól körberajzolható térben nőtt fel, amelyben erősek voltak az antiszemita hangok. Csáth Géza gyermekkori naplóiban is elég sok antiszemita megjegyzés található, melyek egy része ráadásul Kosztolányihoz kapcsolódik. Ezekre persze még rá lehetne fogni, hogy kamaszos szidalmazások. De 1908-ban Fülep Lajosnak igen keresetlen szavakkal szidta azt a *Nyugat*-ot, ahol maga is dolgozott. Megvan az az autográf levele, amelyben zsidó pártszövetkezetnek tartja és nevezi a *Nyugat*-ot. Később, az 1919-es eseményeket követően, amikor a családjától elszakították és hat évig nem mehetett haza, mindez kapott egy olyan érzelmi megerősítést, hogy a korábbi elfojtott érzések előtörttek, s a gátak átszakadtak benne. Vannak olyan dokumentumok, autográf levelek, s nevéhez kötődő könyvek, például a *Vérző Magyarország*, amelyekben megjelenik a zsidó- és az idegenellenesség. De azt természetesen nem lehet mondani, hogy Kosztolányi élete végéig antiszemita volt, és azt sem, hogy úgy volt antiszemita, mint egy 30-as, 40-es évekbeli fasiszta politikus. Ráadásul aktív politikai újságíró időszakában sem általánosított, és soha nem a zsidóságot, hanem annak konkrét tagjait, illetve kisebb csoportjait bírálta. Ugyanakkor felesége és barátainak jó része zsidó származású volt, akik közül Füst Milán ezután évekig nem állt szóba vele, de később megbékélt, miképp Somlyó Zoltán is; hiszen élete végén Kosztolányi elfordult korábbi nézeteitől.”²⁸

Prohászka és a kortárs magyar írók

A katolikus irodalom újjászületésében a század elején fontos szerepet játszott az *Élet* című folyóirat, amelynek Prohászka főmunkatársa volt. A századfordulón a katolikus szépirodalmi hetilap, a *Magyar Szemle* (1888–1906) nyitott utat a fiataloknak az irodalomban. Itt kezdett publikálni Kosztolányi Dezső is szinte diákfejjel. Prohászka is munkatársa volt a lapnak, amelyet a Dante-kutató Kaposy József és Gerely József katolikus papok szer-

kesztettek. (Babits is hálával emlékezett meg Kaposyról; talán e szerkesztőtárs szeretettette meg Prohászkaival Dantét.) 1908-ban született meg a *Nyugat*, amely kezdetben főleg liberális, baloldali íróknak adott fórumot. A katolikusok az 1909-ben megalakult *Életben* publikáltak, Kosztolányi is több cikket közölt itt. (Őrá még visszatérek.) Azt is mondhatnánk: a *Nyugat* szellemi vezére Ady, az *Életé* Prohászka volt. 1918-ban Andor József volt az *Élet* főszerkesztője; az ő bevezetőjével jelent meg egy interjú Prohászkaival.

Az *Élet* című katolikus folyóirat a 60 éves Prohászka ünnepi számában a lap főszerkesztője ezt a kérdést teszi fel a püspöknek: „A vallásos költészetre korszakos hatása volt kegyelmes uram fellépésének: a »Diadalmas világnézet« inspirálta a modern katolikus poétákat. Mi a véleménye a vonatkozó költői termékekről?”

Prohászka válasza: „Az én munkásságomról mostanában többet írtak, az *Élet* is szép cikkekben fejtegette, hogy mennyit használtam a katolikus lírának. Úgy gondolom, nagyon túlozzák az én érdemeimet. A vallásos költészetről esztétikai ítéletet nem mondhatok, arra nem tartom magam illetékesnek. A formát, a nyelvet csak esztétikus értékelheti, de a tartalomhoz hozzászólhatok magam is. Ezt pedig nagyra tartom. A katolikus költészet és általában a keresztény szellemű irodalom szellemében, tartalmában nagyon szerencsés megnyilatkozása a modern léleknek. A lelkek és az ideálok teljes harmóniában vannak. A katolikus írókat ismerem, munkáikat olvasom, figyelemmel kísérem őket és mondhatom, hogy nagy örömöm telik fejlődésükben.”

Prohászka hatását a katolikus irodalomra, főleg Sík Sándorra, másutt elemeztem.²⁹ Rámutattam arra, hogy igazságtalan volt Illyés Gyula (és részben Babits is) Mécs Lászlóval szemben, amikor kritikájában gáttalanul ömlengő verseiről, modorosságról, elhivatottságról, vezérekedésről beszélt, „amit már Ady is másodkézből, a romantikusoktól vett. [...] Mindehhez még az expresszionisták tulajdonságaiból is járul valami, az állítólagos modern társadalom-szemlélet.” Adyval szemben nem voltak ilyen szigorúak. Valójában a fiatal Mécs – éppen a szociális apostol, Prohászka befolyására – őszintén a „szegény emberek” mellé állt, a szociális reformokat sürgette. Mécs később, a börtönévek után, egyszerűbb lett, levetette a túlzott pózoló magatartást. A leginkább sértő volt Mécsre nézve az, hogy *Legyen világosság!* című versét Illyés félremagyarázta.³⁰

Mindjárt visszatérek Kosztolányi Prohászka-ról írt dicsérő véleményére. Itt most csak jelzésszerűen említek néhány kapcsolatot magyar írókkal.

²⁷ <http://www.irodalmijelen.hu/node/9022>

²⁸ Lásd még itt az ARACS-ban (2011. december 20.) a Bíró-Balogh Tamás által közzétett Kosztolányi-cikksorozatot: A magyar irodalom és az ő irodalmuk, amely eredetileg 1920 őszén az Új Nemzedékben jelent meg.

²⁹ Lásd Prohászka hatása a két háború közötti katolikus irodalomra. In: Szabó Ferenc: Prohászka Ottokár időszívesége. Kairosz, Bp. 2006, 255kk.

³⁰ Szabó Ferenc: Prohászka Ottokár időszívesége. 268–269. Vö. Illyés Gyula: Iránytűvel. I. 329kk.

1912. december 22-én Gárdonyi Géza köszöntötte – szuperlatívuszokban – Prohászkát, akit akkor ország-világ ünnepelt, de a regényíró az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy nem adja postára a levelet, nehogy a püspök hízelgőnek tartsa. Ezt írta: „Köszöntöm Ottokár püspököt, akit Szent István király lelke vezetett kézen Alba Regia püspöki székébe. [...] Köszöntöm Ottokár püspököt, az újkor nagy papját, aki gondolatlanul ment fel a lépcsőn a püspöki székbe: Krisztusnak égő gyertyáját vitte fel oda s új fényre gyújtotta vele Betlehem kialudt csillagát, az embervezérlő csillagot, amely ma is minden élő léleknek útravilágító vezetője az örök Igazsághoz. Köszöntöm Ottokár püspököt, a huszadik század apostolát! Köszöntöm a napba öltözött embert, kit Isten homlokán jelölt a kiválasztottság fényes jegyével.” Jelentős ez a dicshimnusz egy antiklerikális írótól.³¹ (Megjegyzem: Gergely Jenő 1994-ben megjelent *Prohászka Ottokár* című könyve alcímének ezt a Gárdonyi-jellemzést választotta: „A napbaöltözött ember”).

Találtam a Prohászka-archívumban egy nem datált kézírásos levelet Szabó Dezsőtől a „Magyar Írók Szövetsége” fejléces papírján, amelyre Prohászka sűrű jegyzeteket írt. (Tudjuk, hogy minden papírdarabot, régi levelet, hivatalos iratot, sőt gyászborítékot is felhasznált jegyzetpapírnak!) Szabó Dezső a Magyar Írók Szövetsége március 7-i vacsorájára hívja a püspököt: „A sok küzdelemben nagy lelki segítség volna mindnyájunknak, ha Kegyelmes Úr megtisztelné jelenlétével.”

Áprily Lajos költő a Kisfaludy Társaság 1930. március 5-i ülésén felolvasta megemlékezését Prohászka Ottokárról. A költő sohasem látta és hallotta Prohászkát, írásait olvasta és így sejtette meg a „diadalmas világnézet” kisugárzását. A kálvinista tanár többek között ezeket mondotta: „Részletlátásnak és erős sugárzású ideának állandó kapcsolata és egymásra-mutatása adja meg a Prohászka-látás költőiségét. Ennek a költőiségnek pedig a hit és tudás kettős szárnyával átrepült végtelenség-szemlélete adja meg az abszolútum mélységét. Aki »az Isten intimusa«, nem láthatja másként a dolgokat, mint »az örökkévalóság sarkcsillaga alatt«, perspektívája a »csillag-távol«. [...] A nagy műnek olykor egy színesebb szílánkjá is elég, hogy meglásd Prohászka állandó lelki vonásai között az áhítatos, mert mindig abszolútum felé mutató művészi szemlélet feltételeit.”

Áprily Lajos szép, értő és költői elemzése során megmutatja, hogy Prohászka apostoli mozdulatának „kísérő zenéje” a költészet. A *Soliloquia* misztikusa „az élet éneke”. Különösen is „Assisi természetölölő, meglelkesítő szelleme itt a kalauz. Az ő példája cselekszi, hogy itt a Pán legendája krisztusi természetlegendává fenségesül”.

Kosztolányi Prohászkáról

Figyelemreméltó, hogy Kosztolányi Dezső a *Pesti Hírlap*ba tervezett, tíz jelentős személlyel készítendő portré-sorozatba fel akarta venni Prohászkát is. 1925. május 25-én kelt levelében kérte meg Prohászkát, hogy készíthessen vele egy negyedórás párbeszédet: „Tíz portrét – szellemi arcképet – óhajtok rajzolni arról a tíz emberről, ki a mai Magyarországot jelenti szememben.” Prohászka válaszeleveléből megtudjuk, hogy (orr)vérézése utáni gyógykezelése miatt akkor nem vállalkozhatott a beszélgetésre.³¹

Prohászka 1911-es indexre tételével kapcsolatos a fontos cikk, amelyet Frenyó Zoltán azonosított.³² A dr. Félix Tatrai álnév alatt³³ megjelent *Mehr Klarheit!* (Graz, 1913) című pamflet a „modernista” Prohászkát bírálja. Kosztolányi 1913-ban az irományt kemény kritikának veti alá „Vates” álnéven az *Élet* című lapban,³⁴ miközben Prohászkát, a zseniális gondolkodót és költői szónokot magasztalja: „*Prohászka nem modernista, de zseni.*”

A pamflet írójának vádjai Kosztolányi szerint „annyira kacskaringósak és körmönfontak, hogy belőlük kiordít a sárga kajánság és az epezöld harag, velük nem lehet és nem szabad komolyan foglalkozni. [...] Humorosnak tartjuk azokat a lapokat, amelyeken Prohászka stílusát bírálja ez a csikorgó stílusú dr. Félix Tatrai, aki a színt cífrának, a lelket frázisnak, a mélységet homálynak nézi. Valaki kormos üvegen bámulja a Napot s azt mondja, hogy a Nap homályos. Tévedés, kedves analitikus: a kormos üveg homályos.”

Később Kosztolányi Prohászkát Pázmányhoz hasonlítja, ahhoz a Pázmányhoz, akiről ragyogó lapokat írt, - a „magyar próza atyjának” nevezve a jezsuita bábort. „*Prohászka Ottokárnak csak az emberi nagyságát nem bocsátja meg a pamflet-író, azt, hogy zseni, hogy egész és egyszerű életet él, hogy bibliaian keresztény és tüzesen katolikus, s ezt úgy tudja kifejezni, mint egy költő, mint egy XX. századbeli szónok.*” Kosztolányi rámutat arra, hogy Prohászka „a hitet nem privilégiumnak tartja, és a kultúrával együtt átadja a XX. század embereinek, nem egy kéznek, de ezer kéznek és millió kéznek, mindenkinek, a kocsisnak, a póstatisztnek, a sajtókereskedőnek és a mágánsnak egyformán.”

Frenyó Zoltán, folytatva a cikk bemutatását, kiemeli: „Kosztolányi kifejti, hogy e ’száraz és merev pamflet-író’ leginkább Prohászka hatásán ütközik meg, azon, hogy ez a rendkívüli történelmi jelenség ma él, a villamosság századában.” Prohászkát villámhoz hasonlítja: „*Prohászka Ottokár arcát az új gondolatok villanyfényében látjuk*”, s állta ebben a modern világban, ezen új energiák közt csak intenzívebben érezzük a krisztusi lelket. Cikkét így fejezi be Kosztolányi: „*A bagoly azonban azt mondja a sasnak, hogy nem szereti a napot. Félix Tatrai odakialtja Prohászka Ottokárnak, mehr Klarheit, több világosságot.*”

³¹ Lásd Vass Péter: „Kosztolányi és Prohászka Ottokár levélváltása 1925-ben”, Új Ember 1978. július 3.

³² Mózes Gergely (szerk.): Prohászka-tanulmányok 2009–2012. Székesfehérvár, 2012.

³³ A szerző feltehetőleg a szepesi püspök titkára volt. Vö. Szabó Ferenc: Prohászka ébresztése I. 1996. 170., 174.

³⁴ „Dr Félix Tatrai”. Élet V. évf. 40. sz. (1913. okt. 5.)

A tűzörség, a zombik és Gutenberg

„Elöntött a semmihez sem hasonlítható melegség, amit mindig érzek, ha sok könyvet látok együtt. Legjobban szeretnék ilyenkor hentelegni, fürödni a könyvekben, szagolni a régi könyvek csodálatos porszagát, minden pórussal könyvet érezni...Milyen csodálatos dolog is egy könyv! Csak ül, ül a polcon, és nem látszik rajta semmi, egy szót sem szól. Azután az ember kinyitja... és akkor látja, hogy egy Caxton (a legelső angliai nyomdász – D. L.) van a kezében, egy főherceg, egy pápa!”

Szerb Antal sorai minden valamirevaló szellemi ember számára örökérvényűek – hogy újraolvasásuk után most mégis, hirtelen gondolatszökemléssel a nagyszerű francia rendező, Francois Truffaut egyik régi, Magyarországon 1969-ben vetített filmje, a Ray Bradbury-regény nyomán készült 451 Fahrenheit-fok jut eszembe: időszűrőségében akár vészjelzésnek is fölfogható.

A 451 Fahrenheit-fok már címével is a könyvek veszélyeztettségére utal: 451 Fahrenheit-fok az a hőmérséklet, amelyen a könyvnyomó papír tüzet fog és elég. És talán emlékszünk: amire a film épül, az a könyv nélküli jövő nyomasztó víziója.

Több mint negyven évvel ezelőtt, meglehet, még olyan negatív utópianak tűnt mindez, aminek valószínűsége alig valamivel látszott többnek, mint A majmok bolygója vagy A Marslakók támadása által felvázolt prognózis. Azután mostanra már a könyvkultúra „mediatizációjáról” beszélnek honi vezető kultúrpolitikusok, és bármily borzasztó is minderről hallani: hosszú évek óta látjuk az úgynevezett digitalizáció, a számítógép mindenhatóságának megannyi vonatkozó jelét, az ún. hangos könyvekről vagy a vizualitás előbb videókkal, majd DVD-kkel betört, mindent elsőprő uralmáról nem is szólva. A könyvek meg közben szerényen és csöndben ülnek, csak ülnek a polcokon és nem látszik rajtuk semmi, egy szót sem szólnak.

A Truffaut-filmben a könyvekben rejlő ismeretek titkos gyűanyaga jelenti a legnagyobb veszélyt az uralkodó rend számára. Ezt megelőzendő, meg kell hát semmisíteni őket: a tűzörség könyvégető különítményei könyörtelesen és folyamatosan csapnak le a szabad gondolkodás, az önálló emberi szellem jelképeire, azaz a könyvekre. Ellenállók, persze, mint mindig, vannak. A harc megindul.

Jó négy évtizeddel később akár fölényesen el is mosolyodhatunk a 451 Fahrenheit naivitásán. Túl azon, mekkora idő- és energiapocsékolás egy ilyen permanens hadjárat,

a tűzoltókocsik, a szükséges anyagok költsége, a tűzörök fizetése – csupa fölösleges, megtakarítható kiadás - a kulturált és oh, annyira eurokonform világban természetesen semmi szükség ilyen durvaságra, ilyen drasztikus, kirekesztő és szélsőséges eszközökre, terrorra, megfélemlítésre, hatalmi erőszakra. Fordítsuk figyelmünket inkább Neumann János találmányának nagyszámú követőjére, az informatikusok, rendszergazdák, programozók növekvő, rohamosan fejlődő, rendkívül ígéretes társadalmának mind szenzációsabb teljesítményeire. A digitalizáció, a mediatizáció és egyéb varázsszavak hatása és következményeinek összessége nem mérhető a legkorszerűbb lángszóró teljesítményéhez sem. És lám, az első látványos eredmények már a kilencvenes évek második felében jelentkeznek: „megvan az nekünk videón?”, kérdezi a kisfiunk vagy a kislányunk, ha ajánlottan elolvasandó könyvekről beszélünk nekik, az Egri csillagoktól a Tüskevágig és tovább. Az ezredforduló után tíz évvel pedig több felmérés szerint tíz magyar emberből négy olvas könyveket, de havi rendszerességgel ezeknek is csak az egyötöde. Arról nem szól a fáma, sőt felmérés sem, hányan „gépeznek” ehelyett, pláne mennyien bambulják a kereskedelmi tévék állatságait meg a hollywoodi szemétdömping videó- és DVD-áradatát, - de következtetni mindegyik persze jócskán lehet... végtére is, mint Márai prófétikus előérzettel írta már 1941-ben a Kassai őrárat-ban, „mennyivel egyszerűbb képekből értesülni a világ soráról, mint elolvasni egy cikket vagy egy tanulmányt”.

Közben tudós elemzők már hosszú évek óta a Gutenberg-galaxis végét emlegetik.

Truffaut filmjében a főhős – előléptetés előtt álló, tehetséges fiatalember, a tűzörség megbecsült tagja – nap mint nap részt vesz a rituális könyvégető körutakon és egy alkalommal találkozik egy tanárnővel, aki rövid időn belül teljesen kiforgatja magából. Egész világa, életfel-fogása, gondolkodásmódja merőben új és egy darabig úgy tűnik, túl sok a férfinak. Azután éppen ebből, innen bomlik ki az ellenállás. A szerelem, nem árt még idejekorán emlékeztetni, igen veszedelmes fegyver. Olykor még a szónál is veszedelmesebb. Mert éppen azt idézi elő, a szót inspirálja, azt szüli meg.

A napjainkra előállt helyzet háromféle szemszögből is katasztrofális. A már említett riasztó felmérési adatokból a modern hadviselés támadóinak roppant

eredményes ténykedése bomlik ki előttünk, akárcsak a monitoron klikkelés után egy új weboldal kezdőlapja: az örök emberi gyengeség a kényelmesebbnek látszó „korszerű”, a mégoly igénytelen, de tetszetős ismeretlen iránt. Ami csak felfokozta a könyvek iránti közönyt és a televízió már idestova fél évszázados „bambaképző” munkálkodásának hatékonyságát. A második az úgynevezett társadalmi közeg, a reklámok, a közszellem, a közbeszéd világa, ahol nem Szolzsenyicin életműve vagy Déry Tibor hatvanas évekbeli novellisztikája, - de még csak nem is a mindenkori ünnepi könyvhét évente egyszer protokollárisan elintéztetett eseménysora áll a középpontban. És végül, de távolról sem utolsósorban: minden, a könyvekkel kapcsolatos tevékenység - írás, könyvkiadás, könyvterjesztés, könyvkritika - lezülése, végezetes elüzletiesedése és eljelentéktelenedése. Ez az új, evilági és alvilági szentháromság az úgynevezett rendszerváltás két évtizede alatt tökéletesen elegendő volt arra, hogy a mindinkább közhelyszerűen elhangzó „habent sua fata libelli”, a könyveknek megvan a maguk sorsa szállóigéjét így változtassuk meg: a könyvek sorsa a 451 Fahrenheit-fok rémképe, 21.századi változatban.

Ha sorra vesszük az említett szempontokat, az úgynevezett örök emberi tényező könyvekhez kapcsolható hordozói, vagyis maguk az olvasók látszólag könnyen az áldozatok kategóriájába sorolhatók. A mindenkori olvasó tudvalevően tárgya és egyben elszenvedője is a körülményeknek: a legszörnyűbb nyílt diktatúrák idején, az orosz hódoltság Rákosi Mátyás helytartó bűnbánja által gyakorolt rémuralma alatt joggal írhatta Nyugatról a fájdalmas együttérzéssel haza figyelő Cs. Szabó László, hogy a kommunistáknak enyhén szólva leesett az álluk, amikor az átmeneti enyhülés idején, 1954-ben látták, hogy „a koldusbotra jutott magyarság árvízként dől” azokra a szellemi javakra, amelyeket hosszú éveken át elzártak előle: amint végre egy s más megjelent, tízezerével fogytak még a drágább könyvek is, nagy klasszikusaink éppúgy, mint az akkori kortárs írók munkái.”Tudja a magyar ember jól, mi kell az elméjének s a szívének” kommentálta elégedetten Cs. Szabó. Meg is lett mindennek az eredménye: egy olyan dicsőséges forradalom és szabadságharc, amely páratlan a legújabbkori emberi történelemben. Csakhogy akkoriban, a forradalom előtt és alatt, sőt pár évig még utána sem – Magyarországon nem létezett egy derék skót, bizonyos John Logie Baird találománya, nem volt még meg a Nagy Előd, a jelen iszonyatának korai előfutára, a mozgóképet nagy távolságra is közvetíteni képes berendezés, amelyet előbb televizornak neveztek és amit imponáló technikai felkészültséggel sokszorosan, máig továbbfejlesztettek...És ez azt jelentette, hogy elhelyeztettek a jelenlegi helyzet kigyótozásai. Ezekből keltek ki Szakonyi Károly halhatatlan Adáshibájának hősei, akiket már maga Jé-

zus Krisztus sem tud elrángatni a képernyő elől. Ahol kezdetben Albert Flóri cselei a magyar-brazilon meg Takács Marika frizurája, később Hofi Géza és Vitray Tamás nem lebecsülendő tömeghatást kiváltani képes személyisége, mára meg a Való világ és a tűrhetetlen ilyen-olyan szappanopera-sorozatok együttese, bárgyú elmebetegsége körözte le látványosan Móricz Zsigmondot és Thomas Mannt, szimultán. Magányos örültek és jelentékeny mennyiségű sznobok persze maradtak. Ők jelentik a törzsközönséget évente a Vörösmarty téren és a harminc-negyven résztvevővel már sikeresnek mondott könyvbemutatókon, amiket egykoron, még indokolt terminussal, író-olvasó találkozóknak neveztek. Elemi mennyiségű felkészültséggel is látható, mily könnyen is jön ki a felmérésekben az a tízből négy olvasó...Hogy a többi bűnös-e vagy áldozat? Nézőpont kérdése, válaszolhatnánk. Ehelyett, jótanács gyanánt inkább újfent emlékeztetünk Truffaut remekére: a főhőst szerelme idővel elvezeti az ellenállás helyszínére, az erdőbe, ahol csoportokba verődött emberek sétálnak fel alá, az egyik úgy mutatkozik be, hogy ő a Háború és béke, a másik, hogy ő A varázshegy, a harmadik, hogy Az öreg halász és a tenger, személyesen és így tovább. Mindenki kívülről tud egy nagy könyvet, aminek, meglehet, már minden példányát megsemmisítették, de ők maguk, az emberek a könyvek. Ők a könyvberek. A szabadságharc hadserege és tartalma is egyben.

Ha az úgynevezett közeget, a bennünket körülvevő külvilágot, közvetlen környezetünk állapotát és adottságait vesszük szemügyre: máris a második tényezőnél tartunk. A „mi urunk a pénz” totálissá lett univerzumában a könyvek a szegény és ebbéli minőségében tökéletesen fölösleges rokon szerepére kárhoztattak, erről paradox módon nemcsak a kiadók – róluk és az úgynevezett könyvkiadásról később – de éppen a pazar könyvpaloták és könyváruházak, meg a csillogó plázák könyvárusító helyei tanúskodnak a leglátványosabb bőbeszédűséggel. A választékról pedig, ami mennyiségben nagyjából az ezoterikától a lektűr-áradaton át a szakácskönyvekig terjed, nem érdemes túl sokat szólni, az arányokról annál inkább. Egy-egy ilyen giga-könyvplaccon jó, ha a rendelkezésre álló elárúsítóhelyek tíz-tizenöt százaléka az irodalomé, beleértve az Újdonságok feliratú állványokat is. Ha azt nézzük, milyen könyveket hirdetnek az aluljárókban, a metróban, a különféle sikerlistákon, szórólapokon, prospektusokban, kiadói ismertetőikben, mik láthatók imponáló számban a kirakatokban – a kép több mint egységes: mindent, ami nem irodalom, ami nem magas kultúra, ami nem az emberi szellem nemes megjelenési formája. Következésképpen kijelenthető: mai világunkban a könyvre, lám, mégiscsak láthatóan igen nagy szükség van – csak éppen mifélére? Formájára, küllemére nézve valóban könyvre erősen emlékeztető

valamire mindenképpen. Igény felkeltve és folyamatosan fenntartva, pr, azaz piár a topon, vagyis a csúcson, hírverés, propaganda, csinnadratta, amit akartok. És amit bemagyarázunk, beéteünk, azok között – házi ízesítésként – a már elemzett-kifejtett favoritokon túl ott van az az öt-hat magyarországi literaturikus selyemfiú is, akik szervesen kiegészítik a fenti üdvös és gigászi kínálatot. Aki másra, netán többre vágyik, menjen az erdőbe...ez itt a civilizáció, a modern világ, a trendi és a többi. Hogy eme alaphelyzet, e félelmetes arányú és intenzitású elhülyítési hadművelet merénylete mögül milyen uralmi érdek lógatja ki lólábát: megmaradt fantáziánkra, netán logikai érzékünkre bízom.

Ekkora szorításban a könyvekért felelős tényezők, az úgynevezett „könyvszakma” – s ebbe most a lehető legtagabb értelemben minden, a könyvekkel kapcsolatos ténykedést beleérték, az írástól a kiadáson-előállítás-terjesztésen át a kritikáig – leginkább egy kétségbeesett és tanácstalan, valaha sokkal jobb napokat látott félvilági nőhöz hasonlít, akit erőszakos kitarója zsarolással tette prostituálttá, a szerencsétlen meg próbálna, próbálgatna kitörni, de csak suta kísérletezgetésekre futja az erejéből. Valaha, a korábbi rendszerben ugyan szolgálóleányt akartak volna csinálni belőle, de ő, miként Petőfi írta, a szolgaságban is szabad vala – és legjobb tetteivel mindig hű maradt ifjúsága – a forradalom, a szabadságharc – eszményéhez.

Az írók legjobbjai a Kádár-rendszerben is megfeleltek annak az ideálnak, amit Thomas Mann Tonió Krögerében Lizaveta Ivanovna úgy fogalmazott meg, hogy az irodalomnak megtisztító, megszentelő hatása van, út a megértéshez, a megbocsátáshoz és a szeretethez, a nyelv megváltó hatalmával együtt. Közben az irodalom művelői, akárcsak végtelen századokon át elődeik, küzdő katonák voltak, Zrínyi utóda volt Tamási Áron, Petőfié Utassy vagy Döbrentei és itt most igen hosszú névfelsorolásnak kéne következnie, egészen a legutóbbi időkkel bezárólag. Legjavuk bozótharcos volt, többé-kevésbé magányos partizán, kuruc ellenálló, így-úgy rejtőzködő, fegyverzetét önmegvalósítással álcázó szabadságharcos. Tudták, hogy a megbocsátáshoz és szeretethez is küzdelem révén lehet és kell eljutni, a megszentelt harcot pedig roppant változatos formákban úgy kellett megvívniuk, hogy közben családjukat és önmagukat eltartsák, lehetőleg börtönbe ne kerüljenek vagy – és erre már jóval nagyobb esély volt – teljes elhallgattatásba, partvonalra ne taszítottassanak. És egy-egy könyv honoráriumából egy évecskéig csak el lehetett éldegélni valahogy, tűrhetően fizettek a folyóiratok, a heti- és napilapok – mert igaz ugyan, hogy a legeslegfontosabb, a könyv, a saját könyv megjelenésére legtöbbször évekig várni kellett, de minimum öt-tízezres (sőt, általában jóval magasabb) példányszámban láttak napvilágot és addig is tűrhető életni-

vón el lehetett lenni, nem napról napra élve, viszonylagos biztonságban, a magányos harcoshoz méltó erőt és önbizalmat biztosítandó.

Nekünk, a pályát 1990 után kezdőknek, persze, mindez már az álmok birodalmába tartozik. Azoknak pedig az ambivalens keserűséggel történő visszarévedés tárgya mindez, akik már annak előtte is könyveket publikáltak, íróként voltak jelen a magyar életben. Az iszonyú kontraszt nemcsak roppant fájdalmas, de szinte elviselhetetlen lehet számukra, nem egy idősebb pályatárstól hallani, két évtizede immár. A klasszikus Szabó Dezső-i igazságot, miszerint éhes hassal nem lehet a Himnusz énekelni, úgy lehetne kiegészíteni-továbbfejleszteni: a kifizetetlen számlákkal küszködődő szellemi szabadságharcos majdnem olyan abszurdum, mint az arab mészáros a mekkai zarándoklaton. A kézirat leadása után igen gyorsan, alig egy-két hónap alatt maximum ezer-ezeröttszáz példányban megjelent művekért sajátságos tiszteltdíjként kapott száz-kétszáz példánnyal meg ki lehet állni a körútra, mondjuk a Nyugati pályaudvar elé. Mint az a bánatos, viharvert öregúr, akit már vagy két hónapja figyelek: nyilván valahogyan, de valószínűleg gyorsan sikerült kinyomtatatnia a Gulagon eltöltött éveinek szörnyűségeiről beszámoló kötetét, s árulgatja, épp úgy, mint a másik pályaudvar, a Keleti környékén az erdélyi cigányok a távcsövet meg a karórát. Hogy ez a totális kiszolgáltatottság kin mennyit ront, mit torzít, milyen károkat okoz az alkotó emberi pszichében – kinek-kinek tapasztalati tényeire, netán önvizsgálatára bízom...

Ami az orvosok, mentők, gondozók seregét, azaz a könyvek megszületésénél így-úgy bábáskodók regiment-jét illeti – az annyira szegény, amennyire posztkommunista időkben egy közép-kelet-európai templom egere lehet. Ma a magyarországi kiadók egyik – hangsúlyozom: csak egyik – fele – máról holnapra él és nem tudni, mi tartja életben igazából: az ügybuzgalom, néhány tehetősebb ember jóindulata vagy az a bizonyos szerencse, amely nemcsak vak, de legtöbbször süket is. Tavaly nyáron, a magyarországi változások hajnalán a Magyar Hírlapban körkérdest intéztünk néhány nemzeti szellemű kiadó vezetőjéhez, ugyan mondanák meg, mit várnak, mit remélnek, mit szeretnének. A válaszokból kikerekedett kép hűen tükrözi a helyzetet – de ami ennél is nagyobb baj, az azóta eltelt esztendő után sem igen lehet újat mondani: a pénztelenség, az állami támogatás szinte teljes hiánya és legfőképpen a terjesztőkkel fennálló, enyhén szólva gengszterfilmek hatalmi alá-fölérendeltségi relációit tükröző viszony gyakorlatilag változatlan. Az egyik kiadó vezetője úgy fogalmazott: újra kellene gondolni a kiadók és nagykereskedők kapcsolatát és el kellene érni, hogy a velük kötött szerződések ne lehessenek diktátumok, amelyekben a nagykernek csak jogai, a kiadónak csak kötelezettségei vannak. A terjesztés egyik legvérlázítóbb

anomáliája, hogy a kereskedő teljesen önhatalmúlag szűkítheti a kiadó kínálatát, különféle álüzleti humbuggal erre-arra hivatkozva korlátozhatja bizonyos művek átvételét, terjesztését, a példányszámról nem is beszélve. Elképesztő, de a kiadónak, amely a szerzővel „megszülte” a könyvet, a világon semmiféle beleszólása nincs abba, hogy könyveit hány boltban „terítik”. És ezt a totális kiszolgáltatottságot csak tovább fokozzák a kiadó- és terjesztéspolitikai már eleve, mondhatnám ab ovo – vagy gonoszkodva és holmi ősrégi „kapcsolati tőkékre” utalva, ab ávó – fennálló brancs-szempontjai, a diszkrimináció roppant változatos alkalmazási formái. A sort még jócskán folytathatnánk. Hogy mindez a könyv – az értékes könyv – ellenében történik, aligha kell bizonygatni. Ezért olyan a plázákban található könyvesboltok és a hatalmas könyváruházak választéka, ezért olyan polcaik, állványaik összetétele, „beosztása”, összetétele, felépítése – amilyen...Hogy az úgynevezett írói szekértáborok – már ez is hazugság, a mi oldalunkon egy rozzant bricska sincs, amott meg Mercedesekkel furikáznak – ezek a szétagolt-ságot erősítő és egyben jelképező képződmények közül milyen keresztapái módszerekkel segítik egymást a tökéletesen prostituálódott és ellenséges másik oldalon, és mennyire balfácán, tehetetlen, saját keserű levében fővő és önbizalom nélküli az innenső térfél: már szükségtelen részletezni. Miként a magukat riszáló irodalmi hírnagyok egészen eredeti módon undorító univerzumát sem kell jobban bemutatni, vagy emerről az oldalról a meg nem értett zseniségük exhibicionizmusában pompázó egyedeket, akik félrevonulnak és démoni méltóságukban megsértve, szomorúan pipáznak, mint Leila, az arab démon, akinek műsorszámát kissé népszerűtlenné tette az a közismert tény, hogy ötvenedik életévét már régebben

betöltötte. Az ilyen és hasonló kreatúrák között pedig hiún és magabízón, képükön a keresztapák örök ellenszenves somolygásával ott feszítenek a háttérben azok, akik a cui prodest? kérdésre hanyag eleganciával odavethetnék: hát nekünk, uraim. Nekünk áll érdekünkben mindez. És a 451 Fahrenheit-fok könyvégető parancsnokának utodaiként mi jól tudjuk, hogy a könyvek kezelhetetlenné és számunkra antiszociálissá teszik az embereket, így hát kézbe vettük végre a dolgokat: éppen ideje volt...

Amivel e helyzetben kénytelenek vagyunk szembesülni: a romlás, a hanyatlásvégi Róma szörnyű kísérteteinek frontális zombi-támadása. Truffaut már negyvenegynéhány évvel ezelőtt tudta, hogy háború lesz és ez a harc nem fog gyorsan véget érni. Csapatunk még mindig harcban állnak, akár a helyén a kormány, akár nem. A Bajza utca 18-at, a legújabbkori magyar történelem legendás bázisát, ha megtépázottan is, de tartjuk. És véle mindazt, amit Truffaut is tudott és Tamási Áron is, aki a Magyar Írószövetség legnagyszerűbb dokumentumában 1956. december 29-én mindannyiunk nevében úgy fogalmazott: jóslatot csak „dicső költőink élő szelleme és az örök emberi igazság nevében” tehetünk, miközben „gondozni és védeni fogjuk a magyarság szellemét”, mert „egyedül így leszünk méltók a nagy elődökhöz és egyedül így válhatunk a következő nemzedékek érdemes hőseivé.”

Jóslatra most itt nemigen vállalkozhatunk. Sőt: bárki azt mondhatja e fejtegetések után, hogy hiszen nem mondtam, nem írtam semmi igazán újat, sőt, voltaképpen feltaláltam a kanálban a mélyedést, hiszen mostanra ezek az állapotok, helyzetjelentések és a belőlük levont és levonható következtetések, gondolatok evidenciák immár. Meglehet. Ám egy filmtörténeti klasszikustól, tudjuk, sohasem árt tanulni. Könyvemberekké kell válnunk.

Vissza a jövőből

Mini sci-fik

A fenevad jele 666

„... senki ne adhasson-vehessen, ha nem viseli a vadállat jelét: nevét vagy nevének a számát.” (János Jelenései 13, 17)

Kovács János nyugdíjas 2051-ben a cellájában elhelyezett leolvasó alá helyezte jobb csuklóját, ahová születése után elhelyezték a bőr alá azt a chipkártyát, mely minden későbbi adatát is tartalmazta. A kedves női robothang közölte a pontos időt, majd közölte, hogy az adatvédelmi törvény értelmében minden további kommunikáció harmadik fél számára titkosnak minősül és bármilyen visszaélést szigorúan büntet a törvény, leg súlyosabb esetben a chipkártya bevonásával. Ez utóbbi azt jelentette, hogy a jogaitól megfosztott személyt bárki megölheti mint a demokratikus társadalomból örökre kítaszított, elvetemült, megátalkodott bűnözőt. Ezután egy másik kedves férfi robothang felolvasta a Világállam alkotmányának főbb paragrafusait, majd szünetjelként a Világállam himnusza hangzott fel, mely a szovjet, amerikai és kínai himnusz zseniális ötvözete volt, izraeli hangszerelésben.

Kovács János nyugtalanul figyelte a kijelzőt, hiszen mindez az ő számlájára ment, és máris két teljes kreditet elfogyasztott a még rendelkezésére álló hatvanhétből. Most ismét a női robothang következett, mely tájékoztatta a tisztelt világpolgárt pénzügyi helyzetéről. A hó végéig rendelkezésre álló kreditekből a Világbank napi két deciliter tejet és negyed kiló kenyeret engedélyezett, valamint a Világtelevízió két csatornájának folyamatos megtekintését. Az egyik csatornán az Állatok Királya vetélkedőt lehetett nézni, közismert politikusok vetélkedtek a megtisztelő címért, a másikon pedig ismeretterjesztő filmet lehetett látni a Világállam alapító atyáiról, köztük a magyar származású Gyurcsány Ferencről és Kovács Lászlóról. A chipkártya leolvasása után a fali készülék kiadta a napi fejadagot. Ezután Kovács János beütötte a 666-os kódot, és étkezés előtt elmondta a világpolgári hűségnyilatkozatot. Ezt a robothang nyugtázta, majd jó étvágyat kívánt. Kovács János, az utolsó magyar boldog volt. Szívből örvendezett, hogy megérte a szocialista demokrácia teljes kiszélesedését.

Léphaft Pál karikatúrája

A Nagy Szomjazás

Már legalább negyven éve folyt a terméketlen vita a klímakutatók között, jégkorszak jön-e, vagy elsivatagosodás, amikor 2031 nyarán egyetlen csepp eső nem sok, de még annyi sem esett Európában és Észak-Amerikában. A meteorológusok eleinte még tréfálkoztak is, mennyire szép az állandó napsütés, ez a tényleg hosszú, forró nyár, de aztán ők is elkezdtek gondterhelt arcot vágni. Minden szabadföldi termés kiégett, a legnagyobb vízhozamú folyók is lassan elapadtak, és a következő esztendőben a budapesti Erzsébet híd alatt már gyalogosan is át lehetett gázolni a derékig érő, förtelmesen szennyezett Dunán. A Világállam katasztrófasújtotta területnek minősítette egész Európát és Észak-Amerikát, de nem volt képes úrrá lenni a helyzeten. A tengerparti vidékeken már régen munkába állították a tengervíz-lepárló készülékeket, de csaknem hat milliárd ember számára – ennyire nőtt a két kontinens lakosságának száma – ezek semmiféle megoldást nem jelentettek. Megpró-

bálták az utolsó jéghegyeket levontatni, hogy ivóvizet nyerjenek belőlük, de a felmelegedett tengerekben túl hamar elolvadtak a jéghegyek, a vontatás energiaköltségei nem fedezték a kinyerhető ivóvíz árát. Ez a globális szomjazás végveszélybe sodorta a Világállamot, melynek vezetői sorra lemondtak. Háborúk sora robbant ki a folyók, patakok és források vízéért, de a legnagyobb vetélkedés az egykori Magyarország vízkincséért folyt. Az egykor Magyarországot feldaraboló rablónépek egymás után könyörögtek, hogy Magyarország fogadja vissza őket Szent István koronája és palástja alá, de az igazi áttörést az jelentette, amikor Európa egykori, rettegett nagyhatalmai is Budapesthez folyamodtak ivóvízért. Így jött létre az egykori Európai Unió helyén a Magyar Szövetségi Állam, az Atlanti-óceántól egészen az Uralig. Európa nyelve a magyar lett, és Gibraltártól egészen a Ferenc József-földreig magyar zászlók alatt osztották az ivóvizet a szomjazó Európának.

Kiszavazós kivégzés

Amikor 2021-ben a Világállam elismerte a kegyes halál (eutanázia) állampolgári jogát, nemcsak az egészségügyben és az egyházi álláspontokat illetően kellett tiltakozásokra számítani, hanem az egész jogrendet is felül kellett vizsgálni. Az öngyilkossághoz való jog ugyanis megengedte azt, hogy az öngyilkosságot elkövetni szándékozó személy úgynevezett „segítőt” vagy „segítőket” kérjen fel vagy béreljen, akik a kegyes halálhoz mintegy humánus alapon hozzásegítik az életuntakat. Természetesen az ügyvédek tanácsára ezután minden gyilkos arra hivatkozott, hogy az áldozat jó barátjaként, kifejezetten karitatív szándékból ölt, időnként még hamis búcsúleveleket is produkáltak, vagy arra kényszerítették az áldozatot, hogy megfelelő tartalmú nyilatkozatot írjon alá. Ekkor jött az a nagy ötlete a TV 77 nevű piacvezető televízióknak, hogy kiszavazós reality show keretében naponta közvetít kivégzéseket, mindig más-más régióból, közönségsvázatok alapján. A játékban résztvevőkkel aláírtak egy nyilatkozatot, hogy megunták az életüket és hozzájárulnak ahhoz, hogy kegyes halálukat „idegenkezűleg” érhessek el, s az eseményt a TV 77 közvetíthesse. Bár a Világállam törvényei tiltották a halálbüntetést, ezzel a jogi csavarral nem tudtak mit kezdeni az alkotmányjogászok sem. Először azt hitte mindenki, óriási bukás lesz az ötletből, de a nézettségi mutatókból kiderült, a TV 77 műsorai szinte letarolták a teljes piacot. Meglepő volt az is, milyen sokan jelentkeztek a műsorba szereplőnek, igaz, a TV 77 hatalmas összeget kínált a boldog családtagoknak, örökösöknek. A Világállam vezetői pedig úgy vélték, a már-már kezelhetetlen népességrobbanást ezzel a módszerrel is késleltetni lehet, így ahhoz is hozzájárultak, hogy az erre a célra épített aré-

nákban tömeges kivégzéseket tartsanak, persze kizárólag a kegyes halál elérése érdekében. Az önkéntesség elve is egyre tarthatatlanabb lett, és alig keltett feltűnést, amikor kifejezetten a keresztény csoportok váltak a legnépszerűbbé a nagy valóságshowban. A TV 77 óriási bevételt könyvelhetett el, ám aztán a TV 88 még zseniálisabb ötlettel állt elő: a Világállam regionális parlamentjeinek tagjaira lehetett szavazni, éppen azokra, akik annak idején elfogadták az eutanázia-törvényt. Elsőpró siker volt.

Autisták

2052-ben a Világegészségügyi Központban válságtanácskozást hívtak össze, Magyarország helyzetével foglalkoztak, mert riasztó jelentések érkeztek erről a kis országról, melyet sokan most kerestek meg először a Világállam térképén. A válság jelei már 2002-ben megmutatkoztak, de senki sem vette igazán komolyan a kialakult problémát. 2008-ban, mindössze hat év alatt megnégyszereződött a diagnosztizált autista gyermekek száma – húszezerről nyolcvanezerre emelkedett. A szakemberek eleinte nem aggódtak, hiszen az autizmus tüneteit korábban eléggé lazán tudták csak megállapítani, ez az idegfejlődési rendellenesség csökkent mértékű társadalmi kapcsolatokban és kommunikációs képességekben nyilvánul meg, de az abnormális viselkedés pontos okait nem ismerték. Áttörés akkor következett csak be, amikor rádöbbsentek, hogy a szülő nők szervezetében korábban lerakódott idegen anyagok, illetve a csecsemőknek beadott higanytartalmú oltások lehetnek a drámai módon megnőtt esetszám mögött. Mivel az autizmus általában más rendellenességekkel együtt fordul elő, a pszichiáterek többnyire értelmi fogyatékosnak tekintették a betegségben szenvedőket, és genetikai örökségként próbálták magyarázni.

Már 2004-ben felfigyeltek az akkori, azóta megszűnt Európai Unióban a magyar miniszterelnök sajátos betegségére, melyet (tévesen) borderline-szindrómának diagnosztizáltak, de a narcisztikus hajlamok megjelenését és a tényekkel való következetes szembefordulás tüneteit a Magyar Szocialista Párt azonosságzavarának tulajdonították. Csak később derült ki, hogy ez bizony súlyos autizmus, mely a szakértők szerint az állandósághoz való ragaszkodásban mutatkozik meg, az egyszerű, ismétlődő mozgásokban, mint például a test előre-hátra ringatása vagy a kézfej rázása stresszhatásra, az állandóan visszatérő gondolatok, a kényszeresnek tűnő, de látszólag céltalan és körülményes foglalatosságok (például a futás mint sport, testőrök között), és a végtelen beszűkült érdeklődési kör (az úgynevezett Néró-szindróma). Ugyanezt a tünetegyüttest figyelték meg a miniszterelnök feleségénél, aki főleg rózsaszín fényben tündöklő hídon szeretett fellépni a mellrák ellen, utólag értelmezhetetlen okból.

A szomorú tény azonban az egész világot megrázta: szinte az egész, hatmilliós lélekszámra csökkent Magyarország autista lett. Egy egész nép zárkózott be, még maguk a rendőrök, katonák, sőt a bűnözők is, a termelés megszűnt, a fogyasztás teje és kenyérre szorítkozott, melyet az Európai Unió utódállamai segélyként juttattak a beteg, önmagába zárkózott országnak. A Világegészségügyi Központ helyszínre érkező kutatócsoportja azt tapasztalta, hogy a szerencsétlen ország egyedei kizárólag az RTL Klub és a TV 2 adásait nézik, és szenvedélyesen próbálják eltalálni, az éjjel-nappal zajló túlélő- és főzőversenyeken ki lesz a győztes. A kutatócsoport már egy hónapja Magyarországon tartózkodik, kimentésükről sürgősen intézkedni kell, mert az autizmus e formája valószínűleg fertőző.

Szörösek

Amikor a GAZPROM Putyin elnök rendeletére megszüntette a gázszolgáltatást Európa felé, minden ország nagy bajba került, de a legsúlyosabb helyzet Magyarországon alakult ki, ahol szinte valamennyi háztartásban orosz földgázzal fűtöttek. A távfűtés rendszere omlott össze leghamarabb, de a gyárak, üzemek termelése is felére csökkent. A szén és a tűzifa ára egekbe szökött, a drága olaj miatt az olajkályhák sem jelentettek megoldást. A villanykályhákra való átállás folytán az elektromos energia ára is annyira megnőtt, hogy már a közvilágítás is le kellett kapcsolni, milliók tértek vissza a petróleumlámpához, a gyertyához vagy a mécseshez. Mindez egybeesett a drasztikus éghajlatváltozással, hiszen egyre hidegebb telek köszöntöttek Európára, s már a leggazdagabb országokban is tizennégy fokban állapították meg a közintézmények ideális hőmérsékletét. Ekkor következett be az a fordulat, melyet a biológusok, antropológusok és genetikusok azóta is élénken vitatnak: Európa népe elkezdett rohamosan szőrösödni. A hihetetlenül gyors alkalmazkodást a rideg körülményekhez Magyarországon figyelték meg először, nemcsak férfiakon, hanem – némi késéssel – a nőkön is. A divat hamar követte az új fejleményeket, a modellek is egyre szőrösebbek lettek, a hölgyek körében sikk lett a bajusz és a szakáll, aki nem volt eléggé divatosan szőrös, annak különféle hormonkészítmények segítettek. A vastag testszőrzet segítette az életben maradást, és nagy volt az ujjongás, amikor az első teljesen szőrös csecsemő is megszületett. Kicsit majomszerű volt, de a miénk.

Földvásár

Az európai sajtóban csak néhány apró hír jelent meg egy új vállalatról, amelynek a neve Desert Rehabilitation Company volt, és egy nemzetközi projekt keretében ter-

mőföldet vásárol a sivatagok rehabilitációja érdekében. Európa sík vidékein egyre gyakrabban feltűntek a DRC feliratú terepjárók, melyekből elegáns úriemberek szálltak ki és tájékoztak az önkormányzatoknál a termőföldvásárlás lehetőségeiről. Rögtön világossá tették, hogy őket csak a földek legfelső, maximum harminc centiméteres rétege érdekli, magát a földtulajdont nem érinti az esetleges üzlet, vagyis semmiféle törvény vagy rendelet, mely a föld eladását esetleg tiltaná, erre az adásvételre nem vonatkozik. A gazdák között is hamar híre ment, hogy a DRC elképesztően magas összeget, háromezer eurót is hajlandó fizetni hektáronként, anélkül, hogy a terület tulajdonjogát is követelnék. A szerződéskötés után hatalmas földgyaluk jelentek meg a helyszínen, és Európában addig sosem látott méretű teherautók hordták a termőföldet a legközelebbi vasútállomásig vagy kikötőig. A legnagyobb sikert Ukrajnában, Lengyelországban és Magyarországon érte el a cég, több millió tonna termőföld cserélt gazdát néhány hónap alatt. A DRC készpénzzel fizetett, s a sivatagi területeken egyre több homokot fogott le a jó, zsíros európai föld. Voltak ugyan szörványos tiltakozások, megalakult a Humusz Mozgalom, mely megpróbálta megakadályozni a termőföld elszállítását, de a kormányok és bíróságok nem látták jogi akadályát az ügyletnek, mely ráadásul hatalmas bevételeket hozott anélkül, hogy megváltozott volna a földek tulajdonviszonya. Mire az egyes parlamentek észbe kaptak, a DRC tisztességesen és törvényesen befejezte küldetését. A gazdák pedig szokás szerint vetettek, de semmit sem arattak, az értéktelen altalaj nem táplálta a magvakat, hamar kiszáradt, és az egyre pusztítóbb szélviharok hatalmas porfelhők formájában vitték el mindazt, ami még maradt a földből.

Közép-Európa elsivatagosodása olyan gyorsan megindult, hogy a kormányok kapkodó ellenintézkedései nem vezettek eredményre. Az autópályákat ellepte a homok, az önkormányzatok pedig kénytelenek voltak tevéket importálni a minimális közlekedés biztosítására. Kapóra jött a DRC újabb, humanitárius akciója, mely a vízkészletek megvásárlására vonatkozott: hatalmas csővezetékét építették, mely egészen a Közel-Keletig szállította az ivóvizet. Ez a grandiózus beruházás, mely a Keleti Áramlat nevet viselte, megmozgatta a befektetők képzeletét is, sőt maga az ENSZ is védnökséget vállalt a sivatagi rehabilitáció felett.

Kelet- és Közép-Európa síkságain 2100-ban csak néhány érdekes, homokba süllyedt rom emlékeztetett egy örökre letűnt civilizációra.

Autóvállás

2084-ben a törzs különös szertartásra készült. A törzs legidősebb embere ünnepélyesen magához ren-

delte a felnőtt férfiakat, akik egymás után tűntek el a barlangban, ahol egy félelmetes szörnyeteg állt, mely tompán csillogott a félhomályban. A fémből készült alkotmány kerekeken állt, de megroggyanva, valamilyen ismeretlen anyag maradékai lógtak róla foszlányokban. A férfiak fejét hajtottak az istenség előtt, majd leguggoltak körben, ahogyan minden télen szokták, amikor leghosszabb az éjszaka.

Az öregember elővett egy fémkannát, és óvatosan egy pohárnyit kimért a benne lévő folyadékból, majd a folyadékot a szörnyeteg belsejébe öntötte, óvatosan, hogy egyetlen csepp se vesszen kárba az értékes italból. Sajátos, semmihez nem hasonlítható illat terjedt szét a barlangban, a férfiak mélyen beszívták a szagot, hogy emlékezzenek rá, amikor legközelebb jönnek.

Az öregember kinyitott valami ajtóféhlét, eltűnt a szörnyeteg belsejében, valamit matatott, aztán kellemetlen zaj támadt, recsegő zörejek sora, majd a szörnyeteg felmordult. Életre kelt. A fiatalabbak rémülten befogták fülüket, mert maga az istenség szólalt meg. Az öregember várakozott.

- A motort jártni kell, ezt mondta apám, nagyapám, és annak az apja. Valamikor sok ezer és sok millió ilyen istenség ment magától azokon a széles utakon, melyeknek még néhol látni a nyomát. Az olaj hajtotta a sok istenséget, és olajnak hívták azt a csodálatos anyagot, mely felbugyogott a föld mélyéről, hogy táplálja az önjáró istenségeket. De a kutak kiapadtak, az istenségek meghaltak. Ez az egy maradt életben.

A férfiak lehajtották fejüket. Nehéz volt felfogni a szavak értelmét, hiszen szinte lehetetlen volt elképzelni, hogy ez a nehéz bálvány magától mozgott volna, még hozzá a szélnél is sebesebben. Azt meg végképp nem hitte senki, hogy voltak olyan bálványok is, melyek a magasba emelkedtek, és emberek százait cipelték oda, ahová csak akarták.

A szertartás végeztével a törzs férfitagjai feltápaszkodtak, óvatosan hátrálva távoztak a barlangból, tiszteltudó pillantást vetve a bálványon fekvő könyvre, melynek szavait már senki sem értette pontosan, még a címét sem: „KRESZ – a közúti közlekedés rendje”.

Dohányosok

2038-ban a Világállam betiltotta a dohányzást és a káros szenvedélynek hódolókat törvényen kívülieknek nyilvánította. A dohánytermesztést és a vele folytatott kereskedést halálbüntetéssel sújtották, a dohányzáson rajtakapott vétkeket pedig legkevesebb tíz évi nehéz kényszermunkára ítélték. Mindeközben a korábban üldözött kábítószeresek világállami monopóliummá váltak, már óvodáskorban megismertették a kisgyermeket a köny-

nyű drogokkal, jogosítványt pedig csak az kaphatott, aki bizonyítani tudta, hogy rendszeresen használ valamilyen nehéz drogot. A Világállam kiválóan működött, mindenki boldog volt, a világkormány tagjai kótyagosan nyomkodták a szavazásokon az „Igen” gombokat, a világ népessége pedig örömteli módon egyre csökkent, egyre kevesebb nyugdíjat kellett kifizetni a világpolgároknak.

A gonosz dohányosok persze folytatták aknamunkájukat, titkos helyeken, pincékben és temetőekben gyűltek össze, hogy hódoljanak rettentő szenvedélyüknek, de a dohányfüstre érzékeny rendőrök és a füstérzékelő biorobotok hamar kiszimatolták a rejtékhelyeket és a dohányosokat pellengérre állították, ahol minden tisztességes, drogos polgár leköphette és bántalmazhatta őket. Nagy válságot idézett elő, amikor a Világállam elnökét rajtakapták, hogy dolgozószobájában pipázik, a dohányterroristák ettől felbátorodva jogvédő mozgalmat indítottak, néhány szakadár tagállam pedig dohányültetvényeket létesített és megszüntette a dohányrendőrséget. A DOSZT, a Dohányosok Szabadságáért Társaság új programot hirdetett, és amikor a globális orvoskamara jelentését is közzétették, mely szerint a dohányzás egyáltalán nem káros az egészségre, sőt mindenféle betegség megelőzésében fontos szerepe van, a Föld népe fellélegzett és dohányozni kezdett. A különböző fitness-, wellness-, és egyéb központok hamar átalakultak pipa-szivar-cigarettacentrumokká, és 2045-ben már törvényt hoztak arról, hogy a nikotinmentes életmód veszélyezteti a társadalom fejlődését és ezért szigorúan üldözendő. 2050-ben halálra ítélték az első nemdohányzót, s ettől kezdve a nemdohányzók titkos helyeken összegyűlve hódoltak aljas szenvedélyüknek, vagyis hogy nem gyűjtanak rá.

És így tovább.

Adósság

2108-ban a Global Bank egyik főembere maga elé hozatta az utolsó magyart. A magyar az előírás szerint térdén csúszva közelítette meg a bankvezért, majd homlokával érintette annak saruját. A vadember szőrös és bűdös volt, a szolgák gyorsan lepermetezték mindenféle szerekkel, majd hátrább parancsolták. A főember végigmérte a bennszülöttet, és kissé utálkozva megszólalt.

- A törvények arra köteleznek, hogy neked, mint néped utolsó fennmaradt képviselőjének átadjam a fizetési meghagyást arról az adósságról, melyet az utóbbi másfélszáz évben ostoba módon felhalmoztatok. Az adósság olyan nagy összegről szól, hogy alighanem fel sem tudnád fogni, több nulla van benne, mint ahányan valaha voltak a te szerencsétlen népedből.

A magyar nem mozdult, a szolgák erősen tartották, tolmács sem akadt, hiszen ő volt az utolsó magyar. A

Global Bank főembere is tudta ezt, ezért lerövidítette az eljárást.

- Mivel napnál világosabb, hogy nem tudsz fizetni, nyomorult, a csődeljárás értelmében a rád maradt adósságokat eltörölöm, te pedig kezesként felelsz őseid bűnéért. Rabszolgám leszel.

A bennszülött vigyorgott, bólogatott, elkápráztatta a Global Bank fényessége.

A főember a szolgálóihoz fordult.

- Fürdessétek és nyírjátok meg, heréljétek ki, jó lesz eunuchnak a hárememben. Nem akarok látni több magyart. Hatszázezer milliárd rublár adósságot halmoztak fel százötven év alatt. El nem tudom képzelni, miért adtak nekik ennyi kölcsönt. Ha csak ezért nem... hogy egyszer vége legyen a magyarkodásnak.

Korhatár

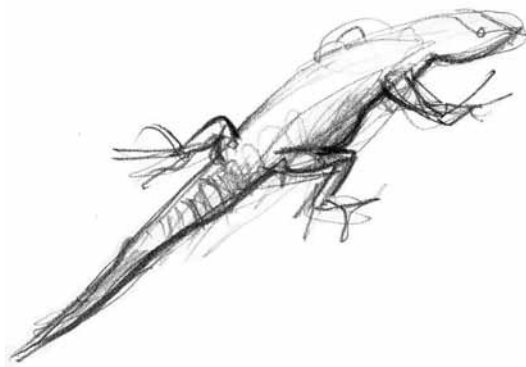
Az idősebbek még emlékeznek, hogy az általános választójog korhatárának kiterjesztése valamikor 2008-ban kezdődött el, amikor Ausztriában, az egykori Európai Unió egyik aprócska tagállamában 16 évre szállították le a korhatárt. Ezután a különböző nemzetközi ember- és gyermekjogi, esélyegyenlőségi szervezetek nyomására valóságos verseny indult meg, melyik állam bizonyul liberálisabbnak és megértőbbnek e fontos kérdésben. Amikor 2015-ben létrejött az Amerikai és Európai Egyesült Államok, egységesen 15 év lett a nagykorúság elérésének ideje, s egyúttal a választóképeség és választhatóság korhatára is. Ugyanakkor a népesség előregedésével egyre több nyolcvan-kilencven- sőt százéves politikus került be az Államok választott testületeibe, kiszorítva a fiatalokat. Így érthető volt az igény, hogy a választójogot felfelé korlátozzák, lefelé pedig megnyissák: így 2025-ben ötven év felett már nem gyakorolhatták választójogukat a polgárok, viszont minden öt évesnek megadták. Ebből persze keletkeztek helyi feszültségek, az ötven feletiek diszkriminációról beszéltek, míg átnevelő táborokba nem kerültek, ugyanakkor az öt év alatti ifjú polgárok is

sérelmezték, miért nem dönthetnek saját sorsukról már a bölcsődében. Magyarország – mint mindig – élenjárt a fejlődésben, az egykori magyar parlament impozáns üléstermében számos csecsemőkorú honatya foglalt helyet, kedvükért a szavazógombokat színes állatfigurákkal díszítették. Erről jut eszembe, a jogvédők ekkoriban már az állatok választójogát követelték, külön ombudsman örködött a házi- és vadállatok jogai felett, és 2051-ben éppen Magyarország volt az első, ahol az első főemlőst tartományi miniszterelnöknek választották, közfelkiáltással, akarom mondani együttes és egybehangzó böggessel.

Gyurcsány 80 éves

Gy.F. (1961) közgazdász, nagyvállalkozó 2041 őszén is megtartotta hagyományos előadását a budapesti Corvinus Egyetemen. A nyolcvanéves egykori miniszterelnök, a GAZPROM nyugdíjas alelnöke elérékenyűlten emlékezett meg magyar származásáról, majd vörös szegfűkből kötött koszorút helyezett el volt harcostársai sírján az országház helyén épült bevásárlóközpont pantheonjában. Az idős politikust és üzletembert az úgynevezett magyar törzs néhány rezervátumban élő tagja anyanyelvén köszöntötte, és ELKÚRTAD, FERII feliratú táblákkal és népi rigmusokkal szórakoztatta. Délután a Tienanmen (volt Kossuth) téren a Csu Cseng teázó előtt hosszú sorok vártak Gy.F.-re, aki dedikálta After Őszöd című nagysikerű önéletírását. A vezető napilap, a People's Freedom újságírójának kérdésére Gy.F. elmondta, a hosszú élet titka a jó lelkiismeret, az őszinteség, a rendszeres futás és a sok pénz.

Kedves meglepetésként az agg Demszky Gábor, Budapest örökös főpolgármestere Gy.F. jelenlétében avatta fel a volt miniszterelnök ifjúkori szobrát a Sándor-palota előtt. A szobrász azt a történelmi pillanatot ábrázolja, amikor Gy.F. döntésének súlya alatt roskadozva meghozza a legnagyobb áldozatot, és elindul a palota felé, hogy legalább egyetlen ígéretét beváltsa.

Nem hiszek az írásról szóló mítoszokban - vallja Ibi Kaslik

Ibi Kaslik 1973-ban született Torontóban. Szülei a Vajdaságból vándoroltak Kanadába az 1960-as években. A Concordia Egyetemen (Montreal) szerzett diplomát kreatív írásból. Ez idáig két regénye jelent meg, a *Skinny* (2004) a Harper Collins Publishers-nél és a *The Angel Riots* (2008) a Penguin Canada gondozásában. (AMagyar fordításban a *Skinny* első fejezete olvasható (Vár Ucca Műhely, 2004. 3. sz., 3–37; Fordította: Simándi Ágnes. A *Skinny* Kanadán kívül megjelent az Amerikai Egyesült Államokban és Ausztráliában, Hollandiában, Franciaországban, Izraelben, és hamarosan megjelenik Oroszországban is.) Ibi Kaslik mindkét regénye a mai fiatalok világát jeleníti meg, miközben a gyászról, a fájdalomról, s az egyéni és társas széthullásról beszél. A *Skinny* című regényt több irodalmi díjra is jelölték, így a Books in Canada Best First Novel Award-ra, és a Borders Original Voice Award-ra. A regény két elbeszélője egy testvérpár. Mindketten lányok, Giselle orvostanhallgató, Holly iskolás és sportol. A regény Giselle anorexiáját állítja a középpontba (erre utal a cím), de ezen túl, a magyar szár-

mazás, identitás, a szerelem, család, bizalom, magány, menekülésvágy kérdéseit taglalja, mélyen és erőteljesen. A *The Angel Riots*, melyet 2009-ben Trillium Book Award-ra jelöltek, szintén két elbeszélőt alkalmaz. A könyv a *The Angel Riots* nevű rockzenekar történetét beszéli el, a lány léteire férfinévvel viselő Jim és Rize nevű szereplők sorsán keresztül. A munka a zenekar amerikai turnéján túl a barátság, a zeneipar, a szerelem, a drogok, az emlékezet, s a betegség és a magány hiteles és kitűnően felépített regénye. Ibi Kaslik egyik esszéjében – melyben egyebek mellett Kanada sokféleségéről, a nagyvárosok, az angol Toronto és a francia Montreal különbségéről számol be, s arról ír, hogy Saskatchewanban hogyan ismerte meg az indiánok, azaz az őshonos kanadaiak helyzetét – a *The Angel Riots* című regényét Montrealhoz szóló „baljóslatú szerelmes levélnek” nevezte.

SZŰCS BALÁZS PÉTER: A kanadai irodalomról, a regényeid kulturális hátteréről szeretnék kérdezni. Mondj valamit az irodalmi életéről, a szerzőkről, kiadókról, folyóiratokról. S arról, hogyan látod a saját szerepedet mindebben?
IBI KASLIK: Jelenleg valódi szakadás érzékelhető a kanadai irodalom régebbi, hagyományosabb iskolája és a modernebb, merészebb írók között, amit generációs válásnak is nevezhetünk. A tradicionálisabb írók közé tartozik Margaret Atwood, Alice Munro, és sokan azok közül, akik az olyan nagy díjakat nyerik, mint a Giller Prize, mely Kanada legrangosabb irodalmi díja. Általában az irodalommal kapcsolatban a kanadaiak elég konzervatívak, ugyanakkor prosperál a független könyvkiadó és 'zine [kis példányszámú lap, underground, gyakran szubkulturális tematikával – SZBP jegyzete] kultúránk is, amely alternatívát kínál a főáramhoz képest. Én köztes helyzetben érzem magam az intézményesült irodalom és a fiatal írók közt, de sokan vannak még ebben a köztes térben. Ez Kanada kis lélekszámával – az Amerikai Egyesült Államokkal összehasonlítva – hozható összefüggésbe, továbbá azzal a ténnyel, hogy kormány által támogatott művészetünk éppúgy van, mint kereskedelmi alapú kulturális rendszerünk.

SZBP: Azt mondd, különbséget látsz az idősebb és a fiatalabb kanadai írók közt. Miben áll ez a különbség leginkább: stílusukban, választott témáikban, esetleg valami másban?

IK: Igen, a stílusban, a témákban és a formákban is. Létezik egy teljes, „Kanadiana”-nak nevezhető tematika, mely az intézményesült irodalomhoz sorolható írók műveiben jelenik meg. A kanadai történelem, az őshonos (indian) történelem, az északi élet, az őserdei élet, a természeti világ. A fiatalabb írók inkább a stílussal és a formával kísérleteznek, és a könyveik nem annyira a földrajzról, a helyekről és a történelemről szólnak, sokkal inkább filozófiai, egzisztenciális és városi tapasztalatokkal foglalkoznak. Úgy vélem, mi inkább „amerikaiak” vagyunk ebben az értelemben, és az amerikai formákat és stílusokat követjük, mintsem a kanadaiakat. Gondolom, ez a nemzedékek közti, a hierarchiáért való küzdelem keltette feszültség mindenütt ugyanígy megvan.

SZBP: Magyarországon a kanadai irodalmat akkor szoktuk észrevenni, ha valaki például Booker-díjat kap, mint Michael Ondaatje, Margaret Atwood vagy Alice Munro. Esetleg a magyar fordításban szintén megjelent Douglas Coupland vagy Yann Martel regényeire utalhatok. Te kiket említenél mint érdekes és olvasásra érdemes szerzőket, akár a kortársak, akár a régebbi írók közül? S van-e, és ha igen, miben látod a kanadai irodalom sajátosságát az angol nyelvű irodalmak közt?

IK: Kedvenc kanadai íróim közé tartozik Barbara Gowdy, Carol Shields, Timothy Findley, Lynn Coady, Joel Hynes, Pash Malla, Shaughnessy Bishop Stall (tényirodalom), Kath-ryn Borel (tényirodalom), Andrew Pyper, Lisa Moore, Michael Winter és a québeci író, Gaetan Soucy (az ő munkáját franciáról fordították angolra), hogy csupán néhányat említsek. Michael Ondaatje korai munkái nagyszerűek. Nem vagyok egészen biztos benne, mi volna kifejezetten „speciális” a kanadai irodalomban, mivel belülről szemlélem, de véleményem szerint két dolgot bizonyára igen jól csinálunk. Egyrészt meg tudjuk ragadni a vadon ijesztő mérhetetlenségét karaktereinkben és narratíváink terében, másfelől el tudjuk mondani a kanadai bevándorló történetét (ellentétben az asszimilációról szóló amerikai történettel).

SZBP: Szerzői identitásodról kérdeznék. Hogyan határoznád meg magad?

IK: Az identitással sok gondom van. Azért, mert valaki a bevándorló tapasztalatról ír, már örökre második generációs magyar-kanadai íróvá válik? Nem gondolnám. Nem magyar alkotóként határozom meg magam. Amellett az írók feladata, hogy nyitottak legyenek, s hogy mindenféle emberről és tapasztalatról írjanak. Szóval, bármiféle statikus jelentésű identitás birtoklását veszélyesnek tartom. A nevemen kívül semmiféle identifikációt nem szeretek. Írtam egy könyvet az anorexiáról, de nem akarok szigorú értelemben vett „női” író lenni, egy kizárólagosan női közönséggel sem. Kanada az otthonom, itt váltam művésszé is, szóval, kanadai író vagyok.

Másfelől sokkal inkább hatottak rám az amerikai írók és az amerikai kultúra, mint a kanadai – de jelent ez valamit művészi identitásommal kapcsolatban? Látod, hogy posztmodern vagyok?

SZBP: Hogyan látod a fordítás kérdését az angol nyelvű világban? A nem angol nyelven készült munkák csak fordításban juthatnak el az angol nyelvű közönséghez. Egy multikulturális országban, Kanadában hogyan érzed ezt a kérdést?

IK: A fordítás bonyolult kérdés, főleg mivel Kanada állítólag kétnyelvű ország. Québec egy nagyon gazdag és önfenntartó kulturális közösség, de a québeci magaskultúrának csupán kis része szűrődik át angol-Kanadába. Van egy barátom, Sheila Fischman, francia kanadai könyvek kiváló fordítója, aki keményen dolgozik azon, hogy közel hozza a québeci írókat az angolul olvasókhoz. Néhány éve több – fordításban megjelent – francia könyv került fel fontos kanadai irodalmi díjak jelölési listáira. Nyerni ugyan nem nyertek, de mindez mégis jelentős volt, mert a nemzet többi részét arra emlékeztette, hogy a québeci írók egy teljes világa van kiaknázatlanul. Ez hosszadalmas, számos társadalmi, történelmi és földrajzi tényező által bonyolított kérdés, amiről több esszé is lehetne írni.

SZBP: Létezik-e, s milyen a magyar-kanadai, kanadai magyar irodalom?

IK: Igen, van magyar irodalom Kanadában, habár nem vagyok szinkronban azzal, mi történik a magyar irodalmi közegben. Az 1980-as években a szüleim számos irodalmi esemény házigazdái voltak, magyar írókat és amerikai magyar írókat mutattak be a torontói színtéren. Ezek a felolvasások összekapcsolódtak a chicagói Mócsi Ferenc szerkesztette irodalmi magazinban való szereplésükkel, és a Magyar Baráti Közösség szervezte „Itt-Ott konferenciák”-kal, melyeket minden évben augusztusban tartottak meg. Szüleim jelentették az idelátogató művészek torontói kapcsolatait, és ők voltak észak-amerikai vendégszerelésük szervezői. Mindebben 1983 és 1993 között vetünk részt.

A részt vevő művészek, történészek és társadalomtudósok közt voltak: Torontóból Faludy György, Zend Róbert és Simándi Ágnes költők, Chicagóból Mócsi Ferenc költő, Makkai Ádám író, költő; Magyarországról Zalán Tibor költő, Csalog Zsolt író, Lőrincze Lajos nyelvész, Fekete Gyula író; a Vajdaságból, Szerbiából Tolnai Ottó költő, Fenyvesi Ottó költő, Szűgyi Zoltán költő; Szlovákiából Gyurcsik Iván politológus; Ausztriából Monoszló Dezső író, költő; Hollandiából dr. Marác László történész.

Faludy György sok éven át élt Torontóban, és szüleim társaságához tartozott. Szintén a család barátja volt Zend Róbert, egy szeszélyes költő, aki egész korán, még gyerekkoromban nagy hatással volt rám. Az ő konkrét költészete átfedésben volt a rendkívül híres experimentális

költő, bp nichol torontói költészeti happeningjeivel. Őszintén szólva, a magyar nyelvtudásom nincs azon a szinten, hogy a családunk otthonában megfordult kitűnő és híres írók munkáját megítélhessem, habár néhányukat olvastam fordításban. Azonban már egész korán élvezhettem a felolvasások szertartását és a kultúrát.

SZBP: Mondj valamit a személyes háttéréről. Ki hatott az írói stílusodra? Hogyan lettél íróvá, hogyan kezdted írói pályád? Az iskola, a könyvek, az írók szerepére gondolkodok életemben.

IK: Láthatod, hogy abban az irodalmi jellegű környezetben, melyben felnőttem, a könyvek és az eszmék az élet állandó elemei voltak. A családban mindig könyvekkel és írással foglalkoztunk. Kis chapter bookokat készítettem (magánkiadású, esetenként házi készítésű, kis alakú, legtöbbször verseskötet – SZBP jegyzete), magazinoknak dolgoztam, és kamaszként kezdtem publikálni. Nagyon korán eldöntöttem, hogy a nyelv lesz az életem középpontjában. Költőként indultam, de aztán regényírásra tértem át. BA és MA fokozatot szereztem angol irodalomból és kreatív írásból. A Skinny volt a diplomamunkám a MA fokozatra, melyet később egy ügynök felfedezett. Volt egy mentorom is, aki nagy szerepet játszott abban, hogy íróvá lettem.

SZBP: Az „Ibi” névalakot használod. Miért választottad ezt a formát?

IK: Anyám után neveztek el Ibolyának, így mikor publikálni kezdtem, még az „Ibolya” alakot használtam. Azonban a munkahelyén ez néhány kollégáját megzavarta, mert azt hitték, hogy anyám írta ezeket az underground

folyóiratokban megjelent élénk verseket és cikkeket. Ezért váltottam erre az alakra, így nevem megkülönböztethetővé vált anyámnak a szakmájában ismert nevétől.

SZBP: Az, hogy az egyetemen kreatív írást tanultál, mennyiben játszott szerepet abban, hogy regényíró lettél? S általában mit gondolsz az írás taníthatóságáról? Bárki képes megtanulni, vagy legalább az írás bizonyos technikai fogásait elsajátítani?

IK: Véleményem szerint mindent meg lehet tanulni, beleértve az írást is. Amennyiben valaki bizonyos szintű képességgel bír, és nyitott a fejlődésre, kritikára és mindarra, ami a tanulással jár (hibák, próbálgatások stb.), meg tud tanulni írni. Az írást bizonyos misztikum veszi körül, miszerint valakinek vagy birtokában van ez az ajándék, vagy sem, de ez nem igaz: ez egy mesterség, amelyet meg lehet tanulni, mint minden mást. Ha valaki séf szeretne lenni, s élvezni, ha a konyhában töltheti az idejét, ismeri az alapvető hozzávalókat és van némi fogalma a hőségről, és ennek a nehéz hivatásnak akarja szentelni az életét, mindezt kevés ellenszolgáltatás fejében, akkor szakácsiskolába megy, hogy konyhaművésszé váljon. Ugyanez a helyzet az írással. Nem állítom, hogy nem kell hozzá bizonyos szintű készség vagy tehetség, mert igenis kell, és azt sem állítom, hogy máról holnapra menni fog – egy élet kell hozzá –, de biztos, hogy el lehet sajátítani. Úgy vélem, mikor a kreatív írás programra jelentkeztem, már bírtam bizonyos szintű készséggel és tehetséggel, de biztos, hogy a képzés során váltam iskolázottá és tanultam meg a szakmát, s nyilvánvaló, hogy még mindig tanulom. A professzoraim által mondottak közt

vannak, amelyekre máig emlékszem, s amelyeket a maguk idejében nem értettem, és csak most, hogy idősebb és tapasztaltabb vagyok, értek meg bizonyos, az írással kapcsolatos elgondolásokat, amiket akkoriban közölni akartak velem.

SZBP: Hogyan dolgozol? Könnyen írsz? Gyakran javítasz az írásaidon? S kézzel, írógéppel (miként Paul Auster) vagy számítógéppel szoktál írni?

IK: Szakaszokban dolgozom. Nem hiszek az írásról szóló mítoszokban. Például nem gondolom, hogy mindennap szükséges volna írni, nem hiszek az írásgörcsben, sem abban a sok szabályban, amelyeket az emberek az írással kapcsolatban kialakítottak: a szokásaim nagyon megengedőek. Valójában már az is egyfajta csoda, hogy két könyvet megírtam! Számítógépen dolgozom, és amikor egy munka közepén tartok, napi három-négy órát írok. Az írás jó része azon alapul, hogy az ember él, és megfigyel, így az írás folyamatának nagy részét egyszerűen az teszi ki, hogy járok-kelek, olvasok és gondolkodom. Mert természetesen mindent el kell olvasni, amihez hozzájut az ember, bármit, legyen az nyugati, keleti, európai stb. Magas- és populáris kultúrát egyaránt. Persze mindenkire az irodalom más-más típusa áll közelebb. Hogy visszatérjek a séf-analógiához: egy író, aki nem olvas – már ha lenne ilyen –, körülbelül annyira lehetne komolyan venni, mint egy olyan séfet, aki nem próbálna ki új ízeket.

SZBP: Mit olvasol éppen? S nevez meg, kérlek, néhány kedves íródat és könyvedet. (A *Skinny*-ben Sylvia Plath kerül említésre, a *The Angel Riots*-ban Michael Ondaatje, Don DeLillo, és az „olvasni vagy nem olvasni” kérdése.)

IK: Szeretem az olyan írókat, mint Plath, de nem vagyok egy nagy DeLillo- vagy Auster-rajongó. Sok amerikai szerzőt szeretek a déliek közül, mint William Faulkner, Truman Capote-t, Flannery O'Connort. Az olyan modern írókat is kedvelem, mint Joy Williams, Amy Hempel, Jonathan Franzen, Donna Tartt. Persze most sok író kifelejték. Nagyjából heti két-három könyvet olvasok, így nehéz nyomon követni, kiket, miket.

SZBP: Olvastál esetleg magyar szerzőket is?

IK: Karinthyt olvastam egy könyvet, de nem igazán értettem – talán túl fiatal voltam. Költészetet és Molnár-darabokat természetesen.

SZBP: Az első regényedben lényeges szerepet kap a magyarság kérdése is, a másodikban egyáltalán nem kerül szóba.

IK: A nemzetiség kérdése nem volt fontos sem a témák, sem a szereplők szempontjából a *The Angel Riots*-ban. A regény a csoportidentitásról szól, de nem ebben az értelemben.

SZBP: Mit mondanál regényeid önéletrajzi háttéréről?

IK: A *Skinny* önéletrajzi elemeivel kapcsolatos, hogy kamaszkoromban, egészen húszas éveimig voltak étke-

zési zavaraim, és számos kamasz barátomat láttam ezzel a problémával küszködni.

Sokan voltak így ezzel közölünk, az étkezési zavar nagyon elterjedt, de ki nem beszélt, eltitkolt jelenség. A másik könyvem esetében azt mondhatom, hogy zenész barátaim művészközösségében nőttem fel. Néhány szereplőmet, jóllehet pontatlanul és lazán, de a való élet eseményei és karakterei után mintáztam meg. Könyveimhez tehát életem számos eseménye kapcsol.

SZBP: Első ránézésre a *Skinny* központi kérdése a betegség, a *The Angel Riots*-é a rockzene, s a rockegyüttesek világa (indie rock szubkultúra). Ugyanakkor igen sok hasonlóságot látok a két regény közt. A narráció kérdésében például. Mindkét regényben két narrátor van (a *Skinny*-ben a testvérpár, a *The Angel Riots*-ban pedig egy egyes szám első személyű elbeszélő és egy másik narrátor). Ugyanakkor azt gondolom, sok különbség is van a két regény között. Talán a *Skinny* sötétebb, de a *The Angel Riots* is meglehetősen keserű.

IK: Egyetértek azzal, hogy a két regény tematikus és strukturális hasonlóságot mutat, de míg a *Skinny* az individuális pusztulását részletezi, a *The Angel Riots* a csoport destrukcióját ábrázolja. Mindkét könyv a rosszul működő család zavarait vizsgálja (a *Skinny*-ben a három nőből álló családját, a *The Angel Riots*-ban pedig a rockegyüttes fogható fel családként). A két narrátor eddigi könyveimben azt szolgálja, hogy a történeteknek legyen egy belső és egy kívülálló elbeszélőjük is. A *Skinny*-ben a beavatott Giselle, a *The Angel Riots*-ban pedig Rize.

SZBP: A *Skinny* talán nőcentrikus regénynek nevezhető. Mit gondolsz a női irodalomról?

IK: Nagy kérdés, túl nagy kiterjedésű ahhoz, hogy itt megválaszolhassam, de azt mindenképpen fontosnak tartom, amit a *Skinny* a női tapasztalat kontextusában valósít meg. Az elmúlt néhány évben a *Skinny* rendkívül népszerűvé vált Amerikában. Folyamatosan kaptam leveleket lányoktól és nőktől, akik megosztották velem az étkezési zavarairól szóló történeteiket. A könyv teremtette meg ezt a dialógust, mely az étkezési zavarok nagyon is valódi, meglevő és személyes valóságáról szól, aminek semmi köze a hollywoodi színésznőkhöz.

Szerintem a regény azért népszerű, mert egy olyan női tapasztalatot mutat be, amiről nem beszélünk. A könyv ijesztő, őszinte, szexi és szívszaggató, és azokkal a dolgokkal foglalkozik, amelyeket a nők nem kötelesek feltárni önmagukban: mint például az egymással való versengés, a harag, a neheztelés, a táplálkozás, a bűntudat, az egymástól és önmaguktól való elidegenedés. De ezeket a legkevésbé sem egyszerűsítettem le, bonyolultak és megoldatlanok maradnak a *Skinny* világán belül. Észak-Amerikában a nők alkotják a regényolvasók 80%-át. Elismerem, hogy a nők magas és alacsony színvonalú regényeket egyaránt olvasnak, de azt gondolom, alábecsüljük

a női olvasókat, ha azt feltételezzük, hogy mindig rendes happy ende-keket szeretnének kapni. Azt gondolom, hogy az olvasók a kényelmetlen tartalmakat is el tudják viselni. Szerintem sok olvasó, főleg a nyitottabb és kevésbé meg-hökkenthető fiatalabbak, már vártak egy ilyen könyvre, amelyik egyszerre valódi és nyers, s arról a magányról szól, amely ezt a tapasztalatot jellemzi.

A könyv ugyanakkor természetesen kínosan érintette és sokkolta is az embereket. Főleg azokat, akiknek a gondolkodásmódjával nem fér össze, hogy az étkezési zavarokkal foglalkozzanak, ami mindennek nevezhető, csak elbűvölőnek nem. A könyvet azok sem fogják szeretni, akik a közhelyszerű regényalakokat kedvelik. Kaptam egy negatív bírálatot egy külvárosi anyukától Amerika középső részéből, aki a könyvet azért tartotta gusztustalannak, mert szerepelt benne egy leszbikus nő, a szereplőim pedig szörnyű, öndestruktív lúzerek. Bírálatát jó jelnek vettem.

SZBP: Mindkét regényed az összeomlásról szól (mentálisan és érzelmileg a *Skinnyben*, a *The Angel Riots*-ban pedig társadalmilag). S fontos szerepet kap bennük a bánat és a gyász (a *Skinnyben* az apáért, s Jim testvééréért, Yawnie-ért a *The Angel Riots*-ban). Mi a kapcsolat a szomorúság s a regényeid végén tapasztalható remény között?

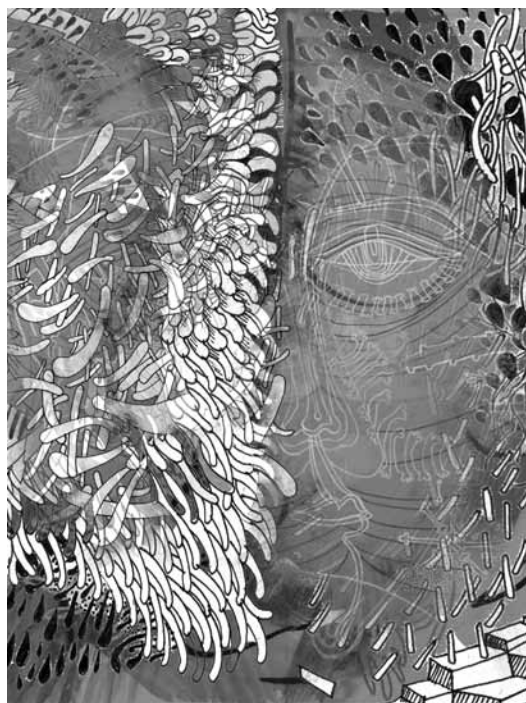
IK: Azt akartam megvizsgálni, mi lesz egy szereplővel, miután az elgondolható legrosszabb megtörténik vele. Szereplőim mindkét könyvemben nagyon naivak, olyanok, akik hisznek a romantikus idealizmusban, és olyan világban élnek, ahol a halál és az emberek nem árulják el őket. Központi alakjaimat mindkét könyvemben elhagy-

ják a szeretteik, s így teljesen egyedül maradnak, de elég erősnek bizonyulnak mindehhez. Mindkét regény a saját felnőtté válásom tapasztalatát követi, márpedig eszerint sok, az emberiséghez és az értelmes kapcsolatokhoz fűződő elgondolásom szűnt meg. Az ember fiatalon hisz a romantikus eszményekben, az emberekben, és abban, hogy a világ gyönyörű. Azután az ember sérül, s felismeri, hogy az emberek nem jók, a világ pedig teljesen rendszertelen – ahogyan arra is ráébred, hogy a halál is elkerülhetetlen. Úgy vélem, bár kellő cinizmussal mindezt el lehet fogadni, különösen ha az embert valamilyen trauma éri, de a reményt már nehezebb fenntartani. Ám én mégis szeretnék a könyveim végén némi reményt nyújtani, még ha ez egy pozitív kép alig látható szilánkjá is csupán. Mert én túlélőként tekintek a szereplőimre, akiknek boldog életük van, azoktól a szörnyű körülményektől függetlenül, melyek közé behelyeztem őket – és azt hiszem, megérdemlik, hogy visszavonulhassanak, vagy legalább gyógyírt találjanak arra a kegyetlen fájdalomra, amelyet okoztam nekik! Talán még kis happy ende-keket is írok regényeim szomorú befejezésesein belül, és megpróbálok ellenállni az ösztönzésnek, hogy megadjam magam velem született cinizmusomnak.

SZBP: Min dolgozol mostanában? Esetleg egy új regényen?

IK: Igen, a harmadik regényemen dolgozom, valamint egy gyerekkönyvet és egy novelláskötetet is tervezek. Ezek mellett kreatív írást és „szabadúszó” írást is tanítok.

Irodalmi Szemle, Pozsony, 2011. április

A szingli életmód közösségünk jövője vagy halála?

A hagyományos család mellett az utóbbi évtizedben térségünkben is megjelent egy új, egytagú családmódel: a szingli jelenség. Néhány éve még a szingli szó hallatán egy nyugati országban élő egyszerű, egyedülálló nőre gondoltunk. Ma már a független, modern nő vagy férfi jelképe, s nem egyszerű állapotot, hanem egyfajta életmódot jelez. Egyre többen vannak a szinglik körében, s „élvezik a független életet”. De vajon mit is jelent a szingli lét? Függetlenséget, önállóságot; az önálló (gyermektelen vagy akár gyermekes) nőt, aki nem szorul a férfiak támogatására. Már kevesen gondolják azt, hogy egy szingli élete csak futó, egyéjszakás kalandokból áll.

Közösségünkben nem mindenki választja önként a szingli létet. Olykor csupán az ismerkedési lehetőségek hiánya és kommunikációs nehézségek, vagy a magas párválogatási mérce miatt alakul ki ez az életmód. A folyamatosan hullámzó gazdasági krízis miatt a mai fiatalok nehezen önállósodnak és szakadnak el szüleiktől. Hosszabb-rövidebb időre vállalnak párkapcsolatot, de ezek soha nem jelentenek kötöttséget vagy igazi szerelmet, odaadást, mert az a függetlenség feladásával járna. A huszonévesek körében megjelenő szingli divat jó néhány évig szórakoztató lehet, de később egyre nehezebbé válik egy komoly kapcsolat kialakítása. A szingli hamar hozzászokik, hogy önmaga ura, senkihez nem kell alkalmazkodnia, és nem kell felelősséget vállalnia másokért. Később, ha talál egy ideális partnert, már nehezebbé válik az alkalmazkodás, és ez a kapcsolat rovására mehet, gyorsan eldöntik, hogy nem egymásnak valók.

A valóság meg sem közelíti a filmek szingli ideálját, sőt az egyedül élő nők/férfiak többsége nem áll a karrierlétra legfelsőbb fokán, nem menő ügyvéd vagy újságíró, de még csak nem is cégvezető. A szinglik többsége egyszerűen csak önálló, független személy, aki élvezi a szabadságot, hiszen senkinek nem tartozik magyarázattal és senki kedvéért nem kell életvitelében kompromisszumokat kötnie.

A tartósan egyedül élők már a múlt század végén is jelen voltak, de akkor még csak a férfiak tartoztak ebbe

a körbe. Az akkori társadalmi nézetek szerint a férfinak kellett eltartani a családot, tehát fiatalabb éveiben arra kellett törekedni, hogy a későbbi családalapításhoz szükséges egzisztenciát megteremtse. Többségük a szülői háztól távol, városokban vállalt munkát és élt egyedül. Így esetükben a családalapítás kora kitolódott.

Ma a házasságot kötők körében sem lehet biztos senki abban, hogy egyszer majd nem kóstol bele ebbe az új „életmodellbe”. A fiatal és az idősebb nők sem tudhatják előre, hogy a családról, a férjről való megfelelő gondoskodás, vagy az együtt, tisztességben, szeretetben leélt húsz, harminc, negyven év meddig garancia arra, hogy őket nem érintheti a válás vagy különélés lehetősége. Egyre többen bontják fel a házasságukat az idősebb generáció tagjai közül is. A negyven-, ötven-, sőt, hatvanéves férfiak ilyenkor könnyebb helyzetben vannak, mert hamarosan egy másik fiatalabb nő lehet az újabb partnerük.

Manapság a szingli életmód választásának az indoka gyakran a karrierépítés szándéka, az iskolázottság szintjének növekedése. A diploma megléte ma már alapkövetelmény minden igényesebb munkahelyen (és a párválasztásnál is). A tanulmányok ideje egyre hosszabbra nyúlik, sokan szereznek második vagy esetleg harmadik diplomát is. És ha valaki megszerezte a diplomát, akkor szeretné magát kipróbálni a munkaerőpiacon is. Ez főleg a nőknél kényes kérdés, hiszen így az első gyermek születése egyre későbbre tolódik. Cserébe, mondják, mire családot alapítanak egy megfelelő anyagi háttérrel és élettapasztalattal rendelkeznek. Legtöbbször átmeneti vagy néha tartós (néhány éves) együttélés mellett döntenek. Ez az életforma elfogadottá vált napjainkban, az egyedülálló életmód pejoratív értelmezése megszűnt. A szingliség egy társadalmi szerep lett, és többé nem jelenti a korábban öreglányoknak és aggregényeknek titulált életmódját. A mai egyedül élők már nem kerülnek ellentmondásba a környezetükkel, a világgal, magukkal sem (?), sőt trendek lettek.

¹ Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karának a hallgatója. Mentora dr. Gábrity Molnár Irén

A szinglik legtöbbször magas iskolai végzettségűek, viszonylag magas jövedelmük van (az első szempontból adódik, hiszen általában a diplomások az átlag körüli vagy feletti fizetéssel rendelkeznek), színvonalasan fogyasztanak (magukra, esetleg alkalmi párjukra kell csak költeniük, így több és jobb dolgokat engedhetnek meg maguknak), önálló háztartást vezetnek, nagyvárosban laknak (a családalapítás elhalasztása nem különösebben feltűnő ebben a környezetben). A falusi egyedülálló egyébként alkalmazkodik a környezete és a kora diktálta szokásokhoz, eljár munkába, főz, mos, takarít, nem csináltat divatos frizurát. Őket, ugyanebben az életszakaszban és élethelyzetben, gyakran hagyományosan vénlánynak és agglegénynek szokás nevezni.

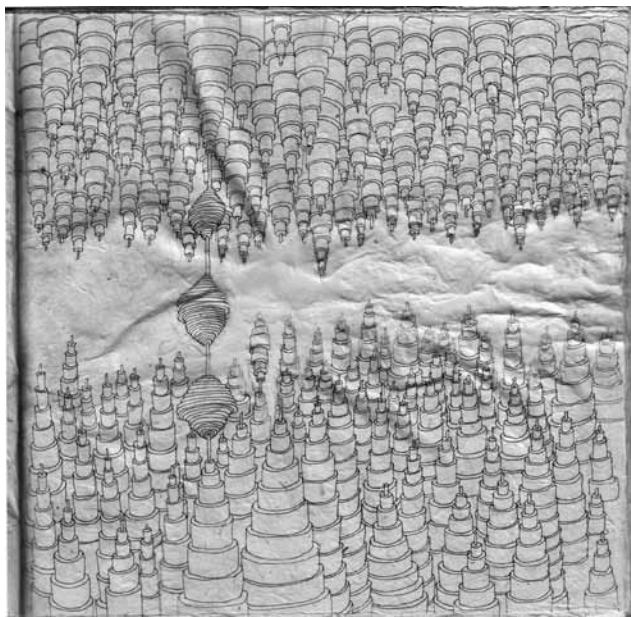
Önként vagy önhibáján kívül térségünkben egyre több nő és férfi él egyedül. Egyedül vannak az özvegy nők, mert a korukbeli férfiak esetleg nem az ő társaságukat keresik. Egyedül élnek az elvált nők – sokan egy vagy két gyerekkel. Nincs sok esélyük az újabb komoly partnerkapcsolatra. Egyedül élnek azok a fiatal nők vagy férfiak, akik igaz, hogy elmúltak harmincévesek, de még nem találták meg a nagy őt. Ők nem elégednek meg egy ápolatlan háziasszonnyal vagy szakmunkással, vagy az-azal, aki a randevú napján hagymát eszik, káromkodik és bőfög, esetleg unalmas történeteket mesél vagy minden sztorijának önmaga a főhőse.

Különbség van a tudatosan szingli és az önhibáján kívül egyedülálló személy között. Van, aki keresi a kapcsolatokat, de valahogyan elkerüli a szerencse. Nem törekszik a függetlenségre, az önmegvalósításra, olykor nem is karrierista. Szüntelenül keresi a nagy őt, aki mellett

végre megtalálhatja boldogságát, mégsem talál rá egyhamar a hön áhított férfira, hiszen ők is a biztos karriert és a munkát keresik. A valóságban a nők azt teszik, amit eddig a férfiak: kezükbe veszik életük irányítását. A női létből adódóan előbb-utóbb felmerül a gyermekvállalás kérdése is. Sok nő tudatosan tervezi a házasságon kívül születendő gyermekét, s úgy véli, ehhez egyáltalán nincs szüksége férjre (apára), vagy komoly kapcsolatra, majd később ráébred, hogy a gyermeknevelés idő- és pénzügyes feladat, ráadásul hatalmas felelősséget jelent.

Végül egy szingli vallomása: az egyik multinacionális távközlési cég 34 éves vezető tanácsadója így fogalmaz: „Egyedül élni kényelmes, de nem jó. Mostanában kezdem észrevenni, milyen gyorsan múlnak az évek.” W.O. már az első diploma megszerzését követően mindent megtett, hogy önálló lakásba költözhessen, amikor lehetett, munkát vállalt, ha kellett, egész éjjel fordított, 27 évesen ki is költözhetett szülei otthonából. Az első lakás még nem felelt meg az igényeinek, így aztán a másoddiploma megszerzése mellett továbbra is a pénzügyítésnek élt. Éjjel-nappal dolgozott, pihenésre, sportra, társkeresésre kevés ideje maradt. Harmincéves menedzserként – álmai lakásának megszerzése után – érezte először, hogy lassíthat a tempón. Akkortájt kezdett többet síelni, azóta nem gond, ha akár naponta étteremben eszik. Ma oda utazik, ahová kedve tartja, hétvégén addig alszik, ameddig akar, mégis úgy érzi: minden súlytalanná válik, ha az ember senki iránt sem felelős.

Mit tegyen az a társadalom, amelyben a natalitás gyenge, a szingliség divat is, a közösség elöregedése és a fiatalok elvándorlása demográfiai deformációt okoz? Nem dughatjuk homokba a fejünket! A kérdések mielőbbi válaszra várnak.

Horgos történetének egyik szelete és történeti szeletének egyik krónikása

(Zabosné Geleta Piroska: *Így zajlott az életem, Önéletírás, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2010*)

Impozáns kötetrel indította Emlékezet című sorozatát a szerkesztő, Hajnal Jenő. A zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet 2010-ben útjára bocsátott könyvsorozatában önéletírásokat, élettörténeteket és naplókat olvashatunk, illetve olvashat majd a közönség, minden bizonnyal, elsősorban a délvidéki olvasóközönség. Az Emlékezet első kötete, 400 oldalon, a horgosi Zabosné Geleta Piroska önéletírásának második kiadása (az első 1983-ban jelent meg az újvidéki Forum Könyvkiadóban, a szöveget gondozta, és sajtó alá rendezte Burány Béla, utószót Jung Károly írt hozzá), valamint ebben a kötetben olvasható még a szerző *Nagyanyánk vétké* c. kisregénye, amelyet az újvidéki Magyar Szó napilap közölt folytatásokban 1986. november 19-e és december 19-e között. Érdekes színfoltja a kötetnek az önéletírást bemutató, elemző cikkek és tanulmányok gyűjteménye, a már említett, az első kiadáshoz készült Utószó, Jung Károlytól, Burány Béla tanulmánya, *A földközelség élménye*, Bosnyák István *Műfajavató könyv – de...* című könyvismertetője, Penavin Olga *„Hogy lássák, hogyan élünk, dolgoztunk”* címmel megjelent írása és Horváth Futó Hargita tanulmánya.

Az *Így zajlott az életem* nem önéletrajz, hanem önéletírás, azaz a szerző irodalmi önéletrajza. Az évtizedek homályából, s mivel egyiküket sem kérdezhajtuk már meg, nehéz lenne kideríteni, vajon Zabosné Geleta Piroska, vagy a szöveget gondozó Burány Béla adta-e ezt az alcímet a könyvnek? Véleményem szerint Zabosné, aki ezzel is abbéli örömét és büszkeségét szerette volna kifejezni, hogy ő ír, már-már igazi írónak érezheti magát, még akkor is, ha a könyv oldalain többször is kihangsúlyozza, ő csak leírni akarja élettörténetét, a saját és talán mások öröme, valamint azért, hogy mások akár okuljanak is belőle. Hogy nem csupán egyszeri megnyilatkozásról van szó, azt bizonyítja az önéletírás után olvasható kisregény is. De ugyanakkor az is elképzelhető, hogy Burány Béla ötlete volt az alcím, amivel tisztelegni akart a könyv szerzője és a kézirat minősége előtt.

Irodalmi önéletírás az *Így zajlott az életem*, mert olvasójának irodalmi élményt nyújt – különösképpen ebben a posztmodernnek mondott (irodalmi) világban, amikor a legtöbb fölkapott, divatos és fölmagasztosult szerzőnek éppen az olvasó számít a legkevésbé, olyannyira, hogy az, amit leírtak és megjelentettek, a mindenkori

befogadó, vagyis az olvasó számára olvashatatlan és értelmezhetetlen. Mondhatnánk tehát azt, Zabosné a klasszikus irodalmi formát alkalmazza, a hagyományos történetvezetést jeleníti meg könyvének oldalain, elindul valahonnan (a gyermekkorából), útját végigjárja (a felnőtté válás és a felnőtt kor útját), s megérkezik valahova (a múlt század hetvenes éveinek végére, vagyis életútjának utolsó szakaszába). A történet, a szerző életének története azonban nem ilyen egyszerű, nem így ívelt. Joggal nevezte őt egyik beszélgetésünk alkalmával a kötet szerkesztője, Hajnal Jenő az első igazi délvidéki posztmodern írónak, ugyanis Zabosné, megőrizve az olvashatóság és befogadhatóság alapkövetelményét, olyan ügyesen és szabadon bánik az idősíkokkal, hogy azt későbbi íróársai, a húsz-harminc évvel később „posztmodernül” írók joggal megirigyelhetik. Ugyanígy ügyesen illeszt a könyvébe „vendégszövegek”-et is. Az alapvető különbség az „ős posztmodern” Zabosné Geleta Piroska és napjaink nyikhaj irodalmárai között az, hogy az előbbinél, hasonlóan a népművészethez, a szöveg, az írott szó, a díszítőelemek, a művészetet nyújtó többlet sohasem öncélú, míg az utóbbiak legtöbbször önnön szükségleteik kielégítésére és csekélyke rajongói táboruk csodálatának kivívásáért írnak – amit egyébként úgy is megkapnának, ha éppen semmit nem tennének, csak éppen lennének.

„Ahogy visszagondolok életem első olyan ténykedésére, amelyre ma is emlékszem, az a szülémék házában történt. Nagypám nadrágszíjon szokta fenni a borotváját. Egyik végét ő fogta, másikat valamelyik unoka kezébe adta:

– Fogd erősen!

A szíj azonban leginkább laza maradt, mert az unokák kiengedték. Akkor jöttem be én. Három- vagy négy éves ha lehettem.” (9. old.)

Ezekkel a mondatokkal indítja Zabosné az önéletírását, s alig két oldallal később már arról ír, hogy „már suttyó lányka” (11. old.) volt, s suttyó lányka korából, egy kerek kis történet végén, amiben arról mesél, milyenek is voltak a tanyasi lányok és a csikorgó cipők, hirtelen – újabb két oldal múlva – apja cipészinas éveinek szegedi piacán találjuk magunkat, majd az inasévekből az 1910-es évekbe kerülünk, amikor már az édesapa jól menő cipésműhelyt vezet, de a biztos megélhetést jelentő cipésműhelyt filmszínházra cseréli föl! És ez így

megy történetről történetre, fejezetről fejezetre, a szerző igencsak csapongó visszaemlékezéseinek színhelyeire, tereibe, de mindvégig úgy, hogy ez a csapongás az olvasót egy kicsit sem zavarja, mindig föl tudja venni egy, már korábban megkezdett történet fonalát, az olvasó és az író is ott tudja folytatni, ahol a mese nem oly rég, vagy éppen sokkal korábban megszakadt.

Helytörténeti szempontból nem mellékes tény, hogy a horgosi Geleta István mozija, amit a cipésmesterből mozigépésszé és mozgóképszínház-tulajdonossá lett gazda Urániának nevezett el, már az 1910-es évek elején megnyílt. Ez akkor értékelhető igazán, ha tudjuk, a Lumière-fivérek 1895. december 28-án vetítették le a világtörténelem első filmjét a párizsi Grand Café-ban, Lifka Sándor 1900-ban forgatta első filmjét Gödöllőn Ferenc Jóskáról és kedves feleségéről, Erzsébet királynéről, a Délvidék első filmvetítése 1902-ben Szabadkán volt, amikor is Lifka Sándor mozi vonatszerelvénye, trieszti kitérő után, begördült a pályaudvarra, majd 1910-ben Szabadkán Lifka megnyitotta filmszínházát a Hungária kávéházban! Bizton állíthatjuk, Horgos az akkori századfordulón alig volt lemaradva a nagyvilág eseményeitől, amin igazából még csak csodálkoznunk sem kell, hiszen Szabadka és annak környéke gazdasági fejlettség tekintetében azonos szinten volt az Amerikai Egyesült Államokkal! A moziban és a mozi előtt villanykörte világított. „A mennyezetre fűszerelt villanylámpák olyanok voltak, mint a gyöngysor, ... A nagyterem főbejárata meg a vészkijáratok is bordó posztófűggönnyel voltak eltakarva.

...

Büszke voltam nagyon. Ma is elgondolkoztat: apám, az egyszerű munkásember gyűjtotta meg szülőfalumban legelsőbb a villanykörteket a mozijában, a kultúra első, deszkából épített házában. Messziről nézve olyan volt ez a mozi, mint egy világító fáklya.

Az első világháború oltotta ki.” (16. old.)

A háborúba keveredett ország falusi döbbenetéről, majd a háborús hátszág mindennapjairól is hiteles tudósítást kapunk. Zabosné az első rémülettől a frontra került férfiak hazavárásán keresztül a fásultságig, majd a hazatért harcosokat ujjongva üdvözlő asszonyok határtalan boldogságáig, néhány mondatba sűrítve elmondja az első világháború történetét:

„Még talán óvodába sem jártam. Négyéves voltam. Játsszodoztunk az utcán a porban, mikor jött a dobos. Szokás szerint körbeálltunk.

Kitört a háború!

Mindenütt síró-rívó asszonyok, gyermekek. Sírt mindenki, hát mi is sírtunk. Apám letette a kalapácsot, és csak annyit mondott:

– Végünk van.

Szülémtől négy fia, Jóska, Ferenc, István (apám), Jani búcsúzott el, és a legkisebb, a Jani maradt oda

örökre. Erős fájú asszony volt, letörölte arcáról a könnyeket. Özvegy volt már akkor. Három menyé, lánya elment a tekintetes urakhoz dolgozni. Hiszen kellett a munkaerő mindenfelé. Az emberek eltűntek, az otthonokból és a munkahelyekről is. Pedig még a kenyér, az élet, a termés sem volt betakarítva itthon.

Kilenc unoka gondozása maradt szülémre. Úgy bújunk mindig hozzá, mint a csirkék a tyúk alá...

Szülém vigasztalta a lányát, menyéit. Biztosan hallotta, hogy rövidesen vége lesz a háborúnak. De nem akart annak vége lenni. Hanem megjött a postás, hozta a szép katonaképeket.

– Jaj, de szépek! – mondta egy asszony az utcán, ahogy kivették a borítékból. Szép huszárképek kerültek elő. Apám és egy sógorom huszár volt. Még örültünk is. Csak a Janitól nem akart jönni se kép, se levél. De egyszer aztán jött. Jött a szomorú hír, hogy elesett. Elnémult ijedtében mindenki. De legfőképp szülém. Hiába bújunk hozzá, nem akart törődni semmivel. De egyszer álmában hazajött a Jani, és ettől kezdve újra bízott.

– Biztos fogságba esett – mondta.

És aztán, ha a postás valahova vitte a gyászhirot, hogy elesett az apa, fiú vagy testvér, még ő ment vigasztalni őket, hogy biztos fogságba estek.

De a levelek csak jöttek a frontról, már a postás is megsokallta. Elejében összeszaladtak a szomszédok, ha megjött a gyászhiro valahová. Aztán már később nem volt érdekes. Elkezdte a nép megszokni a rossz híreket, és már nem szaladtak össze, hanem szinte elfásult arc-cal vették tudomásul a történeteket.

...

Télidőben vártuk a leveleket. Ha jött, reszkető kézzel bontotta fel, akinek szólt. Mi van benne? És a háború végét vártuk állandóan, mert még a községházán is mondta valami itthon maradt hivatalnok:

– Asszonyok, legyenek türelmesek, mert már jött a hír, hogy rövidesen vége lesz.

De nem lett vége. De nem lett vége a nélkülözésnek sem...

Egyszer, emlékszem, kidobolták a háború alatt, hogy lehet menni a községházára, kap mindenki ingyen húst. Gyorsan anyám összeszedett bennünket. Bementünk a községházára húserért. Egy nagy istállóba kellett menni, és fekete varnyúkat meg kányákat vihettünk haza enni. Nagyon hideg volt, mert (emlékszem) ahogy megfogtuk, csak úgy kopogott a kezünkben...

Ekkor már kezdtünk öregedni, öreg gyerekek voltunk. Megöregített bennünket a nélkülözés. Anyám is el volt már nagyon keseredve.

A háború legkeservesebb emlékei közé tartozott a rekvirálás. Ha már a híre jött, rémüldözés volt minden házban. Dugtak az asszonyok mindent, amit csak tudtak, és ahova csak tudtak. Evvel a szóval én azelőtt

soha nem találkoztam, és persze hogy meg akartam tudni mi az.

Egyik nap szülém kezdte el a sopánkodást:

– Jaj, viszik a templomból a harangokat!

És el is vitték az imára hívó harangokat, hogy öljk egymást vele az emberek... (22-24 oldal)."

Zabosné Geleta Piroska élete első előadását a sebesült katonák javára rendezte. Egyik kis barátnőjével megbeszélték, hogy színelőadást tartanak, s annak bevételét a frontot megjárt katonák gyógyítására fordítják. Az előadás után, amelyen ugyan néhány kisebb incidens is történt, mint példának okáért a függönyhúzogatóson összeveszett gyerekek és az esővizes dézsába esett fiú esete, Piroska édesanyja öt korona húsz fillért adott föl a postán.

Érdekes epizódja a háborús történetnek az a rész, amikor Zabosné a francia katonákkal érkező „feketék”-ről mesél:

„A háború vége felé történt, hogy anyám egy reggel falfehéren, ijedten jött be a konyhába, és azt mondta:

– Jaj nekünk! Itt vannak a feketék meg a franciák is!

Mi, gyerekek, a Lajos meg én, úgy értettük ezt, mint-ha azt mondta volna:

– Jaj nekünk! Itt van a világ vége!

Megnémultunk, mert már annyi mindennel volt a fejünk tele a sok sírás meg rossz hír miatt, hogy nem is tudtuk elképzelni, mi lehet az a nagy veszedelem, amitől már megint nagyon kell félni. Hiszen már a szabadságos katonák is hozták a hírt, hogy vége lesz már a háborúnak. De bizony még egy jó darabig nem lett vége...” (30. oldal)

Az anyai tiltás és aggodalom ellenére, miszerint a gyerekek zárkóznak be a szobába, s onnan ki ne méréskedjenek, egy idő után a kíváncsiság mégis előcsalogatta Piroskáékat az utcára:

„...Így aztán már nem lehetett tovább bezárkózni, ha félénken is, de kimentünk az utcára. Ott aztán már láttunk feketéket is. Mind a fogát mutogatta jelezvén, hogy nem rossz szándékkal jöttek hozzánk. Nagy, hófehér foga volt mindnek.

Sajnos, nem tudom, mennyi ideig maradtak a faluban, de nem volt az éppen kevés idő. Tán hónapokig is.

A fekete emberek, anyám úgy mondta, hogy arabok, szerették a gyerekeket, a kisebbeket fölvelték a földről, és dajkálták őket. És játszottak is velük. Az utcán kezelt fogtak az idevaló néppel. Az öregekkel, mert a fiatalok a háborúban voltak. Aztán ez az utcán való kézfogás dívatba is jött a faluban. Mi gyerekek is, ha találkoztunk a feketékkel, csak nyújtottuk a kezünket mi is. Nekünk ez nagyszerű szórakozás volt, ők meg örömmel nyújtották hatalmas nagy tenyerüket, amiben a mi kis kezünk szinte elveszett. És nem is merték megszorítani, mert talán összeroppantották volna.

Anyám is nyugodtnak látszott, így mi is megnyugodtunk.

Aztán egy nap szinte nyomtalanul eltűntek a faluból” (31. old.)

Az idősebb horgosiak azonban jól tudják, mégsem tűntek el azok a feketék olyan nyomtalanul. Minden bizonnyal az arabusok nem csak a gyerekeket, hanem a lányokat, asszonyokat is szerették, pontosabban szólva: szerették volna. Még pontosabban szólva: volt is közöttük olyan, akinek sikerült asszonyt, vagy lányt szeretni, melynek bizonyítékául gyermekkoromból jómagam is emlékszem arra a köztisztelőnek örvendő, vérbeli kereskedőre, aki nem csak a sötét bőrét, hanem határozott arab vonásait is valamelyik, Horgoson átvonuló és valameddig itt állomásozó, a francia gyarmatok valamelyikéről származó „fekete” katonának köszönhetette.

Magyarország vesztének egyik okozójáról, a világ második kommunista diktatúrájáról, ugye tudjuk, az első a szovjet-orosz volt, Zabosné csak néhány sorban emlékezik meg, de ebben a néhány sorban benne van a bolsevik diktatúra minden jellemző vonása, a fosztogatás, a frontról szabadult katonák öröme és féltelensége, a félrevezetett, megtévesztett nép gyors kijózanodása. A kommunisták tobzódása ezen, a fővárostól, Budapesttől oly távoli helyen, szerencsére nem járt véráldozattal, legalábbis Zabosné erről nem számol be:

„Az őszirózsás forradalom idején nyolcéves voltam. Egy éjjel hazaért apám a háborúból. Odajött hozzánk az ágyhoz, és megcsókolt mindannyiunkat. Aztán nevetve mondta:

– Verik ám a Csillag bolt ablakát befelé!

– Adjatok dohányt! – azt kiabálták.

Másnap, mikor kimentünk az utcára, mindenfelé láttuk, hogy a falu felé sietnek. A központ felé. Én is mentem. Egy katona bácsi a jegyző ablaka előtt lövöldözött föl a levegőbe.

Pár nap múlva táncoló katonákat láttam az utcán. Anyám azt mondta:

– Gyerünk haza!” (32. oldal)

A második világháborúnak valójában csak a végét ismerjük meg Zabosné Geleta Piroska könyvéből. Nagy kár, hogy az akkori körülmények miatt – az első kiadás 1983-ban jelent meg, s akkor még Jugoszlávia „a Tito után is Tito”-korszakát élte, vagyis az 1944-es véres történetekről, a partizánok és a bevonuló orosz katonák rémtetteiről nemhogy írni, de még beszélni sem igen lehetett, nos, nagy kár, hogy Zabosné erről az időszakról később már nem beszélhetett, mert bizonyára sokkal árnyaltabb képet kaptunk volna az 1944-es októberi eseményekről. A kép, amit a szerző ezekről a napokról fest, szinte idillinek mondható: kedves orosz katonák, akik megsimogatják, kezükbe veszik a karonülő Imikét, udvariasan kérnek enni, inni, a lányokat, asszonyokat

nem bántják. A partizánok is csak kezükben tartják a puskájukat, löni nem lőnek vele, szomorú tekintetű, fiatal partizánlány néz be a boltba, s tekintete elréved Zabosné kisfián... Csupa-csupa olyan részlet, amit akkor mondani kellett, de Geleta Piroskában azért volt annyi kurázsiz, hogy leírta a következő mondatokat is:

„Az eddig elmondottak alapján úgy érzem, jogos a kérdés: Hiszen ez olyan volt, mint egy jól megrendezett, vidám mulatozás!? Semmi baj nincs, nem is volt!? Nem így van. Én csak azt mondtam el, amit szemeimmel láttam, füleimmel hallottam, azaz velünk történt. A többit már csak hallottam. És sajnos igaz volt az is. Patakokban folyt még mindenféle az embervér, mert háború volt. Még állt a háború. A harcterek még tömve voltak halottakkal, sebesültekkel... És sok más történet is igaz volt, ami nem mind volt vidám.” (177. oldal)

Igen, igaz volt annak a már levéltári adatokkal bizonyított 76, ártatlanul kivégzett magyar embernek is a története, akiket Horgoson Tito pribékjei gyilkoltak meg bestiális kegyetlenséggel...

A könyvet olvasván azonban nemcsak a társadalmi eseményekről kapunk hiteles beszámolót, a természeti jelenségek leírása is megtalálható a kötetben:

„Én meg tényleg pünkösdre születtem. Anyám egyszer azt is mondta, hogy épp a kalácsot sütötte, öt nappal voltam ügyesebb, mint a Halley-üstökös. Az 1910. május 19-én jelent meg. A Sárkány Vittuska néni, aki 1896-ban született, látta is. Úgy mesélte, hogy egy szombat vagy vasárnapi napon este, Horgostól Szeged felé megjelent az égen egy nagy csillag formájú tűnemény, aminek nagyon hosszú volt a sugara. Majdnem leért a temető fölé. Ahogy a Vittuska néni mondja, már mindenki a háborút jósolta akkor is. A csillag magasan állt az égen, és sokáig látható volt. Ő nem várta meg, hogy eltűnjön, bement a házukba.” (44. oldal)

Az eget és a földet rengető események mellett, természetesen, olvashatunk a falusi élet mindennapjairól, a disznóvágásról, a gyerekek iringálásáról, a szőlő nyitására, a trágyahordásról, a Singer varrógépek elterjedéséről, az amerikai utakat szervező ügynökökről, az iskolai nádpálcázásról, az apácázárdai színjátszásról, az aratásról és marokverésről, a kévekötésről, a nyomtatásról, a dagasztásról és a kenyérsütésről, s Horgos egyik, egykori jellegzetességéről, a paprikatermesztésről.

Az iskolából kimaradó nagylány életébe egy sírig tartó szerelem lépett be: a színjátszás és a tánc. Hosszan ír a falu rendezőjéről, Reisz bácsiról, és az akkoriban oly népszerű népszínművekkel is megismerkedhetünk: A falu rosszával, a Juhászlegény, szegény juhászlegénnyel, A bíró lányaival, a Leánycsókka, a Pántlikával, A régi szeretővel, mi több, még a Mágna Miskával is.

Zabosné házasságkötésével a már addig is félig-meddig iparos lányból, hiszen édesapja a föld művelé-

se mellett cipésmester és mozigépész, mozitulajdonos volt, szinte egészen az lett, azaz, az lett volna, ha faluhelyen az iparosságot függetleníteni lehetett volna a földműveléstől, ugyanis Geleta Piroska férje, Zabos Imre, annak ellenére, hogy ő maga is parasztyerek volt, a földet nem szerette túrni, sokkal inkább rajongott a gépekért. Így aztán, a faluban neki lett elsőként cséplőgépe. Eladta az „ősi juss”-ot, s annak árán megvette a cséplőgépet, és nem sokkal utána feleségének kivette a két házzal arrébb lévő, tönkrement boltot és kocsmát, mert Zabos Imre szerint feleségét az Isten is üzletasszonynak teremtette, amiben volt is igazság, mert Zabosné az üzletet egy év alatt fölvirágoztatta, a kocsmát meg, az államosítás után is még sokáig működtette.

Az új hatalom a második világháború után próbálta elfeledtetni a közelmúlt borzalmait, próbálta magát elfogadtatni és magához édesgetni új alattvalóit, ezért elindította, majd mind anyagilag, mind erkölcsileg támogatta a művelődési élet népművelői formáit, a népi színjátszást és a Gyöngyösbokréta népi táncmozgalmát. Zabosék szerepe ebben az időszakban teljesedett ki Horgos művelődési életében. A házaspár vezeti a műkedvelő színjátszó csoportot és a tánccsoportot is. És erre az időszakra esik Zabosné életének legnagyobb tragédiája: a már erősen italozó férje 1964-es halálát követően alig két évvel, 1966-ban elveszítette Imre fiát is. Gyermeke halálát három évig gyászolta, ez volt élete leghosszabb időszaka, amikor nem „kultúrázott”. A gyász leteltével Zabosné újult erővel vetette bele magát a falu művelődési életébe, amelyet egészen a hetvenes évek legvégéig folytatott. A televízió elterjedtével egyre kevésbé volt szükség a népszínművekre, így Zabosné tevékenysége a Gyöngyösbokrétára irányult, vezetője, ma már úgy mondanánk: koreográfusa volt a tánccsoportnak. S azt már a későbbi évtizedek családi elbeszéléseiből tudjuk, Pirike néni mennyire fájlalta azt, hogy a Gyöngyösbokrétából kinövő tánccsoportok elhagyták, kidobták azokat a nem autentikusnak mondott horgosi táncokat – vagyis mindent –, amelyeket képzett néptáncoktatók bővlinak minősítettek, s helyettük szatmári, dél-alföldi, széki, rábaközi táncokat tanítottak meg a gyerekekkel. Távol áll tőlünk az a gondolat, hogy más tájegységek táncait, művésztét, kultúráját nem kell megismernie a helybéli fiataloknak, sőt, az egyetemes népi kultúra ismerete nélkül nem lehet meg egyetlen hagyományápoló egyesület sem, de nem volna szabad szégyellnünk és elvetnünk azt sem, ami a miénk, még ha nem is olyan díszes, nem is olyan cifra, vagy éppen: túlon túl díszes és cifra, mert felnötté csak akkor válhat egy közösség, ha önmagát megbecsüli, s nem holmiféle gyűttmentek mondják meg neki, hogy számára mi a jó és mi a követendő.

Horgos történetének fontos, talán legfontosabb fejezete köthető a falualapító Kárász családhoz, akiről

Zabosné Geleta Piroska önéletírásában a tisztelet hangján szól – természetesen jogosan, hiszen a Kárászokat a jóérezsű emberek mindig is tisztelték és szerették, s Zabosné könyvében együtt érez velük meghurcoltatásukban, kifosztásukban. Nemcsak a család mellé áll, hanem főlemeli szavát az általuk teremtett értékek pusztulása, pusztítása ellen is. Leírja a kastély és az épületet körülölelő park lezüllesztését, a Kiserdő és a Kamarási erdő megsemmisítését: „Még egy fájdalmas epizóddal tartozom abból az időből (ti. az új jugoszláv hatalom első éveiből – a szerző megjegyzése). Sajnos nem tudom pontosan megmondani, melyik évben történt, hogy kiirtották a Kamaráserdőt. Az én szép erdőmet. Az emberi vandalizmus irtotta ki, ma is azt mondom. Engem valóban szinte megviselt a híre.

Anyám újságolta egyszer:

- Na nem mehetsz már olvasni az erdőbe. Kiirtották.
- Azt kellett volna kiirtani, aki kiirtotta! – mondta apám.
- Valahány ember meggazdult belőle biztos!

Ma is azt mondom, csúnyául megcsonkították szép falumat. Akkor elbújtam, ahol senki sem látta, és megsirattam. Meg a Bata bácsit, aki erdőkerülő volt, és mindig puskával járt, de engem nem bántott, és nagyon összebarátkoztunk vele. Őt is sirattam.

Eltűnt az erdő, a sétatutak, a hajóhinta, és elvadult a szép tó is. Vajon miért csinálnak ilyet az emberek? Ma sem értem. Kiirtani az évszázados fákat, amikre még nézni is jó. Szidták a faluban még az anyját is annak, aki kisedette. A bűnösök meg csak hallgattak. Azok nevét akkor csak suttogva merték emlegetni.

– Kőccsék el orvosságra az árát! – mondta egy asszony.

Ha annyi pénzem volna, hogy visszavarázsolhatnám, rögtön visszavarázsolnám. De nincs. Ha legalább meg tudnám írni, amit akkor éreztem, meg amit ma is érzek, ha rá gondolok! Jó apám, miért is nem taníttattál?” (117-118. oldal)

Mi már tudjuk, és tudta azt jól Zabosné Geleta Piroska is, hogy miért tesznek ilyet az emberek. Azért, mert „a múltat végképp eltörölni” akarták azok, akiknek akkor (és talán most is?) a hatalom a kezükben volt.

Zabosné önéletírását semmiképpen nem nevezhetjük paraszti önéletrajznak, hiszen élete, s hozzátartozóinak élete nemcsak a föld műveléséből állt, de egész életét, egész életüket végigkísérte a föld szeretete és megbecsülése. 1975-ös utolsó följegyzéseiben is még arról ír, hogy: „Tavaszdodik. Misi munkásom és felesége, Juliska már kinyitották a szőlőt, én meg addig az almafák alját forgattam meg ásóval. Jövő héten kezdenek metszeni. Újra elkezdődik egy munkával teli év.”

Majd néhány sorral lejjebb: „Nyár van. A tikkasztó forráságban, munka közben a szőlőben elfáradtam, és behúzódtam egy kissé a pajtába. Elszunnyadtam a frissen vágott szénán, úgyhogy mire felébredtem, már alkonyodott. Szép naplementét láttam. Az énekesmadarak is kezdtek már mind elhallgatni, így aztán én is abbahagytam a munkám, és hazaballagtam. Sok házból a sült szalonna illatát hozta felém a szél. Gyerekkori emlékek jutottak eszembe. Ilyenkor, alkonyattájt, a földművesasszony, ha hazaér, leggyakrabban a sült szalonna tojással, a hájában krumpli van készen.

Forró nyár van. Augusztus perzsel, de a munka így is szép a szőlőben. Ha körülnézek, mindenfelé pirosan mosolygó barackok, nyári almák. Az érett gyümölcs illata terjeng a levegőben.

Hazaérek. Bobi kutyánk szalad elébem, és farkát csóválva üdvözlő jókedvűen.” (265. oldal)

A régi világ egyik tanújának történeteit ismerheti meg az olvasó, úgy, hogy ma már az a világ is régi, amikor a könyv íródott, még akkor is, ha az új világ szele már ott lengedez 1975-ben, a kézirat befejeztének idején, hiszen a farkát csóváló kutya sem Bodri már, hanem Bobi!

A belső természet

Torok Melinda lélek-rajzolatai

Mi is az, ami igazán fontos Torok Melinda művészetében? Mindenekelőtt a szín és a fény, továbbá a természet, méghozzá a belső természet, a benne rejlő erők, rezgések. Arra törekszik, hogy alkotásának kellemes színvilága és tónusa pozitív hatású kisugárzást adjon és gyógyító hatása legyen. Alkotásaiban a fény-árnyékot keresi, színei az alap- és kiegészítő színek mint például a narancs és a kék, valamint a szivárvány színei. Ezek valamiféle belső harmóniát teremtenek számára. Bár irányzata az absztrakt, tematikáját a természetből meríti, nem tudja a természettől teljesen elkülöníteni. Szerinte képeit, akárcsak a zenét, nem is kell megérteni, hanem inkább csak átérezni.

Torok Melinda 1976. július 10-én született Belgrádban. Általános és középiskolás éveit Szabadkán töltötte. A gimnázium harmadik osztályát Magyarországon, Debrecenben végezte, az Ady Endre Gimnázium tanulójaként. Szabadkán érettségizett. A Belgrádi Művészeti Egyetem Képzőművészeti Karán szerzett diplomát 2002-ben Anđelka Bojović osztályában. Posztgraduális tanulmányait ugyanezen a karon fejezte be 2005-ben. Tagja a Szerbiai Képzőművészek Egyesületének (ULUS). A szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar tanára. 1995 és 2007 között hét önálló kiállítása nyílt, emellett mintegy negyven hazai és külföldi csoportos tárlaton állított ki műveiből. 1999 óta számos művésztelep munkájában vett részt nemcsak Szerbiában, hanem Magyarországon, Montenegróban, Szlovéniában, Macedóniában, Lengyelországban és Franciaországban. 2007-ben a DNS posztalfabetikus folyóirat PERSONA és ARIADNE számainak tervezője és kivitelezője volt. E két szám designja megnyerte a 2007. évi Szép Magyar Könyv különdíjat.

Az ember életében igen fontos az indulás, az első lépés, a gyermekkor. Egy bölcs mondás szerint a világgörülű út is egy lépéssel kezdődik. Melindát születése óta ismerem, hisz édesapjával, Torok Sándorral nagy lelki barátok voltunk, sőt, még a névválasztásában is bábáskodtam. Apjával együtt mentettük agyagtáblába kéznyomát.

Ma már elfogadott vélemény, hogy nincs külön női vagy férfi művészet, a kulcskérdés a színvonal. Mikor letelt a mandátumom a munkahelyemen, a tanítóképző karon, utódomként Melindát jelöltem meg. Utólag örömmel

tapasztaltam, hogy megállta helyét, jól beilleszkedett a tanári pályába és művészként is kibontakozott.

Az ógörög delphoi jósda bejáratának felirata a következő volt: „Gnóthi szeauton!”, vagyis „Ismerd meg tenmagadat!” Írók, költők első írása, alkotása leginkább önéletrajzuk – Melinda is így kezdte pályafutását, vizuálisan ismerkedett önmagával, egy sorozat önportréval, amelyek mind különböznek egymástól, de mégis Melinda egyik vagy másik jellegzetességét, tulajdonságát emelik ki, pl. nőiességét, leleményességét, titokzatosságát, játékoságát, kísérletező kedvét, szépségét.

Tudjuk azt, hogy az absztrakt festészet Vaszilij Kandinszkij nevéhez kötődik. A vele kapcsolatos történet a következő. Kandinszkij szokásos reggeli sétája után a műtermi állványán egy olyan jó festményt talált, amelyről tudta ugyan, hogy ő festette, de valami rejtélyes módon nem ismerte fel. A rejtély nyitja pedig az volt, hogy időközben bent járt a takarítónő, és a képet véletlenül fejfelé helyezte vissza az állványra. Ez adta az ötletet Kandinszkijnek, hogy nem is fontos, hogy a kép ábrázoljon valami konkrét dolgot, hisz a kép akkor is lehet jó, ha az alkotóelemei, mint pl. a színek, formák, vonalak kellemes összhangban állnak egymással. Torok Melinda is az absztrakt irányzatot követi, mint édesapja, de természetesen más módon. Tudjuk azt, hogy az elvont ábrázolásnak is reális alapjai vannak. Ismerem Melindának azt a sorozatát, amelyben apja hangulatos festői műtermét örökölte meg még reális módon. Azóta már más vizekre evezett.

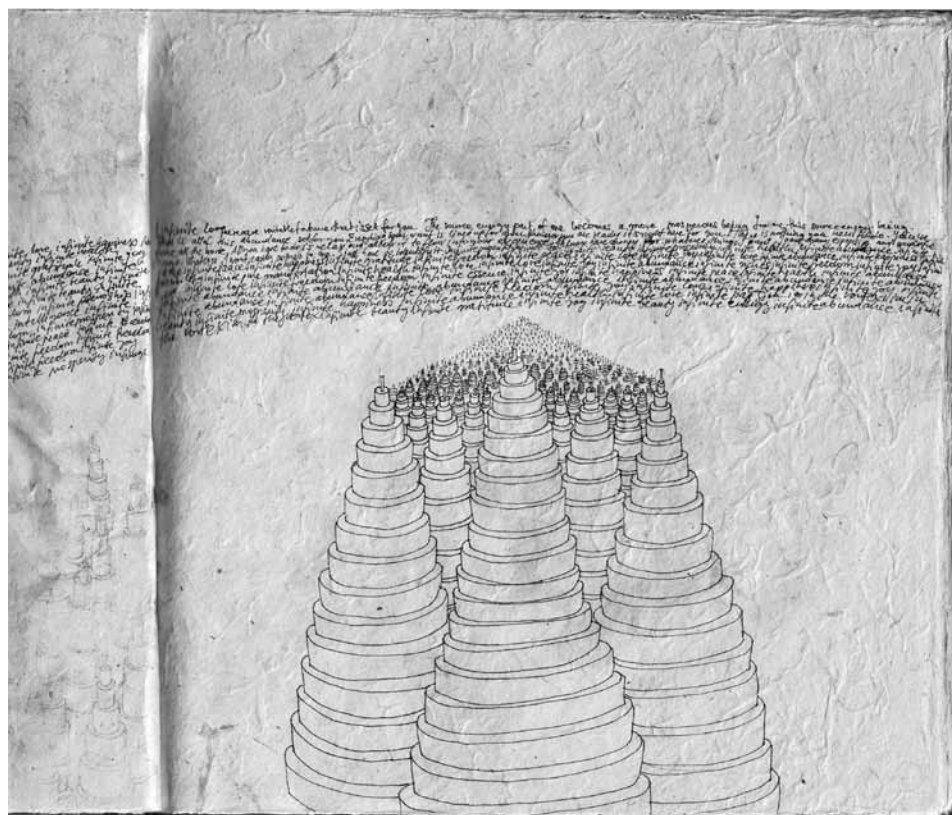
Az akrilfestészet mellett akvarelllel is foglalkozik, szinte újra felfedezte magának, ahogy ő mondja, az akvarellnél nem lehet mindent megtervezni, csak ötven százalékban tudhatja előre, hogy egy technikai lépés milyen eredményt produkál, tehát csak fele arányban saját alkotása, ugyanis a víz automatikusan dolgozik, szinte a kép önmagát teremti meg, vagyis mintha a természet teremtette volna meg, csak egy kicsit kell még hozzádolgozni.

Már egy évtizede az anyag, a technika különböző lehetőségei érdeklik. Szeret kísérletezni az anyaggal: pl. hogyan folynak össze a színek, milyen változásokat, formákat öltenek. A képen érdekes organikus felületek jelennek meg, mint a fakéreg, a repedezett föld, tökéletlen, de izgalmas részletekkel stb. A természetben,

a mulandó dolgokban és a tökéletlenségben keresi a szépséget. Például bütykös, szabálytalan fatörzs, szétfeszülő fellegek.

Melinda szerint az emberek természetében van, hogy boldogságra vágnak, de feltételekhez kötik, valami imaginárius körülményeket várnak. Véleménye szerint nem

kell ideális, tökéletes körülményekre várni, hanem itt, a jelen pillanatban kell megtalálni az örömet, boldogságot. Alkotásaiban a megérzés játszik nagy szerepet, ugyanis egy rendkívül érzékeny lélek. Ahhoz, hogy alkotni tudjon, meg kell teremtenie a belső nyugalmát, amiből azután ő maga is építkezik, vagyis ihletője: a belső természet.

HELYREIGAZÍTÁS

Az Aracs előző számában (XI. évf. 4.sz.) Délvidéki S. Atilla Az 1848-as bácssezenttamási népiirtás koronatanúi c. írásában a 72. oldalról lemaradtak a lábjegyzetek, a következők:

64. Pogány Péter [szerk.]: *Riadj magyar! 1848–1849 fametszetes ponyvái, csatakrónikái*, Bp., 1983, 158.
65. POGÁNY, 1983, 160.
66. POGÁNY, 1983, 12.
67. Széchenyi István: *Napló*, Bp., 1982, 1287. Széchenyit ugyan érheti az a vád, hogy sok mindent eltúlozva ad elő; ám itt Zákóról van szó, az 1500 lenyakazott magyar adata tőle származik. A 'rácvédők' minden magyar fejét Ráceröd mellvédjeire tűzik föl (Kossuth Hírlapja, Pest, 1848, 315; V. WALDAPFEL, I, 1953, 345; CSÁSZÁR, 1904, 1010) s ebben vélhetően versengenek is egymással. A Szurdutsky által is kiemelt „Rác Dicsőség” (VJESTNIK, 1848, 113.: Srpska Slava) kóros tudatzavara (pszichózis) ugyanis egészen biztosra vehetően oda hatott, hogy a hóhérok fészkeiben mindenki pontosan tudta, hány magyarnak a feje „emeli” a nagynemzeti bálvány (Ráceröd) vérszomjas és förtelmes dicsőségét. Ezek száma naponta tovább nőtt. Az ezerötszáz fej tehát ott himbálózott Ráceröd mellvédjein. Ettől csak azok mentesültek, akiknek tetemét a víz, a tűz, a bűz vagy az ebek emésztették el.
68. Madarász József: *Emlékirataim 1831–1881*, Bp., 1883, 137.
69. BESSENYEI, 1894, 269.
70. THIM, 1930, 467.
71. Thim József: *Délmagyarország önvédelmi harca 1848–1849-ben. Zombor [Coborszentmihály]*, 1887, 100.
72. Chownitz Julian: *Fél esztendő a negyvennyolcas forradalom Magyarországon*, Bp., 1998, 231.
73. Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harczának története 1848–1849-ben*, I. kötet, Genf, 1865, 227.
74. Hrabowskyt a hadügyi tárca feje is eleitől fogva a rác lázadókkal egyetértőnek tartotta (V. WALDAPFEL, I, 1953, 246), aki „szinte csókolódzott nemzetünk ellenségivel, királyunk hűtelen alattvalóival, és az emberiségre ostromozó Tyranizmust [zsarnokságot] fel idéző véres agenseivel” – ami szó szerint be is igazolódott Szenttamáson! (V. WALDAPFEL, I, 1953, 272) Spiránál azt is olvashatjuk, hogy Hrabowsky „mindvégig titkos levelezést folytatott az ellenforradalmat az osztrák hadügyminiszteri székből szervező Latour gróf tábornaggyal”. Ráadásul, 1849 januárjában Hrabowsky önként meg is hódolt Windisch-Grätz előtt. A bosszús és önérzetében sértett kamarilla mégis öt évre ítéli el őt. Mindezt lásd Spira György: *Jottányit se a negyvennyolcból!* Bp., 1989, 404.

**A szerző és az olvasók elnézését kérjük.
(A szerk.)**

E számunk szerzői

Balázs-Arth Valéria	művészettörténész, Budapest
Bata János	költő, közíró, Horgos
Benedikty Tamás	író, Budapest
Bíró Zoltán	író, publicista, Budapest
Bobory Zoltán	költő, lapszerkesztő, Székesfehérvár
Domonkos László	író, publicista, Budapest
Fekete J. József	irodalomtörténész, publicista, Zombor
Forgács Csilla	egyetemi hallgató, Bácskertes
Gubás Ágota	közíró, Szabadka
Gubás Jenő	közíró, Szabadka
Gyurkovics Hunor	képzőművész, Szabadka
Hódi Sándor	pszichológus, közíró, Ada
Hornyik Miklós	író, irodalomtörténész
Huszár Zoltán	közíró, Horgos
Juhász György	irodalomtörténész, Budapest
Kabdebó Lóránt	író, irodalomtörténész, Budapest
Kóka Rozália	előadóművész, a Népművészet Mestere, Érd
Léphaft Pál	karikaturista, publicista, Újvidék
Mérey-Zagyva Emma	túlélő emlékező, Bajánsenye
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Mirnic Károly	demográfus, Szabadka
Nagy Ervin	filozófus, Dunakeszi
Szabados György	zeneszerző, zenész, költő
Szabó Ferenc SJ	költő, teológus, Budapest – Róma
Szabó Frigyes	író, Magyarokizsa
Szokolczay Lajos	művészet- és irodalomtörténész, Budapest
Szemerédi Magda	újságíró, Magyarokizsa
Szentmihályi Szabó Péter	író, publicista, Budapest
Szűcs Balázs Péter	irodalomtörténész, Budapest
Takaró Mihály	irodalomtörténész, Budapest
Tóth Gy. László	közíró, Budaörs

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), **dr. Vajda Gábor** (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota (aracs-ujzag@tippnet.rs)

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özveggy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A megjelent írásokért a szerzők felelnek, és azok nem föltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: **24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.**

Telefon/fax: **(+381)-24/542-069**

Honlap: **www.aracs.org.rs**

E számunk képzőművészeti anyagát Torok Melinda munkái képezik.

A címlapon: A fény játéka (olaj, vászon 110x110cm, 2005)

A hátlapon: Music of the Soul (digitális grafika 70x50cm, 2009)

A 27. oldalon Szabados Györgyről Polónyi István készítette a fotót.

A Békemenet fotói Frigyesi Ágnes és Kulik László felvételei.

уплатилац 		шифра плаћања 189		валута DIN	износ 1000.- din.
сврха уплате Uplata donacije		рачун примаоца 160-352841-17			
прималац FONDACIJA „ARACS” HORGOS		број модела 	позив на број (одобрење) 2012		
печат и потпис уплатиоца 		место и датум пријема 		датум валуте 	

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.